

ตำรับยาจีน

ที่ใช้บ่อยในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์

COMMONLY USED CHINESE PRESCRIPTIONS
IN THAILAND COMPLETE EDITION

泰国中医常用方剂全册

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย

ฉบับสมบูรณ์

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ. 2554

ISBN 978-616-11-0927-1

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์

ที่ปรึกษา

นายแพทย์สุพรรณ ศรีธรรมมา แพทย์หญิงวิลาวัลย์ จีประเสริฐ นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์

บรรณาธิการ

เภสัชกรหญิงเย็นจิตร เตชะดำรงสิน

กองบรรณาธิการ

แพทย์จีนจรัส ตั้งอรัญญิก รศ.ดร.ภก.อุทัย โสธรณะพันธุ์ รศ.ดร.ภญ.นพมาศ สุนทรเจริญนนท์
นางสาวทัศนีย์ ฮาชาไนน์ นางอภิญญา เวชยศาสตร์ แพทย์จีนสว่าง กอแสงเรือง
นายแพทย์สมชัย โกวิทเจริญกุล นางสาววาสนา บุญธรรม นายวงศ์กร จ้อยศรี

คณะทำงาน

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

เภสัชกรหญิงเย็นจิตร เตชะดำรงสิน นางสาวทัศนีย์ ฮาชาไนน์ นางยุพาวดี บุญชิต
นางสาววาสนา บุญธรรม นางวันันท์ กุดทิง นายวงศ์กร จ้อยศรี

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนจีน

แพทย์จีนจรัส ตั้งอรัญญิก แพทย์จีนสว่าง กอแสงเรือง นายแพทย์สมชัย โกวิทเจริญกุล
นายวิญญู เตชะวนิชย์ แพทย์จีนสมบัติ แซ่จิว แพทย์จีนธงชัย ลีนำโชค
แพทย์จีนมานพ เลิศสุทธินิธิกุล แพทย์จีนวิทยา บุญวรพัฒน์ แพทย์จีนสมชาย จิรพินิจวงศ์
แพทย์จีนบุญเกียรติ เบญจเลิศ แพทย์จีนสมบูรณ์ พูลเจริญทรัพย์

สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

เภสัชกรหญิงปราณี ขวลิตร่าง เภสัชกรหญิงมาลี บรรจบ ดร.กัลยา อนุรักษณาปรกรณ์
ดร.ภญ.ประไพ วงศ์สินคงม่น ดร.ภญ.ดวงเพ็ญ ปัทมดิลก นางธิดารัตน์ บุญรอด

กองควบคุมยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

เภสัชกรวินิต อัครกิจวีร์ เภสัชกรประสิทธิ์ ศรีทิพย์สุขโช เภสัชกรยอติวิทย์ กาญจนการุณ

องค์การเภสัชกรรม กระทรวงสาธารณสุข

เภสัชกรหญิงสุปรียา ป้อมประเสริฐ

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

รศ.ดร.ภญ.นพมาศ สุนทรเจริญนนท์   รศ.ดร.นพ.ปราโมทย์ ชีรพงษ์

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

รศ.ดร.ภก.อุทัย โสชนะพันธุ์

คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.ภก.รพีพล ภาโวาท   ผศ.ภก.วิเชียร จงบุญประเสริฐ

คณะการแพทย์แผนจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

แพทย์จีนบุญเกียรติ เบญจเลิศ

ราชบัณฑิตยสถาน

ศ.ดร.ประพิน มโนมัยวินุลย์

เจ้าของลิขสิทธิ์: กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

ออกแบบ: เภสัชกรหญิงเย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน

ถ่ายภาพ: นายอัศวิน นรินทร์ชัยรังษี   รศ.ดร.ภก.อุทัย โสชนะพันธุ์

ปก: นายแพทย์สมชัย โกวิทเจริญกุล   นางสาวสาวิณี ทัพวงษ์

พิมพ์ครั้งที่ 1: พฤศจิกายน 2554

พิมพ์ที่ : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด
79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ) Traditional and Alternative Medicine

ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์—กรุงเทพมหานคร:

ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2554. 560 หน้า ภาพประกอบ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กระทรวงสาธารณสุข

ISBN 978-616-11-0927-1

คำนำ

การแพทย์แผนจีนเป็นศาสตร์ที่มีรากฐานที่แข็งแกร่ง มีประวัติความเป็นมายาวนานหลายพันปี และได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทยในการดูแลสุขภาพของคนไทย โดยเข้ามาพร้อมคนจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ยุคกรุงสุโขทัย จุดเด่นของการแพทย์แผนจีนคือ มีการบันทึกอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ของบรรพบุรุษสามารถสืบทอดต่อกันมา และพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างโดดเด่นจนเป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกต่อสุขภาพและวิถีชีวิตของคนไทย และเห็นความจำเป็นของการรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ไว้ใช้ประโยชน์ จึงได้จัดทำโครงการ “การจัดการความรู้ด้านตำรับยาจีนในประเทศไทย” ขึ้นระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ.2549 - 2553 และได้จัดพิมพ์เป็นหนังสือชุด “ตำรับยาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย” 3 เล่ม เพื่อการเผยแพร่และใช้ประโยชน์ หนังสือชุดนี้เป็นหนังสือภาษาไทยชุดแรกที่ได้เรียบเรียงสาระสำคัญด้านตำรับยาจีนที่ครบถ้วน สมบูรณ์ เหมาะกับยุคสมัย และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมไทย หนังสือแต่ละเล่มมีภาษาจีนและภาษาอังกฤษประกอบด้วย โดยเล่มแรกได้พิมพ์เผยแพร่ในเดือนธันวาคม 2549 ซึ่งได้รับความนิยมและตอบรับอย่างแพร่หลายจนต้องจัดพิมพ์ถึง 3 ครั้ง ในเวลาไล่เลี่ยกัน หลังจากนั้น เล่ม 2 ก็ได้พิมพ์เผยแพร่ในเดือนธันวาคม 2551 ซึ่งได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจนคณะผู้จัดทำต้องตัดสินใจจัดพิมพ์ เล่ม 3 ออกมาในเดือนมีนาคม 2553

ตำราทั้ง 3 เล่ม เป็นผลงานที่กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกภาคภูมิใจมาก เพราะเป็นครั้งแรกที่มีการจัดทำตำราลักษณะนี้ในประเทศไทย นอกจากจะได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางในทุกวงการแล้ว คณะกรรมการวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนจีนยังได้ให้การรับรองเป็นตำราที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิชาการแพทย์แผนจีนสำหรับผู้ที่จะประสงค์จะขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนจีน พ.ศ. 2554 ทำให้ตำราทั้ง 3 เล่ม ไม่เพียงพอต่อการใช้งานซึ่งผู้ที่นำไปใช้ก็ยอมรับในความแม่นยำของตำรายาต่าง ๆ ว่าใช้ได้ผลดี จึงมีเสียงเรียกร้องจากผู้เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนให้จัดพิมพ์ตำราชุดนี้เพิ่มใหม่ เนื่องจากตำราชุดนี้ได้ผ่านการใช้งานมาหลายปี และมีรายงานการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ของตำรับยาจีนเพิ่มเติม ทั้งการศึกษาทางเภสัชวิทยา การศึกษาทางคลินิก การศึกษาความปลอดภัย ข้อห้ามใช้ และข้อควรระวังในการใช้ กรมพัฒนา

การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จึงตัดสินใจจัดทำหนังสือ “ตำรายาจีนที่ใช้อยู่ในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์” ขึ้นใหม่ โดยรวมส่วนที่เป็นตำรายาจีนทั้ง 100 ตำรับ จากเล่ม 1, 2 และ 3 เข้าด้วยกัน รวมทั้งเพิ่มเนื้อหาในเรื่องรายละเอียดของประเภทตำรายาจีน คำอธิบายตำรายาจีนบางตำรับ ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง และปรับปรุงเนื้อหาให้เป็นปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ใช้สามารถใช้งานได้สะดวกยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันเพื่อไม่ให้ขนาดของเล่มหนาเกินไป จึงตัดเนื้อหาในความรู้ทั่วไปที่อยู่ส่วนหน้าของแต่ละเล่มและตัดข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรแต่ละชนิดออก รวมทั้งตัดส่วนที่เป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษออกด้วย คงไว้แต่ตัวตำรายาจีนที่เป็นภาษาไทย 100 ตำรับ

ในนามของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ผมขอขอบคุณบรรณธิการและกองบรรณธิการที่ได้กรุณาสละเวลามาช่วยกันเรียบเรียง ปรับปรุง และแก้ไขเนื้อหาจนหนังสือ “ตำรายาจีนที่ใช้อยู่ในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์” เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผมหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะได้รับการยอมรับและเป็นประโยชน์ต่อแพทย์แผนจีน แพทย์แผนปัจจุบัน เภสัชกร นักศึกษาแพทย์แผนจีน นักวิชาการ บุคลากรสาธารณสุข และผู้สนใจทั่วไป

(นายแพทย์สุพรรณ ศรีธรรมมา)

อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำแนะนำการใช้หนังสือ ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์

คำแนะนำการใช้หนังสือ ตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงความหมายและที่มาของข้อความต่าง ๆ ที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ได้แก่ การแพทย์แผนจีน ตำรายาจีน ยา ทั่วยา การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาอังกฤษ อภิธานศัพท์ มอโนกราฟตำรายาจีน ตลอดจนข้อมูลวิทยาศาสตร์ของตำรายา

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลวิชาการที่ได้รับในมอโนกราฟ มิได้หมายความว่า เป็นข้อมูลที่ยอมรับในการขึ้นทะเบียนตำรายาของประเทศไทย การอ้างอิงสรรพคุณเพื่อการขอขึ้นทะเบียนตำรายานั้นต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติยา กฎกระทรวง ประกาศ และคำสั่งกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

การแพทย์แผนจีน

ตามพระราชกฤษฎีกากำหนดให้สาขการแพทย์แผนจีนเป็นสาขการประกอบโรคศิลปะตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 พ.ศ. 2552 ได้กำหนดว่า การแพทย์แผนจีนหมายความว่า “การกระทำต่อมนุษย์หรือมุ่งหมายจะกระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การส่งเสริมและการฟื้นฟูสุขภาพโดยใช้ความรู้แบบแพทย์แผนจีน” และกำหนดให้มีคณะกรรมการวิชาชีพสาขการแพทย์แผนจีน สำหรับผู้ขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะสาขการแพทย์แผนจีนต้องมีความรู้ในวิชาชีพ คือ เป็นผู้ได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตรเทียบเท่าปริญญาสาขการแพทย์แผนจีน จากสถาบันการศึกษาที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขการแพทย์แผนจีนรับรอง และต้องสอบผ่านความรู้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการวิชาชีพสาขการแพทย์แผนจีนกำหนด สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศซึ่งมิได้มีสัญชาติไทย ต้องได้รับอนุญาตให้ประกอบโรคศิลปะสาขการแพทย์แผนจีนจากประเทศที่สำเร็จการศึกษาด้วย

ตำรายาจีน

ตำรายาจีน หมายถึง ตำรายาที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณและมีผลต่อการบำบัดโรคมาเป็นเวลานานแล้ว ตำรายาเกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป ซึ่งได้จากการวินิจฉัยโรคแล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมมารวมกันในสัดส่วนที่กำหนดในตำราการแพทย์จีน

ยา

ในหนังสือเล่มนี้ ยา หมายถึงวัตถุที่ใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ โดยระบุชื่อ คุณสมบัติ รส การเข้าเส้นลมปราณ สรรพคุณ ขนาดและวิธีใช้

ตัวยา

กำหนดให้ระบุชื่อจีน ชื่อละตินตามเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน (The Pharmacopoeia of the People's Republic of China) เพื่อความเป็นสากล หากมีชื่อไทยจะระบุไว้ด้วย

การทับศัพท์ภาษาจีน

การทับศัพท์ภาษาจีนในหนังสือเล่มนี้ จะสะกดเสียงคำอ่านเป็นภาษาไทยโดยวิธีต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ดังนี้

1. ทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2549 ดังนี้

- 1) เครื่องหมายกำกับเสียงวรรณยุกต์ในระบบพินอิน ใช้ - ' ˊ และ ˋ เทียบได้กับ

เสียงวรรณยุกต์ไทย ดังนี้

เสียงหนึ่ง

- เทียบเท่าเสียงสามัญ

เสียงสอง

' เทียบเท่าเสียงจัตวา

เสียงสาม

ˊ เทียบเท่าเสียงเอก (ยกเว้นเมื่ออยู่หน้าพยางค์ที่มีเสียง

สาม ˊ ให้ออกเสียงเป็นเสียงสอง ˊ โดยคงเครื่องหมาย

เสียงสาม ˊ เช่น 解表 jiě biǎo ให้ออกเสียงว่า

เจี๋ยเปี๋ยว)

เสียงสี่

ˋ เทียบเท่าเสียงโท

คำที่ออกเสียงเบาจะไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์กำกับ

- 2) เสียงสระในภาษาจีน ไม่มีความแตกต่างระหว่างเสียงสั้นและเสียงยาวเหมือนในภาษา

ไทย โดยปกติพยางค์ที่มีเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงหนึ่ง เสียงสอง และเสียงสาม จะ

ออกเป็นเสียงสั้นหรือยาวก็ได้ ยกเว้นเสียงสี่ จะออกเสียงสั้นเสมอ

- 3) เครื่องหมายพินทุที่อยู่ใต้ตัวพยัญชนะแสดงว่า พยัญชนะตัวนั้น ๆ ออกเสียงควบกล้ำ

กับตัวที่ตามมา ยกเว้นตัว ห ที่มีเครื่องหมายพินทุกำกับจะออกเสียงควบกล้ำและ

อักษรนำด้วย เช่น

滑脉 huá mài = หวามา่ย

槐花 huái huá = หวายุว

- 4) เสียงพยัญชนะจีนซึ่งเทียบได้กับเสียงพยัญชนะไทยที่มีอักษรคู่ (อักษรสูงมีเสียงคู่กับอักษรต่ำ) ได้ให้ไว้ทั้ง 2 ตัว เช่น จ ช ฝ ฟ ให้เลือกใช้ตามหลักการผันเสียงวรรณยุกต์ของไทย เช่น

茶 ฉา   吃 ชี้อ   焚 เฟิน   饭 ฟั่น

ในกรณีที่เป็นอักษรเดี่ยว ซึ่งในการผันวรรณยุกต์ต้องใช้ ห นำ ถ้าอักษรเดียวนั้นเป็นตัวควบกล้ำให้แทรกตัว ห ไว้ระหว่างตัวควบกล้ำเพื่อให้อ่านได้สะดวก เช่น

玉女煎 ยวี่นหวี่เจียน   橘皮 จหวี่ผี   吴茱萸 หูจูยวี่   郁金 ยหวี่จิน

- 5) เสียงสระผสมในภาษาจีนบางเสียง เมื่อถอดเป็นอักษรไทยแล้วจะมีเสียงพยัญชนะ ย หรือ ว อยู่ด้วย เช่น

越鞠丸 yuè jū wán = เย่วจวีหวาน   川芎 chuān xiōng = ชวนซุง

- 6) พยัญชนะที่มีเครื่องหมายทวนทศกำกับในคำทับศัพท์ให้ออกเสียงด้วย เช่น

肺 fèi = เฟย์   贝母 bei mǔ = เปี้ย่มู่

2. สะกดเสียงให้ใกล้เคียงกับเสียงเดิม เช่น

黄 หวง   皇 หวง   王 หวาง   院 เวียน   元 เหวียน

3. สะกดให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ไทย เช่น

血 เซวี่   学 เสวี่   论 ลุ่น   吴 หวู   外 ไว

4. สะกดตามความคุ้นเคยของสำเนียง เช่น

神 เสิน   参 เซิน   要 เอี้ยว   叶 เยี้ยว   涩 เซ่อ
湿 ชือ   肾 เซิน   生 เซิง   饮 อิ่น   芍 เส่า

การทับศัพท์ภาษาอังกฤษแผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

การทับศัพท์ภาษาอังกฤษของชื่อองค์ประกอบทางเคมีในตัวยาให้เป็นภาษาไทยนั้น ชื่อกลุ่มสารเคมีจะถอดคำตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2535 เช่น สารกลุ่มซาโปนิน แอลคาลอยด์ เป็นต้น สำหรับสารเคมีแต่ละชนิดจะยังคงใช้เป็นภาษาอังกฤษ เช่น สาร aristolochic acid, caffeine, theophylline เป็นต้น

อภิธานศัพท์

ศัพท์แพทย์จีน เป็นศัพท์เฉพาะซึ่งแตกต่างจากศัพท์แพทย์แผนตะวันตก เนื่องมาจากพื้นฐานที่ต่างกัน พื้นฐานการแพทย์จีนได้นำเอาปรัชญาและศาสนาอธิบายถึงสรีรวิทยา พยาธิวิทยา และ

กฎเกณฑ์วิธีการรักษา โดยถือว่าร่างกายของมนุษย์มีความเป็นเอกภาพกับธรรมชาติ ซึ่งนอกจากอวัยวะต่าง ๆ มีส่วนสัมพันธ์กันเองแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจแยกตัวเป็นอิสระจากธรรมชาติได้ กล่าวคือ เมื่อเงื่อนไขของฤดูกาล เวลา สถานที่เปลี่ยนแปลง ก็จะมีผลกระทบต่อร่างกายในลักษณะที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ขึ้น หลักการแพทย์แผนจีนประกอบด้วย ทฤษฎีและเหตุผล หลักวิธีการรักษา ตำรับยาจีน และยา ดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของศัพท์เฉพาะที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ ให้ดูความหมายในหนังสือ “พจนานุกรมศัพท์การแพทย์แผนจีน (จีน-ไทย-อังกฤษ)” ที่จัดทำโดยกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับมหาวิทยาลัยการแพทย์แผนจีนเฉิงตู สาธารณรัฐประชาชนจีน พิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2554

มอโนกราฟตำรับยาจีน

คำอธิบายความหมายของมอโนกราฟตำรับยาจีนในแต่ละหัวข้อ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ชื่อตำรับ** ใช้ชื่อไทยทับศัพท์คำอ่านภาษาจีนกลาง (พินอิน) และวงเล็บชื่อจีน

2. **ตำราต้นตำรับ** เป็นชื่อหนังสือปฐมภูมิ (primary source) โดยขึ้นต้นด้วยภาษาจีน ตามด้วยคำอ่านภาษาจีนกลาง และวงเล็บชื่ออังกฤษ ตามด้วยปีที่เขียน ชื่อผู้เขียนแบบพินอิน วงเล็บภาษาจีน และคำอ่านทับศัพท์ภาษาจีนกลาง

3. **ส่วนประกอบ** ระบุชื่อตัวยาซึ่งเป็นส่วนประกอบในตำรับยาจีนโดยเรียงลำดับดังนี้ ตัวยาหลัก ตัวยาเสริม ตัวยาช่วย และตัวยานำพา สำหรับชื่อตัวยาแต่ละชนิด จะเขียนชื่อจีน ตามด้วยชื่อละติน โดยเอาส่วนที่ใช้ทำยาเป็นคำนำหน้า เช่น Radix (ราก) Fructus (ผล) Semen (เมล็ด) Cortex (เปลือก) เป็นต้น ทั้งนี้ ชื่อละตินจะใช้ตามชื่อที่ปรากฏในเภสัชตำรับของสาธารณรัฐประชาชนจีน ตามด้วยคำอ่านภาษาจีนกลาง และปริมาณที่ใช้

4. วิธีใช้ อธิบายวิธีเตรียมยา และวิธีรับประทาน

5. การออกฤทธิ์ ระบุการออกฤทธิ์ของตำรับยาตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน

6. **สรรพคุณ** ระบุสรรพคุณของตำรับยาตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน

7. **คำอธิบายตำรับ** เนื้อหาในหัวข้อนี้เน้นให้ผู้อ่านรู้จักตัวยาซึ่งเป็นส่วนประกอบในตำรับยา ได้แก่ การทำหน้าที่ของตัวยา รส คุณสมบัติ และสรรพคุณของตัวยาแต่ละชนิด โดยตัวยาชนิดเดียวกัน เมื่ออยู่คนละตำรับอาจมีสรรพคุณแตกต่างกันบ้าง และเมื่อใช้ร่วมกับตัวยาอื่นในตำรับตามหลักการจับคู่ยา (配伍 เพียววู) อาจเพิ่มฤทธิ์ ลดพิษ และเพิ่มประสิทธิผลการรักษา

8. รูปแบบยาในปัจจุบัน รูปแบบยาเตรียมจากสมุนไพรจีน ที่มีการจำหน่ายในสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน

9. ข้อแนะนำการใช้ เป็นข้อแนะนำวิธีใช้ยาที่ถูกต้องที่ผู้ป่วยและผู้ประกอบโรคศิลปะด้านการแพทย์แผนจีนควรทราบ เช่น ผู้ป่วยที่มีอาการอาเจียนค่อนข้างรุนแรง ควรรับประทานตำรายาหูลู-ยู่หวิทั้งเมื่อเย็นแล้ว เป็นต้น

10. ข้อควรระวังในการใช้ เป็นข้อควรระวังเกี่ยวกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการใช้ตำรายาที่ผู้ป่วย หรือผู้ประกอบโรคศิลปะด้านการแพทย์แผนจีนควรทราบ เช่น ควรระมัดระวังการใช้ตำรายาชื่อ-หนี่ล่านี่ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น

11. ข้อห้ามใช้ เป็นข้อมูลที่อธิบายว่าตำรายานั้นห้ามใช้ในผู้ป่วยกลุ่มใด เพื่อความปลอดภัยในการใช้ยาของผู้ป่วย เช่น ห้ามใช้ตำรายาตำเจิงซิ่งทังในสตรีมีครรภ์ เป็นต้น

12. ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อมูลจากการวิจัยที่สนับสนุนสรรพคุณของตำรายา แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การศึกษาทางเภสัชวิทยา ทางคลินิก และความปลอดภัย โดยระบุเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยสังเขป และระบุเลขเอกสารอ้างอิงไว้หลังฤทธิ์หรือสรรพคุณที่กล่าวถึง

13. ภาพประกอบ มีภาพประกอบตำรายาแต่ละตำรับซึ่งชี้ให้เห็นส่วนของตัวยาตามสูตร และภาพตัวยาเดี่ยวที่เป็นส่วนประกอบในตำรายา

14. เอกสารอ้างอิง จะอยู่ท้ายมโนกราฟ โดยมีรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง ดังนี้

14.1 การอ้างอิงหนังสือหรือตำราที่ผู้แต่งเขียนทั้งหมด

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์. เช่น

Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

14.2 การอ้างอิงบทใดบทหนึ่งในหนังสือหรือตำรา

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ใน: ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อหนังสือ. เล่มที่. ครั้งที่พิมพ์. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์. เช่น

Liu JG, Wu F. Xiebai San. In: Xia M (ed). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

14.3 การอ้างอิงวารสารภาษาอังกฤษ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. (ใช้ชื่อย่อตามระบบ Index Medicus หากเป็นชื่อจีนใช้ตามชื่อวารสาร) ปีที่พิมพ์; ฉบับที่: หน้าแรก-หน้าสุดท้าย. เช่น

Guo P, Ma ZC, Li YF, Liang QD, Wang JF, Wang SQ. Effect of siwu tang on protein expression of bone marrow of blood deficiency mice induced by irradiation. Zhongguo Zhongyao Zazhi 2004; 29(9): 893-6.

14.4 การอ้างอิงเฉพาะบทในเอกสารประกอบการฝึกอบรม

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. ใน: ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อเอกสาร. [เอกสารประกอบการฝึกอบรม]. เมืองที่พิมพ์: ชื่อหน่วยงาน, ปีที่พิมพ์. เช่น

สมบูรณ์ พูลเจริญทรัพย์, บุญยง เสวตบวร. การตั้งตำรับยา. ใน: มานพ เลิศสุทธธิรักษ์; พงจิต เลิศสุทธธิรักษ์; นิตต์นันท์ เทอดเกียรติ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีน. [เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรยาและสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2547.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
คำแนะนำการใช้หนังสือตำรายาจีนที่ใช้บ่อยในประเทศไทย ฉบับสมบูรณ์	ค
บทที่ 1 ตำรายาจีน	1
บทที่ 2 พัฒนาการของตำรายาจีน	3
บทที่ 3 การปรับเปลี่ยนสูตรตำรายาจีน	7
บทที่ 4 ประเภทของตำรายาจีน	17
4.1 ตำรายารักษาอาการภายนอก (解表剂 เจียเปี่ยวจี)	27
หมาหวงทั้ง (麻黄汤)	27
ก้วยจื่อทั้ง (桂枝汤)	32
จิ่วเว่ยเซียงหัวทั้ง (九味羌活汤)	37
เสี่ยวชิงหลงทั้ง (小青龙汤)	43
อิ่นเจียวส่าน (银翘散)	48
ซังจู่หวีอิ่น (桑菊饮)	54
หมาหวงชิงเหรินสือเกากันเฉ่าทั้ง (麻黄杏仁石膏甘草汤)	59
ไฉเก้อเจียจีทั้ง (柴葛解肌汤)	63
ป้ายตุ๋ส่าน (败毒散)	69
เจียเจียนเว่ยหฺรยทั้ง (加减葳蕤汤)	75
4.2 ตำรายาปรับสมดุล (和解剂 เทอเจียจี)	80
เสี่ยวไฉหูทั้ง (小柴胡汤)	80
ซื่อหนี่ส่าน (四逆散)	86
เสี่ยวเหยาส่าน (逍遥散)	91
ป๋ันเซี่ยเซี่ยซินทั้ง (半夏泻心汤)	96
4.3 ตำรายาดับร้อน (清热剂 ชิงเร่อจี)	101
ไป่หูทั้ง (白虎汤)	101
จู่เยี่ยสือเกาทั้ง (竹叶石膏汤)	105
ชิงอิงทั้ง (清营汤)	110

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
หวงเหลียนเจียตู่ทัง (黄连解毒汤)	116
เต้าเซ่อसान (导赤散)	120
หลงต่านเซี่ยกานทัง (龙胆泻肝汤)	124
เซี่ยไป่सान (泻白散)	131
เซี่ยหวงसान (泻黄散)	135
ชิงเว่ยसान (清胃散)	139
ยุวี่นหวี่เจียน (玉女煎)	143
เส้าเย้าทัง (芍药汤)	147
ไป่โถวเจิงทัง (白头翁汤)	153
ชิงสุ้อี่ทัง (清暑益气汤)	157
4.4 ตำรับยาอบอุ่นภายใน (温里剂 เวินหลี่จี้)	163
หลี่จิงหวาน (理中丸)	163
เลี่ยวเจี้ยนจงทัง (小建中汤)	167
หวู่จฺวี่ทัง (吴茱萸汤)	171
ซื่อหนี่ทัง (四逆汤)	175
ตังกฺวี่ซื่อหนี่ทัง (当归四逆汤)	180
4.5 ตำรับยาระบาย (泻下剂 เซี่ยเซี่ยจี้)	185
ต้าเจิงชี่ทัง (大承气汤)	185
เลี่ยวเจิงชี่ทัง (小承气汤)	190
เถี่ยวเว่ยเจิงชี่ทัง (调胃承气汤)	194
ต้าหวงฟูจื่อทัง (大黄附子汤)	197
เวินผี่ทัง (温脾汤)	201
หม่าจื่อเหรินหวาน (麻子仁丸)	205
ซินเจี่ยหวงหลงทัง (新加黄龙汤)	209
4.6 ตำรับยาบำรุง (补益剂 ปู้ยี้จี้)	214
ซื่อจวินจื่อทัง (四君子汤)	214

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เซินหลิงไป๋จู่ส่าน (参苓白术散)	218
ปู้จงอี้ชี่ทัง (补中益气汤)	225
เซิงม่ายส่าน (生脉散)	230
ชีอู๋ทัง (四物汤)	235
กุกยฝี่ทัง (归脾汤)	240
ลิวเว่ยตี้หวงหวาน (六味地黄丸)	246
ต้าปู้อินหวาน (大补阴丸)	251
อี้ก้วนเจียน (一贯煎)	255
เซินชี่หวาน (肾气丸)	259
4.7 ตำรับยาสมาน (固涩剂 กู้เซอจี้)	264
ยวี่ผิงเฟิงส่าน (玉屏风散)	264
เจินเหรินหยั่งจั้งทัง (真人养脏汤)	268
ชีอู๋เลินหวาน (四神丸)	274
4.8 ตำรับยาสงบจิตใจ (安神剂 อันเสินจี้)	278
ซวนเจ้าเหรินทัง (酸枣仁汤)	278
เทียนหวางปู้ซินตัน (天王补心丹)	282
4.9 ตำรับยาช่วยย่อย (消导剂 เซียวต้าวจี้)	289
เป่าเหอหวาน (保和丸)	289
จื่อสือเต้าจื่อหวาน (枳实导滞丸)	294
จื่อสือเซียวฝี่หวาน (枳实消痞丸)	299
4.10 ตำรับยาควบคุมการไหลเวียนของชี่ (理气剂 หลี่ชี่จี้)	305
เยว่จวีหวาน (越鞠丸) หรือ ชุ่ยจู่หวาน (芎朮丸)	305
บันเซี่ยโฮ่วผอทัง (半夏厚朴汤)	309
ซูจื่อเจียงชี่ทัง (苏子降气汤)	314
ติ่งฉวนทัง (定喘汤)	320

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
จหวีผิ้วทุ้ง (橘皮竹茹汤)	325
4.11 ตำรับยาควบคุมการไหลเวียนของเลือด (理血剂 หลี่เซวี่จี้)	330
เซวี่ฝูจู่วี่ทัง (血府逐瘀汤)	330
ปู้หยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤)	337
เวินจิงทัง (温经汤)	343
เซิงฮว่าทัง (生化汤)	350
กงไวยุ่วินฟาง (宫外孕方)	354
เสี่ยวจี้จื่อจื่อ (小蓟饮子)	360
ไห่ฮว่าส่าน (槐花散)	365
เจียวอายทัง (胶艾汤)	369
4.12 ตำรับยารักษาอาการลม (治风剂 จื่อเฟิงจี้)	374
ชว่นซ่งจกเถียวส่าน (川芎茶调散)	374
เสี่ยวหัวลั่วตัน (小活络丹)	380
หลิงเจียวโกวเถิงทัง (羚角钩藤汤)	385
4.13 ตำรับยาขับความชื้น (祛湿剂 ชวี่ชื้อจี้)	391
ผิงเว่ยส่าน (平胃散)	391
ฮั่วเซียงเจิ้งชี่ส่าน (藿香正气散)	395
อินเฉินเฮาทัง (茵陈蒿汤)	401
ปาเจิ้งส่าน (八正散)	405
อู่หลิงส่าน (五苓散)	411
จูหลิงทัง (猪苓汤)	415
อู่ผีส่าน (五皮散)	419
หลิงก้วยจู้กัณฑ์ทัง (苓桂术甘汤)	423
เจินอู่ทัง (真武汤)	427
เซียงหัวเซิงชื้อทัง (羌活胜湿汤)	431

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.14 ตำรับยาขับเสมหะ (祛痰剂 ซูวี่ถันจี้)	436
เอ๋อร์เฉินทัง (二陈汤)	436
เวินตันทัง (温胆汤)	441
ชิงชีฮว่าถานหวน (清气化痰丸)	446
หลิงกันอู่เว่ยเจียงซินทัง (苓甘五味姜辛汤)	451
ซานจื่อหยิ่งซินทัง (三子养亲汤)	455
จื่อโซ่วसान (止嗽散)	459
ป๋านเซี่ยไป๋จูเทียนหมาทัง (半夏白术天麻汤)	464
4.15 ตำรับยารักษาอาการแห้งขาดความชุ่มชื้น (治燥剂 จื่อเจ้าจี้)	469
ซังซิงทัง (桑杏汤)	469
ชิงจ้าวจิวเฟย์ทัง (清燥救肺汤)	474
ไป่เหอกูจิ้นทัง (百合固金汤)	479
หยิ่งอินชิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤)	485
ไม่เหมินตงทัง (麦门冬汤)	490
4.16 ตำรับยารักษาแผล ฝีหนอง (痈疡剂 ยงหยางจี้)	495
ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง (四妙勇安汤)	495
หยางเหอทัง (阳和汤)	499
เหว่ยจิงทัง (苇茎汤)	505
ต้าหวงหมู่ตันทัง (大黄牡丹汤)	509
อื่อฝู่จื่อไป๋เจียงसान (薏苡附子败酱散)	513
ภาคผนวก	517
1. รายชื่อตำรายาจีน	517
2. รายชื่อตัวยาสมนไพรจีน	523
ดัชนี	535

บทที่ 1

ตำรายาจีน (中药方剂 จงเยาฟางจี)

ตำรายาประกอบด้วยตัวยาที่เหมาะสมตามหลักการจำแนกกลุ่มอาการ เพื่อตั้งหลักเกณฑ์ในการรักษา (辨证立法 เปี่ยนเจิ้งลี้ฟา) และตามหลักการและโครงสร้างของตำรายา การตั้งตำรายาที่เหมาะสมอาจเสริมฤทธิ์หรือลดพิษของยาในตำรับได้ การเสริมฤทธิ์ ลดพิษหรือลดความแรงของยาที่เหมาะสม มีผลทำให้ตัวยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดี

ตามคัมภีร์ “เนย์จิง (内经)” ตำรายาจะประกอบด้วยตัวยาหลัก ตัวยาเสริม ตัวยาช่วย และตัวยานำพา ตัวยาหลักเป็นตัวยาที่สำคัญที่สุดในตำรับยา โดยทั่วไปจะใช้ในปริมาณมากที่สุด ส่วนตัวยาเสริมและตัวยาช่วยจะใช้ในปริมาณรองลงมา

ตัวยาหลัก (主药 จู่เยา หรือ 君药 จวินเยา)

ตัวยาหลัก คือตัวยาสำคัญในตำรับที่ให้ผลการรักษาตามอาการหรือสรรพคุณหลักของตำรับยานั้น เช่น การใช้หมาหวง (麻黄) เป็นตัวยาหลักในตำรับยาขับเหงื่อ แก้หอบหืด เป็นต้น

ตัวยาเสริม (辅药 ฟู่เยา หรือ 臣药 เจินเยา)

ตัวยาเสริม คือตัวยาที่ช่วยเสริมหรือเพิ่มประสิทธิภาพการรักษของตัวยาหลักในตำรับ รวมทั้งใช้รักษาอาการอื่น ๆ ของโรคนั้น ๆ ที่ตัวยาหลักไม่สามารถครอบคลุมอาการเหล่านั้นได้ เช่น การใช้ก้วยจือ (桂枝 กิ่งอบเชยจีน) เป็นตัวยาเสริมสำหรับหมาหวง (麻黄) ในการขับเหงื่อ กระตุ้นไข้ ในตำรับยาหมาหวงทั้ง (麻黄汤) เป็นต้น

ตัวยาช่วย (佐药 จั่วเยา)

ตัวยาช่วย คือตัวยาที่ช่วยเสริมฤทธิ์ของตัวยาหลักและตัวยาเสริม เพื่อรักษาอาการรองและอาการอื่น หรือตัวยาที่ใช้ลดพิษและควบคุมฤทธิ์ของตัวยาหลักและตัวยาเสริม หรือเป็นตัวยาที่ใช้ในกรณีที่ออกฤทธิ์ตรงข้ามกับตัวยาหลัก ตัวยานี้มักใช้ในปริมาณน้อย เช่น การใช้เซิงเจียง (生姜 ขิงสด) ลดพิษของป๋ันเซี่ย (半夏) ซึ่งเป็นตัวยาหลักในตำรับยาแก้ไอ เป็นต้น

ตัวยานำพา (使药 สือเยา)

ตัวยานำพา คือตัวยาที่ทำหน้าที่ปรับตัวยาในตำรับให้เข้ากัน และ/หรือทำหน้าที่นำพาตัวยาอื่น ๆ ในตำรับให้ไปยังบริเวณที่ต้องการรักษา มักใช้ตัวยานี้ในปริมาณน้อย ตัวอย่างเช่น การใช้กั้นเฉ่า (甘草)

ชะเอมเทศ) เป็นตัวยานำพา ทำหน้าที่ปรับตัวยาทังตำรับให้เข้ากัน และป้องกันการขับเหวี่ยงมากเกินไปของหมาหวง (麻黄) และก้วยจื่อ (桂枝 กิ่งอบเชยจีน) ในตำรับยาหมาหวงทัง (麻黄汤) เป็นต้น

นอกจากตัวยาหลักแล้ว ตำรับยาหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นต้องมีส่วนประกอบครบทั้งหมด และตัวยาหนึ่ง ๆ อาจทำหน้าที่หลายอย่างได้ หากอาการเจ็บป่วยไม่ซับซ้อน อาจใช้ตัวยาเพียงหนึ่งหรือสองชนิดได้ หากตัวยาหลักและตัวยาเสริมไม่มีพิษหรือไม่มีอาการข้างเคียง ก็ไม่จำเป็นต้องมีตัวยาช่วย และหากตัวยาหลักสามารถเข้าสู่บริเวณที่เจ็บป่วยได้ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ตัวยานำพา โดยทั่วไปการตั้งตำรับยามักใช้ตัวยาหลักเพียงหนึ่งชนิด แต่หากอาการเจ็บป่วยมีความซับซ้อนมาก ก็สามารถใช้ตัวยาหลักได้มากกว่าหนึ่งชนิด ส่วนตัวยาเสริมนั้นสามารถใช้ได้หลายชนิด และตัวยาช่วยมักใช้จำนวนชนิดมากกว่าตัวยาเสริมสำหรับตัวยานำพานั้นมักใช้เพียง 1-2 ชนิด ดังนั้น ในยาแต่ละตำรับ อาจมีจำนวนชนิดของตัวยาที่ทำหน้าที่แตกต่างกันขึ้นกับอาการของผู้ป่วย ชนิดของโรค และวิธีการรักษาเป็นสำคัญ

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Li F, Fan QL, Zhu ZB, Zhao JQ, Zhu WX. Science of prescriptions: A newly compiled practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2000.
2. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
3. สมบูรณ์ พุเจริญทรัพย์, บุญยง เศวตบวร. การตั้งตำรับยา. ใน: มานพ เลิศสุทธีรักษ์, พงษ์จิต เลิศสุทธีรักษ์, นิตตินันท์ เทอดเกียรติ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีน. [เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรยาและสมุนไพรจีน วันที่ 12-24 มิถุนายน 2547]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร, 2547.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

บทที่ 2

พัฒนาการของตำรายาจีน

(方剂的形成与发展 ฟางจีเตอสิงเจิงยหวิฟาจัน)

ตำรายาจีนที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งมีผลต่อการป้องกันและรักษาโรคนั้น เกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปตามหลักการตั้งตำรายาจีน ศาสตร์ด้านเภสัชตำรับของจีนมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาในเชิงวิทยาศาสตร์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนการนำไปใช้โดยอาศัยความรู้ตามภูมิปัญญา ตามตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ตำรายาจีนเริ่มกำเนิดขึ้นในยุคสรวงมกษ ได้เริ่มมีการนำตัวยาเดี่ยวมาใช้ในการป้องกันและบำบัดรักษาโรค ต่อมาในยุคราชวงศ์ซาง (商代 Shang Dynasty: 1,600-1,100 ปีก่อนคริสต์ศักราช) มนุษย์ได้เรียนรู้ชนิดของโรคและรู้จักตัวยามากขึ้น รู้จักนำตัวยาหลายชนิดมาผสมกันเป็นตำรับเพื่อใช้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้การบำบัดรักษาโรคมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1979 ได้มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีจากสุสานหม่าหวางตู่ (马王堆 Ma Wangdui) ในสมัยราชวงศ์ฮั่น พบตำรับยารักษาโรคจำนวน 52 ชนิด ซึ่งถือเป็นตำรายาที่เก่าแก่ที่สุดของประวัติศาสตร์การแพทย์จีน

การพัฒนาวิชาการด้านการแพทย์จีนทำให้ตำรับยามีความสมบูรณ์และมีเนื้อหาสาระมากขึ้น ในยุคจั้นกั๋ว ยุคราชวงศ์ฉิน และยุคราชวงศ์ฮั่น ได้พบคัมภีร์หวงตี้เนย์จิง 《黄帝内经 The Yellow Emperor's Canon of Internal Medicine》 เนื้อหาประกอบด้วยทฤษฎีพื้นฐานของเภสัชตำรับ เช่น หลักการตั้งตำรับยา ข้อห้ามในการจัดยาร่วมหรือยากลุ่ม รูปแบบยาเตรียมของตำรับยา วิธีใช้ยา เป็นต้น รวมทั้งสิ้น 13 ตำรับ ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของศาสตร์ด้านเภสัชตำรับในปัจจุบัน

เส้นทองเป็นเจ้าจิง 《神农本草经 Classic of Shen Nong's Materia Medica》 เป็นคัมภีร์สมุนไพรจีนฉบับแรกที่สืบทอดมาตั้งแต่ราชวงศ์ฉิน ราชวงศ์ฮั่น และแพร่หลายใช้มาจนถึงปัจจุบัน คัมภีร์นี้ได้บันทึกชื่อสมุนไพรจีนถึง 365 ชนิด และบรรยายถึงทฤษฎีการใช้สมุนไพรจีนต่าง ๆ ในบทที่ว่าด้วยเรื่องของยา คือ จวิน (君 ยาหลัก) เจิน (臣 ยาเสริม) จั่ว (佐 ยาช่วย) สื่อ (使 ยานำพา) ซิง (七情 ยาร่วมทั้ง 7 ประเภท) และชื่อชี่อู่เว่ย (四气五味 4 รส 5 กลิ่น) ซึ่งในวงการวิทยาศาสตร์ปัจจุบันยอมรับว่าผลของยาสมุนไพรที่บันทึกไว้ในคัมภีร์เล่มนี้ส่วนใหญ่จะถูกต้อง เช่น หม่าหวางใช้รักษาโรคหอบ หงเหียนรักษาโรคบิด สาห่วยรักษาโรคคอกพอก เป็นต้น

ในยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออก มีแพทย์ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง คือ **จางจิงจิง** (张仲景 Zhang Zhongjing) ได้รวบรวมความรู้ทางการแพทย์ในอดีตบวกกับประสบการณ์ของตนเองแต่ง**คัมภีร์ซางห่านจ่าปี้งลุ่น** 《伤寒杂病论 Treatise on Febrile and Miscellaneous Diseases》 เนื้อหาประกอบด้วยตำรับยารักษาโรคต่าง ๆ รวม 269 ตำรับ โดยได้อธิบายถึงรายละเอียดการปรับเปลี่ยนหรือลดขนาดยาในตำรับ วิธีใช้ และรูปแบบยาเตรียมที่เหมาะสม คัมภีร์เล่มนี้มีความสมบูรณ์มาก ต่อมาชนรุ่นหลังได้ยกย่องท่านให้เป็น **“บิดาแห่งตำรับยาจีน”** ในยุคราชวงศ์ถังเป็นยุคแรกที่พุทธศาสนารุ่งเรืองที่สุด ซึ่งมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางการแพทย์จีน มีหนังสือตำราทางการแพทย์เกิดขึ้นจำนวนมาก ทำให้มีการพัฒนาศาสตร์ด้านตำรับยาจีนอย่างกว้างขวาง เช่น ตำรา**เบ่ย์จี้เซียนจินเอี้ยวฟาง** 《备急千金要方 Thousand Ducat Formulae》 และตำรา**เซียนจินอีฟาง** 《千金翼方 Supplement to the Thousand Ducat Formulae》 ของ**ซุนซือเหมี่ยว** (孙思邈 Sun Simiao) ตำรา**ไ่วไถมีเอี้ยว** 《外台秘要 Arcane Essentials from Imperial Library》 ของ**หวางถาว** (王焘 Wang Tao) ซึ่งบรรจุตำรับยาไว้กว่า 6,000 ตำรับ หนังสือดังกล่าวทั้งสามเล่ม จัดเป็นงานรวบรวมตำรับยาครั้งยิ่งใหญ่โดยแพทย์ผู้มีความรู้ในประวัติศาสตร์การแพทย์จีน นับเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ในยุคราชวงศ์ซ่ง ทางราชวงศ์ได้จัดให้มีการประชุมคณะแพทย์จีนและได้รวบรวมขึ้นเป็นตำรา**ไท่ผิงเซี่ยงหุ้ยฟาง** 《太平圣惠方 Peaceful Holy Benevolent Formulae》 บรรจุตำรับยาไว้รวม 16,834 ตำรับ ตำรา**เซี่ยงจี้จ่งลู่** 《圣济总录 The Complete Record of Holy Benevolence》 บรรจุตำรับยาประมาณ 20,000 ตำรับ และตำรา**ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จวิฟาง** 《太平惠民和剂局方 Formulae of the Peaceful Benevolent Dispensary》 บรรจุตำรับยาไว้รวม 788 ตำรับ สำหรับตำรา**ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จวิฟาง** ถือเป็นตำรายาหลวงเล่มแรกในโลกเกี่ยวกับตำรับยา ตำราเล่มนี้ได้รวบรวมตำรับยาหลวงและมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ โดยมีรายละเอียดของเนื้อหาในแต่ละตำรับ เช่น สรรพคุณของตำรับยา ส่วนประกอบ วิธีแปรรูป และการนำไปใช้ให้ตรงตามสรรพคุณที่ต้องการ ตำราดังกล่าวนับเป็นตำราสำหรับโอสถสถานในยุคราชวงศ์ซ่ง ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นจุดเริ่มต้นของกำเนิดเภสัชตำรับเล่มแรกของประเทศจีน ในยุคราชวงศ์จิน (金代 Jin Dynasty) **เฉิงอู่จี้** (成无己 Cheng Wuji) ได้แต่งตำรา**ซางห่านหมิงลี้ลุ่น** 《伤寒明理论 Expoundings on the Treatise on Febrile Diseases》 ซึ่งคัดเลือกตำรับยาจำนวน 20 ขนานจากตำรา**ซางห่านลุ่น** 《伤寒论 Treatise on Febrile Diseases》 นำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด และได้ให้คำอธิบายตำรับยาแต่ละตำรับอย่างชัดเจน ได้แก่ ตัวยาหลัก

ตัวยาเสริม ตัวยาช่วย และตัวยานำพา ซึ่งถือเป็นตำราทฤษฎีตำรายาจีนเล่มแรกและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตำรายาในยุคต่อมา

ในยุคราชวงศ์หมิง แพทย์จีนจูสู (朱橚 Zhu Su) และคณะ ได้รวบรวมตำรายาต่าง ๆ ก่อนศตวรรษที่ 15 และได้แต่งตำราผู้จี้ฟาง 《普济方 Prescription for Universal Relief》 บรรจุตำรายาไว้รวม 61,739 ตำรับ จัดเป็นตำราที่บรรจุจำนวนตำรับยามากที่สุดของจีนจวบจนปัจจุบัน ในยุคราชวงศ์ชิง (清代 Qing Dynasty) มีการก่อตั้งสำนักโรคระบาดขึ้น โดยได้รวบรวมแพทย์จีนที่มีชื่อเสียงหลายท่านมาร่วมกันคิดค้นและพัฒนาตำราการแพทย์และเภสัชตำรับ ทำให้เนื้อหาในตำรายามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ตำราอีฟางเช่า 《医方考 Textual Criticism on Prescriptions》 อีฟางจีเจีย 《医方集解 Collection of Formulae and Notes》 เป็นต้น ทำให้ทฤษฎีตำรายาจีนได้รับการพัฒนาก้าวหน้าขึ้นอีกระดับหนึ่ง

หลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน รัฐบาลจีนมีนโยบายส่งคายนการแพทย์จีนทั่วประเทศ มีการรวบรวมและชำระตำราแพทย์ดั้งเดิมอย่างกว้างขวาง มีการศึกษาวิจัยทางฟิสิกส์และทางคลินิกในสถาบันวิจัยต่าง ๆ ของประเทศ โดยศึกษาครอบคลุมทั้งตำรายาโบราณ ตำรับยาลับ และตำรับยาจากประสบการณ์ของแพทย์ที่มีชื่อเสียง ขณะเดียวกันก็ได้คิดค้นตำรับยาใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพจำนวนมาก และได้พัฒนารูปแบบยาใหม่ ๆ ขึ้น จากผลดังกล่าวเป็นที่มาของการพัฒนาการของตำรายาจีน

โดยสรุป พัฒนาการของตำรายาจีนมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยเริ่มจากระดับสามัญสู่ระดับที่ก้าวหน้าทันสมัยขึ้น จากความธรรมดาง่าย ๆ จนกลายเป็นความลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยเวลาอันยาวนาน แล้วค่อย ๆ สืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นสาขาวิชาที่มีความโดดเด่น สมบูรณ์ และมีทฤษฎีที่เป็นระบบแขนงหนึ่งของการแพทย์จีน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. Li F, Fan QL, Zhu ZB, Zhao JQ, Zhu WX. Science of prescriptions: A newly compiled practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2000.
2. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
3. วิชัย โชควิวัฒน์. ประวัติการแพทย์จีนโดยสังเขป. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก 2547; 2(1): 73-92.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เทพแห่งการแพทย์แผนจีน จางจี้จี้

สถานที่ถ่ายภาพ: Traditional Chinese Medicine Expo 2008,
International Trade Center, ปักกิ่ง

บทที่ 3

การปรับเปลี่ยนสูตรตำรายาจีน (方剂变通 ฟางจีเปี่ยนทง)

ฟางจีเปี่ยนทง (方剂变通) คือ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรายา เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่มีความซับซ้อน ตำรายาจีนที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณซึ่งมีผลต่อการป้องกันและรักษาโรคนั้น เกิดจากการผสมกันของตัวยาต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป โดยเริ่มจากการวินิจฉัยโรคของแพทย์จีน แล้วจึงคัดเลือกตัวยาที่เหมาะสมเข้าเป็นหมวดหมู่ ตัวยาแต่ละชนิดมีสรรพคุณเด่นและด้อยในตัวเอง ดังนั้นการตั้งตำรายาที่เหมาะสมอาจเสริมฤทธิ์หรือลดพิษของตัวยาในตำรับได้ การเสริมฤทธิ์ ลดพิษ หรือลดความแรงของตัวยาที่เหมาะสม มีผลทำให้ตัวยาสามารถออกฤทธิ์ได้ดี พัฒนาการของตำรายาจีนมีประวัติอันยาวนาน เริ่มจากระดับพื้นฐานที่ไม่ซับซ้อนสู่ระดับที่ก้าวหน้าทันสมัยและลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยเวลาอันยาวนาน แล้วค่อย ๆ สืบทอดต่อกันมาจนกลายเป็นสาขาวิชาหนึ่งของการแพทย์แผนจีนที่โดดเด่น สมบูรณ์ และมีทฤษฎีที่เป็นระบบ

ตามคัมภีร์เนย์จิง 《内经》 **ตำรายาจะประกอบด้วยตัวยาหลัก (主药 จู่เย่า หรือ 君药 จูวินเย่า)** คือ ตัวยาที่เป็นตัวยาสำคัญที่ใช้รักษาโรคของตำรับยานั้น ตัวยานี้จะมีผลรักษาสาเหตุของโรคหรืออาการสำคัญของโรค หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ตัวยาหลักบอกสรรพคุณหลักของตำรับนั้น **ตัวยาเสริม (辅药 ฟู่เย่า หรือ 臣药 เจินเย่า)** คือ ตัวยาที่ช่วยเสริมหรือเพิ่มประสิทธิผลการรักษาของตัวยาหลักในตำรับ รวมทั้งใช้รักษาอาการอื่น ๆ ของโรคนั้น ๆ ที่ตัวยาหลักไม่สามารถครอบคลุมอาการเหล่านั้นได้ **ตัวยาช่วย (佐药 จั่วเย่า)** คือตัวยาที่ช่วยเสริมฤทธิ์ ควบคุม ลดพิษ ขจัดพิษของตัวยาหลักและตัวยาเสริม รวมทั้งรักษาผลข้างเคียงของตัวยาหลักและตัวยาเสริม และ**ตัวยานำพา (使药 ลื่อเย่า)** คือ ตัวยาที่ทำหน้าที่นำพาตัวยาอื่น ๆ ให้ไปยังบริเวณที่ต้องการรักษา และทำหน้าที่ปรับตัวยาในตำรับให้เข้ากันได้ ตัวยาหลักเป็นตัวยาที่สำคัญที่สุดในตำรับยา โดยทั่วไปจะใช้ในปริมาณมากที่สุด ส่วนตัวยาเสริมและตัวยาช่วยจะใช้ในปริมาณรองลงมา นอกจากตัวยาหลักแล้ว ตำรับยาหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นต้องมีส่วนประกอบครบหมด และตัวยาหนึ่ง ๆ อาจทำหน้าที่หลายอย่างได้ หากอาการเจ็บป่วยไม่ซับซ้อน อาจใช้ตัวยาเพียงหนึ่งหรือสองชนิดได้ หากตัวยาหลักและตัวยาเสริมไม่มีพิษหรือไม่มีอาการข้างเคียง ก็ไม่จำเป็นต้องมีตัวยาช่วย และหากตัวยาหลักสามารถเข้าสู่บริเวณที่เจ็บป่วยได้ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ตัวยานำพา

ฟางจีเปี่ยนทง (方剂变通) หรือ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยา ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว แต่จะขึ้นกับอาการเจ็บป่วย เพศ อายุ ฤดูกาล และสภาพแวดล้อมของผู้ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับอาการของผู้ป่วย และต้องมีประสิทธิผลในการรักษา ตำรับยาจีนโบราณพื้นฐานที่ใช้บ่อยมีประมาณ 300-400 ตำรับ แต่เมื่อนำมาปรับเปลี่ยนสูตรจะได้ตำรับยาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากนับเป็นหลายหมื่นตำรับได้ การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาจีนเบื้องต้นสามารถทำได้ ดังนี้

1. การนำตำรับยาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกันได้เป็นตำรับยาใหม่

การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยารวีนี เป็นการนำตำรับยาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกัน ได้เป็นตำรับยาใหม่ ซึ่งสามารถปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาได้โดยไม่เปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของตำรับยาทั้ง 2 ตำรับวิธีนี้สามารถเปลี่ยนความแรงของตำรับยาเดิมหรือเปลี่ยนขอบเขตการรักษาได้ บางครั้งคุณสมบัติเด่นหรือด้อยของตัวยานำมาถูกเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสรรพคุณใหม่ที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น

ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่ เมื่อนำมารวมกับ **ชื่ออู่ทัง (四物汤)** ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงเลือด จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า **ปาเจินทัง (八珍汤)** เป็นตำรับยาบำรุงชี่และเลือด ตำรับยานี้ใช้เสริมเชินและสวี่ท้วง ใช้เป็นยาหลัก เสริมชี่บำรุงเลือด ไปจู้ ผูลิง ตังกุย และโปเส้า เป็นตัวยาสเสริม โดยไปจู้ และผูลิง เสริมม้ามระบายชื้น ช่วยตัวยาลึกเสริมเชินในการเสริมชี่บำรุงม้าม ตังกุย และโปเส้า เสริมเลือด ปรับสมดุลชี่ ช่วยตัวยาลึกสวี่ท้วงในการบำรุงอินของเลือด ชวนชยงเป็นตัวยาช่วย ช่วยการไหลเวียนของเลือด ป้องกันไม่ให้เกิดการไหลเวียนของเลือดติดขัด กันเฉ่า (จื่อ) เสริมพลังชี่ปรับสมดุลส่วนกลางและปรับสมดุลยาทั้งหมด

ชื่ออู่ทัง (四物汤) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด เมื่อนำมารวมกับ **หวงเหลียนเจียตูทัง (黄连解毒汤)** ซึ่งเป็นตำรับยาระบายความร้อน บรรเทาพิษไข้ จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า **เวินชิงอิ่น (温清饮)** เป็นตำรับยาบำรุงเลือด และระบายความร้อน บรรเทาพิษไข้

ตารางแสดงตัวอย่างการนำตำรับยาจีนพื้นฐาน 2 ตำรับมารวมกัน

ตัวยา	ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤)	ชื่ออู่ทัง (四物汤)	หวงเหลียนเจียตูทัง (黄连解毒汤)	ปาเจินทัง (八珍汤)	เวินชิงอิน (温清饮)
เหรินเซิน (人参)	10 กรัม			3 กรัม	
ฝูหลิง (茯苓)	9 กรัม			8 กรัม	
ไปจู (白术)	9 กรัม			10 กรัม	
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]	6 กรัม			5 กรัม	
สุตี้หวง (จิวเจิง) [熟地黄(酒蒸)]		12 กรัม		15 กรัม	12 กรัม
ตังกุย (จิวจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]		10 กรัม		10 กรัม	10 กรัม
ไปเส้า (白芍)		12 กรัม		8 กรัม	12 กรัม
ชวนชุย (川芎)		8 กรัม		5 กรัม	8 กรัม
หวงเหลียน (黄连)			9 กรัม		9 กรัม
หวงฉิน (黄芩)			6 กรัม		6 กรัม
หวงป้อ (黄柏)			9 กรัม		9 กรัม
จื่อจื่อ (梔子)			9 กรัม		9 กรัม

2. การเพิ่มตัวยาในตำรับยาจีนพื้นฐานได้เป็นตำรับยาใหม่

การเพิ่มตัวยาในตำรับยาจีนพื้นฐาน คือ การเพิ่มตัวยาหลักหรือตัวยารอง ในทางคลินิกการเพิ่มตัวยาหลักมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่มีความซับซ้อนมาก ส่วนการเพิ่มตัวยารองขึ้นอยู่กับอาการเจ็บป่วยที่เป็นอาการรอง โดยอาการเจ็บป่วยหลักนั้นไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ อาจมีการปรับเปลี่ยนน้ำหนักของตัวยาในตำรับให้เหมาะสม การตั้งชื่อตำรับยาใหม่ ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับ การเพิ่มตัวยาหลักหรือตัวยารอง โดยถ้าเพิ่มตัวยาหลักจะเติมชื่อตัวยาที่เพิ่มไว้ข้างหน้าชื่อตำรับยาเดิม ส่วนการเพิ่มตัวยารองจะเติมชื่อตัวยาใหม่เข้าไปข้างหลังชื่อตำรับยาเดิม หรือตั้งเป็นชื่อตำรับยาใหม่

ตัวอย่างการเพิ่มตัวยาลูก เช่น

ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤) เป็นตำรับยาเสริมม้าม บำรุงชี่ เมื่อเพิ่มเงินผิ (陈皮) และปิ่นเซี่ย (半夏) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เงินเซี่ยลิวจวินหวาน (陈夏六君丸) หรือ ลิวจวินจื่อทัง (六君子汤) เป็นตำรับยาบำรุงชี่ของม้าม ขจัดความชื้นและละลายเสมหะ

ชื่ออู่ทัง (四物汤) เป็นตำรับยาบำรุงเลือด เมื่อเพิ่มเถาเหริน (桃仁) และหงฮวา (红花) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เถาหงชื่ออู่ทัง (桃红四物汤) เป็นตำรับยาสลายเลือดคั่ง บำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ และช่วยให้เลือดไหลเวียนดี

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยาลูกในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤)	เงินเซี่ยลิวจวินหวาน (陈夏六君丸)	ชื่ออู่ทัง (四物汤)	เถาหงชื่ออู่ทัง (桃红四物汤)
เหรินเซิน (人参)	10 กรัม	10 กรัม		
ฝูหลิง (茯苓)	9 กรัม	9 กรัม		
ไป่จู (白术)	9 กรัม	9 กรัม		
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]	6 กรัม	6 กรัม		
เงินผิ (陈皮)		9 กรัม		
ปิ่นเซี่ย (半夏)		12 กรัม		
ลู่ตั่วหวง (จิวเจิง) [熟地黄(酒蒸)]			12 กรัม	15 กรัม
ตังกวย (จิวจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]			10 กรัม	12 กรัม
ไป่เส้า (白芍)			12 กรัม	10 กรัม
ชวนชุยง (川芎)			8 กรัม	8 กรัม
เถาเหริน (桃仁)				6 กรัม
หงฮวา (红花)				4 กรัม

ตัวอย่างการเพิ่มตัวยารอง เช่น

ไป๋หูทัง (白虎汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน เสริมธาตุน้ำ เมื่อเพิ่มเหรินเฉิน (人参) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ไป๋หูเจียเฉินทัง (白虎加参汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน บำรุงชี เสริมธาตุน้ำ แต่หากเพิ่มซังจู่ (苍术) เข้าไปในไป๋หูทัง (白虎汤) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ไป๋หูเจียซังจู่ทัง (白虎加苍术汤) เป็นตำรับยาระบายความร้อน สลายความชื้น

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรายาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ไป๋หูทัง (白虎汤)	ไป๋หูเจียเฉินทัง (白虎加参汤)	ไป๋หูเจียซังจู่ทัง (白虎加苍术汤)
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]	3 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
ลือเกา (ซู่) [石膏(碎)]	30 กรัม	30 กรัม	30 กรัม
จิงหมี่ (粳米)	9 กรัม	9 กรัม	9 กรัม
จื่อหมู่ (知母)	9 กรัม	9 กรัม	9 กรัม
เหรินเฉิน (人参)		10 กรัม	
ซังจู่ (苍术)			9 กรัม

หมาหวงทัง (麻黄汤) เป็นตำรับยาขับเหงื่อ กระทุ้งหวัด กระจ่ายชีพี่อด และบรรเทาอาการหอบ เมื่อเพิ่มไป๋จู่ (白术) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า หมาหวงเจียจู่ทัง (麻黄加术汤) เป็นตำรับยาขับเหงื่อ กระทุ้งหวัด สลายความเย็นและความชื้น

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรายาจีนพื้นฐาน (ต่อ)

ตัวยา	หมาหวงทัง (麻黄汤)	หมาหวงเจียจู่ทัง (麻黄加术汤)
หมาหวง (ซวีเจีย) [麻黄(去节)]	6 กรัม	6 กรัม
ก้วยจื่อ (桂枝)	4 กรัม	4 กรัม
ซิงเหริน (ซวีผีเจียน) [杏仁(去皮尖)]	9 กรัม	9 กรัม
กั้นเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]	3 กรัม	3 กรัม
ไป๋จู่ (白术)		12 กรัม

ตารางแสดงตัวอย่างการเพิ่มตัวยารองในตำรับยาจีนพื้นฐาน (ต่อ)

ตัวยา	ปาเจินทัง (八珍汤)	สื่อฉวนต้าปู้ทัง (十全大补汤)	เอ๋อร์เฉินทัง (二陈汤)	เวินตันทัง (温胆汤)
เหรินเซิน (人参)	3 กรัม	8 กรัม		
ฝูหลิง (茯苓)	8 กรัม	8 กรัม	9 กรัม	5 กรัม
ไป่จู (白术)	10 กรัม	10 กรัม		
กัณฑ์ (จื่อ) [甘草(炙)]	5 กรัม	5 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
สุตี่หวง (จิวเจิง) [熟地黄(酒蒸)]	15 กรัม	15 กรัม		
ตั้งกู่ย (จิวจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]	10 กรัม	10 กรัม		
ไป่เส้า (白芍)	8 กรัม	8 กรัม		
ชวานชฺยง (川芎)	5 กรัม	5 กรัม		
โร่วกู่ย (肉桂)		8 กรัม		
หวงฉี (黄芪)		15 กรัม		
ป๋ันเซี่ย (半夏)			15 กรัม	6 กรัม
จฺหวีผี้ (橘皮)			15 กรัม	9 กรัม
จื่อสือ (เมี่ยนเฉ่า) [枳实(面炒)]				6 กรัม
จู้หฺวู (竹茹)				6 กรัม
กระสายยา				
เจิงเจียง (生姜)			3 กรัม	3 กรัม
อูเหมย (乌梅)			1 ผล	
ต้าเจ่า (大枣)				1 ผล

ปาเจินทัง (八珍汤) เป็นตำรับยาบำรุงชีและเลือด เมื่อเพิ่มโร่วก๊วย (肉桂) และหวงฉี (黄芪) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า สือฉวนต้าปู้ทัง (十全大补汤) ซึ่งจะเพิ่มฤทธิ์บำรุงชีและช่วยให้มีลมแข็งแรง โดยโร่วก๊วยจะให้ความอบอุ่นและทะลวงจิงลั่ว ช่วยให้การไหลเวียนของชีและเลือดดีขึ้น และหวงฉีบำรุงเหียนชีให้สมบูรณ์ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีและปรับสมดุลหยางของม้าม

เอ๋อร์เฉินทัง (二陈汤) เป็นตำรับยาจัดความชื้น ละลายเสมหะ ปรับสมดุลชื้นส่วนกลาง เมื่อเพิ่มจื่อสือ (枳实) และจู้หู่ (竹茹) จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เวินตันทัง (温胆汤) ซึ่งจะเพิ่มฤทธิ์ปรับการไหลเวียนของชีในร่างกาย ขจัดความร้อน ขับเสมหะ

3. การเอาตัวยาเดิมออกและเพิ่มตัวยาใหม่ในตำรายาจีนพื้นฐาน

วิธีนี้เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด ตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาสี่อู่ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงเลือด โดยการเอาสุตี้หวง (熟地黄) ออก ใช้ตังกุยเหว่ย (当归尾) แทนตังกุย (จี้จิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)] ใช้เซ้อเส่า (赤芍) แทนไปเส่า (白芍) และเพิ่มเถาเหริน (桃仁) หงฮฺวา (红花) หวงฉี (黄芪) และตี้หลง (地龙) เข้าไป จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า ปู้หยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงชี ช่วยการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และทะลวงเส้นลมปราณ แก้อัมพฤกษ์ อัมพาต เส้นลมปราณติดขัด เส้นเลือดอุดตันจากสาเหตุที่พบบ่อย ตำรับนี้มีหวงฉีเป็นตัวยาหลักและใช้ปริมาณมาก เพื่อบำรุงม้าม เสริมหยางชี ช่วยให้ชีสมบูรณ์มีแรงขับเคลื่อนด้วยการไหลเวียน เพื่อขจัดการคั่ง ตังกุยเหว่ยเป็นตัวยาเสริม ช่วยสลายเลือดคั่งแต่ไม่ทำร้ายเม็ดเลือด ชวนชยง เซ้อเส่า เถาเหริน และหงฮฺวา ช่วยตังกุยเหว่ยเพื่อการไหลเวียนขจัดเลือดคั่ง ส่วนตี้หลงทะลวงจิงลั่วเป็นตัวยาช่วย

การปรับเปลี่ยนสูตรตำรับยาสี่อู่ทัง (四物汤) ซึ่งเป็นตำรับยาบำรุงเลือด โดยการเอาสุตี้หวง (熟地黄) ออก แล้วเพิ่มโร่วก๊วย (肉桂) เสี่ยวหฺยเซียง (เฉ่า) [小茴香(炒)] และกันเจียง (干姜) เพื่อให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ เพิ่มหฺยเซียง (乳香) และม่อเย่า (没药) เพื่อสลายเลือดคั่งและขับหนอง เพิ่มผู่หวง (蒲黄) อู๋หลิงจื่อ (เฉ่า) [五灵脂(炒)] และเอี้ยนหฺซวอ (延胡索) เพื่อบรรเทาปวด จะได้ตำรับยาใหม่ เรียกว่า เส้าฟู่จู่ยวี้ทัง (少腹逐瘀汤) ซึ่งเป็นตำรับยาสลายเลือดคั่งบริเวณท้องน้อย และระงับอาการไส้ติ่งอักเสบเรื้อรัง

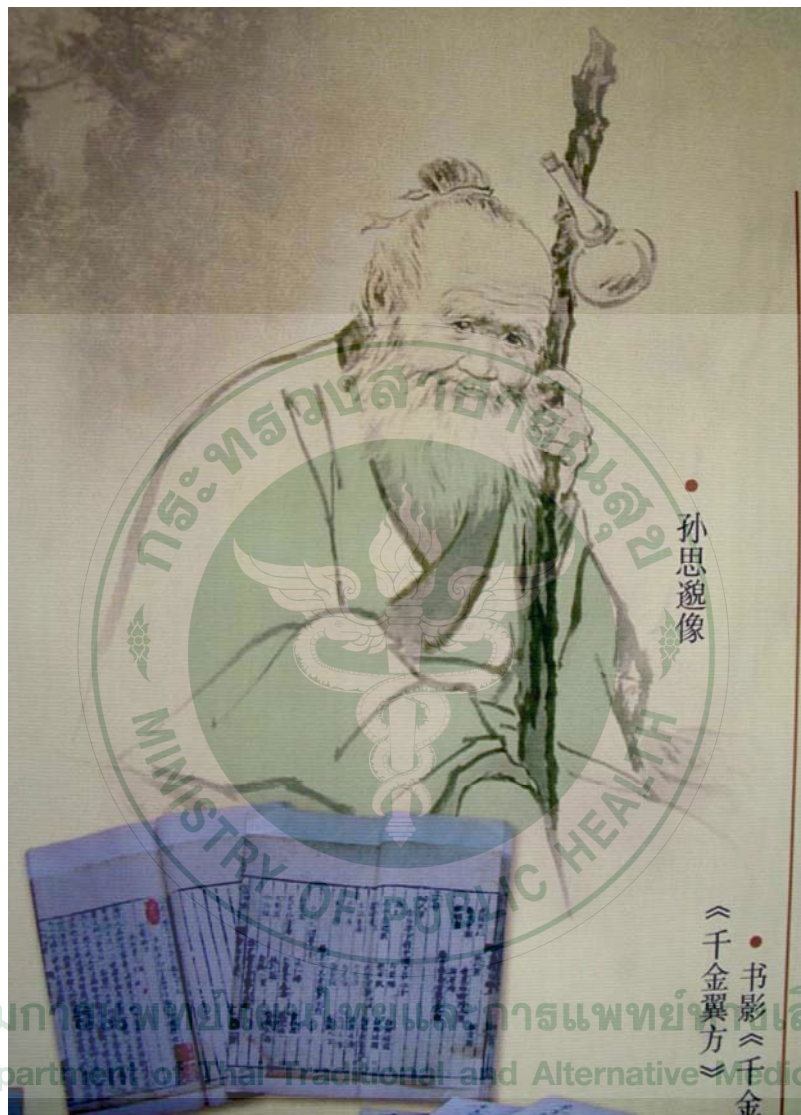
ตารางแสดงตัวอย่างการเอาตัวยาเดิมออกและเพิ่มตัวยาใหม่ในตำรับยาจีนพื้นฐาน

ตัวยา	ชื่ออุ้ทัง (四物汤)	ปู้หยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤)	เส้าฝู่จู่วีทัง (少腹逐瘀汤)
สุตี้หวง (จิวเจิง) [熟地黄(酒蒸)]	12 กรัม		
ตังกวย (จิวจิ้นเฉ่า) [当归(酒浸炒)]	10 กรัม		9 กรัม
ตังกวยเหว้ย (当归尾)		6 กรัม	
ไปเส้า (白芍)	12 กรัม		
เซ่อเส้า (赤芍)		6 กรัม	6 กรัม
ชวณซุย (川芎)	8 กรัม	3 กรัม	3 กรัม
หวงฉี (黄芪)		120 กรัม	
เถาเหริน (桃仁)		3 กรัม	
หงฮวา (红花)		3 กรัม	
ตี้หลง (地龙)		3 กรัม	
โร่วก๊วย (肉桂)			3 กรัม
เสี่ยวหุยเซียง (เฉ่า) [小茴香(炒)]			1.5 กรัม
กั้นเจียง (干姜)			3 กรัม
หูลูเซียง (乳香)			3 กรัม
ม่อเย่า (没药)			3 กรัม
ผู่หวง (蒲黄)			9 กรัม
อู่หลิงจื่อ (เฉ่า) [五灵脂(炒)]			6 กรัม
เยียนหูสวอ (延胡索)			3 กรัม

เอกสารที่ใช้ประกอบการเรียบเรียง

1. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. I. English ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 2005.
2. วิชัย โชควิวัฒน์, ชาลิต สันติกิจรุ่งเรือง, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีนที่ใช้อยู่ในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพยาบาลองค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2549.
3. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

4. Zhang EQ. The Chinese Materia Medica: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 7th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 1990.
5. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangdong: Guangdong Science and Technology Publishing House, 1991.
6. Zhao QM. Si Junzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
7. Ru K, Jiang JM. Siwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
8. Zhang J, Zhao XX, Wu F. Huanglian Jiedu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
9. Gao A. Wenqing Yin. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
10. Zhao H, Wang L. Liu Junzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
11. Ru K, Peng K, Yuan XQ, Lian ZH. Tao Hong Siwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
12. Yuan XQ. Bazhen Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
13. Yuan XQ. Shiquan Dabu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
14. Ru K, Wang XD. Erchen Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
15. Ru K, Wang XD. Wendan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
16. Yuan ZY, Qu YH. Mahuang Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
17. Zhang J. Baihu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
18. Peng K, Yuan XQ, Zhao XX. Buyang Huanwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
19. Reng K. Shaofu Zhuyu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เภสัชยรรยา ชุนซือเหมี่ยว

สถานที่ถ่ายภาพ: Traditional Chinese Medicine Expo 2008,
International Trade Center, ปักกิ่ง

บทที่ 4

ประเภทของตำรายาจีน (方剂分类 ฟางจีเฟินเล่ย์)

ตำรายาจีนแบ่งตามสรรพคุณเป็นประเภทใหญ่ ๆ 17 ประเภท ได้แก่ ตำรายารักษากลุ่มอาการภายนอก ตำรายาปรับให้สมดุล ตำรายาขับร้อน ตำรายาอบอุ่นภายใน ตำรายาระบาย ตำรายาบำรุง ตำรายาสมาน ตำรายาสงบจิตใจ ตำรายาเปิดช่องทวาร* ตำรายาช่วยย่อย ตำรายาควบคุมการไหลเวียนของชี ตำรายาควบคุมการไหลเวียนของเลือด ตำรายาบรรเทาอาการลม ตำรายาขับความชื้น ตำรายาขับเสมหะ ตำรายารักษาอาการแห่งชาตความชุ่มชื้น และตำรายารักษาแผล ผื่นของรายละเอียดของตำรายาจีนแต่ละประเภทที่ได้คัดเลือกมาบรรจุในหนังสือเล่มนี้ มีจำนวน 100 ตำรายา ดังนี้

1. ตำรายารักษากลุ่มอาการภายนอก (解表剂 เจียเปี่ยวจี)

หมายถึง ตำรายาที่ใช้รักษากลุ่มอาการของโรคอันมีสาเหตุจากภายนอก เช่น สภาพอากาศทั้ง 6 ได้แก่ ลม ความเย็น ความร้อนอบอ้าว ความชื้น ความแห้ง และไฟ ตำรายานี้จะออกฤทธิ์กำจัดของเสียที่อยู่ตามผิวหนังออกโดยผ่านการขับเหงื่อ และกระตุ้นอาการของโรคให้หลุดให้ออกได้ง่ายขึ้น โดยทั่วไป ตำรายาประเภทนี้จะมีรสเผ็ด ต้องเลือกใช้ให้เหมาะกับโรคตามสาเหตุของโรค เช่น ลมร้อน ลมเย็น และสภาพร่างกาย ซึ่งมีลักษณะอิน-หยาง แกร่ง-พร่อง แตกต่างกัน แบ่ง เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรายารักษากลุ่มอาการภายนอกที่มีรสเผ็ดอุ่น (辛温解表剂 ซิงเวินเจียเปี่ยวจี) รสเผ็ดอุ่น และมีฤทธิ์ขับกระจาย ใช้รักษาอาการไข้จากการกระทบลมเย็น หนาวสั่น ได้แก่ หมาหวงทัง (麻黄汤) กุ้ยจื่อทัง (桂枝汤) จิวเว่ยเซียงหัวทัง (九味羌活汤) เสี่ยวชิงหลงทัง (小青龙汤)

2) ตำรายารักษากลุ่มอาการภายนอกที่มีรสเผ็ดเย็น (辛凉解表剂 ซิงเหลียงเจียเปี่ยวจี) รสเผ็ด เย็น และมีฤทธิ์ขับกระจาย ใช้รักษาอาการไข้จากการกระทบลมร้อน เหงื่อออก ได้แก่ อินเจียวसान (银翘散) ซังจู่หวีอัน (桑菊饮) หมาหวงซิงเหรินลือเกากันเฉ่าทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤) ไฉเกอ-เจียจีทัง (柴葛解肌汤)

3) ตำรายาเสริมภูมิคุ้มกันและขับเหงื่อ (扶正解表剂 ฟู่เจิ้งเจียเปี่ยวจี) ประกอบด้วยยารักษา กลุ่มอาการภายนอกและยาบำรุงชี มีฤทธิ์ขับเหงื่อ บำรุงร่างกาย และเสริมภูมิคุ้มกัน ใช้รักษาอาการไข้

* ตำรายาเปิดช่องทวารไม่ได้คัดเลือกมาบรรจุในหนังสือเล่มนี้

หนาวสั่น ในผู้ป่วยที่มีอาการหนักและผู้ป่วยที่มีร่างกายอ่อนแอ ได้แก่ ป้ายตุ่มส่าน (败毒散) เจี้ยเจี้ยนเว่ยหฺยทัง (加减葳蕤汤)

2. ตำรายาปรับให้สมดุล (和解剂 เหวเจี้ยจี้)

หมายถึงตำรายาที่ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณรักษาอาการของโรคเล้าหยาง ช่วยให้การ ทำงานของตับ ม้าม กระเพาะอาหารและลำไส้ดีขึ้น ตำรายานี้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรายาปรับเล้าหยางให้สมดุล (和解少阳剂 เหวเจี้ยเล้าหยางจี้) ใช้รักษาโรคเล้าหยาง ซึ่งเป็นกลุ่มอาการกึ่งภายในกับกึ่งภายนอก เช่น เลี้ยวไฉหฺยทัง (小柴胡汤)

2) ตำรายาปรับตับและม้ามให้สมดุล (调和肝脾剂 เถียวเหอกานผี้จี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์กระจายชีของตับ และเสริมม้ามให้แข็งแรง มีสรรพคุณปรับตับและม้ามให้สมดุล ใช้รักษาโรคที่ซีติดขัดไปกระทบต่อม้าม หรือม้ามพร่องอ่อนแอ ไม่สามารถทำหน้าที่ด้านลำเลียง จนส่งผลให้ชีของตับกระจายได้ไม่คล่อง ทำให้ตับและม้ามไม่สมดุล ได้แก่ ซื่อหนี่ส่าน (四逆散) เจียวเหยาส่าน (逍遥散)

3) ตำรายาปรับกระเพาะอาหารและลำไส้ให้สมดุล (调和肠胃剂 เถียวเหอฉางเว่ยจี้) รสเผ็ดและขม กระจายสู่เบื่องล่าง มีฤทธิ์ปรับม้ามและกระเพาะอาหารให้สมดุล ใช้รักษาโรคที่การทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้แปรปรวน เช่น บั้นเซี่ยเซี่ยซินทัง (半夏泻心汤)

3. ตำรายาดับร้อน (清热剂 ซิงเร่อจี้)

หมายถึง ตำรายาที่ใช้รักษากลุ่มอาการร้อนภายในร่างกาย ประกอบด้วยตัวยาซึ่งมีสรรพคุณดับร้อน ขับระบายไฟ ทำให้เลือดเย็นลง แก้พิษร้อนอบอ้าว ถอนพิษ ขจัดร้อนจากภาวะพร่อง แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ตามตำแหน่งของโรค ดังนี้

1) ตำรายาดับร้อนในระดับชี (清气分热剂 ซิงชีเฟินเร่อจี้) เป็นตำรายาที่มีฤทธิ์ดับร้อน ขับระบายความร้อนในระดับชี ใช้รักษาโรคที่มีไข้สูง กระหายน้ำมาก เหงื่อออกมาก ชีพจรใหญ่ ได้แก่ ไป่หู่ทัง (白虎汤) จู๋เยี่ยลือเกาทัง (竹叶石膏汤)

2) ตำรายาดับร้อนในระบบอิงชี่และเลือด (清营凉血剂 ซิงอิงเหลียงเซวี่จี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ดับร้อนขับระบายความร้อนสูงในระบบอิงชี่และเลือด ช่วยให้อุณหภูมิเย็นลง กระจายการคั่งของเลือด และห้ามเลือดอันเนื่องมาจากเลือดร้อน ระบายความร้อนและถอนพิษไข้ เช่น ซิงอิงทัง (清营汤)

3) ตำรายาดับร้อนถอนพิษ (清热解毒剂 ซิงเร่อเจี้ยตุ้จี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ดับร้อนถอนพิษ ใช้รักษาโรคที่มีอาการพิษร้อนมากภายใน รวมทั้งพิษร้อนบริเวณศีรษะ และใบหน้า เช่น หวงเหลียนเจี้ยตุ้ทัง (黄连解毒汤)

4) **ตำรายาขับร้อนในอวัยวะภายใน** (清脏腑热剂 ซึ่งจิ้งผู้เร่อจี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ขับร้อนภายในเป็นองค์ประกอบสำคัญ ใช้รักษากลุ่มอาการร้อนที่เกิดในอวัยวะภายในทั้งหลาย ได้แก่ เต้าเซ่อส่าน (导赤散) หลงตันเชี่ยกานทัง (龙胆泻肝汤) เชี่ยโป่ส่าน (泻白散) เชี่ยหวงส่าน (泻黄散) ซิงเว่ยส่าน (清胃散) ยวี่นหฺวี่เจียน (玉女煎) เส้าเยาหฺง (芍药汤) ไป่โถวเวิงทัง (白头翁汤)

5) **ตำรายาลดไข้จากอาการเป็นลมเพราะแพ้แดดและเสริมชี** (清暑益气剂 ซึ่งสวี่ชี่จี้) มีสรรพคุณลดไข้จากอาการเป็นลมเพราะแพ้แดด และตัวยาที่มีสรรพคุณบำรุงชี เสริมอิน ใช้รักษาโรคที่ถูกแดดเป็นเวลานาน ทำให้มีอาการอ่อนเพลีย ตัวร้อน และหมดสติ เช่น ซิงสวี่ชี่ทัง (清暑益气汤)

4. ตำรายาอบอุ่นภายใน (温里剂 เวินหลี่จี้)

หมายถึง ตำรายาที่ใช้รักษากลุ่มอาการเย็นภายในร่างกาย มีฤทธิ์ทำให้ร่างกายอบอุ่น สลายความเย็น แก้ปวด เสริมการทำงานของม้ามและกระเพาะอาหาร ตำรายานี้มีรสเผ็ดร้อน

กลุ่มอาการเย็นภายในร่างกาย มีสาเหตุมาจากสภาพหยางของร่างกายพร่อง หยางไม่เพียงพอทำให้เกิดความเย็นภายในร่างกาย หรือใช้ยาผิดทำให้หยางลดลง หรือกระทบกับความเย็นภายนอกและเข้าถึงอวัยวะภายใน แล้วต่อไปยังเส้นลมปราณ แบ่งเป็น 3 กลุ่มตามความรุนแรงของอาการของโรคและตำแหน่งที่เกิดโรค ดังนี้

1) **ตำรายาขจัดความเย็นอุ้งจิงเจียว** (温中祛寒剂 เวินจงชวี่หานจี้) ใช้รักษาโรคที่มีอาการเย็นพร่องภายในที่ตำแหน่งจิงเจียว (ม้ามและกระเพาะอาหาร) ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์อุ่นร้อน และเสริมบำรุงชีของม้าม ได้แก่ หลี่จงหฺวาน (理中丸) เลี่ยวเจี้ยนจงทัง (小建中汤) หวู่จฺยฺหวี่ทัง (吴茱萸汤)

2) **ตำรายาฟื้นคืนหยางชี่** (回阳救逆剂 หุยหยางจิวหนี่จี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์อุ่นร้อน มีสรรพคุณอุ่นหยางของไต ช่วยให้หยางฟื้นคืนกลับ ใช้รักษากลุ่มอาการหนาวเย็นมากจากหยางของไตอ่อนแอ หรือหยางของหัวใจและไตอ่อนแอ เช่น ซื่อหนี่ทัง (四逆汤)

3) **ตำรายาอบอุ่นเส้นลมปราณขั้กระเจาหนาว** (温经散寒剂 เวินจิงซ่านหานจี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ขั้กระเจาหนาว อบอุ่นเส้นลมปราณ และบำรุงเลือด ทะลวงชีพจร ใช้รักษาโรคที่มีอาการหยางที่ไม่เพียงพอ เลือดลมอ่อนแอ หรืออาการปวดที่เกิดจากความเย็นมากระทบ ซึ่งมีผลต่อการไหลเวียนของเส้นลมปราณ เช่น ดางกฺยฺชวี่หนี่ทัง (当归四逆汤)

5. ตำรับยาระบาย (泻下剂 เชียเจียจี้)

หมายถึง ตำรับยาที่ใช้รักษากลุ่มอาการแกร่งภายในร่างกาย ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณระบายท้อง กำจัดของเสียที่ตกค้างในกระเพาะอาหารและลำไส้ ขับระบายความร้อนที่สูงเกินไป และขับน้ำ

เนื่องจากกลุ่มอาการแกร่งภายในร่างกายที่เป็นสาเหตุให้ท้องผูกนั้น อาจเกิดจากความร้อน ความเย็น ความแห้ง และน้ำ ตำรับยาประเภทนี้แบ่งตามพยาธิสภาพของร่างกายและอายุของผู้ป่วยได้ดังนี้

- 1) **ตำรับยาเย็นระบายท้อง (寒下剂 หานเจียจี้)** ประกอบด้วยตัวยาที่เป็นยาเย็น มีสรรพคุณเป็นยาระบาย ใช้รักษาโรคท้องผูกจากความร้อนสะสมภายในร่างกาย ได้แก่ ตำเจิงชีทัง (大承气汤) เสี่ยวเจิงชีทัง (小承气汤) เฉียวเว่ยเจิงชีทัง (调胃承气汤)
- 2) **ตำรับยาอุ่นระบายท้อง (温下剂 เวินเจียจี้)** ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์อบอุ่น หยางขับกระจายความเย็น ใช้ร่วมกับตัวยาที่มีรสขมเย็นทะเลาะลงล่าง ใช้รักษาโรคที่มีอาการแกร่งภายในร่างกายที่เกิดจากความเย็น ได้แก่ ตำหวงฟูเจี๋ทัง (大黄附子汤) เวินผีทัง (温脾汤)
- 3) **ตำรับยาเพิ่มความชุ่มชื้นระบายท้อง (润下剂 รุนเจียจี้)** ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ให้ความชุ่มชื้นและหล่อลื่นลำไส้ เพื่อให้ถ่ายง่าย ใช้รักษาโรคท้องผูกเนื่องจากน้ำในลำไส้ไม่เพียงพอ ทำให้อุจจาระแข็ง และถ่ายยาก เช่น หม่าจื่อเหรินหวน (麻子仁丸)
- 4) **ตำรับยาเพิ่มความแข็งแรงของลำไส้ระบายท้อง (攻补兼施剂 กงบูเจียนชือจี้)** มีสรรพคุณบำรุงและระบาย ใช้รักษาโรคที่มีอาการแกร่งภายใน และพลังชี่ของร่างกายอ่อนแอ หากระบายอย่างเดียวจะทำให้มีอาการอ่อนเพลียมากขึ้น จึงต้องทั้งบำรุงและระบายท้องพร้อมกัน เช่น ชินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)

6. ตำรับยาบำรุง (补益剂 ปู้อี้จี้)

หมายถึง ตำรับยาที่ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณช่วยเพิ่มสารจำเป็น เพิ่มภูมิคุ้มกัน และช่วยให้ร่างกายแข็งแรง ใช้รักษาภาวะพร่องต่าง ๆ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) **ตำรับยาบำรุงชี่ (补气剂 ปู้ชี่จี้)** ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณบำรุงชี่ สามารถเพิ่มสมรรถนะการทำงานของปอดและม้าม ใช้รักษาโรคที่ชี่ของปอดและม้ามพร่อง ได้แก่ ชือจวินจื่อทัง (四君子汤) เซินหลงปู้จู่ส่าน (参苓白术散) ปู้จงอี้ชี่ทัง (补中益气汤) เซิงมาย่ส่าน (生脉散)
- 2) **ตำรับยาบำรุงเลือด (补血剂 ปู้เซวี่จี้)** ประกอบด้วยตัวยานำรุงเลือด ใช้รักษาอาการขาดเลือด ได้แก่ ชืออู่ทัง (四物汤) กุยผีทัง (归脾汤)

3) **ตำรายาบำรุงอิน** (补阴剂 ปูอินจี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณเสริมบำรุงอิน ใช้รักษาอาการอินของตับ และไตพร่อง ได้แก่ ลีวเว่ยตี้หวงหวาน (六味地黄丸) ต้าปูอินหวาน (大补阴丸) อี้กั๋วฉเจียน (一贯煎)

4) **ตำรายาบำรุงหยาง** (补阳剂 ปูหยางจี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณบำรุง หยางของไต ใช้รักษาอาการหยางของไตอ่อนแอ เช่น เซินชีหฺวาน (肾气丸)

7. ตำรายาสมาน (固涩剂 กู้เซ่อจี้)

หมายถึง ตำรายาที่ใช้รักษาโรคที่ซึ่งของเลือด สารพื้นฐานในไต และอสุจิเคลื่อนหล่นออกง่าย ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ยับยั้งหรือเหนี่ยวรั้งให้เสถียร การเคลื่อนหล่นออกของสารภายในร่างกาย ทำให้สูญเสียซึ่งของเลือด ซึ่งมีสาเหตุและพยาธิสภาพของร่างกายแตกต่างกัน เช่น เหงื่อออกขณะนอนหลับ ท้องเสียเรื้อรัง ปัสสาวะรดที่นอนในขณะหลับ ประจำเดือนมาผิดปกติ รวมถึงอาการตกขาวมากผิดปกติ แบ่งได้ ดังนี้

1) **ตำรายาเสริมภูมิต้านทานของผิวหนังระงับเหงื่อ** (固表止汗剂 กู้เปี่ยวจื่อฮั่นจี้) มีสรรพคุณบำรุงซึ่ง ปกป้องชุมชนของร่างกาย ช่วยระงับไม่ให้เหงื่อออกง่าย ใช้รักษาโรคเหงื่อออกเอง ซึ่งมีสาเหตุจากพลังซึ่งที่ห่อหุ้มผิวหนังขาดภูมิต้านทาน หรือใช้รักษาโรคที่มีอาการอินพร่อง ทำให้เกิดความร้อน เหงื่อออกมาก เช่น ยวี่ผิงเฟิงส่าน (玉屏风散)

2) **ตำรายาสมานลำไส้แก้ท้องเสีย** (涩肠固脱剂 เซ่อฉางกั่วทัวจี้) มีสรรพคุณแก้ท้องเสีย บำรุงม้ามและไต ช่วยชะลอและยับยั้งการถ่ายมาก หรือถ่ายโดยควบคุมไม่ได้ ใช้รักษาโรคม้ามและไตพร่อง (หยางพร่อง) ซึ่งทำให้ท้องเสียเรื้อรัง ถ่ายไม่หยุด ได้แก่ เจินเหรินหยั่งจั้งทัง (真人养脏汤) ซื่อเลินหฺวาน (四神丸)

8. ตำรายาสงบจิตใจ (安神剂 อันเลินจี้)

หมายถึง ตำรายาที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์กล่อมจิตใจทำให้สงบ หรือตัวยานำรุงหัวใจ ลดความกระวนกระวายใจ เช่น ตำรายาบำรุงหัวใจช่วยให้นอนหลับ (滋养安神剂 จื่อหย่างอันเลินจี้) มีฤทธิ์บำรุงเลือดและอิน ช่วยให้จิตใจสงบ ช่วยให้หลับ ใช้รักษาโรคที่มีอาการตกใจง่าย หวาดกลัว ใจสั่น และนอนไม่หลับ ได้แก่ ซวนเจ้าเหรินทัง (酸枣仁汤) เทียนหวางปูซินตัน (天王补心丹)

9. ตำรับยาช่วยย่อย (消导剂 เชี่ยวต้าวจี้)

หมายถึง ตำรับยาที่ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณช่วยให้ระบบย่อยอาหารดีขึ้น ขับอาหารตกค้าง บรรเทาท้องอืด หรืออาการจุกเสียดแน่นท้อง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรับยาช่วยย่อยขับอาหารตกค้าง (消食导滞剂 เชี่ยวสือต้าวจี้จี้) ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณช่วยบรรเทาอาการจุกเสียดท้องและช่วยย่อยอาหาร ใช้รักษาอาการอาหารไม่ย่อย ได้แก่ เป้าเหอหวน (保和丸) จื่อสือเต้าจื่อหวน (枳实导滞丸)

2) ตำรับยาช่วยย่อยแก้ท้องอืด (消痞化积剂 เชี่ยวผู่ฮว่าจี้) มีสรรพคุณช่วยให้ดีขึ้น ช่วยการไหลเวียนของเลือด และขับชื้นสลายเสมหะซึ่งเป็นสาเหตุให้ท้องอืด เช่น จื่อสือเชียวผู่หวน (枳实消痞丸)

10. ตำรับยาควบคุมการไหลเวียนของชี (理气剂 หลี่ชีจี้)

หมายถึง ตำรับยาที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วยตัวยาที่ช่วยให้การไหลเวียนของชีภายในร่างกายดีขึ้น หรือปรับชีให้ลงสู่เบื้องล่าง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรับยาขับเคลื่อนชี (行气剂 ลิงชีจี้) มีฤทธิ์ควบคุมการทำงานของชีทั้งระบบทำให้ไหลเวียนดีขึ้น ใช้รักษาโรคที่มีอาการชีติดขัด ได้แก่ เยว่จิวหวน (越鞠丸) หรือ ซยงจู่หวน (芎朮丸) บั้นเจียว่ฮัวผอทั้ง (半夏厚朴汤)

2) ตำรับยาปรับชีลงต่ำ (降气剂 เจียงชีจี้) ที่มีฤทธิ์ปรับชีให้ลงสู่เบื้องล่าง ลดการไหลย้อนขึ้นของชีในร่างกาย เพื่อระงับอาการไอหอบ หรืออาเจียน ได้แก่ ซูจื่อเจียงชีทั้ง (苏子降气汤) ตั้งฉวนทั้ง (定喘汤) จหวีผี้จู่รุทั้ง (橘皮竹茹汤)

11. ตำรับยาควบคุมการไหลเวียนของเลือด (理血剂 หลี่เซวี่ยจี้)

หมายถึง ตำรับยาที่ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณรักษาอาการผิดปกติของระบบเลือด ช่วยปรับสมดุลของชีและเลือด โดยทั่วไปใช้บำรุงเลือด ห้ามเลือด สลายเลือดคั่ง และช่วยการไหลเวียนของเลือดให้ดีขึ้น แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรับยากระตุ้นเลือดสลายเลือดคั่ง (活血祛瘀剂 หัวเซวี่ยชวี่ยวี้จี้) มีสรรพคุณรักษาอาการที่มีเลือดคั่ง และช้าใน (เลือดตกใน) ได้แก่ เซวี่ยฝู่จู่ยวี้ทั้ง (血府逐瘀汤) ปู๋หยางหวนอู่ทั้ง (补阳还五汤) เวินจิงทั้ง (温经汤) เซิงฮว่าทั้ง (生化汤) กงไ่ว่ยวีนฟาง (宫外孕方)

2) ตำรายาห้ามเลือด (止血剂 จื่อเซวี่จี้) มีฤทธิ์ห้ามเลือดทั้งภายในและภายนอกในร่างกาย ใช้รักษาอาการของโรคที่มีเลือดออก เช่น ไอบ่อยเลือด เลือดกำเดาไหล ถ่ายเป็นเลือด หรือประจำเดือนมาผิดปกติ ได้แก่ เลี้ยวจื่ออันจื่อ (小蓟饮子) ไหวฮวาซาน (槐花散) เจียวอ้ายทัง (胶艾汤)

12. ตำรายารักษาอาการลม (治风剂 จื่อเฟิงจี้)

หมายถึง ตำรายาที่ประกอบด้วยตัวยาที่มีรสเผ็ด มีฤทธิ์กระจายออกขับไล่ลม ทำให้ลมสงบ คลายการหดเกร็ง หรือเสริมอิน ลดหยางภายในร่างกาย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรายาขับกระจายลมภายนอก (疏散外风剂 ซูหลานไวเฟิงจี้) มีรสเผ็ด มีฤทธิ์กระจายออกขับไล่ลม มีสรรพคุณรักษากลุ่มอาการโรคที่เกิดจากการกระทบลมภายนอกแทรกเข้าสู่ผิวหนัง กล้ามเนื้อ เส้นลมปราณ เส้นเอ็น กระดูก ข้อต่อ ทำให้บริเวณนั้นเกิดโรคขึ้น ได้แก่ ชวนชุงฉาเถียวซาน (川芎茶调散) เลี้ยวหัวลั่วตัน (小活络丹)

2) ตำรายาทำให้ลมภายในสงบ (平熄内风剂 ผิงซีเนย์เฟิงจี้) มีสรรพคุณสงบลมของตับเป็นหลัก โดยทั่วไปมักใช้ร่วมกับตัวยาที่มีฤทธิ์ดับร้อน สลายเสมหะ บำรุงเลือด ใช้รักษาโรคที่มีอาการเจ็บป่วยจากลมภายในร่างกาย เช่น หลิงเจียวโกวเถิงทัง (羚角钩藤汤)

13. ตำรายาขับความชื้น (祛湿剂 ชูชีจี้)

หมายถึง ตำรายาที่ใช้รักษาโรคหรือกลุ่มอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากความชื้น ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณขจัดความชื้นด้วยการขับน้ำสลายชื้น ระบายน้ำที่มีลักษณะขุ่นเป็นตะกอน เพื่อให้เกิดสภาพคล่อง สาเหตุที่ทำให้เกิดความชื้นมี 2 สาเหตุ คือ

ความชื้นจากภายนอก เมื่อร่างกายกระทบความชื้นจากภายนอก ทำให้ทางเดินของชีตติดขัด เกิดอาการกล้ามเนื้อ เป็นไข้ตัวร้อน ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัว หรืออาจปวดบวมที่ข้อ ทำให้ข้อยึดงอ ไม่สะดวก

ความชื้นจากภายใน ความชื้นภายในร่างกายมีผลต่อการทำงานของม้าม ปอด ไต ทางเดินของซานเจียว และกระเพาะปัสสาวะ ทำให้ระบบการกำจัดน้ำเสียบกพร่อง เป็นผลให้เกิดภาวะน้ำตกร้าง (น้ำเสียที่ค่อนข้างใส) กับเสมหะ (น้ำเสียที่ค่อนข้างหนืด) หรือน้ำเสียที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ทำให้เกิดอาการบวม

ร่างกายของคนมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยภายในและภายนอก ดังนั้นความชื้นจากภายนอกสามารถเข้าสู่ภายในได้ ในทำนองเดียวกัน ความชื้นจากภายในสามารถขจัดออกสู่ภายนอกได้โดยผ่านผิวหนัง ความชื้นภายนอกและภายในจึงมีผลต่อกัน

โดยทั่วไป ความชื้นมักมาพร้อมกับลม ความเย็น และความร้อน และเนื่องจากสภาพร่างกายของคนมีความแข็งแรง อ่อนแอ แกร่ง และพร่องต่างกัน ตำแหน่งที่เกิดโรคสามารถเกิดได้ทั้งส่วนบน ส่วนล่าง ภายใน และภายนอก นอกจากนี้ อาการเจ็บป่วยอาจแปรเปลี่ยนไปเป็นเย็นหรือร้อนได้ การรักษาด้วยการสลายความชื้นจึงมี 5 วิธี คือ

(1) หากตำแหน่งของโรคอยู่ภายนอกหรืออยู่ส่วนบน ให้ใช้ยาขับเหงื่ออ่อน ๆ เพื่อขจัดความชื้นให้ออกทางเหงื่อ

(2) หากตำแหน่งของโรคอยู่ภายในหรืออยู่ส่วนล่าง ให้ใช้ยาหอมเย็นรสรสม หรือรสหวานอมจืด เพื่อดึงน้ำออกทางปัสสาวะ

(3) หากความชื้นแปรสภาพเป็นเย็น ให้อุ่นหยางสลายชื้น

(4) หากความชื้นแปรสภาพเป็นร้อน ให้ขจัดร้อนสลายชื้น

(5) หากร่างกายอ่อนแอ (พร่อง) มีความชื้นค่อนข้างมาก ให้ขจัดความชื้นพร้อมกับเสริมบำรุง ตำรายาขับความชื้นแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรายาปรับสมดุลของกระเพาะอาหารทำให้แห้ง (燥湿和胃剂 เจ้าชื่อเหอเว่ย์จี้) มีรสขมอุ่น มีฤทธิ์ขจัดความชื้นทำให้แห้ง และมีกลิ่นหอม มีฤทธิ์กระจายสลายความชื้น ใช้รักษาโรคที่มีความชื้นอุดกั้นภายในร่างกาย และมีลมเย็นจากภายนอกมากระทบ ได้แก่ ผิงเว่ย์ส่าน (平胃散) ฮั่วเซียงเจิ้งชี่ส่าน (藿香正气散)

2) ตำรายาขับร้อนขับความชื้น (清热祛湿剂 ชิงเร่อชวีชือจี้) มีสรรพคุณขจัดความร้อน ขับความชื้น ใช้รักษาโรคที่มีอาการร้อนชื้น ได้แก่ อินเฉินเฮาถัง (茵陈蒿汤) ปาเจิ้งส่าน (八正散)

3) ตำรายาขับน้ำระบายความชื้น (利水渗湿剂 หลี่สือเชิ่นชือจี้) มีสรรพคุณระบายความชื้นออกทางปัสสาวะ ใช้รักษาโรคที่มีน้ำหรือความชื้นตกค้าง (บวมหน้า) ได้แก่ อู่หลิงส่าน (五苓散) จูหลิงทัง (猪苓汤) อู่ผีส่าน (五皮散)

4) ตำรายาทำให้อ่อนแอภาวะน้ำชื้น (温化水湿剂 เวินฮว่าสือชือจี้) มีสรรพคุณอบอุ่นหยาง ขับน้ำ ใช้รักษาโรคที่มีความเย็นชื้น ได้แก่ หลิงก้วยจู้กัณฑัง (苓桂术甘汤) เจินอู่ทัง (真武汤)

5) ตำรายาขับลมชื้นแก้ปวด (祛风胜湿剂 ชวีเฟิงเซิ่งชือจี้) มีสรรพคุณขับลมชื้น ใช้รักษาโรคที่มีอาการปวดเนื่องจากลมชื้น หรือโรคผื่นคันตามผิวหนัง เช่น เซียงหัวเซิ่งชือทัง (羌活胜湿汤)

14. ตำรายาขับเสมหะ (祛痰剂 ชูอี๋ถันจี้)

หมายถึง ตำรายาที่ใช้รักษาโรคต่าง ๆ อันเกิดจากเสมหะ ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ขับเสมหะ และน้ำเสียที่ตกค้าง เนื่องจากเสมหะมีหลายชนิด เช่น เสมหะชื้น เสมหะร้อน เสมหะแห้ง เสมหะเย็น และเสมหะปนลม ดังนั้น จึงต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม ดังนี้

1) **ตำรายาอบอุ่นและทำให้แห้งสลายเสมหะ (燥湿化痰剂 เจ้าซือฮว่าถันจี้)** ประกอบด้วยตัวยาละลายเสมหะ สลายความชื้น และตัวยาที่มีรสขมอุ่น ช่วยให้ความชื้นหายไป หรือตัวยาที่มีรสหวานจืด ช่วยขับความชื้น ใช้รักษาโรคที่มีอาการเสมหะชื้น ได้แก่ เอ๋อร์เฉินทัง (二陈汤) เวินตันทัง (温胆汤)

2) **ตำรายาดับร้อนสลายเสมหะ (清热化痰剂 ชิงเร่อฮว่าถันจี้)** ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์ขจัดความร้อนและขับเสมหะ ใช้รักษาโรคที่มีอาการเสมหะร้อน เช่น ชิงชี่ฮว่าถันหวน (清气化痰丸)

3) **ตำรายาอุ่นปอดสลายเสมหะเย็น (温化寒痰剂 เวินฮว่าถันหวนจี้)** มีสรรพคุณเพิ่มความอบอุ่นให้ปอด สลายเสมหะ ใช้รักษาโรคที่มีอาการเสมหะเย็น ได้แก่ หลิงกัณอู่เว่ย์เจียงซินทัง (苓甘五味姜辛汤) ซานจื่อหยั่งซินทัง (三子养亲汤)

4) **ตำรายาขับไล่ลมละลายเสมหะ (治风化痰剂 จื่อเฟิงฮว่าถันจี้)** แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย ดังนี้

(1) **ตำรายาขับลมภายนอกสลายเสมหะ (疏风化痰剂 ชูเฟิงฮว่าถันจี้)** เหมาะกับผู้ป่วยที่มีเสมหะเนื่องจากลมภายนอก ทำให้ปอดกระจายที่ไม่คล่อง จึงเกิดเสมหะ ต้องรักษาด้วยการกระจายลมและสลายเสมหะ เช่น จื่อฮั้วซาน (止嗽散)

(2) **ตำรายาขับลมภายในสลายเสมหะ (熄风化痰剂 ซีเฟิงฮว่าถันจี้)** เหมาะกับผู้ป่วยที่มีเสมหะเนื่องจากพื้นฐานเดิมมีเสมหะอยู่ก่อนแล้ว เมื่อมีลมจากตับชักนำให้เสมหะขึ้นสู่ส่วนบนของร่างกาย จึงทำให้เจ็บป่วย ตำรายาในกลุ่มนี้ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณขับลมภายในและสลายเสมหะ เช่น ปั่นเซี่ยไปจู่เทียนหมาทัง (半夏白术天麻汤)

15. ตำรายารักษาอาการแห้งขาดความชุ่มชื้น (治燥剂 จื่อเจ้าจี้)

หมายถึง ตำรายาที่ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณเสริมสร้างสารน้ำหล่อเลี้ยง ช่วยให้อวัยวะมีความชุ่มชื้น แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) **ตำรายารักษาอาการแห้งภายนอกที่ออกฤทธิ์กระจายเบาบาง** ช่วยการไหลเวียนของซี้ที่ปอด (轻宣外燥剂 ชิงซวนไ่ว่เจ้าจี้) มีสรรพคุณรักษาความแห้งอันเนื่องมาจากอากาศภายนอก มักเกิดในฤดู

ใบไม้ร่วง เมื่อลมหนาวมา ทำให้ซี่ปอดกระจายไม่คล่อง นิยมใช้ตัวยาที่มีคุณสมบัติอุ่น น้ำหนักเบา ได้แก่ ซังซิงทัง (桑杏汤) ซิงจ้าวจิวเฟย์ทัง (清燥救肺汤)

2) ตำรับยารักษาอาการแห้งภายในด้วยการเพิ่มความชุ่มชื้น เสริมอิน (滋润内燥剂 จื่อรูนเนย์เจ้าจี้) มีสรรพคุณรักษาอาการแห้งแบบร้อน มักจะเกิดในช่วงต้นฤดูใบไม้ร่วง ซึ่งยังมีความร้อนของปลายฤดูร้อนแฝงอยู่ ทำให้น้ำหล่อเลี้ยงในปอดลดลง นิยมใช้ยาที่มีคุณสมบัติเย็นน้ำหนักเบา ได้แก่ ไป่เหอจวินทัง (百合固金汤) หย่งอินซิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤) ไม่เหม็นตงทัง (麦门冬汤)

16. ตำรับยารักษาแผล ฝีหนอง (痈疡剂 ยงหยางจี้)

หมายถึง ตำรับยาที่ประกอบด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณขับพิษร้อน ขับหนอง หรือสลายตุ่มก้อนด้วยความอุ่น ใช้รักษาโรคแผล ฝี หนอง ตุ่มก้อนต่าง ๆ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ตำรับยารักษาแผล ฝีหนองภายนอก (外痈剂 ไ่วยงจี้) มีสรรพคุณรักษาแผล ฝีหนองที่เกิดตามผิวหนังภายนอก ได้แก่ ฝีผักบัว ฝีหัวแข็ง ตุ่มหนองที่ผิวหนัง งูสวัด ไฟลามทุ่ง ต่อม น้ำเหลืองโต ได้แก่ ซื่อเมี่ยวหย่งอันทัง (四妙勇安汤) หยางเหอทัง (阳和汤)

2) ตำรับยารักษาแผล ฝีหนองภายในร่างกาย (内痈剂 เน่ยยงจี้) มีสรรพคุณรักษาแผล ฝีหนองที่เกิดตามอวัยวะภายในต่าง ๆ เช่น ฝีในปอด ไส้ติ่งอักเสบ ได้แก่ เหว่ยจิงทัง (苇茎汤) ต้าหวงหมู่ตันทัง (大黄牡丹汤) อี้่อู่ฟู่จื่อไป่เจี๋ยซาน (薏苡附子败酱散)

รายละเอียดของตำรับยาจีนแต่ละตำรับจะประกอบด้วย ตำราต้นตำรับ ส่วนประกอบ วิธีใช้ การออกฤทธิ์ สรรพคุณ คำอธิบายตำรับ รูปแบบยาในปัจจุบัน ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้ ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารอ้างอิง และภาพประกอบของตำรับยาและตัวยา ดังนี้

หมาหวงทั้ง (麻黄汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

麻黄 (去节)	Herba Ephedrae (with joints removed)	หมาหวง (ซู่เจีย)	6 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก้วยจื่อ	4 กรัม
杏仁 (去皮尖)	Semen Armeniacae Amarum (with its skin removed)	ซิงเหริน (ซู่ฝีเจียน)	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเหล้า (จื่อ)	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม แล้วนอนห่มผ้า เพื่ออบให้เหงื่อออกพอควร^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับเหงื่อ กระตุ้นหัวใจ กระจายซีสต์ปอด บรรเทาอาการหอบ^{1,3}

สรรพคุณ

ใช้รักษาไข้หวัดจากการกระทบความเย็น โดยมีอาการตัวร้อน กลัวหนาว ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัว ไม่มีเหงื่อ มีอาการหอบ ลิ้นมีฝ้าขาวบาง ซีฟจรรอย ตึงแน่น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ หลอดลมอักเสบ อาการหอบและหืดจากไข้หวัดเนื่องจากกระทบลมเย็นที่มีสภาพแกร่ง^{1,3}

ตำรับยา หมาหวงทั้ง (麻黄汤)

2 เซนติเมตร

หมาหวง (ขี้เจียว) [麻黄(去节)]

2 เซนติเมตร

กุ่มจื่อ (桂枝)

2 เซนติเมตร

ชิงเทริน (ขี้ฝูเจียน) [杏仁(去皮尖)]

2 เซนติเมตร

ก้นเจ้า (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 (去节) มหาหวง (ซูวีเจี้ยน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด ขม	อุ่น เล็กน้อย	กระตุ้นไขหวัด ขับเหงื่อ กระจายชี่ ของปอด บรรเทาอาการหอบ ขับ ปัสสาวะ ลดบวม
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ กระจายชี่และเลือด และ กระตุ้นหยางของหัวใจ
杏仁 (去皮尖) ซิงเหริน (ซูวีฝี่เจียน)	ตัวยาช่วย	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระบายและกระจายชี่ของปอด บรรเทาอาการไอและหอบ ให้ความ ชุ่มชื้นแก่ลำไส้ และระบายอ่อนๆ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง เสริมความ ชุ่มชื้นให้ปอด แก้ไอ แก้ปวด ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยมหาหวง (ซูวีเจี้ยน) มีรสเผ็ดขม มีคุณสมบัติอุ่นเล็กน้อย เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณกระตุ้นไขหวัด ขับเหงื่อ กระจายชี่ของปอด และบรรเทาอาการหอบ กุ้ยจื่อมีรสเผ็ดอมหวาน มีคุณสมบัติอุ่นเป็นตัวยาเสริม ช่วยให้เลือดไหลเวียนไปเลี้ยงหัวใจได้สะดวกขึ้นและกระตุ้นหยางของหัวใจ ใช้ร่วมกับมหาหวงสามารถเพิ่มฤทธิ์ขับเหงื่อให้แรงขึ้น ซิงเหริน (ซูวีฝี่เจียน) เป็นตัวยาช่วย ระบายและกระจายชี่ของปอด บรรเทาอาการไอและหอบ กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง เสริมความชุ่มชื้นให้ปอด ระงับไอ และช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาซองพร้อมดื่ม⁴

ข้อแนะนำการใช้

หลังจากใช้ตำรับยามหาหวงทั้ง เมื่อเหงื่อออกหายไปแล้ว ควรหยุดยาทันที ไม่ควรใช้ต่อเนื่องระยะยาว^{1,3}

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาหมาหวงทั้งมีรสเผ็ดอุ่น มีฤทธิ์ขับเหงื่อค่อนข้างแรง จึงไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่มีอาการเหงื่อออกแบบพร่อง ใช้หวัดจากการกระทบลมร้อน ใช้หวัดในผู้ป่วยที่มีร่างกายอ่อนแอ เลือดพร่องจากการคลอดบุตร ตำรับยานี้เหมาะสำหรับอาการใช้หวัดจากการกระทบลมเย็นเท่านั้น

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาหมาหวงทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาหมาหวงทั้งมีฤทธิ์ระบายความร้อนในกระต่าย บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ และขยายหลอดลมในหนูถีบจักร บรรเทาอาการอักเสบ ต้านเชื้อไวรัส และต้านเชื้อแบคทีเรีย⁴

การศึกษาทางคลินิก: การศึกษาผลต่อระบบหัวใจและหลอดเลือดในอาสาสมัครสุขภาพดีพบว่า ตำรับยานี้ทำให้ความดันเลือดสูงขึ้น เพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจ เพิ่มปริมาตรเลือดหัวใจบีบต่อครั้งและปริมาตรเลือดส่งออกจากหัวใจต่อนาที ทำให้อัตราส่วนระหว่างปริมาตรเลือดส่งออกจากหัวใจต่อพื้นที่ผิวกายสูงขึ้น แต่ทำให้แรงต้านส่วนปลายทั้งหมดลดลง⁵ เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กซึ่งเป็นไข้หวัดจากการกระทบลมเย็นภายนอก และมีไข้สูงมากกว่า 38 องศาเซลเซียส* จำนวน 167 ราย รับประทานตำรับยาหมาหวงทั้งเฉลี่ยคนละ 2 ห่อ โดยรับประทานวันละ 1 ห่อ พบว่าการรักษาได้ผลร้อยละ 90 และเมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่มีไข้สูง 38 องศาเซลเซียส* จำนวน 13 ราย รับประทานตำรับยาหมาหวงทั้งคนละ 6 ห่อ พบว่าผู้ป่วยทุกรายหายเป็นปกติ⁴ จากการศึกษาในผู้ป่วยไข้หวัดใหญ่จำนวน 120 ราย โดยผู้ป่วยที่ไม่มีอาการปอดอักเสบ รับประทานตำรับยาหมาหวงทั้งอย่างเดียว ส่วนผู้ป่วยที่มีอาการปอดอักเสบร่วมด้วยรับประทานตำรับยาหมาหวงทั้งร่วมกับยาอื่น พบว่าผู้ป่วยจำนวน 102 ราย หายเป็นปกติเมื่อรับประทานยาเพียง 1-2 ห่อ ผู้ป่วยอีก 18 ราย หายเป็นปกติเมื่อรับประทานวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 5-7 วัน⁴ นอกจากนี้ ตำรับยาหมาหวงทั้งยังมีสรรพคุณขับเหงื่อ ระบายความร้อน แก้อาการปวด บรรเทาอาการปวด และขับปัสสาวะ^{1,3}

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการฉีดสารสกัดเข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) และร้อยละ 95 มี

* ถ้าผู้ป่วยมีไข้สูง 40 องศาเซลเซียส ให้ใช้ตำรับยาหมาหวงทั้งสัปดาห์ (麻杏甘石汤) จะเหมาะสมกว่า

ค่าเท่ากับ 28.51 และ 56.35 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ โดยอาการที่เกิดขึ้นหลังจากได้รับสารสกัด คือ มีเหงื่อออกมากจนเปียกชื้นบริเวณท้อง หนูส่วนหนึ่งตายหลังจากมีอาการตื่นเต้น กระสับกระส่ายและกล้ามเนื้อหดเกร็ง หนูอีกส่วนหนึ่งตายหลังจากมีอาการตื่นเต้นแล้วกล้ามเนื้อหดเกร็งจนไม่เคลื่อนไหวแล้วหยุดหายใจ โดยสาเหตุการตายเนื่องจากหนูได้รับยาเกินขนาดมาก⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาหมวกหงษ์. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Yuan ZY, Qu YH. Mahuang tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Xu FH, Uebaba K. Effect of Kampo formulations (traditional Chinese medicine) on circulatory parameters. Acupunct Electrother Res 1999; 24(1): 11-28.

ก๊วยจื่อทัง (桂枝汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก๊วยจื่อ	9 กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไป่เส้า	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	9 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเฉ่า	4 ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม หลังรับประทานยาแล้วให้รับประทานข้าวต้มหรือน้ำอุ่น หลังจากนั้นห่มผ้าเพื่อให้เหงื่อออกเล็กน้อย เพื่อให้ไข้หายเร็วขึ้น^{1,3}

การออกฤทธิ์

กระตุ้นให้หัวใจ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อผิวหนัง ปรับสมดุลของอินซูลินกับเวย์ซี^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาไข้หวัดจากการกระทบลมเย็นและภูมิคุ้มกันที่ผิวภายนอกบกพร่อง โดยมีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อน เหงื่อออก กล้ามเนื้อ คลื่นไส้ คัดจมูก ลิ้นมีฝ้าขาวบาง ชีพจรลอย ขี้^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาได้ตามความเหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหวัด ไข้หวัด ระบาดจากการกระทบลมเย็นภายนอกและภูมิคุ้มกันต่ำ ผิวหนังคันเป็นลมพิษ ผื่นจากความชื้น ปวดเส้นประสาท ปวดกล้ามเนื้อ^{1,3}

ตำรายา กุ้ยจื่อทัง (桂枝汤)

2 เซนติเมตร

ต้าเจ๋า (大枣)

2 เซนติเมตร

กุ้ยจื่อ (桂枝)

3 เซนติเมตร

เซิงเจียง (生姜)

2 เซนติเมตร

ไ่โส (白芍)

2 เซนติเมตร

กัณฑ์ (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้มีการหมุนเวียนดีขึ้น
白芍 ไปเสา	ตัวยาเสริม	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน และปรับสมดุลของตับ ระวัง ปวด เก็บกักอินซี่ ระวังเหงื่อ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของยา
生姜 เชิงเจียง (ขิงสด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อออกจากผิวหนัง ให้ ความอบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร แก้คลื่นไส้ ช่วยให้ปอดอบอุ่น ระวังไอ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยกุ้ยจื่อมีรสเผ็ดอมหวานและมีคุณสมบัติอุ่น เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณกระจายความเย็น กำจัดของเสียที่อยู่ตามกล้ามเนื้อและผิวหนังออกโดยผ่านการขับเหงื่อ ไปเสาเป็นตัวยาเสริม รสเปรี้ยวขม คุณสมบัติเย็นเล็กน้อย ช่วยเสริมอินของเลือด เมื่อใช้ร่วมกับกุ้ยจื่อสามารถขับเหงื่อและเหนียวรั้ง ปรับสมดุลของอิงซี่และเว่ยซี่ ช่วยให้การขับเหงื่อไม่ทำลายอิน และการห้ามเหงื่อไม่รบกวนการกำจัดของเสียออกภายนอก ตัวยาทั้งสองนี้มีทั้งฤทธิ์ตรงกันข้ามและเสริมฤทธิ์กัน ตัวยาช่วยได้แก่ เชิงเจียงรสเผ็ด อุ่น ช่วยเสริมฤทธิ์ของกุ้ยจื่อในการกำจัดของเสียที่อยู่ตามกล้ามเนื้อ และให้ความอบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการคลื่นไส้ ต้าเจ่ารสหวาน สุกุม ช่วยเสริมชีบำรุงส่วนกลาง และเสริมอินบำรุงเลือด เมื่อใช้ร่วมกับเชิงเจียงสามารถปรับสมดุลของอิงซี่และเว่ยซี่ กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมชี บำรุงส่วนกลาง และช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ตำรายาแก้จืดทั้งกับผู้ป่วยโรคหวัดที่เกิดจากการกระทบลมเย็นภายนอกที่มีอาการแหว่งหรือผู้ป่วยที่ถูกลมร้อนกระทบภายนอก โดยมีอาการกลั้วลม มีเหงื่อออกเอง และมีอาการคอแห้ง ชีพจรเต้นเร็ว^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาแก้จืดทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ขับเหงื่อ ลดไข้ ต้านอักเสบในหนูถีบจักรและหนูขาว ระบุปวด ระบุไอ ขับเสมหะ ทำให้จิตสงบ และเสริมภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร⁴ สารออกฤทธิ์ลดไข้ ต้านอักเสบ ได้แก่ สาร 2-methoxycinnamaldehyde⁵, 3-phenyl-2-propene-1-ol⁶ และ cinnamaldehyde⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาแก้จืดทั้งมีสรรพคุณขับเหงื่อ ลดไข้ ขับเสมหะ ลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ แก้ปวด ช่วยทำให้ระบบการย่อยและการดูดซึมอาหารดีขึ้น^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยฉีดสารสกัดเข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 28.13 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าหลอดเลือดดำที่หูกระต่ายในขนาดเทียบเท่าผงยา 15 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบอาการพิษ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, วีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาแก้จืดทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Yuan ZY, Qu YH. Guizhi Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Guo JY, Yang YX, Zhao BS, Liu HB, Li LF, Ma YY, Guo SY, Huo HR, Jiang TL. Effect of 2-methoxycinnamaldehyde on activity of COX and PGE2 release in cerebral microvascular endothelial cells stimulated by IL-1. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2006; 31(13): 1087-90.

6. Guo JY, Huo HR, Zhao BS, Liu HB, Li LF, Guo SY, Jiang TL. Effect of 3-Phenyl-2-Propene-1-ol on PGE2 release from rat cerebral microvascular endothelial cells stimulated by IL-1beta. *Am J Chin Med* 2006; 34(4): 685-93.
7. Guo JY, Huo HR, Zhao BS, Liu HB, Li LF, Ma YY, Guo SY, Jiang TL. Cinnamaldehyde reduces IL-1beta-induced cyclooxygenase-2 activity in rat cerebral microvascular endothelial cells. *Eur J Pharmacol* 2006; 537(1-3): 174-80.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จิวเว่ย์เซียงหัวทัง (九味羌活汤)

ตำราต้นตำรับ

此事难知 จื่อซื่อหนานจื่อ (Prescription by Zhang Yuansu, quoted from the book Medical Problems)¹

« ค.ศ. 1186 Zhang Yuansu (张元素 จางเหวี่ยนซู่) »²

ส่วนประกอบ

羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เซียงหัว	6 กรัม
防风	Radix Ledebouriellae	ฝางเฟิง	6 กรัม
苍术	Rhizoma Atractylodis	ซังจู่	6 กรัม
细辛	Herba Asari	ซื่อซิน*	2 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนซุยง	3 กรัม
白芷	Radix Angelicae Dahuricae	ไปจื่อ	3 กรัม
生地黄	Radix Rehmanniae	เซิงตี้หวง	3 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	3 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับเหงื่อ ขจัดความชื้น และระบายความร้อนภายใน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการมีความร้อนภายในและถูกลมเย็นชื้นกระทบภายนอก โดยมีอาการกัวหนาว มีไข้ ตัวร้อน ไม่มีเหงื่อ ปวดศีรษะและปวดตึงท้ายทอย ปวดเมื่อยตามตัว ปากขมและกระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าขาวลิ้น สีพจรรอย^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีลมเย็นชื้นปรากฏภายนอกและมีความร้อนอยู่ภายใน เช่น ไข้หวัดใหญ่ ปวดเอว ปวดเส้นประสาทกระดูกองุ่น ข้ออักเสบจากลมชื้น^{1,3}

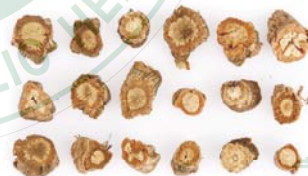
* ซื่อซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

ตำรับยา จิวเว่ยเซียงหัวทัง (九味羌活汤)

เซียงหัว (羌活)
2 เซนติเมตร

ฝางเฟิง (防风)
2 เซนติเมตร

ซีซิน (細辛)
2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羌活 เขียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการ กระทบลมเย็นและความชื้น บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามส่วนบนของ ร่างกาย

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
防风 ผางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยกระทุ้งไข่วัดจากการ กระทบลมภายนอกและ ความชื้น ระงับปวดและคลาย อาการเกร็งของกล้ามเนื้อ
苍术 ชังจู่ (โกฐเขมา)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมขม	อุ่น	ขจัดลมชื้น เสริมบำรุงม้าม ให้แข็งแรง ขับความชื้น
细辛 ซี้ซิน	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับลมสลายความเย็น เปิด ทวาร ระงับปวด ให้ความ อบอุ่นแก่ปอด ขับของเหลว
川芎 ชวนชฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและ เลือด ขับลมในเลือด ระงับ ปวด
白芷 ไปจื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการ กระทบลมเย็นภายนอก บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดฟัน ลดอาการคัดจมูก จากไข่วัดหรือโรคโพรงจมูก อักเสบ
生地黄 ชิงตี้หวง (โกฐขี้แมว)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุงเลือดและอินซีกของตับ และไต เสริมสารน้ำ
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนในระบบที่ และเลือด ขับพิษร้อน ลดไข้ และห้ามเลือด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยา นำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมที่บำรุงส่วนกลาง ระบาย ความร้อน ขับพิษ ระบาย ขับเสมหะ บรรเทาอาการปวด ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยเซียงหั่วเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับเหงื่อ ขจัดลมชื้น ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น บรรเทาอาการเหน็บชา ระบายปวด ตัวยาเสริม ได้แก่ ผางเพิงและซังจู สรรพคุณขับเหงื่อ ขจัดความชื้น ช่วยเสริมฤทธิ์ขับเหงื่อของตัวยาเซียงหั่ว ตัวยาช่วย ได้แก่ ซีซิ่น ซวนซุย และไปจื่อ มีสรรพคุณขับลมเย็น ช่วยให้ชื้นและเลือดไหลเวียนดีขึ้น บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย เชิงดีหวงช่วยระบายความร้อนของเลือดในร่างกายและควบคุมฤทธิ์ของยาไม่ให้ร้อนแห้งเกินไป ส่วนหางจันช่วยระบายความร้อนของชี กั้นเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด ยาซองพร้อมดื่ม

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรายานี้กับผู้ป่วยที่อ่อนและที่พร้อม^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ลดไข้ในกระต่าย ระบายปวดและต้านอักเสบในหนูถีบจักร และหนูขาว⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณรักษาอาการปวดตามเส้นประสาทบริเวณสะโพกที่ทอดไปถึงขา (Sciatica rheumatic arthritis) ปวดเมื่อยตามร่างกาย บรรเทาอาการหวัด ขับเหงื่อ ลดไข้ ปวดศีรษะเนื่องจากถูกลมเย็นขึ้นมากะทบ และบรรเทาอาการลมพิษแบบเฉียบพลัน⁵

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.

3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจี้เว่ยเซียงทัวทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Fan SP, Wang X. Jiuwei Qianghuo Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เลี้ยวชิงหลงทัง (小青龍湯)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Fibrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

麻黄 (去节)	Herba Ephedrae (with joints removed)	หมาหวง (ซู่จี๋เจี๋ย)	9 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก้วยจื่อ	6 กรัม
干姜	Rhizoma Zingiberis	ก้านเจียง	3 กรัม
细辛	Herba Asari	ซื่อซิน	3 กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไป่เส้า	9 กรัม
五味子	Fructus Schisandrae Chinensis	อู่เว่ยจื่อ	3 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋านเซี่ย	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

ตำรายา เลี้ยวชิงหลงทัง (小青龍湯)

หมาหวง (ซัวเจีย) [麻黄(去节)]

กุ่มจืด (桂枝)

ก้านเจียง (干姜)

ขี้ขี้ (细辛)

๖. ไปเส้า (白芍)

อู่เว่ยจื่อ (五味子)

^๒
ป้านเซี่ย (半夏)

ก้านฉ่ำ (จื่อ) [甘草(炙)]

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

กระตุ้นไข้วัด ขับความเย็น แก้ไอระงับหอบ เสริมความอบอุ่นให้ปอด และสลายของเหลวในปอด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาไข้วัดจากการกระทบความเย็นภายนอก น้ำและของเหลวตกค้างภายใน มีอาการกลัวหนาว ตัวร้อน ไม่มีเหงื่อ ไอหอบ เสมหะมากและใส คอไม่แห้ง หรือคอแห้งแต่ไม่เอยากดื่มน้ำ อาเจียนแต่ไม่มีอะไรออก สะอึก ท้องเดิน ปัสสาวะขัด ลิ้นมีฝ้าขาวและลื่น ชีพจรลอย ตั้งแน่น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหวัด ไข้วัดใหญ่ หายใจขัดจากหลอดลมอักเสบ มีอาการหอบหืด^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 (去节) มหาหวง (ซวีเจีย)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม	อุ่น	กระตุ้นไข้วัด ขับเหงื่อ กระจาย ชีของปอด ขับปัสสาวะ ลดบวม
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ซี่มีการหมุนเวียนดีขึ้น
干姜 กันเจียง (ชิงแห้ง)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	ร้อน	ให้ความร้อน อบอุ่นส่วนกลาง สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับ เพื่อให้ชีพจรและลมปราณทำงาน ดีขึ้น ให้ความอบอุ่นที่ปอด สลายความเย็น
细辛 ซีซิน	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับลมสลายความเย็น เปิดทวาร แก้ปวด ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ขับของเหลว

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白芍 ไปเสา	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน และปรับสมดุลของตับ ระวัง ปวด เกือบกักอินซี่ ระวังเหงื่อ
五味子 อู่เว่ยจื่อ	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	อุ่น	รั้งซี่ของปอด บำรุงสารน้ำให้ไต เสริมสารน้ำ ระวังเหงื่อ เหนียวรั้ง น้ำอสุจิ แก้อ่อนเลี้ยว สงบจิตใจ บำรุงประสาท
半夏 บั้นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ละลายและขับเสมหะ สลาย ของเหลว แก้อาเจียน กัดซี่ไม่ให้ ตีขึ้น แก้อะอืด ยุบและสลาย ก้อนเสมหะในท้อง
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ระบาย ความร้อน ขับพิษ แก้อไอ ขับ เสมหะ แก้ปวด ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยมหาหวง (ชวีเจี๋ย) และกู่ยจื่อเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณกระทุ้งไข่วัด
ขับเหงื่อ กระจายซี่ของปอด บรรเทาอาการหอบ กั้นเจียงและซี่ขึ้นเป็นตัวยาเสริม ช่วยให้ความอบอุ่นแก่
ปอดและซี่ของเหลวที่ตกค้างอยู่ภายใน ตัวยาทั้งสองเมื่อใช้ร่วมกับมหาหวงและกู่ยจื่อสามารถเพิ่มฤทธิ์
กระทุ้งไข่วัดจากการกระทบความเย็นภายนอกให้แรงขึ้น เสาะเย้าช่วยเสริมอึ้งซี่และเหนียวรั้งอินซี่ เมื่อใช้
ร่วมกับกู่ยจื่อสามารถปรับสมดุลของอึ้งซี่และเว่ยซี่ ป้องกันไม่ให้ฤทธิ์ขับเหงื่อของมหาหวงและกู่ยจื่อแรง
เกินไป ตัวยาช่วย ได้แก่ อู่เว่ยจื่อช่วยเหนียวรั้งซี่ของปอดและระงับไอ ป้องกันไม่ให้ฤทธิ์ขับกระจายของ
ตัวยาหลักทำลายซี่ของปอด ส่วนบั้นเซี่ยมีสรรพคุณขับเสมหะ สลายของเหลวตกค้าง ปรับสมดุลของ
กระเพาะอาหาร และระงับอาเจียน กันเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง และช่วย
ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

* บั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาซัง ยาน้ำ⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยาเลี้ยวซิงหลงทังกับผู้ป่วยที่มีอาการไอแห้งไม่มีเสมหะ หรือมีเสมหะสีเหลือง
ข้นเหนียว คอแห้ง ปากแห้ง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาเลี้ยวซิงหลงทัง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาเลี้ยวซิงหลงทังมีฤทธิ์บรรเทาอาการหอบในหนูตะเภา บรรเทา
อาการแพ้ากาศในหนูขาวและหนูตะเภา⁴ บรรเทาอาการอักเสบของทางเดินหายใจที่เกิดจากการแพ้ในหนู
ถีบจักร^{5,6} ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้นในหนูขาวและกระต่าย⁴ และมีฤทธิ์ต้านเชื้อไซโตเมกัลโลไวรัส
(cytomegalovirus) ในหลอดทดลอง⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาเลี้ยวซิงหลงทังมีสรรพคุณรักษาโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง
หอบหืด ไซหัดใหญ่ ไตอักเสบเฉียบพลัน แก้อาการไข้ ขับเสมหะ และขับปัสสาวะ^{1,3,4} พบว่าการใช้ตำรับยานี้
ร่วมกับยาพ่น fluticasone ในผู้ป่วยโรคหืด จะให้ผลการรักษาดีกว่าการใช้เดี่ยว ๆ⁸

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาเลี้ยวซิงหลงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Qu YH, Yuan ZY. Xiao Qinglong Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine, Vol. I. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press; 1997.
5. Nagai T, Arai Y, Emori M, Nunome SY, Yabe T, Takeda T, Yamada H. Anti-allergic activity of a Kampo (Japanese herbal) medicine "Sho-seiryu-to (Xiao-Qing-Long-Tang)" on airway inflammation in a mouse model. Int Immunopharmacol 2004; 4(10-11): 1353-65.
6. Kao ST, Wang SD, Wang JY, Yu CK, Lei HY. The effect of Chinese herbal medicine, xiao-qing-long tang (XQLT), on allergen-induced bronchial inflammation in mite-sensitized mice. Allergy 2000; 55(12): 1127-33.
7. Murayama T, Yamaguchi N, Iwamoto K, Eizuru Y. Inhibition of ganciclovir-resistant human cytomegalovirus replication by Kampo (Japanese herbal medicine). Antivir Chem Chemother 2006; 17(1): 11-6.
8. Zhang X, Wang L, Shi Q. Effect of fluticasone inhalation combined with xiaoqinglong decoction on pulmonary function and serum interleukin-16 level in asthma patients. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2003; 23(6): 426-9.

อินเจียวสาน (银翘散)

ตำราต้นตำรับ

温病条辨 เว้นปิ้งเถี่ยวเปี่ยน (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1978 Wu Tang (吴塘 หูถัง) »²

ประกอบด้วย

银花	Flos Lonicerae	อินฮัว	9	กรัม
连翘	Fructus Forsythiae	เหลียนเฉียว	9	กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป้อเหอ	6	กรัม
荆芥穗	Spica Schizonepetae	จิงเจี๋ยซุย	5	กรัม
淡豆豉	Semen Sojae Praeparatum	ตันโต้วฉื่อ	5	กรัม
牛蒡子	Fructus Arctii	หนิวบังจื่อ	9	กรัม
苦桔梗	Radix Platycodi	ซูเจี๋ยเกิง	6	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกัณฑ์	5	กรัม
竹叶	Herba Lophatheri	จู่เยี่ย	4	กรัม
芦根	Rhizoma Phragmitis	หลูเกิน	ปริมาณพอเหมาะ	

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยขับกระจายความร้อนออกสู่ภายนอก ระบายความร้อน ระบายพิษ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการที่เกิดจากร่างกายกระทบลมร้อนภายนอก โดยจะมีไข้ แต่ไม่มีเหงื่อ หรือเหงื่อออกไม่สะดวก กล้ามเนื้ออ่อนแอ ปวดศีรษะ คอแห้ง เจ็บคอ ปากลิ้นแดง ลิ้นมีฝ้าบางขาวหรือเหลือง ชีพจรลอย เร็ว^{1,3}

ตำรายา **อินเจียวसान** (银翘散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อินฮฺวา (银花)

เหลียนเจียว (连翘)

ป้อเทอ (薄荷)

จิงเจียซู่ย (荆芥穗)

ตันโต้วจื่อ (淡豆豉)

หนิวป้างจื่อ (牛蒡子)

ชู่เจียเกิง (苦桔梗)

เซิงกันเฉ่า (生甘草)

จู่เยี่ย (竹叶)

หลูเกิน (芦根)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการอักเสบจากการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจส่วนบน ต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน สมองอักเสบจากการติดเชื้อไวรัส เยื่อหุ้มสมองอักเสบ และคางทูม^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
银花 อื่นชวา (ดอกสายน้ำผึ้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	บรรเทาหวัดจากการกระทบ ลมร้อน ระบายความร้อน ขับพิษร้อน
连翘 เหลียนเฉียว	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบ ลมร้อนหรือตัวร้อนระยะแรกเริ่ม โดยกระจายความร้อนในระบบ หัวใจและช่วงบนของร่างกาย ขับพิษ แก้อักเสบผื่นหนอง
薄荷 ป๋อเหอ	ตัวยาเสริม	เผ็ด	เย็น	กระจายลมร้อนที่กระทบต่อ ร่างกาย ระบายความร้อน ช่วย ให้สมองโปร่ง สายตามองเห็นชัด ขึ้น ลำคอโล่ง ผ่อนคลายตับ คลายเครียด
荆芥穗 จิงเจี๋ยซู่	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลม- เย็นภายนอก ขับเหงื่อ กระตุ้น พิษ
淡豆豉 ตันไตฉื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากลมภายนอก ลดอาการหงุดหงิด
牛蒡子 นินป้างจื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมขม	เย็น	บรรเทาหวัดจากการกระทบลม ร้อนภายนอก บรรเทาอาการ คออักเสบ ระบายอ่อน ๆ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
苦桔梗 ชูเจียเกิง	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซีสต์ปอด ขับเสมหะ ระงับ ไอมีเสมหะมาก แน่นหน้าอก อึดอัด คอบวมเจ็บ ขับฝีหนอง และเสมหะในปอด
生甘草 เชิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาเสริม และ ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
竹叶 จู๋เยี่ย (หญ้าขี้เฒ่า)	ตัวยาช่วย	จืดอม หวานเผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน กระหายน้ำคอแห้ง ขับพิษไข้ ออกทางปัสสาวะ
芦根 หลูเกิน (หญ้าขี้เฒ่า)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็นมาก	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน กระหายน้ำ เพิ่มความชุ่มชื้นให้ปอดและ กระเพาะอาหาร ระงับคลื่นไส้ อาเจียน ระงับไอมีเสมหะเหลือง จัดจากภาวะปอดอักเสบ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยอินสุวและเหลียนเฉียวเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อน ลดพิษ
ตัวยาเสริม ได้แก่ ป้อเหอ จิงเจียชู่ และตันโต้วฉื่อ ช่วยขับกระจายพิษไข้จากทางผิวหนัง รักษาอาการ
หนาว ร้อน ร้อน ไม่มีเหงื่อ บรรเทาอาการปวดศีรษะ นอนไม่หลับ ชูเจียเกิง และเชิงกันเฉ่า ช่วยลดพิษ
ขับเสมหะ ระงับไอ ช่วยให้ลำคอโล่ง รักษาอาการเจ็บคอ โดยหนิวป้างจื่อซึ่งมีรสเผ็ดและคุณสมบัติเย็น
ยังช่วยขับกระจายความร้อนออกทางผิวหนัง จู๋เยี่ยและหลูเกินเป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณระบายอ่อน ๆ
ระบายความร้อน สร้างสารน้ำ ลดอาการหงุดหงิด บรรเทาอาการกระหายน้ำ จู๋เยี่ยยังช่วยขับปัสสาวะ ทำให้
พิษไข้ถูกขับออกทางปัสสาวะด้วย^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาผง ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยาซง ยาน้ำ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยกลุ่มอาการที่เกิดจากร่างกายกระทบลมเย็นภายนอก หากเตรียมเป็นยาต้มไม่ควรต้มนาน เพราะจะทำให้ฤทธิ์ยาลดลง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ระบายความร้อนลดไข้ในกระต่ายและหนูขาว ยาต้มยาซง และยาเม็ด มีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาวและหนูถีบจักร ระงับปวดในหนูถีบจักร ยาเม็ดมีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์ในหลอดทดลองและในหนูถีบจักร^{1,3,4} สารสกัด 50% เอทานอล มีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณขับเหงื่อ ลดไข้ ระงับปวด ขับเสมหะ ระงับไอ ต้านเชื้อแบคทีเรียและเชื้อไวรัส และช่วยลดการอักเสบ^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อฉีดยาน้ำอินเจียวसानเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดของยาน้ำเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 4.8 กรัม/กิโลกรัม หากให้ทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดยาน้ำเทียบเท่าผงยา 27.5 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้เกิดความผิดปกติใด ๆ นอกจากนี้ เมื่อให้ยาเม็ด ยาซง และยาต้มทางปากหนูถีบจักร พบว่าขนาดยาเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 75, 30 และ 100 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัณวงศ์. ตำรับยาอินเจียวसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Qu YH, Yuan ZY, Yin Qiao San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Wang X, Hao O, Wang W, Ying X, Wang H. Evaluation of the use of different solvents to extract the four main components of Yinqiaosan and their in vitro inhibitory effects on influenza-A virus. Kaohsiung J Med Sci 2010; 26(4): 182-91.

ซังจูหวิอิน (桑菊饮)

ตำราต้นตำรับ

温病条辨 เวินปิ่งเถียวเปี่ยน (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴塘 หูถัง) »²

ประกอบด้วย

桑叶	Folium Mori	ซังเยี่ย	7.5 กรัม
菊花	Flos Chrysanthemi	จูหวิฮวา	3 กรัม
杏仁	Semen Armeniacae Amarum	ซิงเหริน	6 กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป้อเหอ	2.5 กรัม
桔梗	Radix Platycodi	เจี่ยเกิง	6 กรัม
连翘	Fructus Forsythiae	เหลียนเฉียว	5 กรัม
苇根	Rhizoma Phragmitis	เหว้ยเกิน	6 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	2.5 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ขับกระจายความร้อนออกทางผิวหนัง ทะลวงปอดให้โปร่ง ระงับไอ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการไอในระยะเริ่มแรกที่มีสาเหตุจากลมร้อน โดยมีอาการไอ ตัวร้อนไม่มาก กระจายน้ำเล็กน้อย ลิ้นมีฝ้าขาวบาง ซีพจรรอย^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่เป็นหวัด ไข้หวัดธรรมดา หลอดลมอักเสบเฉียบพลัน ปอดบวมจากหลอดลมอักเสบ ต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน^{1,3}

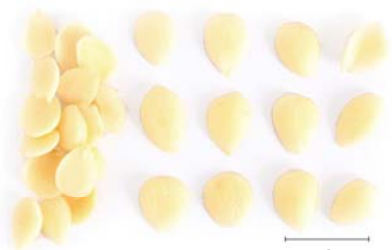
ตำรายา **ซังจูหวีอิ่น** (桑菊饮)

ซังเยี่ย (桑叶)

จหวีฮฺวา (菊花)

ซิงเหริน (杏仁)

ป้อเหอ (薄荷)

เจียเกิง (桔梗)

2 เซนติเมตร

เหลียนเฉียว (连翘)

2 เซนติเมตร

เจียเกิง (桔梗)

2 เซนติเมตร

เจียเกิง (桔梗)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桑叶 ช้งเยี่ย (ใบหม่อน)	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายและกระจายความแห้ง ร้อนของปอดและตับ ลดอาการ ตามัวจากการอักเสบและร้อนใน
菊花 จุฬีฮวา (เก็กฮวย)	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	กระจายลมร้อน ลดไข้ บรรเทา หวัดและอาการปวดศีรษะ ผ่อน คลายตับ ลดอาการตาตาย ตามัว หรือตาแดงจากการอักเสบและ ร้อนใน
杏仁 ช้งเหริน	ตัวยาเสริม	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระงับไอและหอบ หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
薄荷 ปอเทוו	ตัวยาเสริม	เผ็ด	เย็น	กระจายลมร้อนที่กระทบต่อร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้สมองโปร่ง สายตามองเห็นชัด ขึ้นลำคอโล่ง ผ่อนคลายตัว คลายเครียด
桔梗 เจียงเก็ง	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซีกที่ปอด ขับเสมหะ ระบายไอบีเสมหะมาก แฉ่นหน้าอก อืดอัด คอบวมเจ็บ ขับฝีหนองและเสมหะในปอด
连翘 เหลียนเฉียว	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลมร้อน หรือตัวร้อนระยะแรกเริ่ม โดยกระจายความร้อนในระบบหัวใจและช่วงบนของร่างกาย ขับพิษ แก้อักเสบฝีหนอง
苇根 เหว่ย์เกิน (หญ้าแห้ว)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็นมาก	ลดไข้ หรือร้อนใน กระจายน้ำ เพิ่มความชุ่มชื้นให้ปอดและกระเพาะอาหาร ระบายคลื่นไส้อาเจียน ระบายไอบีเสมหะเหลือง จัดจากภาวะปอดอักเสบ
生甘草 เซิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงซี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบายไอบี ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยซังเยี้ยและจุฬีฮัวเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนอ่อน ๆ ขับกระจายความร้อนของเว่ยซี่ในปอด เพื่อระงับไอ ตัวยาเสริม ได้แก่ ป้อเหอมีสรรพคุณขับกระจายลมร้อน ซึ่งเหรินและเจี้ยเก็งทะลงปอด ระงับไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ เหลียนเจียวมีสรรพคุณระบายความร้อนออกทางผิวหนัง เหว่ยเกินระบายความร้อน สร้างสารน้ำ และบรรเทาอาการกระหายน้ำ เชิงกันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาซัง ยาน้ำเชื่อม ยาผง⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีอาการไอจากลมเย็น หากเตรียมเป็นยาต้ม ไม่ควรต้มนาน เนื่องจากฤทธิ์ยาจะลดลง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับเหงื่อในหนูขาว ลดอุณหภูมิร่างกายกระต่าย และต้านอักเสบในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณระงับไอ ขับเสมหะ เสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกัน ลดการอักเสบ และขับเหงื่อเล็กน้อย จึงใช้บรรเทาอาการที่มีไข้เล็กน้อย^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรามวงศ์. ตำรับยาซังจุฬีฮัว. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. He YW. Shang Ju Yin. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หมาหวงซิงเหรินสื่อเกากันเฉ่าทัง (麻黄杏仁石膏甘草汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหาลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

麻黄 (去节)	Herba Ephedrae (with joints removed)	หมาหวง (ซู่เจีย)*	6 กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	สื่อเกา	30 กรัม
杏仁 (去皮尖)	Semen Armeniacae Amarum (with its skin and tip removed)	ซิงเหริน (ซู่ผี้เจียน)	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เปิด เย็น ระบายความร้อน ระบายพิษของปอด ควบคุมอาการหอบ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาไอหอบจากการกระทบลมร้อน โดยมีอาการไข้ไม่ยอมลด อาจมีหรือไม่มีเหงื่อ ไอถี่จากที่ย้อนกลับ ถ้าเป็นหนักจะมีอาการไอหอบรุนแรง คอแห้ง กระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าบางขาวหรือเหลือง ชีพจรลิ้นเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการไอหอบที่มีสาเหตุจากปอดร้อน หลอดลมอักเสบเฉียบพลัน และหอบหืดที่มีสาเหตุจากปอดหรือหลอดลมอักเสบ^{1,3}

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในมื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

ตำรับยา หมาหวงซิ่งเหรินสือเกากันเฉาทั้ง (麻黄杏仁石膏甘草汤)

2 เซนติเมตร

หมาหวง (ซู่เจีย) [麻黄 (去节)]

2 เซนติเมตร

สือเกา (石膏)

2 เซนติเมตร

ซิ่งเหริน (ซู่ฝี่เจียน) [杏仁 (去皮尖)]

2 เซนติเมตร

กัันเฉา (จื่อ) [甘草 (炙)]

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 (去节) หมาหวง (ซวีเจีย)	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจายซีกที่ ปอด บรรเทาหอบ
石膏 สือเกา (เกลือจัด)	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อน รักษาอาการ ไข้ร้อนสูง ลดอาการร้อนกระวน- กระวายและกระหายน้ำ
杏仁 (去皮尖) ชิงเหริน (ซวีฝีเจียน)	ตัวยาช่วย	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระบายและกระจายซีกที่ปอด ระงับไอ บรรเทาหอบ ให้ความ ชุ่มชื้นแก่ลำไส้ และระบาย อ่อนๆ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยหมาหวง (ซวีเจีย) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยขับกระจายซีกที่ไม่ดี ออกสู่ภายนอก กระจายซีกของปอด และควบคุมอาการหอบ สือเกาเป็นตัวยาเสริม มีคุณสมบัติเย็นมาก น้ำหนักที่ใช้จะมากกว่าหมาหวง (ซวีเจีย) 5 เท่า ซึ่งนอกจากระบายความร้อนที่ปอดแล้ว ยังควบคุมตัวยา หมาหวง (ซวีเจีย) ไม่ให้อุ่นร้อนมากเกินไป ชิงเหริน (ซวีฝีเจียน) เป็นตัวยาช่วย ช่วยระบายและลดการ ไหลย้อนของซีกปอด และยังช่วยหมาหวง (ซวีเจีย) และสือเกาในการระบายซีกของปอด รวมทั้งควบคุม อาการหอบ กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน และป้องกันความเย็น ของสือเกาไม่ให้ไปทำลายกระเพาะอาหาร^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยาน้ำเชื่อม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการหอบจากปอดอักเสบรุนแรงเกินเท่านั้น ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการหอบจากการระบมเยื่อ หรืออาการหอบจากกลุ่มอาการพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะ และบรรเทาอาการหอบในหนูถีบจักร และหนูตะเภา บรรเทาอาการคันในหนูถีบจักรและหนูขาว บรรเทาอาการปวดอักเสบในหนูขาว ลดไข้ในกระต่าย เสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร ต้านจุลชีพในหลอดทดลอง⁴ ลดกิจกรรมที่เกิดโดยอัตโนมัติของหนูถีบจักร⁵ และทำให้หนูถีบจักรที่ได้รับ pentobarbital sodium นอนหลับได้นานขึ้น⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจตอนบน หลอดลมอักเสบ ปอดอักเสบ หอบหืดในระยะกำเริบ ไอเรื้อรัง ต่อมทอนซิลอักเสบชนิดเฉียบพลันในเด็ก จมูกอักเสบ ลดไข้ ติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ และโรคผิวหนังผื่นคัน⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ชีววัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหอมทงซึ่งเหรินกันเผ่าสื่อเกาทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Yuan ZY. Mahuang Xingren Gancao Shigao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Zhang XM, Luo JB. Effects of herba ephedrae, honey-fried herba ephedrae and maxingshigan decoction on autonomic activities of mice. Zhong Yao Cai 2010; 33(2): 236-9.
6. Zhang XM, Luo JB. Effect of Herba ephedrae, honey-fried Herba ephedrae and Maxingshigan decoction on pentobarbital sodium sleep experiment in mice. Nan Fang Yi Ke Da Xue Xue Bao 2010; 30(1): 121-2.

ไฉเก๋อเจี้ยจีทัง (柴葛解肌汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒六书 ซางห่านลิวชู่ (Six Books on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1445 Tao Hua (陶华 เกาหัว) »²

ส่วนประกอบ

柴胡	Radix Bupleuri	ไฉหู	9	กรัม
葛根	Radix Puerariae	เก๋อเกิน	9	กรัม
羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เซียงหัว	3	กรัม
白芷	Radix Angelicae Dahuricae	ไปจื่อ	3	กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	9	กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	ลือเกา	9	กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี้ยเกิง	3	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เสาเย่า	3	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis	เซิงเจียง	3	แวน
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	2	ผล
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

คลายกล้ามเนื้อ ระบายความร้อน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการลมเย็นกระหวัดร่างกายแล้วการคั่งแปรเปลี่ยนเป็นความร้อน โดยมีอาการกล้ามเนื้อเล็กน้อย มีไข้สูง ปวดศีรษะและปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดตา ปวดเข่าตา จมูกแห้ง หงุดหงิด กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ ลิ้นมีฝ้าเหลืองบาง ชีพจรลอยใหญ่เล็กน้อย^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัด ไข้หวัดระบาด หลอดลมอักเสบ ปวดฟัน เป็นต้น^{1,3}

ตำรับยา ไฉ่เก๋อเจี๋ยจีหัง (柴葛解肌汤)

ไฉ่หู (柴胡)

เซียงหัว (羌活)

เก๋อเกิ้น (葛根)

2 เซนติเมตร

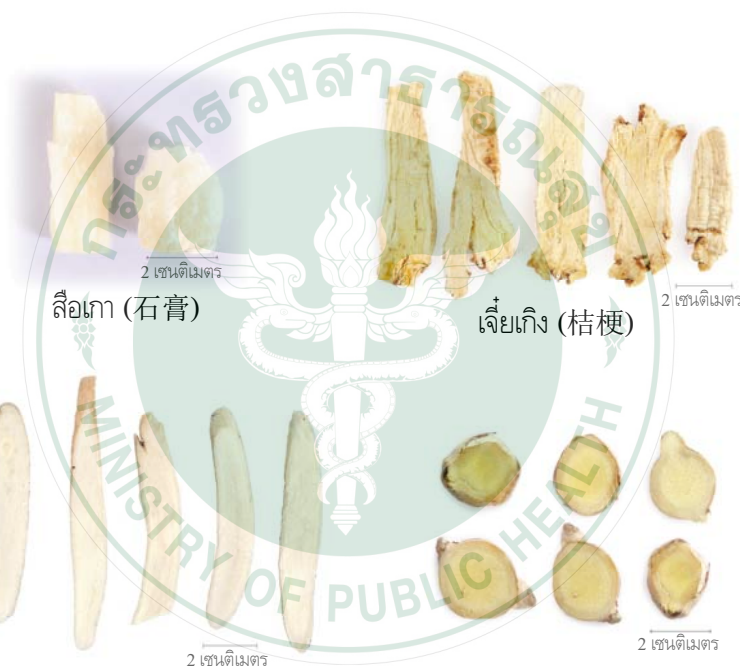
ไ้จื่อ (白芷)

2 เซนติเมตร

หวงฉิน (黄芩)

2 เซนติเมตร

สือเกา (石膏)

2 เซนติเมตร

เจี้ยเกิง (桔梗)

2 เซนติเมตร

เส้าเย้า (芍药)

2 เซนติเมตร

เซิงเจียง (生姜)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ต้าเจ้า (大枣)

2 เซนติเมตร

กัณฑ์ (甘草)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柴胡 ไฉหู	ตัวยาลึก	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายลดไข้ ผ่อนคลายระบบ ตับและคลายเครียด ช่วยให้หยางที่ ขึ้นสู่ส่วนบน
葛根 เก๋อเกิน	ตัวยาลึก	เผ็ด อมหวาน	เย็น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นภายนอก ลดไข้ บรรเทา อาการคอแห้ง กระหายน้ำ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย
白芷 ไปจื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นภายนอก บรรเทาอาการ ปวดศีรษะ ปวดฟัน ลดอาการคัด จมูกจากไข้หวัดหรือโรคโพรงจมูก อักเสบ
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ระบายความร้อน ในเลือด ห้ามเลือด ลดไข้ และ กล่อมครรภ์
石膏 ลือเกา (เกลือจืด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร รักษาอาการไข้ร้อนสูง ลดอาการ กระวนกระวายและกระหายน้ำ
桔梗 เจี้ยเกิง	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายชื้นที่ปอด ขับเสมหะ ระบาย อาการไอที่มีเสมหะมาก อืดอัด แน่นหน้าอก คอบวม ขับฝีหนอง และเสมหะในปอด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
芍药 เสาเย่า	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณ และประจำเดือน ปรับสมดุลของ ตับ ระวังปวด เก็บกักอินที่ ระวัง เหงื่อ
生姜 เจริญ (ขิงแก่สด)	ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระวังอาเจียนและไอ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้ชุ่ม
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระวังไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ไฉหูและเกอเกิน มีสรรพคุณคลายกล้ามเนื้อ บรรเทา
อาการปวดเมื่อยและระบายความร้อน ตัวยาเสริม ได้แก่ เจริญหัวและไปจื่อ ช่วยเสริมฤทธิ์บรรเทา
อาการปวดเมื่อยของตัวยาหลัก ตัวยาช่วย ได้แก่ หวงฉินและสือเกา ช่วยระบายความร้อน เจียเกิง
ช่วยกระจายสิ่งที่ปอด ระบายเสียชี (邪气) ออก และเสาเย่า มีสรรพคุณปรับอิงชี (营气) ระบายความ
ร้อน ตัวยานำพา ได้แก่ เจริญและต้าเจ่า มีสรรพคุณปรับอิงชีและเว่ยชี (卫气) และปรับสมดุล
ส่วนกลางของร่างกาย กันเฉ่าช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่ลมเย็นกระทบร่างกายแล้วยังไม่แปรเปลี่ยนเป็นความร้อน หรือผู้ป่วยที่อาการของโรคเข้าสู่ระยะผู้ป่วยยางหมิง (กระเพาะอาหารและลำไส้) แล้ว ทำให้มีอาการท้องผูกและปวดท้อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยไข้หวัดธรรมดา จำนวน 393 ราย ที่มีอุณหภูมิร่างกายระหว่าง 38-38.9 องศาเซลเซียส จำนวน 240 ราย และ 39-40.5 องศาเซลเซียส จำนวน 153 ราย รับประทานยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะกับผู้ป่วย พบว่า 378 ราย มีอาการไข้ลดลงได้ภายใน 48 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 90 เมื่อให้ผู้ป่วยเด็กที่เป็นโรคไข้หวัดธรรมดาและมีไข้สูง จำนวน 12 ราย รับประทานยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสม พบว่าได้ผลดีมาก ไข้จะลดลงโดยเฉลี่ยภายใน 2 วันครึ่ง เมื่อให้ผู้ป่วยโรคติดเชื้อทางเดินหายใจส่วนบน จำนวน 109 ราย รับประทานยาต้มพบว่าผู้ป่วยทุกรายหายเป็นปกติ โดยขนาดยาที่รับประทานคือ 1-6 ท่อ เมื่อให้ยาต้มโดยปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะกับผู้ป่วยโรคติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ จำนวน 125 ราย ซึ่งทุกรายมีอุณหภูมิร่างกายสูงกว่า 38.5 องศาเซลเซียส (39-40 องศาเซลเซียส 70 ราย สูงกว่า 40 องศาเซลเซียส 14 ราย และต่ำกว่า 39 องศาเซลเซียส 41 ราย) พบว่ารักษาได้ผลมากกว่าร้อยละ 90 โดยอาการไข้จะเริ่มลดลงหลังให้ยา 1-5 ชั่วโมง ผู้ป่วยที่มีไข้ลดลงจนเป็นปกติภายใน 24, 24-48 และ 48-72 ชั่วโมง มีจำนวนเท่ากับ 62, 51 และ 12 ราย ตามลำดับ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพิณวงศ์. ตำรับยาโหมเก้อเจี๊ยะกัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Yuan ZY. Chai Ge Jieji Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ปายตุ่สาน (败毒散)

ตำราต้นตำรับ

小儿药证直诀 เลี้ยวเออร์เย่าเจิ้งจือจู่เหวีย (Key to Therapeutics of Children's Diseases)¹

« ค.ศ. 1114 Qian Yi (钱乙 เฉียนอี้) »²

ประกอบด้วย

羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เซียงหัว	30	กรัม
独活	Radix Angelicae Pubescentis	ตุ่หัว	30	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวานชียง	30	กรัม
柴胡	Radix Bupleuri	ไฉหู	30	กรัม
前胡	Radix Peucedani	เฉียนหู	30	กรัม
枳壳	Fructus Aurantii	จื่อเชอ	30	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	30	กรัม
桔梗 (炒)	Radix Platycodi (parched)	เจี้ยเกิง (เฉา)	30	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	30	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉา	15	กรัม

วิธีใช้

นำยาทั้งหมดมาบดเป็นผง รับประทานครั้งละ 6 กรัม โดยรับประทานกับน้ำกระสายยาที่เตรียมจากการต้มเซียงเจียง (生姜) 2-3 แว่น และป้อเหอ (薄荷) 3-4 กรัม ในน้ำประมาณ 1 แก้ว หรือเตรียมเป็นยาต้ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรายาข้างต้นลง 5 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมฤทธิ์ บรรเทาอาการภายนอก กระจายลม ขับความชื้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการที่มีสาเหตุจากพลังที่ไม่เพียงพอ เมื่อกระทบลมเย็นจากภายนอก จะมีอาการไข้สูง

กล้วยหนาว ปวดศีรษะ คอแข็ง ปวดเมื่อยตามตัวและแขนขา ไม่มีเหงื่อ คัดจมูก เสียงเปลี่ยน ไอมีเสมหะ
ท้องอืด แน่นบริเวณทรวงอก ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ซีพจรรอยนุ่ม เวลากดลึกไม่มีแรง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ และโรค
คางทูม หลอดลมอักเสบ ไชข้ออักเสบเรื้อรังชนิดรูมาติก ลมพิษ ผื่นหนังเป็นผื่นอักเสบจากภูมิแพ้ และฝี
หนองอักเสบในระยะแรก^{1,3}

ตำรับยา ป้ายตุ่ม (敗毒散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซียงหัว (羌活)

ตุ๋งหัว (独活)

2 เซนติเมตร

ชวนซฺยง (川芎)

2 เซนติเมตร

ไจหู (柴胡)

2 เซนติเมตร

เจียนหู (前胡)

2 เซนติเมตร

จื่อเซอ (枳壳)

3 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

2 เซนติเมตร

เจียเกิง (桔梗)

2 เซนติเมตร

เหรินเซิน (人參)

2 เซนติเมตร

กั้นเผ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการ กระทบลมเย็น ปวดศีรษะ ปวด เมื่อยตามร่างกาย
独活 ตูหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการปวดเมื่อย อาการ หวัดจากการกระทบลมเย็นและ ความชื้นภายนอก
川芎 ขวนซุยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระบายปวด
柴胡 ไผ่หู	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายลดไข้ ผ่อนคลายตับ ช่วยให้หยางชีขึ้นสู่ส่วนบนของ ร่างกาย คลายเครียด
前胡 เหียนหู	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ลดชีให้ต่ำลง ขับเสมหะ กระจาย และระบายลมร้อน
枳壳 จื่อเขอ	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	แก้อาการแน่นทรวงอก ช่วยให้ การไหลเวียนของชีที่ทรวงอกดีขึ้น
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุ่ม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริม บำรุงม้าม สงบจิตใจ
桔梗 (炒) เจี้ยเก็ง (เฉา)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุ่ม	นำยาขึ้นสู่ส่วนบนของร่างกาย บรรเทาอาการหลอดลมอักเสบ แน่นหน้าอก คอบวมเจ็บ ขับเสมหะและเสมหะในปอด บรรเทาไอที่มีเสมหะมาก
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอม ขมน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชี สร้างสารน้ำ บำรุงหัวใจ และม้าม สงบจิตใจ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยเซียงหั่วและตูหั่วเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับพิษขึ้นและลงให้กระจายไปทั่วร่างกาย ตัวยาเสริม ได้แก่ ชวนชยงมีสรรพคุณช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และขับลม ส่วนโหลหู่มีสรรพคุณผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ตัวยาทั้งสองนี้ช่วยการออกฤทธิ์ของเซียงหั่วและตูหั่วในการขับพิษภายนอกและระงับปวด ตัวยาช่วย ได้แก่ จื่อเซอมีสรรพคุณกดขี่ลงล่าง เจียงเกิง (เฉ่า) เปิดทะเลงปอด ทำให้ปอดทำงานดีขึ้น เจียนหู่ขับเสมหะ ฝูหิงระบายความชื้น เหวินเซินเสริมสร้างภูมิต้านทานและเพิ่มซีเพื่อขับของเสียออกทางเหงื่อ ตัวยานำพา ได้แก่ กั้นเฉ่าช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน เสริมชีและปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย เมื่อนำมารับประทานโดยเพิ่มเซียงเจียงและป้อเหอ เซียงเจียงและป้อเหอจะช่วยขับกระจายลมเย็น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายานี้มีฤทธิ์ค่อนข้างไปทางแห้งอุ่น เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการที่มีสาเหตุจากการกระหายลมเย็นภายนอก รวมทั้งมีความชื้นและร่างกายพร่องร่วมด้วย ตำรายานี้ไม่เหมาะสมกับกรณีที่มีความชื้นและร้อน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณขับเหงื่อ แก้ไข้ ระงับปวด ขับเสมหะ ระงับไอ ขับปัสสาวะ กระตุ้นการไหลเวียนของเลือด ลดอาการอักเสบ ต้านเชื้อแบคทีเรียและไวรัส^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.

3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาป้ายสู่ส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Qu YH, Wang X. Ren Shen Bai Du San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เจี๋ยเจี้ยนเว่ยหฺรยฺทัง (加減葳蕤湯)

ตำราต้นตำรับ

重订通俗伤寒论 ฉงตึงทงซู่ซางหฺวานลุ่น (Revised Popular Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1016 Yu Gen (俞根 ยุหวีเก็น) »²

ส่วนประกอบ

生葳蕤	Rhizoma Polygonati Odorati	เซิงเว่ยหฺรยฺ	9 กรัม
生葱白	Bulbus Allii Fistulosi	เซิงซงไป๋	6 กรัม
淡豆豉	Semen Sojae Praeparatum	ตันโต้วฉื่อ	9 กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป้อเหอ	5 กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี๋ยเกิง	5 กรัม
白薇	Radix Cynanchi Atrati	ไป๋เว่ย	3 กรัม
红枣	Fructus Ziziphi Jujubae	หงเจ่า	2 ผล
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านฉ่า (จื่อ)	2 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม ดื่มขณะอุ่น^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ระบายความร้อน ขับเหงื่อ ขับกระจายหวัดที่เกิดจากลมภายนอก^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยที่มีพื้นฐานร่างกายเป็นกลุ่มอาการอินพร่อง แล้วเป็นหวัดจากการกระทบลมภายนอก โดยมีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อน มีไข้ กล้ามเนื้อเล็กน้อย ไอ คอแห้ง เสมหะข้นขับออกยาก ไม่มีเหงื่อหรือเหงื่อออกไม่มาก กระหายน้ำ ใจร้อนรุ่ม ลิ้นแดง ชีพจรเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ หลอดลมอักเสบ หรือกรณีหลังคลอดหรือเสียเลือด แล้วเป็นไข้หวัด^{1,3}

ตำรับยา **เจียเจียนเว่ยหฺรุษัง** (加減葳蕤湯)

เซิงเว่ยหฺรุษ (生葳蕤)

เซิงซงไป๋ (生葱白)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生葳蕤 เเชิงเวย์หญฺย	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	บำรุงอิน บรรเทาอาการไอแห้ง มีเสมหะแห้งเนื่องจากอินพร่อง ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้ง กระหายน้ำ
生葱白 เเชิงชงเป๋ (หอมจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับกระจายความร้อน ขับพิษร้อน บรรเทาอาการปวดศีรษะจากการกระทบปัจจัยก่อโรคจากภายนอก บรรเทาอาการปวดท้อง

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
淡豆豉 ตั้โน้ตัวฉื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ดอม หวาน ขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากลมภายนอก ลด อาการหงุดหงิด
薄荷 ป้อเหอ	ตัวยาเสริม	เผ็ด	เย็น	กระจายความร้อนที่กระทบต่อ ร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้ สมองโปร่ง ลำคอโล่ง ผ่อนคลาย ตับ คลายเครียด
桔梗 เจี้ยเกิง	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซีสที่ปอด ขับเสมหะ ระบาย อาการไอที่มีเสมหะมาก อึดอัด แน่นหน้าอก คอบวม ขับฟิหนอง และเสมหะในปอด
白薇 ไปเวย์	ตัวยาช่วย	เค็ม ขม เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ขับ ปัสสาวะ บรรเทาพิษฝีหนอง
红枣 หงเจ้า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม
甘草 (炙) กัณเฒ่า (จื้อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เจริญหรือรสหวาน ชุ่มชื้น มีสรรพคุณเสริมอินและเพิ่ม
สารน้ำ ทำให้ปอดชุ่มชื้น บรรเทาอาการไอและคอตแห้ง ตัวยาเสริม ได้แก่ เจริญไป ตั้โน้ตัวฉื่อ ป้อเหอ
และเจี้ยเกิง ช่วยกระจายซีสที่ปอด บรรเทาอาการต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทบปัจจัยก่อโรคจากภายนอก
บรรเทาอาการไอ ช่วยให้ลำคอโล่ง ตัวยาช่วย ได้แก่ ไปเวย์รสเค็ม คุณสมบัติเย็น ช่วยลดความร้อนใน
ระบบเลือด บรรเทาอาการหงุดหงิดกระหายน้ำ หงเจ้ารสหวานชุ่ม ช่วยเสริมบำรุงม้าม ตัวยานำพาคือ
กัณเฒ่า (จื้อ) ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ยาตำรับนี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่อินพร่องแล้วเป็นหวัด ห้ามใช้กับผู้ป่วยที่ไม่มีภาวะอินพร่อง^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาเจียเจียนเว่ยหฺยทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เลี้ยวไจหูทัง (小柴胡汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

柴胡	Radix Bupleuri	ไจหู	12 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงจิ้น	9 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋นเซี่ย	9 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	9 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4 ผล
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กัันเห่า (จี้)	5 กรัม

ตำรับยา เลี้ยวไจหูทัง (小柴胡汤)

柴胡 (柴胡)

2 เซนติเมตร

黄芩 (黄芩)

2 เซนติเมตร

半夏 (半夏)

2 เซนติเมตร

生姜 (生姜)

3 เซนติเมตร

人參 (人參)

2 เซนติเมตร

大枣 (大枣)

2 เซนติเมตร

甘草 (炙)

2 เซนติเมตร

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ปรับสมดุลเส้นลำหยา (ถุงน้ำดี)^{1,3}

สรรพคุณ

ใช้รักษาโรคที่เกิดจากพิษไข้เข้าสู่เส้นลำหยา (ถุงน้ำดี) ทำให้มีอาการตัวเหลือง ตาเหลือง แน่นทรวงอก และชายโครง เชื้องซึม เบื่ออาหาร หงุดหงิด คลื่นไส้ ปากขม คอแห้ง ตาข่าย ลื่นมีฝ้าขาวบาง สีพจรง หรือสตรีที่เป็นไข้เนื่องจากกระเพาะความเย็น หรือความร้อนเข้าสู่ระบบเลือด^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคลำหยา (ถุงน้ำดี) ซึ่งมีการแสดงออกคือเป็นโรคไข้หวัด ไข้มาลาเรีย ท้องอืดแน่นท้อง โรคตับอักเสบ เนื้อเยื่อทรวงอกอักเสบ กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ระบบย่อยอาหารไม่ดี เต้านมอักเสบ เจ็บเส้นประสาทที่บริเวณซี่โครง ระบบประสาทกระเพาะอาหารทำงานบกพร่อง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柴胡 ไผ่หู	ตัวยาหลัก	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ลดไข้ ผ่อนคลาย คลายเครียด ช่วยให้หยางลอยขึ้นส่วนบน
黄芩 หวงจิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ระบายความร้อน แก้ความชื้น ขับพิษร้อน ช่วยให้เลือดเย็นลง และห้ามเลือด แก้อาเจียน กล่อมครรภ์
半夏 บั้นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	สลายความชื้น ละลายเสมหะ กดชี่ลงล่าง แก้อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน

* บั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生姜 เชิงเจียง (ขิงสด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ผ่อนคลายผิวหนัง ขับเหงื่อ ให้ ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของ ร่างกาย (กระเพาะอาหาร) แก้ คลื่นไส้อาเจียน ให้ความอุ่นแก่ ปอด ระวังไ้อ
人參 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงชี (อย่างดี) เสริมปอด บำรุงม้าม ก่อให้เกิดสารน้ำ สงบจิตใจ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย เสริมเลือด สงบจิต ปรับสมดุลของยา
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ระบายน ความร้อน แก้พิษ ขับเสมหะ ระวังไ้อ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยโหล่วเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับกระจายปัจจัยก่อโรคที่ภายนอก หวงฉินเป็นตัวยาเสริม ช่วยระบายความร้อนที่สะสมอยู่กึ่งภายใน เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกัน ตัวยาหนึ่ง ขับกระจายปัจจัยก่อโรค อีกตัวหนึ่งระบายความร้อนที่สะสมอยู่ จึงสามารถขจัดปัจจัยก่อโรคในเส้น ลมปราณเส้าหยาง ปั่นเชี่ยและเชิงเจียงช่วยปรับกระเพาะอาหารให้สมดุล ช่วยให้ขี้ลงสู่เบื้องล่าง เหริน เซินและต้าเจ่าช่วยเสริมชี และบำรุงส่วนกลาง กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาซอง ยาเม็ด⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยาเสี้ยวไฉหูทงกับผู้ป่วยที่เป็นโรคส่วนบนแกร่ง ส่วนล่างพร่อง ไฟตับสูงจัดจนพุ่งขึ้นส่วนบน มีอาการอินพร่อง อาเจียนเป็นเลือด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาเสี้ยวไฉหูทง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาเสี้ยวไฉหูทงมีฤทธิ์ปกป้องตับ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในตับ ช่วยให้น้ำในถุงน้ำดีไหลเวียนดีขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของกระเพาะอาหาร ลดไข้ และต้านอักเสบในหนูขาว เพิ่มภูมิต้านทานในหนูถีบจักร⁴ ต้านเชื้อไวรัสตับอักเสบชนิดบีในหลอดทดลอง⁵ ปกป้องตับอ่อนและรักษาตับอ่อนอักเสบเรื้อรังในหนูขาว⁶ นอกจากนี้ พบว่าตำรับยาเสี้ยวไฉหูทงมีผลลดระดับความเข้มข้นในเลือดของยาเบาหวาน tolbutamine ในหนูขาวเมื่อใช้ร่วมกัน⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาเสี้ยวไฉหูทงมีสรรพคุณในการรักษาโรคตับอักเสบที่เกิดจากเชื้อไวรัสตับอักเสบชนิดบี^{8,9} และชนิดซี¹⁰ ต้านเชื้อแบคทีเรีย ถอนพิษไข้ ตำรับยานี้มีจุดเด่นในด้านรักษาอาการตัวร้อน ลดการอักเสบ ช่วยกระตุ้นการทำงานของระบบย่อยอาหาร ระบายอาการคลื่นไส้ ขับเสมหะ ระบายไ้ ปกป้องตับ ช่วยให้น้ำในถุงน้ำดีไหลเวียนดีขึ้น และสงบจิตใจ^{1,3}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดชนิดผงของตำรับยานี้ทางปากหนูขาวในขนาด 40, 160 และ 640 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 6 เดือน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอำมวงศ์, สุณี จีระจิตลัมพันธ์, ชีวพงศ์ ตั้งอำมวงศ์. ตำรับยาเสี้ยวไฉหูทง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zhang SF, Li CW, Wang L. Xiao Chaihu Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Chang JS, Wang KC, Liu HW, Chen MC, Chiang LC, Lin CC. Sho-saiko-to (Xiao-Chai-Hu-Tang) and crude saikosaponins inhibit hepatitis B virus in a stable HBV-producing cell line. Am J Chin Med 2007; 35(2): 341-51.
6. Su SB, Li YQ, Shen HY, Motoo Y. Effects of Chinese herbal medicines on spontaneous chronic pancreatitis in rats and the pathological relationships between formulas and syndromes. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2006; 4(4): 358-62.
7. Nishimura N, Naora K, Hirano H, Iwamoto K. Effects of sho-saiko-to (xiao chai hu tang), a Chinese traditional medicine, on the gastric function and absorption of tolbutamide in rats. Yakugaku Zasshi 2001; 121(2): 153-9.

8. Lee CH, Wang JD, Chen PC. Risk of liver injury associated with Chinese herbal products containing radix bupleuri in 639,779 patients with hepatitis B virus infection. PLoS One 2011; 6(1): e16064.
9. Qin XK, Li P, Han M, Liu JP. Xiaochaihu Tang for treatment of chronic hepatitis B: a systematic review of randomized trials. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2010; 8(4): 312-20.
10. Deng G, Kurtz RC, Vickers A, Lau N, Yeung KS, Shia J, Cassileth B. A single arm phase II study of a Far-Eastern traditional herbal formulation (sho-sai-ko-to or xiao-chai-hu-tang) in chronic hepatitis C patients. J Ethnopharmacol 2011; 136(1): 83-7.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชื่อหนังสือ (四逆散)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

柴胡	Radix Bupleuri	โง้ว	6 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสือ	6 กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไป่เส้า	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับกระจายพิษออกจากผิวหนัง ผ่อนคลายตับ ปรับซั้งของระบบม้าม^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะที่มีหยางซั้งอุดกั้นอยู่ในร่างกาย ไม่สามารถกระจายไปที่แขนและขา ทำให้มือเท้าเย็น ซั้งของตับไม่ผ่อนคลาย การทำงานของม้ามติดขัด ทำให้มีอาการอึดอัด แน่นท้อง ถ่ายเป็นบิด ปวดท้อง ลิ้นมีฝ้าขาว ซัพจรตึง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยกระเพาะอาหารอักเสบ มีแผลในกระเพาะอาหาร ลำไส้อักเสบ⁴ ตับอักเสบเรื้อรัง ถุงน้ำดีอักเสบ นิ่วในถุงน้ำดี ตับอ่อนอักเสบ ปวดประสาทตรงชายโครง อาการทางประสาทของกระเพาะอาหาร ซึ่งมีสาเหตุมาจากซั้งตับไม่ผ่อนคลาย การทำงานของม้ามติดขัด^{1,3}

ตำรายา ชื่อหนี่ส่าน (四逆散)

柴胡 (柴胡)

白芍 (白芍)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

枳实 (枳实)

甘草 (炙) [甘草 (炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柴胡 ไฉหู	ตัวยาหลัก	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายลุดไข้ แก้อาการร้อน ผ่อนคลายระบบตับ และช่วยให้ หยางที่ขึ้นสู่ส่วนบน ผ่อนคลาย คลายเครียด
枳实 จื่อสือ (ส้มซ่า)	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับของเสียที่ตกค้าง ละลาย เสมหะ
白芍 ไปเสา	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน และปรับสมดุลของตับ ระวัง ปวด เก็บกักอินที่ ระวังเหงื่อ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่โครงส่วนกลาง ระบาย ความร้อน แก้พิษ ขับเสมหะ ระงับไอ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยไฉหูเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณผ่อนคลายตับ ปรับการไหลเวียนของชีให้เป็นปกติ และขับกระจายความร้อนออกจากผิวหนัง ไปเสาเสริมบำรุงตับ ลดอาการหดเกร็ง และเสริมอิน จึงสามารถขับกระจายความร้อนออกภายนอกโดยไม่ทำลายอิน จื่อสือมีสรรพคุณขับของเสียตกค้าง ช่วยให้การดำเนินงานของม้ามไม่ติดขัด กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน เมื่อใช้ร่วมกับตัวยาไปเสาสามารถลดอาการหดเกร็ง และระงับปวด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาผง⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายาจีนนี้ส่วนใหญ่ได้เฉพาะกับผู้ป่วยที่มีมือเท้าเย็นจากหยางที่ถูกปิดกั้นภายใน ซึ่งทำให้ชีพจรไม่ถึงมือและเท้า ทำให้มือเท้ามีอาการเย็น ถ้าเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น หยางพร่อง เลือดลมไปเลี้ยงไม่ถึงมือเท้า ทำให้มือเท้าเย็น จะใช้ตำรายาไม่ได้³

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาจีนนี้ส่วนใหญ่ มีรายงานการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายาจีนนี้มีฤทธิ์ปกป้องตับ ยับยั้งการเกิดความไวต่อการสัมผัสในหนูถีบจักร⁷ สารสกัดแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ต้านการหดเกร็งของลำไส้กระต่าย รักษาแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ช่วยให้นอนหลับ ช่วยให้การทํางานของระบบประสาทส่วนกลางดีขึ้น เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม มีผลลดไข้⁸

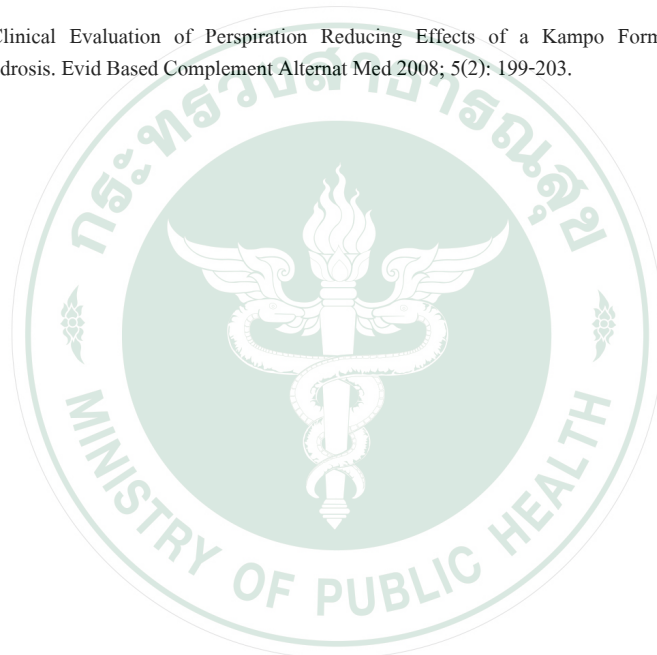
การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาจีนนี้มีสรรพคุณในการสงบสติ แก้อาการกล้ามเนื้อเกร็ง ระบายปวด ระบายความร้อน ต้านเชื้อแบคทีเรีย และมีสรรพคุณที่เด่นชัดในเรื่องการป้องกันการถูกทำลายของตับ^{1,3} นอกจากนี้ตำรายาจีนยังมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดในสมองผู้ป่วยที่เลือดไปเลี้ยงสมองติดขัด ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น บรรเทาอาการหดเกร็งของกระเพาะอาหารและลำไส้ ช่วยให้การย่อยของกระเพาะอาหารเป็นปกติ บรรเทาอาการสะอึก และขับของเสียที่ตกค้างในลำไส้เล็กส่วนต้น รวมทั้งมีสรรพคุณรักษาอาการหวัดผวนเนื่องจากไข้สูง เป็นบิด และปวดท้องในผู้ป่วยเด็ก⁶ และลดอาการมือมีเหงื่อออกมากผิดปกติ⁸

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรโดยการให้สารสกัดน้ำทางปาก และฉีดเข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 413 และ 122.8 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูขาว วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 20 วัน ไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ผิดปกติของน้ำหนักตัว และการทำงานของตับและไต⁶

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.

3. จรัส ตั้งอรั่มวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, อีรพงศ์ ตั้งอรั่มวงศ์. ตำรายาชื่อหนี่सान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
5. Jiang J, Zhou C, Xu Q. Alleviating effects of si-ni-san, a traditional Chinese prescription, on experimental liver injury and its mechanisms. Biol Pharm Bull 2003; 26(8): 1089-94.
6. Liu SQ, Zhang SF. Sini san. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
7. Sun Y, Chen T, Xu Q. Si-Ni-San, a traditional Chinese prescription, and its drug-pairs suppress contact sensitivity in mice via inhibition of the activity of metalloproteinases and adhesion of T lymphocytes. J Pharm Pharmacol 2003; 55(6): 839-46.
8. Ninomiya F. Clinical Evaluation of Perspiration Reducing Effects of a Kampo Formula, Shigyaku-san, on Palmoplantar Hidrosis. Evid Based Complement Alternat Med 2008; 5(2): 199-203.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซียวเหยาसान (逍遥散)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไ้ผิงหุ้ยหมินเหอจีจี้หวิฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈诗文 เชนชีอเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

柴胡	Radix Bupleuri	ไ้ผุ	15 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไ้จู	15 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	15 กรัม
生姜 (煨)	Rhizoma Zingiberis Recens Praeparata	เซิงเจียง (เว้ย)	3 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กัณเฒ่า (จื่อ)	6 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตั๋งกวย	15 กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไ้เส้า	15 กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป้อเหอ	3 กรัม

ตำรับยา เซียวเหยาसान (逍遥散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

วิธีใช้

ใช้น้ำต้มเชิงเจียง (เวย์) กับป้อเหอ เป็นน้ำกระสายยา บดตัวยาอื่นที่เหลือเป็นผง รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม หรือเตรียมเป็นยาต้มโดยปรับลดน้ำหนักยาลงครึ่งหนึ่งจากตำรายาข้างต้น^{1,3}

การออกฤทธิ์

คลายเครียด ผ่อนคลายซึ่งของตับ เสริมเลือด และบำรุงม้าม^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะซึ่งของตับติดขัดไม่หมุนเวียน เลือดพร่อง โดยมีอาการปวดชายโครง ปวดศีรษะ ตาลาย ปากขม คอแห้ง อ่อนเพลีย รับประทานอาหารได้น้อย หรือมีอาการสับสนร้อนสับสนหนาว สตรีประจำเดือนมาไม่ปกติ เน้นและตั้งบริเวณเต้านม ลิ้นแดงซีด ชีพจรตั้งและพร่อง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีเลือดพร่อง ซึ่งตับติดขัดซึ่งแสดงออกโดยการเป็นโรคตับอักเสบเรื้อรัง เยื่อหุ้มทรวงอกอักเสบ โรคกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง โรคประสาทอ่อน และประจำเดือนผิดปกติ^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柴胡 ไฉหู	ตัวยาหลัก	ขมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายลดไข้ แก้อั้วร้อน ผ่อนคลายตับ และช่วยให้หยางซึ่งขึ้นสู่ส่วนบน ผ่อนคลาย คลายเครียด
白朮 ไปจู	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงซึ่ง เสริมม้ามให้แข็งแรง แก้อ่อนแอ ความชื้น ระบายน้ำ ระงับเห็บ
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวาน เล็กน้อย	กลาง	ระบายน้ำและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง สงบจิตใจ
生姜 (煨) เชิงเจียง (เวย์) (ขิงสดปิ้ง)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลาง (กระเพาะอาหาร) ระงับอาเจียน และให้ความอบอุ่นแก่ปอด ระงับไอ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาเสริม	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
当归 ตังกุย (โกฐเชียง)	ตัวยาช่วย	หวานเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดมีการ หมุนเวียน ปรับประจำเดือน ระวัง ปวด ช่วยให้ลำไส้มีความชุ่มชื้น
白芍 ไปเส้า	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน และปรับสมดุลของตับ ระวังปวด เก็บกักอินที่ ระวังเหงื่อ
薄荷 ป้อเหอ	ตัวยานำพา	เผ็ด	เย็น	ขับกระจายลมร้อนที่กระทบต่อ ร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้ ศีรษะและสายตาสดใสร่าเริง กระทุ้งโรคหัด ผ่อนคลายตับ คลายเครียด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยโหลเป็นตัวยาหลัก มีฤทธิ์ผ่อนคลายตับ คลายเครียด ตังกุยและไปเส้า มีฤทธิ์บำรุงเลือด และผ่อนคลายตับ เมื่อใช้ตัวยาทั้งสามร่วมกัน สามารถรักษาภาวะที่ของตับติดขัดและเลือดพร่อง ไปจู้และฝูหลิงมีฤทธิ์บำรุงส่วนกลาง เสริมม้ามให้แข็งแรง ช่วยเสริมการสร้างชีและเลือดเชิงเจียง (เว่ย) มีฤทธิ์ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลาง และปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร ป้อเหอช่วยเสริมฤทธิ์ผ่อนคลายตับของโหลให้แรงขึ้น กั้นเฉ่า (จื่อ) ช่วยเสริมฤทธิ์ของไปจู้และฝูหลิงให้แรงขึ้น และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาน้ำ ยาลูกกลอน ยาผง ยาต้ม⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาเขียวเหยาसान มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาเขียวเหยาसानมีฤทธิ์ปกป้องตับ เพิ่มการหลั่งน้ำย่อยในกระเพาะอาหารหนูขาว และลดอาการเกร็งของลำไส้กระต่าย⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาเซียวเหยาसानมีสรรพคุณเด่นชัดในการปกป้องตับ รักษาโรคตับแข็ง ภูมิต้านทานอักเสบเรื้อรัง ลดอาการหดเกร็ง ช่วยให้ระบบการย่อยอาหารดีขึ้น เสริมความแข็งแรงของกระเพาะอาหาร ปรับสภาพการทำงานของมดลูก บำรุงเลือด และสงบจิตใจ^{1,3,4} มีรายงานว่าตำรับยาเซียวเหยาसानช่วยให้อาการของผู้ป่วยโรคซึมเศร้าดีขึ้น โดยไม่มีอาการไม่พึงประสงค์ และตำรับยานี้ในรูปแบบยาเม็ดมีสรรพคุณช่วยควบคุมการทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติและระบบต่อมไร้ท่อ ทำให้ผู้ป่วยที่ตับตื้อและม้ามพร่องมีอาการดีขึ้น⁶

การศึกษาความปลอดภัย: มีรายงานการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าเมื่อให้ผงยาทางปาก ขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 20.77 กรัม/กิโลกรัม และขนาดสูงสุดของผงยาเมื่อให้ทางปากโดยไม่ทำให้หนูถีบจักรตัวใดตาย มีค่าเท่ากับ 200 กรัม/กิโลกรัม⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จิระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาเซียวเหยาसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Liu SQ, Zhang SF, Wang L. Xiaoyao San. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Zhang Y, Han M, Liu Z, Wang J, He Q, Liu J. Chinese herbal formula xiao yao san for treatment of depression: a systematic review of randomized controlled trials. Evid Based Complement Alternat Med 2012; 2012: 931636.
6. Chen JX, Ji B, Lu ZL, Hu LS. Effects of chai hu (radix burpleuri) containing formulation on plasma beta-endorphin, epinephrine and dopamine on patients. Am J Chin Med 2005; 33(5): 737-45.

ป๋ันเซี่ยเซี่ยชินทัง (半夏泻心汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

半夏 (洗)	Rhizoma Pinelliae (washed)	ป๋ันเซี่ย (สี้)	9 กรัม
干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	6 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	6 กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	3 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4 ผล
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ลดอาการซีไหลย้อนกลับ แก้อาการจุกแน่น กระจายชีที่ติดขัดเป็นก้อน^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการซีของกระเพาะอาหารติดขัด โดยมีอาการเบื่ออาหาร จุกแน่นที่ลิ้นปี่ เรอเป็นลมหรืออาเจียน มีเสียงลมในลำไส้และท้องเสีย ล้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจرتึง เร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่ซีของกระเพาะอาหารติดขัด เช่น กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง เป็นแผลที่กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น ระบบการย่อยอาหารไม่ดี โรคของระบบทางเดินอาหารที่มีสาเหตุจากความเครียดและแพ้อาหาร^{1,3}

ตำรายา **ป๋ันเซี่ยเซี่ยซินทัง** (半夏泻心汤)

ป๋ันเซี่ย (ลี) [半夏(洗)]

ก้านเจียง (干姜)

หวงเหลียน (黄连)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 (洗) ปั้นเชี่ย (ลี)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น* (มีพิษ)	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี ระงับอาเจียน สลายเสมหะที่ จับตัวเป็นก้อนและเถาตาน
干姜 กันเจียง (ขิงแก่แห้ง)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน	ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลาง ของร่างกาย สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับคืนเพื่อกระตุ้น ชีพจร ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความชื้น
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ลดความร้อนใน เลือด ห้ามเลือดและกล่อมครม

* ปั้นเชี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจ และกระเพาะอาหาร
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชื้ออย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร สร้างธาตุน้ำ ช่วยสงบจิตใจ ปรับการเต้นของหัวใจให้กลับสู่สภาวะปกติ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	เสริมชื้อ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาให้เข้ากัน
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชื้อ เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ บั่นเซี่ย (ลี) และกันเจียง มีสรรพคุณรักษาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงจินและหวงเหลียน รสขม ลดความร้อนที่อุดกั้น การออกฤทธิ์ของตัวยาข้างต้นทั้ง 4 ชนิดค่อนข้างพิเศษ คือ อาศัยรสเผ็ดเพื่อกระจาย และรสขมเพื่อลดอาการที่ไหลย้อนขึ้น ทำให้ชื้อของกระเพาะอาหารไม่ติดขัด อาการจุกแน่นจึงหายได้ ตัวยาช่วย ได้แก่ เหรินเซิน กันเฉ่า (จื่อ) และต้าเจ่า ร่วมกันบำรุงชื้อที่จืดเจียว ตัวยาทั้งหมดในตำรับนี้ออกฤทธิ์ร่วมกันและเสริมฤทธิ์กันในการรักษาอาการจุกเสียด แน่นท้อง อาเจียน และระงับอาการถ่ายท้อง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีคุณสมบัติค่อนข้างร้อนและมีฤทธิ์ทำให้แห้ง จึงห้ามใช้กับผู้ป่วยที่อินของกระเพาะอาหารพร่อง โดยมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน เรอเป็นลม^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว^๖ รักษาแผลในกระเพาะอาหารชนิดเฉียบพลันที่เกิดจากความเครียดในหนูขาว^๖ รักษากระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรังในหนูถีบจักร^๗ ต้านอักเสบในสัตว์ทดลอง สารสกัดเอทานอลมีฤทธิ์ระงับปวด และยับยั้งการเคลื่อนไหวของลำไส้เล็กหนูถีบจักร^๕

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการกระเพาะอาหารอักเสบที่ไม่รุนแรง กระเพาะอาหารฟอlipp ระบบทางเดินอาหารเป็นแผลและมีเลือดออก เสริมบำรุงกระเพาะอาหาร และปรับสมดุลการทำงานของกระเพาะอาหารลำไส้ สงบจิตใจ ระงับอาเจียนในสตรีมีครรภ์ และรักษาโรคบิด^{๑,๓,๕}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัณวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีววัฒน์ ตั้งอรัณวงศ์. ตำรับยาปรับให้สมดุล ยาสุมโนไพรจีน. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Liu SQ, Zhang SF, Li CW. Banxia Xiexin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
6. Zhang Z, Si YC, Bai LM. Effect of Bnxia Xexin Decoction and its disassembled recipes on somatostatin in rats with stress gastric ulcer. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2007; 27(10): 916-8.
7. Xue R, Cao Y, Han N, Lin X, Liu Z, Yin J. Activity of DBXX granules on anti-gastric ulcer and decreasing the side effect of chemotherapy in S180 tumor-bearing mice. J Ethnopharmacol 2011; 137(3): 1156-60.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไ้หูหั่ง (白虎汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ้ง) »²

ส่วนประกอบ

石膏 (碎)	Gypsum Fibrosum	สือเกา (ซู่ย)	30 กรัม
粳米	Nonglutinous Rice	จิงหมี่	9 กรัม
知母	Rhizoma Anemarrhenae	จื่อหมู่	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มด้วยยาทั้งหมดจนจิงหมี่ (ข้าวเจ้า) สุก แล้วรินเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมสารน้ำ ระบายความร้อน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะความร้อนและไข้สูงในตำแหน่งหยางหมีง ซึ่งอยู่ในระบบชี้ของกระเพาะอาหาร และลำไส้ใหญ่ โดยมีอาการร้อนจัด หน้าแดง หงุดหงิด คอแห้ง กระหายน้ำ เหงื่อออกมาก ความร้อนสูง กลั้วร้อน ชีพจรใหญ่ เต็มแรงมากกว่าปกติ^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคไข้หวัดระบาด สมอังกเสบ เยื่อหุ้มสมองอักเสบ ปอดบวม ปอดอักเสบ เลือดเป็นพิษเนื่องจากความร้อนในซี่สูงจัด ช่องปากอักเสบ เหงือกอักเสบ เบาหวานซึ่งเกิดจากผู้ป่วยมีความร้อนสูงในกระเพาะอาหาร^{1,3}

ตำรับยา ไบ่หูทัง (白虎汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
石膏 (碎) สือเกา (ซุ่ย) (เกลือจืดทุบให้แตก)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อนในปอดและ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ ไข้ร้อนสูง กระวนกระวาย กระหายน้ำ
知母 จื่อหมู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อน เสริมอิน ให้ ความชุ่มชื้น แก้ความแห้ง
粳米 จิงหมี่ (ข้าวเจ้า)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวานจืด	กลาง	เสริมกระเพาะอาหาร ป้องกัน สำรน้ำ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยสือเกาเป็นตัวยาหลัก รสเผ็ดอมหวาน คุณสมบัติเย็นมาก มีสรรพคุณระบายความร้อนในเส้นลมปราณหยางหมิง จื่อหมู่เป็นตัวยาเสริม ช่วยเสริมฤทธิ์ของสือเกาให้ระบายความร้อนในปอดและกระเพาะอาหารได้ดียิ่งขึ้น กั้นเฉ่า (จื่อ) และจิงหมี่เป็นตัวยาช่วยและนำพา เมื่อใช้ร่วมกันจะช่วยป้องกันกระเพาะอาหารไม่ให้ถูกกลุ่มยาเย็นไปทำลาย^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ตำรับยาไปหู่ทั้งกับผู้ป่วยที่อาการภายนอก (เปี้ยว) ยังไม่ได้รับการแก้ไข มีไข้ตัวร้อนที่เกิดจากเลือดพร่อง อวัยวะภายในเย็นแท้ แต่มีอาการร้อนเทียมภายนอก^{1,3} ซึ่งมีอาการแสดงคือ มีอาการไข้แต่ชอบความอบอุ่น หิวน้ำแต่ไม่อยากดื่มน้ำ แขนขาขยับอยู่ไม่สุข แต่ผู้ป่วยเชื่องซึม และห้ามใช้กับผู้ป่วยที่มีไข้เนื่องจากม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง มีเหงื่อลักออก และอ่อนเพลียมาก⁵

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาไ้หูทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ระบายความร้อน ลดไข้ในกระต่าย เสริมภูมิคุ้มกัน บรรเทาอาการไอเสมหะอักเสบในหนูถีบจักร⁴ และกระตุ้นการดูดซึมกลูโคสเข้าเซลล์ไขมันในหลอดทดลอง⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาไ้หูทั้งมีสรรพคุณลดไข้ รักษาโรคเลือดเป็นพิษ สงบจิตใจ บรรเทาอาการไอเสมหะอักเสบ ระบายเหงื่อ แก้กระหายน้ำ ลดน้ำตาลในเลือดที่เกิดจากการมีความร้อนสูงจัดในระบบที่ของเส้นลมปราณหยางหมิง^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จิระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาไ้หูทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zhang J. Baihu Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
6. Chen CC, Hsiang CY, Chiang AN, Lo HY, Li CI. Peroxisome proliferator-activated receptor gamma transactivation-mediated potentiation of glucose uptake by Bai-Hu-Tang. J Ethnopharmacol 2008; 118(1): 46-50.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จูเอี้ยลื่อเกาทัง (竹叶石膏汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหวนลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

竹叶	Herba Lophatheri	จูเอี้ย	15 กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	ลื่อเกา	30 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	15 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	5 กรัม
半夏(制)	Rhizoma Pinelliae Praeparata	บันเซี่ย (จื่อ)	9 กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม
粳米	Semen Oryzae Nonglutinosae	จิงหมี่	15 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน เพิ่มสารน้ำ เสริมชี ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการที่เกิดขึ้นภายหลังจากผู้ป่วยฟื้นจากไข้ที่เกิดจากการกระทบความเย็น หรือความร้อน หรือหวัดแดด ซึ่งพิษร้อนยังถูกกำจัดไม่หมด รวมทั้งกลุ่มอาการของผู้ที่สูญเสียและสารน้ำ โดยมีอาการตัวร้อน เหงื่อออกมาก อ่อนเพลีย ชีพร่อ่ง ร้อนหงุดหงิด แน่นหน้าอก พะอืดพะอม ปากแห้ง กระหายน้ำ หรืออ่อนเพลีย กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ ลิ้นแดงมีฝ้าน้อย ชีพจรเต้นเร็ว อ่อนแรง^{1,3}

ตำรับยา จู๋เยี่ยสือเกาทัง (竹叶石膏汤)

จู๋เยี่ย (竹叶)

สือเกา (石膏)

ไม่ตง (麦冬)

เหวินเซิน (人參)

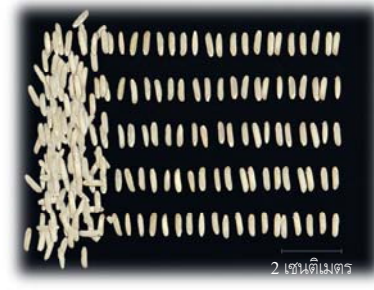

ก้านฉ่ำ (จื่อ) [甘草(炙)]

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ปิ่นเซีย (จื่อ) [半夏(制)]

จิงหมี่ (粳米)

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัดใหญ่ เยื่อหุ้มสมองอักเสบชนิดบี เยื่อหุ้มสมองและไขสันหลังอักเสบ ปอดอักเสบ โลหิตเป็นพิษ ซึ่งโรคเหล่านี้เป็นกลุ่มอาการของซีและอินพร่องในระยะหลังของโรค^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
竹叶 จู๋เยี่ย (หญ้าขี้เฒ่ายา, ใบไม้ขมิ้น)	ตัวยาหลัก	จืดอมหวาน เผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้ง กระหายน้ำ ขับพิษไข้ ออกทางปัสสาวะ
石膏 สือเกา (เกลือจืด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ระบายความร้อนในกระเพาะ- อาหาร รักษาอาการไข้ร้อนสูง ลดอาการกระวนกระวายและ กระหายน้ำ สบายแผล
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอิน ให้ความชุ่มชื้น แก้ปอด เสริมสร้างธาตุน้ำให้ กระเพาะอาหาร ลดอาการ กระวนกระวาย ทำให้จิตใจ สบาย

สมุนไพร	ทำหน้าที	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชี สร้างธาตุน้ำ บำรุง หัวใจและม้าม สงบจิตใจ
半夏 (制) ปั้นเซี่ย (จื่อ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ) *	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้า กัน
粳米 จิงหมี่ (ข้าวเจ้า)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจูเอี้ยและลื่อเกาเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนและลดอาการ
กระวนกระวาย ตัวยาเสริม ได้แก่ เทรินเซินมีสรรพคุณเสริมชี ไม่ต่งเสริมอินและสร้างสารน้ำ ปั้นเซี่ย (จื่อ)
เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณลดการไหลย้อนกลับของชี ระบายอาเจียน ตัวยานำพา คือ กันเฉ่า (จื่อ) และจิงหมี่
ช่วยเสริมกระเพาะอาหาร และปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย (กระเพาะอาหาร ตับ ถุงน้ำดี และม้าม)^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีความร้อนแกร่ง หรือมีไข้สูงซึ่งมีอาการในระยะแรกของโรค
ร่างกายยังไม่ปรากฏอาการอ่อนแอ ชีและอินยังไม่ถูกทำลาย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบำรุงร่างกายให้แข็งแรง บรรเทาอาการอาหารชีและอิน
พร่องในระยะหลังของโรค มีอาการเลือดออกเป็นจ้ำใต้ผิวหนังเนื่องจากโลหิตเป็นพิษ โรคหัด ปอดอักเสบ

* ปั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

มีไข้ ระบายไอ ขับเสมหะ ปวดฟัน เป็นแผลในปาก บรรเทาอาการอาเจียนที่เกิดจากเคมีบำบัด กระตุ้นระบบการย่อยอาหาร และช่วยให้จิตใจสงบ^{1,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีววัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาจุ้ยเสื่อเกาหัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhang J, Wu F. Zhuye Shigao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชิงอิงทัง (清营汤)⁺

ตำราต้นตำรับ

温病条辨 เ瘟ปั๋งเถี่ยวเปี่ยน (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴塘 หูถ้ง) »²

ประกอบด้วย

水牛角	Cornu Bubali	ลู่ยฺหวินเจี่ยว*	30	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	9	กรัม
生地黃	Radix Rehmanniae	เซ็งตี้หวาง	15	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	9	กรัม
银花	Flos Lonicerae	อันฮฺวา	9	กรัม
连翘	Fructus Forsythiae	เหลียนเหลี่ยว	6	กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวางเหลียน	5	กรัม
竹叶心	Herba Lophatheri	จู่เยี่ยนเซิน	3	กรัม
丹参	Radix Salviae Miltiorrhizae	ตันเซิน	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

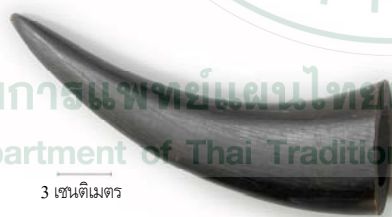
ขับพิษร้อนจากอิงซี้ เสริมอิน ช่วยให้เลือดหมุนเวียนดี^{1,3}

* ตำรับเดิมใช้ ซีเจี่ยว (犀角 นอแรด) 2 กรัม ปัจจุบันใช้ ลู่ยฺหวินเจี่ยว (水牛角 เขาควาย) 30 กรัม ทดแทน เนื่องจากแรดเป็นสัตว์สงวน

ตำรายา ชิงอิงทัง (清营汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

3 เซนติเมตร

1 เซนติเมตร

ส่วยหนิวเจียว (水牛角)

เสวียนเซิน (玄参)

เซิงตี้หวง (生地黃)

ไม่ตง (麦冬)

อินฮฺวา (银花)

เหลียนเฉียว (连翘)

หวงเหลียน (黄连)

จู้เยี่ยซิน (竹叶心)

ตันเซิน (丹参)

สรรพคุณ

ใช้รักษาภาวะความร้อนเข้าสู่ิ่ง^๓ โดยมีใช้สูงตอนกลางคืน หงุดหงิด พุดพ้อ กระวนกระวาย นอนไม่หลับ บางครั้งคอแห้ง ถ้าเป็นมากจะมีเลือดออกใต้ผิวหนังเป็นจ้ำ ๆ ลื่นแดงคล้ำและแห้ง ชีพจรเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยใช้สมองอักษะชนิดบี เยื่อหุ้ม-สมองอักษะ โลหิตเป็นพิษ หรือโรคติดเชื้อต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความร้อนเข้าสู่ิ่ง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
水牛角 ส่วยหนิวเจียว (เขาควาย)	ตัวยาหลัก	เค็ม	เย็น	ลดพิษร้อนพิษไข้เข้ากระแสเลือด รักษาอาการเพ้อจากไข้สูง อาเจียน เป็นเลือด เลือดกำเดาไหล
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาเสริม	ขมอม หวานเค็ม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น ลง ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือด และระบบหัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทาอาการท้องผูก
生地黄 เซิงตี้หวง (โกฐจุ้มแมง)	ตัวยาเสริม	หวานอม ขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น ลง บำรุงเลือดและอินซิ่งของตับ และไตเสริมสารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวานอม ขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอด ชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้ กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวน- กระวาย ทำให้จิตใจสบาย
银花 อินฮวา (ดอกสายน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็น	บรรเทาหวัดจากการกระทบลม- ร้อน ระบายความร้อน ขับพิษร้อน แก้พิษผื่นหนอง

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
连翘 เหลียนเจียว	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลม- ร้อนหรือตัวร้อนระยะแรกเริ่ม โดยกระจายความร้อนในระบบ หัวใจและช่วงบนของร่างกาย ขับพิษ แก่พิษฝีหนอง
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจและ กระเพาะอาหาร
竹叶心 จู๋เยี่ยซิน (หญ้าขี้เฒ่ายุ่, ใบไม้ขี้เฒ่ายุ่)	ตัวยาช่วย	จืดอม หวานเผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้ง กระหายน้ำ ขับพิษไข้ ออกทางปัสสาวะ
丹参 ตันเซิน	ตัวยานำพา	ขม	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้เลือดไหลเวียน สลาย- เลือดคั่ง ระงับปวดแน่นหน้าอก เส้นเลือดหัวใจตีบ ช่วยให้ ประจำเดือนปกติ ทำให้เลือดเย็น ลง สงบประสาท

ตำรับยานี้ประกอบด้วยส่วยหนิวเจียวเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อน ช่วยให้เลือดเย็นลง ขับพิษ ตัวยาเสริม ได้แก่ เลวียนเซิน เซิงตี้หวง และไม่ตง มีสรรพคุณเสริมอิน ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง ตัวยาช่วย ได้แก่ อินฮัว เหลียนเจียว หวงเหลียน และจู๋เยี่ยซิน มีสรรพคุณระบายความร้อน ขับพิษ กระตุ้นพิษร้อนออกสู่ภายนอก ตันเซินเป็นตัวยานำพา ช่วยให้เลือดหมุนเวียนดีขึ้น และกระจายเลือดคั่ง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่ลื่นมีฝ้าขาวลิ้น ซึ่งเป็นอาการที่เกิดจากมีความชื้นสูง เนื่องจากตำรับยานี้มีสรรพคุณเพิ่มความชื้นให้ร่างกาย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์ลดไข้และลดพิษจากที่อกชินในกระต่าย ต้านอักเสบในหนูขาว ยับยั้งเชื้อราและแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการอักเสบ ลดไข้ เพิ่มภูมิคุ้มกัน ช่วยในการทำงานของหัวใจดีขึ้น กระตุ้นให้ระบบการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น รักษาอาการเลือดออกใต้ผิวหนังที่ขึ้นเป็นจ้ำ ๆ และช่วยห้ามเลือด⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาจีนอิงทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. 2551.
4. Liu JG, Wu F. Qing Ying Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หวงเหลียนเจียตุ่ทัง (黄连解毒汤)

ตำราต้นตำรับ

外台秘要 ไว่ไถเป่ย์เอี้ยว (The Medical Secrets of an Official)¹

« ค.ศ 752 Wang Tao (王焘 หวางถาว) »²

ส่วนประกอบ

黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	9 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงจิ้น	6 กรัม
黄柏	Cortex Phellodendri	หวงป้อ	6 กรัม
栀子	Fructus Gardeniae	จื่อจื่อ	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน แก่พิษอักเสบ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาพิษไข้ พิษร้อน ไข้สูง ตัวร้อนทั้ง 3 ช่วงของร่างกาย (三焦 ซานเจียว) โดยมีอาการไข้สูงจัด กระสับกระส่าย หวาดผวา พูดเพ้อ นอนไม่หลับ ริมฝีปากแห้ง อาเจียนเป็นเลือด ผิวเป็นจ้ำ ผื่นแดง ถ่ายเป็นมูก เป็นบิด มีอาการร้อนขึ้น ดีซ่าน พิษผื่นหนองอักเสบ บัสสาวะสีเหลืองเข้ม ลิ้นแดงมีฝ้าเหลือง ชีพจรเต้นเร็วและแรง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหัตถ์ระบาด เยื่อหุ้มสมองอักเสบและไขสันหลังอักเสบชนิดระบาด ผิวหนังติดเชื้อเป็นหนอง ตับอักเสบชนิดติดเชื้อเฉียบพลัน เลือดเป็นพิษ กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน โรคบิดจากติดเชื้อ ติดเชื้อในระบบทางเดิน บัสสาวะ อุ้งน้ำดีอักเสบร้อนเป็นพิษเฉียบพลัน ระบบประสาทอัตโนมัติเสียสมดุล มีอาการร้ายทอง มีอาการโรคประสาท นอนไม่หลับ ความดันเลือดสูง ช่องปากอักเสบ ปวดฟัน ประสาทของกระเพาะอาหาร ตับ และอุ้งน้ำดีร้อนจัด อาการอักเสบต่าง ๆ ที่มีเลือดออกหรือเป็นโรคหัตถ์^{1,3}

ตำรายา หวงเหลียนเจียตุ่ทั้ง (黄连解毒汤)

หวงเหลียน (黄连)

หวงฉิน (黄芩)

จื่อจื่อ (梔子)

หวงป้อ (黄柏)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาหลัก	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจและกระเพาะอาหาร
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของปอด ซึ่งอยู่ช่วงบนของร่างกาย
黄柏 หวงป้อ	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่างของร่างกาย
栀子 จือจื่อ (ลูกพุด)	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็น	ระบายความร้อนทั้ง 3 ช่วงของร่างกาย นำเอาความร้อนลงต่ำ และระบายออก

ตำรับยานี้ประกอบด้วยหวงเหลียนเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนในหัวใจและกระเพาะอาหาร หวงฉินเป็นตัวยาเสริม ช่วยระบายความร้อนในปอดและหัวใจ หวงป้อช่วยระบายความร้อนซึ่งอยู่ส่วนล่างของร่างกาย จือจื่อช่วยระบายความร้อนในซานเจียว และขับออกทางปัสสาวะ กันเฉ่า (จื่อ) และจิงหมี่เป็นตัวยาช่วยและนำพา เมื่อใช้ตัวยาทั้ง 4 ร่วมกันจะช่วยขจัดความร้อนสูงและขจัดพิษ^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาหวงเหลียนเจียตูทั้งเหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีพิษร้อนอึกเสบทั้ง 3 ช่วงของร่างกาย แต่ร่างกายยังไม่สูญเสียสารน้ำ จึงไม่เหมาะสำหรับผู้ป่วยมีไข้สูงจัดจนสูญเสียธาตุน้ำของร่างกาย ซึ่งเนื้อลื่นจะเป็นเงาและมีสีแดงจัด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาหวงเหลียนเจียตูทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดไข้ในกระต่าย หนูขาว และหนูถีบจักร เพิ่มความแข็งแรงของผนังหลอดเลือด ระวังปวด ต้านอึกเสบ แก้บิด แก้ท้องเสีย และเพิ่มการดูดซึมของ

ลำไส้เล็กหนูกีบจักร ลดความดันเลือด เพิ่มการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงสมอง และรักษาแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว⁴ ช่วยลดภาวะไขมันในเลือดสูงในหนูขาว ลดน้ำตาลในเลือดหนูขาวที่ชักนำให้เป็นเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน^{6,7} ปกป้องเนื้อเยื่อโปร่งหลอดเลือดหนูขาวจากภาวะเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน⁸ ช่วยพัฒนาการเรียนรู้และความจำในหนูขาวที่ชักนำให้เป็นโรคอัลไซเมอร์⁹ การศึกษาในหนูถีบจักรที่ชักนำให้สมองขาดเลือดพบว่า ตำรายาหวงเหลียนเจียตู๋ทั้งมีฤทธิ์ปกป้องระบบประสาท¹⁰ และลดความบกพร่องของการเรียนรู้และความจำ¹¹

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาหวงเหลียนเจียตู๋ทั้งมีสรรพคุณต้านอักเสบ ระบายความร้อน ต้านเชื้อโรคที่ทำให้เกิดพิษ ปรับการไหลเวียนของน้ำในหลอดเลือด หัวมเลือด ขับปัสสาวะ และลดความดันเลือด^{1,3,4} ตำรายานี้ยังช่วยให้อาการผิดปกติของระบบประสาทในผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่มีภาวะหยางแกร่งดีขึ้น¹²

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาหวงเหลียนเจียตู๋ทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zhang J, Zhao XX, Wu F. Huanglian Jiedu Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Jin J, Zhang Y, Hu WX, Zhang ZY, Xu NN, Zhou QL. Effects of Huanglian Jiedu Decoction on blood lipid metabolism and its related gene expressions in rats with hyperlipidemia. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2010; 8(3): 275-9.
6. Jin D, Lu FE, Chen G, Sun H, Lu XH. Effects of Huanglian Jiedu Decoction on phosphatidylinositol-3-kinase expression in target tissues of type 2 diabetic rats. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2007; 5(5): 541-5.
7. Chen G, Lu FE, Xu LJ. Effects of Huanglian Jiedu Decoction on glucose transporter 4 in target tissues of type 2 diabetic rats. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2007; 5(4): 412-5.
8. Xiao YL, Lu FE, Xu LJ, Leng SH, Wang KF. Protective effects of Huanglian Jiedu decoction on vascular endothelial function in type 2 diabetic rats. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2005; 30(22): 1767-70.
9. Fang Q, Zhan XP, Mo JL, Sun M. The effect of huanglian jiedu tang on Alzheimer's disease and its influence on cytokines. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2004; 29(6): 575-8.
10. Zhang Q, Ye YL, Yan YX, Zhang WP, Chu LS, Wei EQ, Yu YP. Protective effects of Huanglian-Jiedu-Tang on chronic brain injury after focal cerebral ischemia in mice. Zhejiang Da Xue Xue Bao Yi Xue Ban 2009; 38(1): 75-80.
11. Xu J, Murakami Y, Matsumoto K, Tohda M, Watanabe H, Zhang S, Yu Q, Shen J. Protective effect of Oren-gedoku-to (Huang-Lian-Jie-Du-Tang) against impairment of learning and memory induced by transient cerebral ischemia in mice. J Ethnopharmacol 2000; 73(3): 405-13.

เต้าเซ่อसान (导赤散)

ตำราต้นตำรับ

小儿药证直诀 เลี้ยวเออร์เยาเจิ้งจื่อจฺเหวีย (Key to Therapeutics of Children's Diseases)¹

« ค.ศ. 1114 Qian Yi (钱乙 เจียนอี้) »²

ประกอบด้วย

生地黄	Radix Rehmanniae	เซิงตี้หวง	18 กรัม
木通	Caulis Akebiae	มู่ทง	12 กรัม
淡竹叶	Herba Lophatheri	ตันจฺยูเยี่ย	12 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฟ้า	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ระบายความร้อนของหัวใจ สลายนิ่ว ขับปัสสาวะ^{1,3}

สรรพคุณ

ลดความร้อนที่หัวใจ โดยมีอาการร้อนบริเวณหน้าอกหรือหัวใจ หรือมีอาการกระวนกระวาย หน้าแดง คอแห้ง กระหายน้ำ มีความรู้สึกอยากดื่มน้ำเย็นมาก ปากหรือลิ้นเป็นแผล หรือลดความร้อนที่เคลื่อนย้ายจากหัวใจสู่ลำไส้เล็ก โดยมีอาการปัสสาวะขัดหรือปวดแสบ ปัสสาวะเข้มหรือมีสีแดง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่การควบคุมประสาทอัตโนมัติผิดปกติ ช่องปากอักเสบ กระเพาะปัสสาวะอักเสบ กรวยไตอักเสบ และนอนไม่หลับ^{1,3}

ตำรายา เต้าเซ่อसान (导赤散)

มู่ทง (木通)

2 เซนติเมตร

เซ็งตี้หวง (生地黄)

2 เซนติเมตร

ตันจู่เยี่ย (淡竹叶)

2 เซนติเมตร

เซ็งกันฉ่า (生甘草)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生地黄 เชิงตีหวง (โกฐเชียง)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น ลง บำรุงเลือดและอินซีกของตับ และไต เสริมสารน้ำ
木通 มู่ทง	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ ช่วยให้เกิด ไหลเวียนดี ขับน้ำนม
淡竹叶 ตันจู่เยี่ย (หญ้าขี้เฒ่า, ใบไม้ไผ่, ใบไม้ขม)	ตัวยาช่วย และนำพา	จืดอม หวานเผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้ง กระหายน้ำ ขับพิษไข้ ออกทางปัสสาวะ
生甘草 เชิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงซี่ เสริมกล้ามเนื้อและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเชิงตีหวงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อน เสริมอินและทำให้เลือดเย็นลง มู่ทงเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณลดความร้อนที่หัวใจ ขับปัสสาวะ ตัวยาช่วยและนำพา ได้แก่ ตันจู่เยี่ยขับความร้อนและลดอาการกระวนกระวายที่หัวใจ นำความร้อนลงสู่ส่วนล่างของร่างกาย และขับออกทางปัสสาวะ เชิงกันเฉ่าระบายพิษร้อน บรรเทาปวด และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้ประกอบด้วยมู่ทงซึ่งมีคุณสมบัติเย็นมาก ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยที่มีกล้ามเนื้อและกระเพาะอาหารพร่องและอ่อนแอ^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณรักษาโรคช่องปากอักเสบ อาการคอแห้ง กระสับกระส่าย โรคคางทูม โรคติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ นิ่วในทางเดินปัสสาวะ หนองใน และลมพิษ^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรายาเต๋าเซ่อसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Liu JG, Wang X, Wu F. Dao Chi San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หลงต๋านเซี่ยกานทัง (龙胆泻肝汤)

ตำราต้นตำรับ

医方集解 อีฟางจีเจีย (Collection of Prescriptions with Notes)¹

« ค.ศ. 1682 Wang Mao (汪昂 หวางม่าว) »²

ประกอบด้วย

龙胆草 (酒炒)	Radix Gentianae (parched with wine)	หลงต๋านเฉ่า (จิวเฉ่า)	6 กรัม
黄芩 (酒炒)	Radix Scutellariae (parched with wine)	หวงฉิน (จิวเฉ่า)	9 กรัม
栀子 (酒炒)	Fructus Gardeniae (parched with wine)	จื่อจื่อ (จิวเฉ่า)	9 กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	12 กรัม
木通	Caulis Akebiae	มู่ทง	9 กรัม
车前子	Semen Plantaginis	เซอเจียนจื่อ	9 กรัม
当归 (酒洗)	Radix Angelicae Sinensis (washed with wine)	ตังกุย (จิวลี่)	3 กรัม
生地黄 (酒炒)	Radix Rehmanniae (parched with wine)	เซิงตี้หวง (จิวเฉ่า)	9 กรัม
柴胡	Radix Bupleuri	ไฉหู	6 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อนแกร่งของตับและถุงน้ำดี ลดความร้อนขึ้นบริเวณส่วนล่างของร่างกาย ตั้งแต่
ใต้สะดือลงมาถึงท้องน้อย ตลอดจนถึงอวัยวะเพศ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะตับและถุงน้ำดีมีความร้อนแฉะ ทำให้รบกวนส่วนบนของร่างกาย หรือเส้นลมปราณตับมีความร้อนขึ้น ทำให้ความร้อนขึ้นลงสู่ส่วนล่างของร่างกาย โดยมีอาการปวดศีรษะ ตาแดง เจ็บชายโครง ปากขม หูตึง หูอักเสบ หรือมีอาการบวมคันที่อวัยวะเพศ เสื่อมสมรรถภาพทางเพศ และมีเหงื่อออกตามอวัยวะเพศ บัสสาวะขุ่น สตรีมีระดูขาว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยความดันเลือดสูง การทำงานของประสาทอัตโนมัติผิดปกติ หูชั้นกลางและเยื่อหุ้มตาอักเสบเฉียบพลัน รักษาฝีหนองที่โพรงจมูกส่วนบนและหูชั้นกลาง ถุงน้ำดีและตับอักเสบชนิดเฉียบพลัน ติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ ภูสวัด ลูกอ้นทะและถุงอ้นทะมีฝีฝีคันและอักเสบเฉียบพลัน ต่อมลูกหมากหรืออุ้งเชิงกรานหรือช่องคลอดอักเสบเฉียบพลัน^{1,3}

ตำรายา หลงต่านเซี่ยกานทั้ง (龙胆泻肝汤)

หลงตานเฉ่า (龙胆草)

หวงฉิน (黄芩)

จื่อจื่อ (栀子)

เจ้อเซี่ย (泽泻)

มู่ทง (木通)

เซอเฉียนจื่อ (车前子)

ดั่งกู่ย (当归)

เซ็งตี้หวง (生地黄)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
龙胆草 (酒炒) หลงถ่านเฉ่า (จิวเฉ่า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนแกร่งของตับและ ถุงน้ำดี บรรเทาอาการปวดศีรษะ ตาแดง หูอื้อ เจ็บชายโครง ขับ ความร้อนขึ้นของส่วนล่างของ ร่างกาย บรรเทาอาการอักเสบบริเวณ อวัยวะเพศ ปัสสาวะสีเข้มจัด
黄芩 (酒炒) หวงฉิน (จิวเฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ระบายความร้อนขึ้น ขับพิษร้อน ช่วยให้เลือดเย็นลงและห้ามเลือด
栀子 (酒炒) จื่อจื่อ (จิวเฉ่า) (ลูกพุทผัดเหล้า)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ระบายความร้อนขึ้น ทำให้เลือดเย็น ลง ขับพิษ ลดอักเสบ
泽泻 เจือเซี่ย	ตัวยาช่วย และนำพา	จืด	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบาย ความร้อน
木通 มู่ทง	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ ช่วยให้เกิด ไหลเวียนดี ขับน้ำนม
车前子 เซอเฉียนจื่อ	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ระบายความร้อน ผ่อน คลายระบบขับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 (酒洗)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียน
ตังกุย (จี้วี่)	และนำพา	อมเผ็ด		ดี ลดบวม ระบายปวด
生地黄 (酒炒)	ตัวยาช่วย	หวาน	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น
เซิงตี้หวง (จี้วี่)	และนำพา	อมขม		ลง บำรุงเลือดและอินซิ่งของตับ
(โกฐขี้แมลงผัดเหล้า)				และไต เสริมสารน้ำ
柴胡 ใหญ่	ตัวยานำพา	ขม	เย็น	ขับกระจายลัดไข้ ผ่อนคลาย
		อมเผ็ด	เล็กน้อย	ระบบตับ ช่วยให้หยางซิ่งขึ้นสู่
				ส่วนบนของร่างกาย คลายเครียด
生甘草 เซิงกันเฉ่า	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงซิ่ง เสริมม้ามและกระเพาะ-
(ชะเอมเทศ)				อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ
				ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้า
				กัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยหลงตันเฉ่า (จี้วี่) เป็นตัวยาหลัก มีรสขมและเย็นมาก มีสรรพคุณระบายความร้อนแกร่งของตับและถุงน้ำดี ขับความร้อนขึ้นบริเวณส่วนล่างของร่างกาย ตั้งแต่ได้สะดือลงมาถึงท้องน้อย ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงจิน (จี้วี่) และจี้วี่จื่อ (จี้วี่) มีสรรพคุณช่วยระบายความร้อนแกร่งของตับและถุงน้ำดี ตัวยาช่วยและนำพา ได้แก่ เจ้อเซี่ย มู่ทง และเซอเฉียนจื่อ มีสรรพคุณระบายความร้อน ขับความชื้น ทำให้ความร้อนขึ้นถูกขับออกทางปัสสาวะ เซิงตี้หวง (จี้วี่) และตังกุย (จี้วี่) ช่วยเสริมอิน บำรุงเลือด ผ่อนคลายระบบตับ ตัวยานำพา ได้แก่ ใหญ่ช่วยกระจายซิ่งของตับและถุงน้ำดีไม่ให้ติดขัด และช่วยนำพาตัวยาต่าง ๆ เข้าสู่ตับและถุงน้ำดี ส่วนเซิงกันเฉ่าช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน เพื่อไม่ให้ความขมและเย็นจัดไปทำร้ายกระเพาะอาหาร^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาเม็ด⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรายานี้เป็นเวลานาน เนื่องจากตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยามีรสขมและเย็นเป็นส่วนใหญ่ จึงทำลายซึ่งของกระเพาะอาหารได้ง่าย และควรระมัดระวังการใช้กับผู้ป่วยที่กระเพาะอาหารและม้ามพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูถีบจักรและหนูขาว ขนาดเทียบเท่าผงยา 10 และ 20 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ พบว่ามีฤทธิ์ต้านอักเสบ และยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 50 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เสริมและปรับสมดุลของระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร เมื่อฉีดยาต้มเข้าหลอดเลือดดำแมว ขนาดเทียบเท่าผงยา 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดความดันเลือด และพบว่าความแรงในการออกฤทธิ์ลดความดันเลือดในหนูขาวและกระต่ายจะสัมพันธ์กับขนาดยาที่ให้ นอกจากนี้ยังพบว่ายาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์⁴ และต้านเชื้อไวรัส⁵

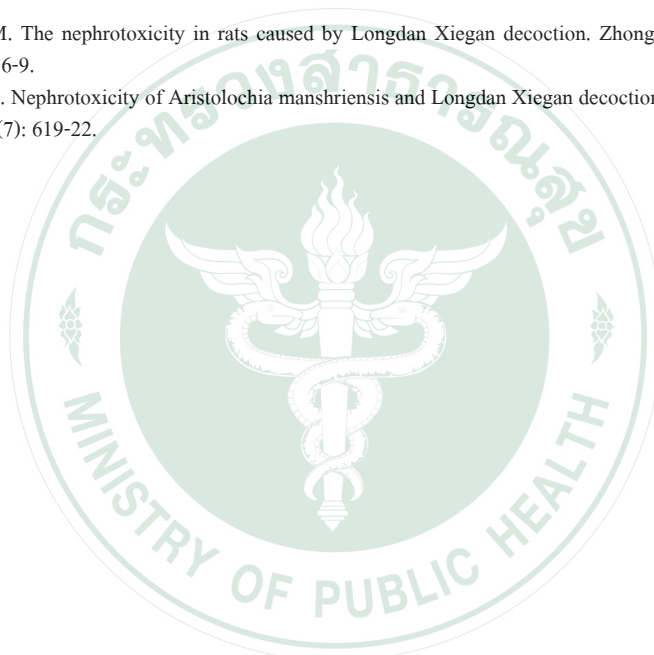
การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณระบายความร้อน สงบจิตใจ บรรเทาอาการอักเสบ ขับปัสสาวะ ลดความดันโลหิต บรรเทาอาการตับและถุงน้ำดีอักเสบ และห้ามเลือด⁴ มีรายงานว่า การใช้ตำรายานี้โดยมีน้ำหนักของตัวยาโหลมากกว่า 19 กรัม ในผู้ป่วยตับอักเสบจากไวรัสชนิดบี อาจเพิ่มความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดการบาดเจ็บที่ตับ⁶

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 26 กรัม/กิโลกรัม พบว่าหนูถีบจักรมีอาการสงบและมีการเคลื่อนไหวน้อยลง และจะกลับคืนสู่สภาพปกติภายใน 24 ชั่วโมง ไม่พบหนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 3 วัน เมื่อฉีดยาต้มเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักร พบว่าขนาดยาต้มเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 72 กรัม/กิโลกรัม⁴ นอกจากนี้ มีรายงานว่ามักตรวจพบสาร aristolochic acid ที่มีความเป็นพิษต่อไตในตำรายานี้ในท้องตลาด⁹ และพบว่าตำรายานี้มีความเป็นพิษต่อไตในหนูขาว^{7,8} ทั้งนี้เกิดจากความลึบสนในการใช้ตัวยามูทง โดยหากใช้ผิดเป็นตัวยา กวนมูทง (关木通 Aristolochiae Manshuriensis Caulis) ก็จะเป็นพิษได้⁷⁻⁹

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.

3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหลงด้านเซียนกานทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Liu JG, Wang X. Long Dan Xie Gan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Cheng HY, Huang HH, Yang CM, Lin LT, Lin CC. The in vitro anti-herpes simplex virus type-1 and type-2 activity of Long Dan Xie Gan Tan, a prescription of traditional Chinese medicine. *Chemotherapy* 2008; 54(2): 77-83.
6. Lee CH, Wang JD, Chen PC. Risk of liver injury associated with Chinese herbal products containing radix bupleuri in 639,779 patients with hepatitis B virus infection. *PLoS One* 2011; 6(1): e16064.
7. Hsieh SC, Lin IH, Tseng WL, Lee CH, Wang JD. Prescription profile of potentially aristolochic acid containing Chinese herbal products: an analysis of National Health Insurance data in Taiwan between 1997 and 2003. *Chin Med* 2008; 3: 13.
8. Zhang N, Xie M. The nephrotoxicity in rats caused by Longdan Xiegan decoction. *Zhongguo Zhong Yao Za Zhi* 2006; 31(10): 836-9.
9. Zhang N, Xie M. Nephrotoxicity of Aristolochia manshuriensis and Longdan Xiegan decoction. *Zhongguo Zhong Yao Za Zhi* 2007; 32(7): 619-22.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซี่ยไป่सान (泻白散)

ตำราต้นตำรับ

小儿药证直诀 เลี้ยวเอ๋อร์เย่าเจิ้งจื่อจู่เหวีย (Key to Therapeutics of Children Diseases)¹

« ค.ศ. 1114 Qian Yi (钱乙 เฉียนอี้) »²

ส่วนประกอบ

桑白皮	Cortex Mori Radicis	ซังไป่ผิ	30 กรัม
地骨皮	Cortex Lycii Radicis	ตี้กู่ผิ	30 กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผง ใส่จิ้งหมี (ข้าวเจ้า) เล็กน้อย และเติมน้ำ 2 ถ้วย ต้มจนเหลือน้ำ 2 ใน 3 ส่วน แล้วแบ่งรับประทานก่อนอาหาร วันละ 3 ครั้ง¹

การออกฤทธิ์

ระบายและขับความร้อนของปอด ระวังไอบรรเทาอาการหอบ¹

สรรพคุณ

ใช้รักษาอาการไอ หอบ เนื่องจากปอดร้อน รู้สึกตัวร้อนผ่าวที่ผิวหนังช่วงบ่ายถึงเย็น ลิ้นแดงมีฝ้าเหลือง ชีพจรเล็กและเร็ว¹

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบ พืชร้อน และปอดอักเสบที่มีสาเหตุจากโรคหัด อาการไอและหอบที่มีสาเหตุจากปอดร้อนในผู้ป่วยวัณโรคปอด¹

ตำรับยา **เซี่ยไป่ส่าน** (泻白散)

ซังไป่ฝี่ (桑白皮)

ตั๋งกู่ฝี่ (地骨皮)

ก้านเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桑白皮 ซังไป่ผี (เปลือกรากหม่อน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนในปอด บรรเทา อาการหอบ ระบายน้ำ ลดอาการ บวม
地骨皮 ตี้กู่ผี	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น	ระบายและขับความร้อนที่หลบ อยู่ภายในปอด หรือความร้อนที่ เกิดจากอินพร่อง
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ระบาย ความร้อน ขับพิษ แก้ไอ ขับ เสมหะ แก้ปวด ปรับประสานยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยซังไป่ผีเป็นตัวยาหลัก รสอมหวาน คุณสมบัติเย็น มีสรรพคุณระบายความร้อนในปอด ตี้กู่ผีเป็นตัวยาเสริม ช่วยระบายและขับความร้อนที่หลบอยู่ภายในปอด กั้นเฉ่า (จื่อ) และจิงหมี่เป็นตัวยาช่วยและนำพา เมื่อใช้ร่วมกันสามารถบำรุงกระเพาะอาหาร และเสริมการทำงานของม้ามและปอดเพื่อให้ชี่ของปอดแข็งแรง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง³

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาเซียไป่ส่านไม่เหมาะกับผู้ป่วยที่มีอาการไอและหอบที่มีสาเหตุจากการกระทบลมหนาวภายนอก หรืออ่อนแอเนื่องจากหยางพร่อง กลั้วหนาว¹

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

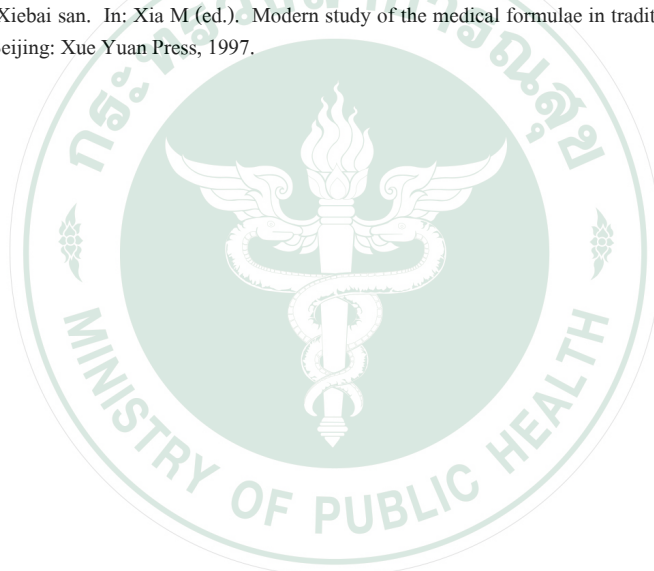
ตำรับยาเซียไป่ส่าน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคไอร้อยวันรับประทานตำรับยาเซียไป่ส่านติดต่อกัน 4-8 วัน ผู้ป่วยจะมีอาการดีขึ้นมาก หรือบางรายหายเป็นปกติ และเมื่อให้ผู้ป่วยเด็กโรคปอดอักเสบรับประทาน

ยาโดยปรับเปลี่ยนสูตร พบว่าได้ผลการรักษาเป็นที่น่าสนใจ นอกจากนี้ยังพบว่าตำรับยาเซียไปसान ให้ผลดีสำหรับการรักษาโรคและอาการต่าง ๆ ได้แก่ หลอดลมอักเสบชนิดเฉียบพลัน อาการหอบ เนื่องจากหลอดลมอักเสบ อาการไอ ไข้ต่ำในผู้ป่วยวัณโรค ปอดอักเสบในเด็กที่มีสาเหตุจากอินของปอดพร่อง³

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. Liu JG, Wu F. Xiebai san. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซี่ยหวงसान (泻黄散)

ตำราต้นตำรับ

小儿药证直诀 เลี้ยวเออร์เหย้าเจิ้งจื่อจู่เหวีย (Key to Therapeutics of Children Diseases)¹

« ค.ศ. 1114 Qian Yi (钱乙 เลียนอี้) »²

ส่วนประกอบ

石膏	Gypsum Fibrosum	ลื่อเกา	15 กรัม
梔子	Fructus Gardeniae	จื่อจื่อ	6 กรัม
防风	Radix Saponshnikoviae Divaricatae	ฝางเฟิง	120 กรัม
藿香	Herba Agastaches seu Pogostemi	ฮั่วเซียง	21 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	90 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผง แล้วผัดกับน้ำผึ้งผสมเหล้าจนกระทั่งผงยามีกลิ่นหอมหวาน
รับประทานครั้งละ 3-6 กรัม หรือเตรียมเป็นยาต้มโดยปรับลดน้ำหนักยาตามสัดส่วน^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายและขับความร้อนของม้ามและกระเพาะอาหาร^{1,3}

สรรพคุณ

ใช้รักษาไข้ร้อนจัดที่มีสาเหตุจากม้ามและกระเพาะอาหาร โดยมีอาการร้อนใน ปากเป็นแผล มี
กลิ่น กระวนกระวาย กระหายน้ำ หิวบ่อย ริมฝีปากแห้ง ลิ้นแดง ชีพจรเต้นเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยเด็กที่ปากเป็นแผลเรื้อรัง โรค
ทราง ชอบแสบลิ้นบ่อย โรคอื่น ๆ ที่มีสาเหตุจากม้ามและกระเพาะอาหารมีความร้อนสูง^{1,3}

ตำรายา **เชี่ยหวงसान** (泻黄散)

2 เซนติเมตร

สือเกา (石膏)

2 เซนติเมตร

จื่อจื่อ (枳子)

2 เซนติเมตร

ฝางเฟิง (防风)

2 เซนติเมตร

ฮั่วเซียง (藿香)

2 เซนติเมตร

กั้นเช่า (จื่อ) [甘草 (炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
石膏 สือเกา (เกลือจี๊ด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็นจัด	ระบายความร้อน ลดอาการไข้ร้อน สูง กระวนกระวาย กระหายน้ำ
梔子 จือจื่อ (ลูกพุท)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ระบายความร้อน เสริมความชื้น ทำให้เลือดเย็นลง แก้พิษอักเสบ
防风 ผางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยกระทุ้งไข่วัดจากการกระทบ ลมภายนอก
藿香 ฮั่วเซียง (พิมเสน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	สลายความชื้น ระบายความร้อน ระงับอาเจียน
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	กลาง ค่อนข้างเย็น เล็กน้อย	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ สือเกามีสรรพคุณระบายความร้อนสูงในกระเพาะ-อาหารและเส้นลมปราณหยางหมิง จือจื่อช่วยขับระบายความร้อนสูงที่อยู่ในซานเจียวออกทางปัสสาวะ ผางเฟิงเป็นตัวยาเสริม ช่วยขับระบายความร้อนในเส้นลมปราณม้าม เมื่อใช้ร่วมกับจือจื่อ สามารถขับระบายความร้อนทั้งขึ้นบนและลงล่าง ฮั่วเซียงมีกลิ่นหอม เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณแก้ปวด ปรับการไหลเวียนชีของม้ามและกระเพาะอาหาร และช่วยให้การทำงานของจิงเจียวดีขึ้น รวมทั้งช่วยเพิ่มฤทธิ์ผางเฟิงแรงขึ้น กระจายความร้อนของม้ามและกระเพาะอาหาร กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยขับพิษร้อน ปรับสมดุลส่วนกลาง และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน เพื่อช่วยให้ฤทธิ์ระบายความร้อนในม้ามโดยไม่ทำลายม้าม^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ตำรับยาเซี่ยหวงส่านกับผู้ป่วยที่อินของกระเพาะอาหารพร่อง และชอบแลบลิ้นเนื่องจากชีพร่องแต่กำเนิด⁵

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาเขียวหวงसान มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาเขียวหวงसानมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักร^{1,4}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาเขียวหวงसानมีสรรพคุณลดไข้ บรรเทาอาการอักเสบ สงบจิตใจ ขับปัสสาวะ เพิ่มการหลั่งน้ำย่อยและช่วยย่อยอาหาร^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาเขียวหวงसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Wang X. Xiehuang San. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชิงเว่ยसान (清胃散)

ตำราต้นตำรับ

兰室秘藏 หลานลือมีฉาง (Secret Record of the Chamber of Orchid)¹

« ค.ศ 1249 Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	3 กรัม
地黄	Radix Rehmanniae	ตี้หวง	12 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผิ	9 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	6 กรัม
升麻	Rhizoma Cimicifugae	เซิงหมา	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร ทำให้เลือดเย็นลง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากระเพาะอาหารมีพิษร้อนสะสม โดยมีอาการปวดฟันร้าวไปจนถึงศีรษะ รุ้สีกร้อนบริเวณใบหน้า กลั้วร้อน ชอบเย็น หรือเห็งอกเป็นแผล มีหนอง หรือเห็งอกบวม อักเสบ เลือดออกตามไรฟัน หรือริมฝีปาก ลิ้นบริเวณกรามบวม เจ็บ หรือปากร้อน เหม็น ปากและลิ้นแห้ง ลิ้นแดง มีฝ้าเหลือง ชีพจรสั้น ใหญ่และเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคเห็งอกอักเสบ ช่องปากอักเสบ เห็งอกบวม เป็นหนอง ลิ้นอักเสบ กระเพาะอาหารอักเสบเนื่องจากกระเพาะอาหารร้อนจัด^{1,3}

ตำรับยา ชิงเว่ยसान (清胃散)

ทวงเหลียน (黄连)

ตันผี (丹皮)

ตั๋หวง (地黄)

ตั๋งกวย (当归)

เซ็งหมา (升麻)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาหลัก	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนที่หัวใจและกระเพาะอาหาร
地黄 ตี้หวง (โกฐเชียง)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ช่วยให้เลือดเย็นลง บำรุงสารน้ำ
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโศตัน)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนในเลือด ขับความร้อนที่หลบอยู่ในเลือด
当归 ตังกุย (โกฐเชียง)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ลดบวม แก้ปวด
升麻 เเชิงหมา	ตัวยานำพา	เผ็ด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	กระจายความร้อนและขับพิษ นำตัวยาทุกตัวเข้าสู่แหล่งเกิดโรค

ตำรับยานี้ประกอบด้วยหวงเหลียนเป็นตัวยาหลัก รสขม คุณสมบัติเย็นมาก มีสรรพคุณระบายความร้อนที่หัวใจและกระเพาะอาหาร ตัวยาเสริม ได้แก่ ตี้หวงและตันผีมีสรรพคุณระบายความร้อนในเลือด ช่วยให้เลือดเย็นลง และเสริมอิน ตังกุยเป็นตัวยาช่วย ช่วยบำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ลดบวม และระงับปวด เเชิงหมาช่วยกระจายความร้อน ขับพิษ และนำพาตัวยาทั้งหมดในตำรับเข้าสู่แหล่งเกิดโรค เมื่อใช้ร่วมกับตัวยาอื่นในตำรับจะช่วยระบายความร้อนของกระเพาะอาหารและทำให้เลือดเย็นลง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน
ยาผง ยาต้ม⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้ไม่เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการปวดฟันเนื่องจากกระแทกบดฟัน และอาการร้อนในจากอินพร่อง ธาตุน้ำน้อย ร้อนอักเสบมากแล้วทำให้ปวดฟัน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาชิงเว่ยसान มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูขาวและหนูถีบจักร และเสริมภูมิคุ้มกันในไก่⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาชิงเว่ยसानมีสรรพคุณฆ่าเชื้อ ต้านอักเสบ ห้ามเลือด ลดไข้ แก้ปวด สงบประสาท และช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น^{1,3,4}

การศึกษาคความปลอดภัย: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรขนาดเทียบเท่าผงยา 108 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่มีหนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 3 วัน⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จิระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาชิงเว่ยसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Wang X. Qingwei San. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ยวี่นหวิเจียน (玉女煎)

ตำราต้นตำรับ

景岳全书 จิงเยวี่ยนจวนซู (Jing Yue's Complete Works)¹

« ค.ศ. 1624 Zhang Jingyue (张景岳 จางจิงเยวี่ยน) »²

ส่วนประกอบ

石膏	Gypsum Fibrosum	ลื่อเกา	30 กรัม
熟地黄 (酒蒸)	Radix Rehmanniae Praeparata	ลูตี่หวง (จิ่วเจิง)	30 กรัม
知母	Rhizoma Anemarrhenae	จื่อหมู่	4.5 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis Japonici	ไม่ต่ง	6 กรัม
牛膝	Radix Achyranthis Bidentatae	หนิวซี	4.5 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม ดื่มตอนอุ่นหรือตอนเย็นก็ได้^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อนของกระเพาะอาหาร เสริมสารน้ำ เสริมอิน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะกระเพาะอาหารร้อนและมีสารน้ำน้อย (อินพร่อง) โดยมีอาการปวดศีรษะ ปวดเหงือก และฟัน หรือฟันโยก อึดอัด ร้อน คอแห้ง กระหายน้ำ ลิ้นแดงและแห้ง มีฝ้าเหลืองและแห้ง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคฟันอักเสบ เหงือกบวม เป็นหนอง ช่องปากอักเสบเฉียบพลัน ลิ้นอักเสบ กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ซึ่งโรคเหล่านี้ล้วนเป็นกลุ่มอาการกระเพาะอาหารร้อนและสารน้ำน้อยจากไตอินพร่อง^{1,3}

ตำรับยา ยี่หวี่เหวี่เจียน (玉女煎)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
石膏 สือเกา (เกลือจิ๊ด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	เย็นจัด	ระบายความร้อนรักษาอาการไข้ ร้อนสูง ลดอาการกระวนกระวาย กระหายน้ำ และสับสนแผล
熟地黄 (酒蒸) สุตี้หวง (จิวเจิง) (โกฐขี้แมวหนึ่งเหล้า)	ตัวยาเสริม	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงสารน้ำของไต (เส้าอิน) เสริมตัวยาสือเการะบายความ ร้อนและบำรุงสารน้ำ
知母 จื่อหมู่	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ให้ความชุ่มชื้น เสริมตัวยาสือเกา ระบายความร้อนในกระเพาะ- อาหาร
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาช่วย	ขมอมหวาน เล็กน้อย	เย็น เล็กน้อย	เสริมสารน้ำในกระเพาะอาหาร ช่วยตัวยาสุตี้หวงบำรุงสารน้ำ ของไต
牛膝 หินวี้ (พันงุน้อย)	ตัวยานำพา	ขมอมหวาน เปรี้ยว	กลาง	นำความร้อน การอักเสบ และ เลือดที่อยู่ส่วนบนของร่างกายให้ ระบายลงล่าง เพื่อเป็นการหยุด เลือดที่ร้อนแล้วกระจายออก นอกระบบ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยสือเกาเป็นตัวยาหลัก มีรสเผ็ดอมหวาน คุณสมบัติเย็นมาก มีสรรพคุณระบายความร้อนรักษาอาการไข้ร้อนสูง สุตี้หวง (จิวเจิง) เป็นตัวยาเสริม ช่วยเสริมบำรุงอินของไต เสริมฤทธิ์ของสือเการะบายความร้อนและบำรุงสารน้ำ ตัวยาช่วย ได้แก่ จื่อหมู่มีรสขม เย็น และมีคุณสมบัติให้ความชุ่มชื้น ช่วยเสริมฤทธิ์ของสือเการะบายความร้อนในกระเพาะอาหาร ไม่ตงบำรุงอินของกระเพาะอาหาร และช่วยสุตี้หวงบำรุงอินของไต หินวี้เป็นตัวยานำพา ช่วยนำความร้อน การอักเสบ และเลือดที่อยู่ส่วนบนของร่างกายให้ระบายลงล่าง เพื่อเป็นการหยุดเลือดที่ร้อนแล้วกระจายออกนอกระบบ^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้ไม่เหมาะสำหรับผู้ป่วยอุจจาระเหลว ถ่ายบ่อย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาวิเน่หวี่เจียน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาวิเน่หวี่เจียนมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดกระต่าย⁴ และหนูขาว¹

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาวิเน่หวี่เจียนมีสรรพคุณต้านอักเสบ ขับพิษร้อน ช่วยให้อาเจียน

สงบ เสริมสร้างน้ำ^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จิระจิตลัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาวิเน่หวี่เจียน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zhang J, Wang X, Zhao XX. Baitouweng Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Wang J, Wang Q, Wang ZZ, Feng Z, Liu SY, Zhang QQ, Cai QW, Pan JJ. Comparative study on hypoglycemic effects of different traditional Chinese medicine treatments in rats with diabetes mellitus induced by alloxan. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2010; 8(8): 781-4.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เสาย่าทั้ง (芍药汤)

ตำราต้นตำรับ

医学六书 อี้เสวี่ลิวชู่ (Six Medical Books by Liu Hejian)¹

« ค.ศ. 1182 Liu Hejian (刘河间 หลิวเหอเจียน) »²

ประกอบด้วย

芍药	Radix Paeoniae	เสาย่า	15 กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	9 กรัม
大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	9 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	9 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9 กรัม
肉桂	Cortex Cinnamomi	โร่วก๊วย	5 กรัม
槟榔	Semen Arecae	ปิงหลาง	5 กรัม
木香	Radix Aucklandiae	มู่เซียง	5 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	5 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อนขึ้น ปรับชี สมองเลือด^{1,3}

สรรพคุณ

ระงับอาการถ่ายเป็นบิดเนื่องจากร้อนขึ้น โดยมีอาการปวดท้อง ถ่ายเป็นมูกเลือดมีสีแดงและขาว หลังถ่ายอุจจาระแล้วมีอาการปวดถ่วง มีอาการเสาร้อนที่ทวารหนัก ปัสสาวะสีเข้ม ลิ้นเป็นฝ้าเหนียวมีสีเหลืองอ่อน ชีพจรตึงและเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบเฉียบพลันหรือโรคลำไส้ใหญ่ร้อนขึ้นเนื่องจากเชื้อบิด^{1,3}

ตำรับยา เสาเย้าทั้ง (芍药汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เสาเย้า (芍药)

2 เซนติเมตร

หวงเหลียน (黄连)

2 เซนติเมตร

ต้าหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

หวงฉิน (黄芩)

2 เซนติเมตร

ดั่งกวย (当归)

3 เซนติเมตร

โร่วก๊วย (肉桂)

2 เซนติเมตร

ปิงหลง (槟榔)

2 เซนติเมตร

มู่เซียง (木香)

2 เซนติเมตร

ก้านจ๋า (甘草)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
芍药 เสาเย่า	ตัวยาหลัก	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ปรับสมานช้ำกับเลือด บรรเทา อาการปวดท้องของโรคบิด ปวด ท้องหลังถ่ายอุจจาระ
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจและ กระเพาะอาหาร
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลาย ก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดมีการ ไหลเวียนดีขึ้น
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ช่วยให้เลือดเย็นลง และห้ามเลือด
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียน ดีขึ้น ลดบวม ระบายปวด
肉桂 โร้วก๊วย (อบเชยจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	ร้อน	กระจายความเย็น ระบายปวด ให้ ความอบอุ่นและทะลวงจิ้งลั่ว ทำให้ระบบหมุนเวียนทั้งเลือด และชีหมุนเวียนดี
槟榔 บิงหลาง (หมากสง)	ตัวยาช่วย	ขมอมเผ็ด	อุ่น	ถ่ายพยาธิในลำไส้ ช่วยให้ หมุนเวียน ขับน้ำ ขจัดอาหาร ตกค้าง ถ่ายท้องบิด ปวดถ่วง

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
木香 มู่เซียง (โกฐกระดูก)	ตัวยาช่วย	ขมอมเผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ชี้หมื่นเวียน ระบายปวด เจริญอาหาร กระตุ้นการทำงานของ ของม้าม ป้องกันชี่ติดขัดจากยา บำรุงชี่เลือดที่มากเกินไป ซึ่งทำให้ เลือดข้นและขัดต่อการทำงานใน ระบบลำเลียงของกระเพาะอาหาร และม้าม
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้า กัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยเสาเย่าเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณปรับสมานชี่และเลือด รักษาอาการปวดท้องบิด ปวดท้องหลังถ่ายอุจจาระ ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงเหลียน หวงจิน และตำหวง ใช้เป็นยาระบายร้อน ขจัดพิษ ตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกุยและไ้วก้วย ปรับสมดุลอิ่งชี่ ช่วยให้เลือดไหลเวียนสะดวก มู่เซียงและปิงหลง ช่วยให้ชี่ไหลเวียนไม่ติดขัด กั้นเฉ่าเป็นตัวยานำพา ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาน้ำ ยาเม็ด⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระมัดระวังการใช้กับผู้ป่วยที่เป็นบิดในระยะแรกซึ่งจะมีไข้ หรือผู้ป่วยที่เป็นบิดเรื้อรังเนื่องจากเย็นพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์ช่วยลดอาการหดเกร็งของลำไส้ในกระต่าย ต้านเชื้อบิดในหลอดทดลองและในหนูถีบจักร และต้านการอักเสบในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณแก้โรคบิด ระบายอาการปวด^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรโดยการให้ตำรับยาเสวยอย่างต่อเนื่องทางปากในขนาด 100 กรัม/กิโลกรัม พบว่าหลังจากให้ยา 72 ชั่วโมง มีหนูตาย 11 ตัว จากหนูทดลองทั้งหมด 12 ตัว แต่เมื่อเอาปิงหลางออกจากตำรับยาดังกล่าว แล้วทำการทดลองเหมือนเดิม ไม่พบสัตว์ทดลองตัวใดตาย แสดงว่าปิงหลางในขนาดสูงมีความเป็นพิษในสัตว์ทดลอง ดังนั้น ควรควบคุมขนาดยาระวังอย่าใช้มากเกินไป⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรามวงศ์. ตำรับยาเสวยทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Zhang J, Wang XD, Wang X. Shao Yao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไป่โถวเวิงทัง (白头翁汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิ้ง) »²

ส่วนประกอบ

白头翁	Radix Pulsatillae	ไป่โถวเวิง	15 กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	6 กรัม
黄柏	Cortex Phellodendri	หวงป้อ	12 กรัม
秦皮	Cortex Fraxini	จิ้นผี	12 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อนและแก้พิษ ช่วยให้เลือดเย็นลงและหยุดการถ่ายบิด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษามะเร็งร้อนเป็นพิษ โรคบิดถ่ายเป็นเลือด โดยมีอาการถ่ายกระบิดกระปอย มีหนอง เลือด
มูกแดงมากกว่ามูกสีขาว ปวดท้องน้อย ปวดถ่วง มวนท้อง ถ่ายเป็นบิด ทวารหนักแสบร้อน ตัวร้อน
ใจหงุดหงิด คอแห้ง กระหายน้ำ ลิ้นแดง มีฝ้าเหลือง ชีพจรตึงและเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบเฉียบพลัน
โรคบิดทั้งชนิดมีและไม่มีตัว ซึ่งล้วนเป็นโรคบิดแบบร้อนอักเสบ^{1,3}

ตำรับยา ไบ่โถวเวิงทัง (白头翁汤)

ไบ่โถวเวิง (白头翁)

หวงเหลียน (黄连)

หวงป้อ (黄柏)

ฉินพี (秦皮)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白头翁 ไป่โถวเวิง	ตัวยาหลัก	ฝาด ขม เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ขับพิษร้อน
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจและ กระเพาะอาหาร แก้พิษ หยุดการ ถ่ายเป็นบิด
黄柏 หวงป้อ	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่างของ ร่างกาย เสริมสารน้ำ หยุดการถ่าย เป็นบิด
秦皮 จินผิ	ตัวยาช่วย	ขม ฝาด	เย็น	ระบายความร้อน ขับความชื้นตกค้าง ฝาดสมาน ทำให้หยุดถ่ายเป็นบิด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยไป่โถวเวิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนระบายความร้อนในเลือด และขับพิษร้อน ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงเหลียนและหวงป้อ มีรสขม คุณสมบัติเย็นมาก ช่วยดับร้อนและขจัดพิษ เสริมอิน ระงับการถ่ายเป็นบิด จินผิรสขมฝาด คุณสมบัติเย็น เป็นตัวยาช่วย ช่วยดับร้อนและทำให้ความชื้นแห้ง ฝาดสมานทำให้หยุดถ่ายเป็นบิด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาน้ำ ยาเม็ด ยาต้ม⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายาไป่โถวเวิงทั้งไม่เหมาะกับผู้ป่วยที่เป็นโรคบิดแบบอ่อนแอ เป็นบิดเรื้อรัง^{1,3} และผู้ป่วยที่หายางของม้ามพร่อง⁵

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาไป่โถวเวิงทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านเชื้อบิดในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณต้านอักเสบ แก้ไข้หวัด มีไข้ ขับความร้อน บรรเทาอาการเกร็ง หายุดำย ห้ามเลือด^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุทธิ จีระจิตสัมพันธ์, ธีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาไป๋โถวเว้งทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zhang J, Wang X, Zhao XX. Baitouweng Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชิงสุอี้ชี่ทัง (清暑益气汤)

ตำราต้นตำรับ

温热经纬 เว้นเรื่อจิงเหว่ย (Compendium on Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1852 Wang Shixiong (王士雄 หวางซือซวง) »²

ประกอบด้วย

西洋参	Radix Panacis Quinquefolii	ชีหยางเซิน	5 กรัม
西瓜翠衣	Exocarpium Citrulli	ชีกวาเซว้ยอี	30 กรัม
石斛	Herba Dendrobii	สือหู่	15 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	9 กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	3 กรัม
竹叶	Herba Lophatheri	จู่เยี่ย	6 กรัม
荷梗	Petiolus Nelumbinis	เหอเกิง	15 กรัม
知母	Rhizoma Anemarrhenae	จื่อหมู่	6 กรัม
粳米	Semen Oryzae Nonglutinosae	จิงหมี่	15 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	ก้านเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน เสริมชี เสริมอิน เพิ่มสารน้ำและสารจำเป็น^{1,3}

ตำรับยา ชิงสู่อี้ซัง (清暑益气汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชีหยางเซิน (西洋参)

2 เซนติเมตร

ซีกวาเซว้ยอี้ (西瓜翠衣)

2 เซนติเมตร

สือหู่ (石斛)

2 เซนติเมตร

ไม่ตง (麦冬)

2 เซนติเมตร

หวงเหลียน (黄连)

2 เซนติเมตร

จู้เยี่ย (竹叶)

2 เซนติเมตร

เหอเกิง (荷梗)

2 เซนติเมตร

จื่อหู่ (知母)

2 เซนติเมตร

จิงหมี่ (粳米)

2 เซนติเมตร

กัณฑ์ (甘草)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่สารน้ำหล่อเลี้ยงในระบบที่ถูกทำลายโดยความร้อนหรือความอบอ้าว โดยมีอาการตัวร้อน เหงื่อออกมาก กระวนกระวาย คอแห้ง ปัสสาวะไม่คล่อง มีสีเข้ม ร่างกายอ่อนเพลีย หดแรง หน้าตาอิดโรย ซิพจรพร่องซำ^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้ร้อนอบอ้าว ไข้แดด ไข้ฤดูร้อนในเด็ก และไข้หวัดติดเชื้อที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีอากาศร้อนอบอ้าวและมีการขาดสารน้ำหล่อเลี้ยง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
西洋参 ซึ่หยางเซิน (โสมอเมริกัน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน ขมเล็กน้อย	เย็น	บำรุงอิน เสริมชี ระบายความร้อน เพิ่มสารน้ำและสารจำเป็น
西瓜翠衣 ซึ่กวางเซว้ยอี (เปลือกผลแตงโม)	ตัวยาหลัก	หวาน เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อน ขับพิษ บรรเทาอาการคอแห้ง กระหายน้ำ ขับปัสสาวะ
石斛 ลือหู	ตัวยาเสริม	อมหวาน เล็กน้อย	เย็น	เสริมอิน ระบายความร้อน สร้างเสริมสารน้ำ หล่อเลี้ยง กระเพาะอาหาร
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวานอม ขม	เย็น	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอดชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine				กระเพาะอาหาร ลดอาการ กระวนกระวาย ทำให้จิตใจสบาย
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจ และกระเพาะอาหาร
竹叶 จู่เยี่ย (หญ้าขจรสีไม่ไผ่, ใบไม้ไผ่)	ตัวยาช่วย	จืดอม หวานเผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน คอแห้ง กระหายน้ำ ขับพิษให้ออกทางปัสสาวะ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
荷梗 เหอเกิง (ก้านบัวหลวง)	ตัวยาช่วย	จืด	เย็น	บรรเทาอาการไอติดเนื่องจาก อากาศร้อนและชื้น ท้องเสีย ริดสีดวงจมูก ลมพิษ
知母 จื่อหมู่	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายและขับความร้อน เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้น แก้ความแห้ง
粳米 จิงหมี่ (ข้าวเจ้า)	ตัวยาช่วย	หวานจืด	สุขุม	เสริมกระเพาะอาหาร ป้องกัน ธาตุน้ำ เมื่อใช้คู่กับชะเอมเทศ จะช่วยป้องกันส่วนกลางของ ร่างกาย (กระเพาะอาหาร) ไม่ให้ถูกกลุ่มยาเย็นไปทำลาย
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบายไ้อ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยสี่หยางเซินและสี่กวาเซวีย้อเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณสร้างเสริมสารน้ำ บำรุงอิน เสริมชี ระบายความร้อน ตัวยาเสริม ได้แก่ สลือหู ไม่ตง และหวงเหลียน ช่วยเสริมอินและ ระบายความร้อน ตัวยาช่วย ได้แก่ จูเยี่ย เหอเกิง และจื่อหมู่ ช่วยระบายความร้อน ลดอาการกระวน- กระวาย กั้นเฉ่าและจิงหมี่ ช่วยเสริมชีและประสานกระเพาะอาหาร^{1,3-5}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁶

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายานี้ไม่เหมาะกับผู้ป่วยที่มีอาการไข้หรือมีความร้อนแห้งปนความชื้น^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้ใช้รักษาอาการหอบที่เกิดในฤดูร้อน ปอดอักเสบ ไข้ฤดูร้อนในเด็กผอมคลาคลายประสาท บำรุงร่างกายที่อ่อนแอ ปกป้องสารจำเป็น และต้านเชื้อจุลินทรีย์^{1,3-6}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาชิงสุยซู่ซัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Lin YF, Yi Z, Zhao YH. Chinese Dai Medicine Colorful Illustrations. 1st ed. Kunming: Yunnan Min Zu Publishing House, 2003.
5. ปราณี ขวลิตร่าง (บรรณนิธิการ). สมุนไพรไทย-จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2547.
6. Xu CH, Wang X. Qing Shu Yi Qi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine, Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หลี่จงหวาน (理中丸)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางหาลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	90 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	90 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	90 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื่อ)	90 กรัม

วิธีใช้

บดตัวยาทั้งหมดเป็นผง ปั้นเป็นลูกกลอนโดยใช้น้ำผึ้งเป็นกระสายยา รับประทานกับน้ำต้มสุก วันละ 2-3 ครั้ง ครั้งละ 9 กรัม หรือต้มเอาน้ำดื่มโดยปรับลดน้ำหนักลงจากตำรับข้างต้น 10 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมความอบอุ่น ขับความเย็นที่ส่วนกลาง เสริมชีและพลัง บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาโรคที่มีสาเหตุจากม้ามและกระเพาะอาหารอ่อนแอ โดยมีการปวดท้องน้อย ชอบความอบอุ่น กตนาบที่หน้าท้องแล้วรู้สึกสบาย อุจจาระใสเหลว ท้องอืด รับประทานอาหารได้น้อย คลื่นไส้ อาเจียน ลิ้นซีด มีฝ้าขาว ชีพจรจุ่ม เล็ก หรือหยางพร่องและเสียเลือด ชักหรือสะดุ้งผวาในเด็กที่เป็นโรคเรื้อรัง มีน้ำลายและเสมหะไหลหลังจากหายป่วย เจ็บทรวงอกจากหยางของส่วนกลางพร่อง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง ลำไส้เป็นแผล การย่อยอาหารไม่ดี กระเพาะอาหารขยายตัว บวม หรือย่อยต่ำลง ม้ามและกระเพาะอาหารพร่องเย็น กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน^{1,3}

ตำรับยา หลี่จิงหวาน (理中丸)

ก้านเจียง (干姜)

2 เซนติเมตร

เหรีนเซิน (人參)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไ้จู้ (白朮)

3 เซนติเมตร

ก้นเผ้า (จี้) [甘草 (炙)]

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
干姜 กั้นเจียง (ขิงแห้ง)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน	เสริมความอบอุ่น ขับความเย็น และฟื้นฟูหยางซี่ของม้ามและ กระเพาะอาหาร สมานระบบ กระเพาะอาหารทำให้ซี่ลงต่ำ ระงับอาการคลื่นไส้อาเจียน
人參 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมซี่อย่างมาก บำรุงม้ามและ กระเพาะอาหาร
白朮 ไป๋จู่	ตัวยาช่วย	ขมอมหวาน	อุ่น	ให้ความอบอุ่นกับระบบม้าม บำรุงม้าม ขับความชื้น
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยกั้นเจียงเป็นตัวยาหลัก มีรสเผ็ดร้อน มีสรรพคุณให้ความอบอุ่นกับส่วนกลางของร่างกาย ขับความเย็นและฟื้นฟูหยางซี่ของม้ามและกระเพาะอาหาร ปรับสมดุลของกระเพาะอาหารทำให้ซี่ลงต่ำ ระงับอาเจียน เหรินเซินเป็นตัวยาเสริม ช่วยเสริมบำรุงซี่ ช่วยให้มีม้ามและกระเพาะอาหารแข็งแรง ไป๋จู่เป็นตัวยาช่วย ช่วยให้ความอบอุ่นกับม้าม ทำให้ม้ามแข็งแรง และขับความชื้น กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมซี่ของม้าม ปรับสมดุลส่วนกลาง และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอนน้ำผึ้ง ยาลูกกลอนน้ำ ยาต้ม⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาหมีจางหวานมีฤทธิ์ให้ความอบอุ่นและแห้ง จึงไม่เหมาะที่จะใช้กับผู้ป่วยโรคหวัดที่มีอาการตัวร้อน หรืออินพร่องมีสสารน้ำน้อย ร้อนใน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาหลี่จงหวาน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ในการรักษาแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว⁴ ช่วยฟื้นฟูความผิดปกติของระบบประสาท ต่อมไร้ท่อ และภูมิคุ้มกัน ในหนูขาวที่ชักนำให้มีอาการคล้ายมะเร็ง⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาหลี่จงหวานมีสรรพคุณช่วยให้ระบบการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ และการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น เสริมพลังการขับพิษและของเสีย บรรเทาอาการเกร็ง แก้อาเจียน แก้อาการท้องเสีย และขับปัสสาวะ^{1,3,4} การศึกษาผลของตำรับยาหลี่จงหวานในผู้ป่วยกระเพาะอาหารอักเสบแบบต่าง ๆ จำนวน 30 ราย พบว่าหายปวด 25 ราย ปวดลดลง 5 ราย⁶ การใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยลำไส้อักเสบแบบเฉียบพลันและเรื้อรังจำนวน 30 ราย นาน 3-10 วัน พบว่าผู้ป่วย 18 ราย มีอาการดีขึ้น⁶

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. มานพ เลิศสุทธีรักษ์. ตำรับยาหลี่จงหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Ou YJH. Lizhong Wan. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Zhao N, Zhang W, Guo Y, Jia H, Zha Q, Liu Z, Xu S, Lu A. Effects on neuroendocrinoimmune network of Lizhong Pill in the reserpine induced rats with spleen deficiency in traditional Chinese medicine. J Ethnopharmacol 2011; 133(2): 454-9.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Herbal Formulas and Applications. CA: Art of Medicine Press, 2008.

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เลี้ยวเจียนจงทั้ง (小建中汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

饴糖	Saccharum Granorum	อี่ถ้ง	30	กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเย่า	18	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก๊วยจื่อ	9	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	6	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซี่ยงเจียง	10	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4	ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยละลายอี่ถ้งลงในน้ำยาที่ต้มได้ และดื่มขณะอุ่น ๆ^{1,3}

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นและบำรุงจิงเจียว (กระเพาะอาหารและม้าม) บรรเทาอาการปวดเกร็ง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการปวดท้องที่เกิดจากภาวะเย็นพร่อง โดยมีอาการปวดท้องเป็นครั้งคราว ชอบความอบอุ่น ชอบให้กดท้องเมื่อปวด เพราะจะช่วยบรรเทาปวดได้ หรือมีอาการอ่อนเพลีย กระวนกระวาย ใจสั่น หน้าซีด ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรจุ่ม เล็ก ตึง ไม่มีแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีไข้เนื่องจากหยางพร่อง แพทย์จีนจางเอนฉิน ใช้ตำรายานี้โดยเพิ่มตัวยาวี้จื่อ (白芷) 30 กรัม และเพิ่มน้ำหนักของกั้นเฉ่าเป็น 15 กรัม รักษาโรคแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้นได้ผลดี^{1,3}

ตำรับยา เลี้ยวเจียนจงทัง (小建中汤)

อี่ถั่ง (飴糖)

เลี้ยวเยา (芍药)

ก้วยจื่อ (桂枝)

กัณฑ์ (甘草) 2 เซนติเมตร

เซียงเจียง (生姜) 2 เซนติเมตร

ต้าเจ้า (大枣) 2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
饴糖 อี้ถั่ง	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่น	บำรุงซี่ หล่อเลี้ยงอินของม้าม ให้ความอบอุ่นแก่จิงเจียว ระวังปวด
芍药 เสาเย่า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ปรับสมดุลกับเลือด บรรเทา อาการปวดท้องของโรคบิด ปวดท้องหลังถ่ายอุจจาระ
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ซึ่มีการไหลเวียนดีขึ้น
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วยและ ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ระบาย ความร้อน ขับพิษ ระวังไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน
生姜 เชิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วยและ ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ คลื่นไส้อาเจียน ช่วยให้ปอด อบอุ่น ระวังไอ
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วยและ ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ อี้ถั่ง มีรสหวาน คุณสมบัติอุ่น เข้าสู่ม้าม ช่วยบำรุงซี่และ หล่อเลี้ยงอินของม้าม จึงมีสรรพคุณทั้งให้ความอบอุ่นแก่จิงเจียวและบรรเทาอาการปวดได้ ตัวยาเสริม ได้แก่ เสาเย่ามีฤทธิ์เสริมอินและเลือด บรรเทาอาการเกร็งและระงับอาการปวดท้อง กุ้ยจื่อช่วยเพิ่ม หยางซี่ เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกัน ตัวยาหนึ่งเสริมอิน อีกตัวยาหนึ่งเพิ่มหยาง จึงช่วยปรับอิงซี่ (营气)

และเว่ยชี (卫气) และช่วยปรับสมดุลอินหยาง ด้วยยาช่วยและนำพา ได้แก่ เิงเจียง มีสรรพคุณเพิ่มเว่ยหยาง (卫阳) ตำเจ้าบำรุงอิงอิน (营阴) บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร กันเฉาปรับสมดุลและบำรุงจิงเจียว^{1,3,4}

หมายเหตุ: ตำรับยานี้ดัดแปลงมาจากตำรับยากู้ยื้อทั้ง โดยเพิ่มน้ำหนักของเสาเยาอีกเท่าตัวและใส่ถึง ทำให้สรรพคุณเปลี่ยนจากปรับอิงเว่ยเป็นอุ่นและบำรุงจิงเจียว บรรเทาอาการปวด^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยกลุ่มอาการอินพร่อง หรือผู้ป่วยที่มีอาการอาเจียนเพราะรสหวานของยาจะทำให้อาเจียนมากขึ้น หรือผู้ป่วยที่ปวดท้องเนื่องจากมีพยาธิ เพราะรสหวานของยาจะทำให้พยาธิย้อนกลับขึ้นมา และเมื่ออาเจียนจะมีพยาธิปนออกมา รวมทั้งผู้ป่วยที่ท้องอืด เพราะตำรับยานี้เป็นยาบำรุง อาจทำให้ท้องอืดมากขึ้น^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ยับยั้งและป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว และมีฤทธิ์ระงับปวดในสัตว์ทดลอง⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบำรุงร่างกาย ลดอาการเกร็ง ระงับปวด กระตุ้นระบบการไหลเวียนของเลือด เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบย่อยและดูดซึมอาหาร ช่วยสมานแผลในกระเพาะอาหาร บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการท้องผูก รักษาโรคตับอักเสบชนิดบี^{1,3,5}

เอกสารแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพิณวงศ์. ตำรับยาเสียวเงินยงทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Ou YJJ. Xiao Jianzhong Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หวูจฺยฺหวี่ทัง (吴茱萸汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางห่านลู่่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

吴茱萸 (浸炒)	Fructus Evodiae (saturated and fried)	หวูจฺยฺหวี่ (จิ้นเฉ่า)	3 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรีนเซิน	6 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	18 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	4 ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมอาการพร่อง เสริมที่ เพิ่มความอบอุ่นส่วนกลาง ลดการไหลเวียนส่วนทางลอยขึ้นของศีรษะ
ระงับอาเจียน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะเย็นพร่องของตับและกระเพาะอาหาร โดยหลังรับประทานอาหารแล้วมีอาการกระอัก
กระอ่วนจุกลิ้นปี่ แน่นหน้าอกและอึดอัด หรือปวดกระเพาะอาหาร อาเจียน เรอเหม็นเปรี้ยว ถ่ายเป็นบิด
มือเท้าเย็น ร้อนรุ่มหน้าอก จิตใจไม่สงบ มือเท้าเคลื่อนไหวไม่เป็นสุข ปวดศีรษะที่บริเวณเส้น
ลมปราณเซี่ยอิน (ซานเจียวและตับ) ทำให้อาเจียนแต่ไม่มีอะไรออก บ้วนน้ำลายเป็นฟอง หรือปวดและ
รู้สึกเย็นที่กลางศีรษะ^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบ
เฉียบพลันหรือเรื้อรัง มีแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น ตับอักเสบ อาเจียนในขณะตั้งครรภ์
ปวดศีรษะข้างเดียว กลุ่มอาการซึ่งมีสาเหตุจากตับและกระเพาะอาหารพร่องเย็น ภาวะหรือกลุ่มอาการที่
เกิดจากอินที่ไม่ปกติขึ้นเบื้องบน^{1,3}

ตำรับยา หวูจฺยฺหวี่ทัง (吴茱萸汤)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

3 เซนติเมตร

เจียงเจียง (生姜)

2 เซนติเมตร

ต้าเจ้า (大枣)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
吴茱萸 (浸炒) หวูจูยฺหวี่ (จิ้นเฉ่า)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม	ร้อน (มีพิษ เล็กน้อย)*	คลายความเย็น แก้ปวด อบอุ่นส่วนกลาง ระบายอาเจียน เสริมหยาง แก้อ่อนเพลีย
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังอย่างมาก บำรุง หัวใจและม้าม เสริมปอด สร้างสารน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
生姜 เชิงเจียง (ชิงสด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	อบอุ่นส่วนกลาง ระบายอาเจียน กระตุ้นหัวใจ ขับเหงื่อ แก้ไอ ให้ความอบอุ่นแก่ปอด เมื่อใช้ ร่วมกับหวูจูยฺหวี่จะเพิ่มฤทธิ์ แก้อาเจียนให้แรงขึ้น
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงเสริมชีส่วนกลาง บำรุง โลหิตและสงบจิตใจ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยหวูจูยฺหวี่ (จิ้นเฉ่า) มีรสเผ็ดร้อน เป็นตัวยาหลัก โดยออกฤทธิ์เข้าสู่เส้นลมปราณตับ ม้าม และไต สามารถให้ความอบอุ่นกับกระเพาะอาหาร ช่วยให้สิ่งลุ่มเยือกแข็งเพื่อระบายอาเจียน ผ่อนคลายตับเพื่อระบายปวด ให้ความอบอุ่นกับไตเพื่อระบายท้องเสีย เทรินเซินเป็นตัวยาเสริมช่วยเสริมบำรุงเหวียนอย่างมาก และช่วยสร้างสารน้ำ เชิงเจียงเป็นตัวยาช่วย ช่วยให้ความอบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร คลายความเย็น กัดซี่ให้ลงต่ำเพื่อระบายอาเจียน ต้าเจ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยบำรุงเสริมชีส่วนกลาง ช่วยปรับฤทธิ์ของหวูจูยฺหวี่และเชิงเจียงให้ช้าและอ่อนลง และเสริมฤทธิ์ของเทรินเซินให้แรงขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

* หวูจูยฺหวี่ เป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ข้อแนะนำการใช้

1. ผู้ป่วยที่มีอาการอาเจียนก่อนข้างรุนแรง ควรรับประทานยาเมื่ออาเจียนแล้ว^{1,3}
2. ผู้ป่วยบางรายมีอาการคลื่นไส้หลังรับประทานยา ในกรณีนี้ให้ผู้ป่วยพักผ่อน โดยทั่วไปอาการจะดีขึ้นเองภายหลังรับประทานยาแล้วประมาณครึ่งชั่วโมง^{1,3}

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความร้อนค้างคั่งในกระเพาะอาหาร หรืออาเจียนมีรสขม เรอเหม็นเปรี้ยวอันเนื่องมาจากมีความร้อนในร่างกาย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาหุจจุยหวิทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ต้านอาเจียนในนกพิราบ มีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลกระเพาะอาหารในหนูขาว⁴ การศึกษาในสัตว์ทดลองหลายชนิดพบว่า ตำรับยาหุจจุยหวิทั้งมีฤทธิ์เพิ่มการทำงานของเอนไซม์ในตับที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเมแทบอลิซึมของยา⁷ จึงเกิดอันตรกิริยากับยาบางชนิด เช่น caffeine และ theophylline ทำให้ความเข้มข้นของยาในเลือดลดลง^{6,7}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาหุจจุยหวิทั้งมีสรรพคุณกระตุ้นการไหลเวียนโลหิตของระบบทางเดินอาหาร ลดอาการท้องอืดท้องเฟ้อเรอเปรี้ยว บรรเทาอาการเกร็ง ระบายอาเจียน ระบายปวด ช่วยย่อยอาหาร^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาหุจจุยหวิทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Ou YJJ. Wuzhuyu Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Ueng YF, Don MJ, Peng HC, Wang SY, Wang JJ, Chen CF. Effects of Wu-chu-yu-tang and its component herbs on drug-metabolizing enzymes. Jpn J Pharmacol 2002; 89(3): 267-73.
6. Tsai TH, Chang CH, Lin LC. Effects of *Evodia rutaecarpa* and rutaecarpine on the pharmacokinetics of caffeine in rats. Planta Med 2005; 71(7): 640-5.
7. Jan WC, Lin LC, Chieh-Fu-Chen, Tsai TH. Herb-drug interaction of *Evodia rutaecarpa* extract on the pharmacokinetics of theophylline in rats. J Ethnopharmacol 2005; 102(3): 440-5.

ชื่อหนังสือ (四逆汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ประกอบด้วย

附子	Radix Aconiti Praeparata	ฟูจื่อ	9 กรัม
干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉา (จื่อ)	12 กรัม

วิธีใช้

ต้มฟูจื่อกับน้ำก่อน 1 ชั่วโมง แล้วจึงใส่ตัวยาลงไปต้มรวมกัน ตีมน้ำยาขณะอุ่น ๆ^{1,3}

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นแก่กล้ามเนื้อและไต ช่วยอาการช็อคที่เกิดจากซีเอ็นพีร่งติดขัด ดึงพลังหยางให้กลับคืน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเย็นจัดในร่างกายเนื่องจากหยางพร่องมาก โดยมีอาการช็อค มือเท้าเย็นซีด หนาวมากจนตัวอ่อ ถ่ายเป็นน้ำ อาหารไม่ย่อย ปวดเย็นในท้อง หน้าตาอิดโรย อ่อนเพลียอยากนอน หน้าซีด ปากคอแห้งแต่ไม่กระหายน้ำ เหงื่อล้นออกมาก ชีพจรจุ่มเล็ก เต็นอ่อน ซ้ำ^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อรังและพลังร่างกาย ถดถอย ต่อมสารคัดหลั่ง ต่อมไทรอยด์ และต่อมหมวกไตผิดปกติจากหยางพร่องและมีความเย็นสูง กล้ามเนื้อหัวใจตาย หัวใจวาย หัวใจล้มเหลว หรืออาการช็อคที่มีสาเหตุจากหยางซีหลุดลอยจนหัวใจวาย^{1,3}

ตำรับยา ชื่อหนึ่งทั้ง (四逆汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กันเจียง (干姜)

กันเช่า (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
附子 ฟู่จื่อ (โหระเดื่อยไก่ที่ผ่าน การฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)*	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟ ดึงพลัง หยางที่สูญเสียไปให้กลับคืน อุ่น หยางของหัวใจ ม้าม และไต คลายความเย็น ระวังปวด
干姜 กันเจียง (ชิงแก่แห้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	เผ็ด	อุ่น	เสริมความอบอุ่น ขับความเย็น และฟั่นฟูหยางซี่ของม้ามและ กระเพาะอาหาร สมานระบบ กระเพาะอาหารทำให้ซั่งลงต่ำ ระวังอาการคลื่นไส้อาเจียน
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย บรรเทาอาการปวด ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยฟู่จื่อเป็นตัวยาหลัก มีรสเผ็ด ฤทธิ์ร้อนมาก สรรพคุณเพิ่มความร้อน อุ่น
ลมปรารถนให้หัวใจ ม้าม และไต สามารถดึงพลังหยางที่สูญเสียไปให้คืนมา กันเจียงเป็นตัวยาช่วยและ
นำพา มีฤทธิ์อุ่นส่วนกลางของร่างกาย รักษาอาการเย็นภายใน ระวังอาเจียน เสริมฤทธิ์ของฟู่จื่อให้หยางซี่
ไหลเวียนและอุ่นหยางที่ส่วนกลางของร่างกาย ส่วนกันเฉ่า (จื่อ) เสริมซี่บำรุงม้าม ลดพิษและความแรงของ
ฟู่จื่อลง เพื่อไม่ให้ทำลายซี่ของอินมากเกินไป^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาหน้า⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้ใช้รักษาโรคหยางพร่องมากและมีความเย็นจัดในร่างกายเป็นหลัก ห้ามใช้ในกรณีที่มี
อาการร้อนจัดในร่างกาย หากผู้ป่วยมีสีหน้าแดง กระวนกระวายจากกลุ่มอาการเย็นแต่ร้อนเทียม ควรรอ
ให้ยาเย็นก่อนแล้วจึงดื่ม นอกจากนี้ การต้มยาต้องต้มฟู่จื่อก่อนตัวยาดื่น ๆ ในตำรับยา เพื่อลดพิษยา^{1,3}

* ฟู่จื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ช่วยให้การทำงานของกล้ามเนื้อหัวใจกระต่ายดีขึ้นและป้องกันหลอดเลือดหัวใจตีบ⁴ ป้องกันการเกิดภาวะหัวใจวายในหนูขาวที่ชักนำด้วย adriamycin^{5,6} มีฤทธิ์ลดปริมาณวิตามินซีในต่อมหมวกไต ต้านอักเสบ และระงับปวดในหนูขาว เสริมภูมิคุ้มกันในกระต่าย⁴ และต้านซึมเศร้าในหนูขาวที่มีภาวะเครียดเรื้อรัง⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้สามารถกระตุ้นประสาทส่วนกลาง ส่งเสริมระบบพลังงานการเผาผลาญ ยกกระต่ายกลไกการทำงานของร่างกายให้ดีขึ้น ลดและป้องกันอาการช็อค บำรุงหัวใจ รักษาอาการกล้ามเนื้อหัวใจตายเฉียบพลัน และถ่ายเป็นน้ำ^{1,3,4} เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของตำรับยานี้กับยา isosorbide dinitrate ในผู้ป่วยที่มีอาการปวดเค้นหัวใจ และจัดอยู่ในกลุ่มอาการเย็นและขาดหาย พบว่าผู้ป่วยที่ใช้ตำรับยานี้และยา isosorbide dinitrate มีอาการทางคลินิกและคลื่นไฟฟ้าหัวใจดีขึ้นไม่ต่างกัน แต่ตำรับยานี้ลดการใช้ออกซิเจนของกล้ามเนื้อหัวใจได้ดีกว่า ช่วยการทำงานของหัวใจดีขึ้น⁸ และช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ดีกว่ายา isosorbide dinitrate และการใช้ตำรับยานี้ร่วมกับยา isosorbide dinitrate จะให้ผลการรักษาที่ดีที่สุด

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรโดยให้ยาต้มทางปากและฉีดเข้าช่องท้อง พบว่าขนาดของยาต้มเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 71.78 และ 5.82 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาชื่อหนึ่ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Ou YJJ. Si Ni Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Zhao MQ, Wu WK, Zhao DY, Duan XF, Liu Y. Protective effects of sini decoction on adriamycin-induced heart failure and its mechanism. Zhong Yao Cai 2009; 32(12): 1860-3.
6. Zhao MQ, Wu WK, Zhao DY, Liu Y, Liu Y, Liang TW, Luo HC. Protective effects of Sini decoction on adriamycin-induced heart failure and its mechanism: role of superoxide dismutase. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2005; 30(14): 1111-4.
7. Guo JY, Huo HR, Li LF, Guo SY, Jiang TL. Sini tang prevents depression-like behavior in rats exposed to chronic unpredictable stress. Am J Chin Med 2009; 37(2): 261-72.

8. Jin M, Qin J, Wu W. Clinical study on "sini" decoction in treating stenocardia for coronary heart disease. Zhong Yao Cai 2003; 26(1): 71-3.
9. Qin J, Wu W, Zhang J, Jin M, Wu G, Liu H. Living quality change of sini decoction in treating angina pectoris. Zhong Yao Cai 2004; 27(5): 385-7.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตั้งกุยสี่หนีทั้ง (当归四逆汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหาลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

当归	Radix Angelicae Sinensis	ตั้งกุย	9 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก้วยจื่อ	9 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเย่า	9 กรัม
细辛	Herba Asari	ซี่ซิน	6 กรัม
木通	Caulis Akebiae	มู่ทง	6 กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	8 ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

อุ่นเส้นลมปราณ กระจายความเย็น เสริมเลือด ทะลวงชีพจร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษามภาวะช็อคจากเลือดพร่องและความเย็นอุดกั้น โดยมีอาการกล้ามเนื้อหดเกร็ง แขนขาเย็น ไม่กระหายน้ำ ปวดเมื่อยตามแขนขาและลำตัว หรือปวดเกร็งที่ท้อง ลิ้นซีดมีฝ้าขาว ชีพจรจุ่มเล็ก หรือชีพจรเล็กจนคลำพบยาก^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยเส้นเลือดฝอยที่ปลายมือปลายเท้าอุดตัน เส้นเลือดดำอักเสบที่เกิดจากการอุดตัน แผลจากหิมะกัด ไซซ้ออักเสบเรื้อรังจากลมชื้น ปวดประจำเดือน ปวดเส้นประสาท ปวดเอว เป็นแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น ซึ่งมีสาเหตุจากเลือดพร่องและความเย็นเกาะตัว^{1,3}

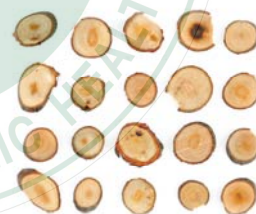

ตำรายา ตังกวยซื่อหนี่ทัง (当归四逆汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตังกวย (当归)

ก้วยจื่อ (桂枝)

เสาย่า (芍药)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 ตังกุย	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ทำให้เลือดไหลเวียนดี สลายเลือดคั่ง สร้างเลือดใหม่
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง
芍药 เส้าเย้า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน ปรับสมดุลของตับ ระวังปวดเกร็งกักอินซี่ ระวังเหงื่อ
细辛 ซึซิ่น	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น (มีพิษเล็กน้อย)*	ขับสลายความเย็น เปิดทวาร ระวังปวด อุณหภูมิของเหลว

* ซึซิ่นเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
木通 มู่ทง**	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ ช่วย เลือดไหลเวียนดี ขับน้ำนม
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามและ กระเพาะอาหาร ระบายความ- ร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัว- ยาทั้งหมดให้เข้ากัน
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย สร้างเลือด สงบจิตใจ ปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมด ให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยุเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณบำรุงและปรับสมดุลเลือด ตัวยาเสริมได้แก่ เสาเย่าช่วยเสริมเลือดและปรับสมดุลอิงชี กุ้ยจื่อมีฤทธิ์อุ่นทะลวงหลอดเลือด ช่วยเสริมสรรพคุณของตัวยุในการเพิ่มความอบอุ่นและเสริมเลือด ส่วนชีซินมีฤทธิ์กระตุ้นหยางชี อุ่นเส้นลมปราณภายนอกและอวัยวะภายใน เมื่อใช้ร่วมกับตัวยาอื่น ๆ มีฤทธิ์ทะลวงทุกส่วนของร่างกาย ขับกระจายความเย็น ช่วยให้มีมือและเท้าอบอุ่น และขจัดอาการเหน็บชา มู่ทงเป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์ทะลวงหลอดเลือดและไขข้อ คุณสมบัติเย็นของมู่ทงสามารถป้องกันความร้อนของชีซินและกุ้ยจื่อไม่ให้ไปทำลายอินของเลือด ตัยานำพา ได้แก่ กั้นเฉ่า (จื่อ) และต้าเจ่า มีสรรพคุณบำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะอาหาร ปรับสมดุลของตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่ช็อคจากเลือดพร่อง ความเย็นอุจก้น ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่ช็อคจากความร้อน เป็นแผลจากหิมะกัดในระยะสุดท้าย หรือมีความเย็นอุจก้นเป็นเวลานาน ทำให้ความเย็นแปรเปลี่ยนเป็นโรคร้อนอย่างชัดเจน^{1,3}

** นิยมใช้ช้วนมู่ทงแทนมู่ทง

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในกระต่าย พบว่ายาดัมมีฤทธิ์ขยายหลอดเลือดและช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และการศึกษาในหลอดทดลองพบว่ายาดัมมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียในลำไส้ใหญ่ และเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อเกิดฝีหนอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาดัมมีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดเส้นประสาท ปวดเมื่อยมือเท้าและร่างกายในสตรีหลังคลอด ปวดประจำเดือน ระบุปวดในผู้ป่วยมะเร็ง บรรเทาอาการไหล่อักเสบ อาการโพรงกระดูกเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง และแผลเปื่อยจากการกระทบกับความหนาวมากเกินไป⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ชีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาตั้งอุณหายนี้ทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou YJJ. Danggui Sini Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำเล็งซี่ทัง (大承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	12 กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	โห้วผอ	15 กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซียว	9 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสื่อ	12 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยต้มโห้วผอและจื่อสื่อก่อนสักพัก แล้วจึงใส่ตำหวง ต้มต่อ รินเอาน้ำยาที่ต้มได้
ขณะร้อนมาละลายหมางเซียว^{1,3}

การออกฤทธิ์

ทำให้ไข้ไหลเวียนสะดวก ขับความร้อน ขับสิ่งตกค้าง และช่วยให้ถ่ายอุจจาระคล่อง^{1,3}

สรรพคุณ

1. รักษาภาวะแกร่งของกระเพาะอาหารและลำไส้ โดยมีอาการท้องผูก ถ่ายไม่ออก แน่นท้อง
ผายลมบ่อย ๆ ปวดท้องกดแล้วรู้สึกเจ็บ เวลาจะแข็งเป็นก้อน สะบักร้อนสะบักหนาว มีความร้อนสูง
ทำให้มีอาการเพ้อ มือและเท้ามีเหงื่อออก ลิ้นมีฝ้าเหลืองแห้ง เกิดเป็นตุ่ม หรือมีรอยดำไหม้แตกแห้ง ชีพจร
จม แกร่ง^{1,3}

2. รักษาอาการที่เกิดจากความร้อนจัด โดยมีอาการธาตุแข็ง ถ่ายเป็นน้ำใส มีกลิ่นเหม็นมาก
ท้องอืด ปวดท้องกดไม่ได้ เมื่อกดจะเป็นก้อนแข็ง ปากและลิ้นแห้ง ชีพจรลิ้น แกร่ง^{1,3}

3. ผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนแกร่งภายใน โดยมีอาการร้อนจัด เป็นไข้ชัก และคลุ้มคลั่ง^{1,3}

ตำรับยา ตำรับเจิ้งชี่หัง (大承气汤)

ตำหวง (大黄)

โฮ้วผอ (厚朴)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หมางเซี่ยว (芒硝)

จื่อสือ (枳实)

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการร้อนจัดในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยมีพิษไข้ทั้งที่เกิดจากโรคติดต่อหรือโรคไม่ติดต่อ หรือลำไส้ไม่เคลื่อนไหวชั่วคราว หรือลำไส้อุดตัน^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด แก้พิษ ช่วยให้อุจจาระมีการไหลเวียนดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาเสริม	เค็ม อมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระที่แข็งให้อ่อน- ตัวลง ระบายความร้อน
厚朴 ไส้ผอ	ตัวยานำพา	ขม เผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ขมิ้นการหมุนเวียน แก้อาการขึ้น สลายของเสียตกค้าง ระวังอาการหอบ
枳实 จื่อสื่อ (ส้มซ่า)	ตัวยานำพา	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสีย ตกค้าง ละลายเสมหะ

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ตำหวงมีรสขม คุณสมบัติเย็น มีสรรพคุณระบายความร้อนและขับถ่ายของเสียตกค้าง หมางเซียวเป็นตัวยาเสริม มีรสเค็ม คุณสมบัติเย็น ช่วยสลายก้อนอุจจาระที่แข็งให้อ่อนตัวลง ระบายความร้อน เมื่อใช้ร่วมกับตำหวงจะช่วยเสริมฤทธิ์ของตำหวงให้แรงขึ้น ตัวยานำพา ได้แก่ ไส้ผอและจื่อสื่อช่วยตำหวงและหมางเซียวในการสลายของเสียตกค้าง จัดความร้อนที่สะสมในกระเพาะอาหารและลำไส้ใหญ่โดยทำให้ขมิ้นการหมุนเวียน ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาซัง⁴

ข้อแนะนำการใช้

เนื่องจากตำรายาตำรับนี้ซึ่งมีฤทธิ์แรงมาก จึงให้หยุดยาทันทีที่อาการดีขึ้น ไม่ควรรับประทานยาต่อ เพราะจะทำให้ลายชี่ของระบบกระเพาะอาหาร^{1,3}

ข้อควรระวังในการใช้

ต้องใช้ตำรับยาตำเจียงซึ่งอยู่อย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่สภาพร่างกายอ่อนแอ หรืออาการทางโรคภายนอกยังไม่ได้แก้ไข หรือกระเพาะอาหารและลำไส้ไม่มีอาการธาตุแข็ง^{1,3}

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ในหญิงมีครรภ์^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาตำเจียงซึ่ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในหนูตะเภา หนูขาว และกระต่าย พบว่าสารสกัดน้ำมีฤทธิ์ช่วยกระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ เพิ่มการซึมผ่านของของเหลวผ่านเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้มีปริมาณน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น และช่วยเร่งการขับกากอาหารออกจากลำไส้ใหญ่ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ลดอาการปวดบวมในหนูขาว และต้านอักเสบในหนูตะเภา^{1,4} การศึกษาในหลอดทดลองและในหนูขาวแสดงให้เห็นว่า ตำรับยาตำเจียงซึ่งมีฤทธิ์ระบายความร้อนออกจากภายใน นอกจากนี้ พบว่าตำรับยานี้สามารถแสดงฤทธิ์ต่อปอดและลำไส้ใหญ่พร้อม ๆ กัน โดยลดการอักเสบของปอดและลำไส้ใหญ่ หนูถีบจักร และลดความดันช่องท้องที่สูงและรักษาอาการบาดเจ็บที่ปอดของหนูขาวที่ตับอ่อนอักเสบเฉียบพลัน ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีการแพทย์แผนจีนที่ว่าปอดและลำไส้ใหญ่มีความสัมพันธ์กันแบบภายนอกภายใน^{6,7}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาตำเจียงซึ่งมีสรรพคุณช่วยกระตุ้นการเคลื่อนไหวของลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้น^{1,3} ช่วยให้ผู้ป่วยที่มีการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ผิดปกติอย่างรุนแรงกลับคืนเป็นปกติ ช่วยฟื้นฟูสภาพให้ซึมผ่านได้ของเยื่อเมือกลำไส้ในผู้ป่วยตับอ่อนอักเสบเฉียบพลันอย่างรุนแรง⁹ มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการใช้ตำรับยานี้กับยาสวนทวารในผู้ป่วยผ่าตัดถุงน้ำดี¹⁰ ผ่าตัดมดลูก¹¹ และผ่าตัดมะเร็งในช่องท้อง¹² พบว่าตำรับยานี้ช่วยให้มีการอักเสบน้อยกว่า มีภาวะแทรกซ้อนน้อยกว่า และฟื้นฟูการทำงานของทางเดินอาหารหลังผ่าตัดได้ดีกว่า นอกจากนี้ ตำรับยานี้ยังมีสรรพคุณลดการอักเสบ ต้านเชื้อแบคทีเรีย สงบสติ แก้อาการตัวร้อน^{1,3} และรักษาภาวะหายใจอึดอัดที่เกิดภายหลังการบาดเจ็บ¹³

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาตำเล็งซี้ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Wen LX. Da Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Tian ZS, Shen CH, Li DH, Liu YY. Experimental studies on the symptom-complex mechanism of pi man zao shi of dachengqi decoction. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi. 1993; 18(3): 170-4, 192.
6. Sun XG, Fan Q, Wang QR. Effect of dachengqi decoction on expressions of TLR4 and TNF-alpha in the lung and the large intestine of mice with endotoxemia. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2011; 31(2): 244-8.
7. Wan MH, Li J, Tang WF, Gong HL, Chen GY, Xue P, Zhao XL, Xia Q. The influence of dachengqi tang on acute lung injury and intra abdominal hypertension in rats with acute pancreatitis. Sichuan Da Xue Xue Bao Yi Xue Ban 2011; 42(5): 707-11.
8. Yang SL, Li DB. Clinical study on therapy of clearing hallow viscera in treating critical patients with gastro-enteric function disorder. Chin J Integr Med 2006; 12(2): 122-5.
9. Chen H, Li F, Jia JG, Diao YP, Li ZX, Sun JB. Effects of traditional Chinese medicine on intestinal mucosal permeability in early phase of severe acute pancreatitis. Chin Med J 2010; 123(12): 1537-42.
10. Qi QH, Wang J, Liang GG, Wu XZ. Da-Cheng-Qi-Tang promotes the recovery of gastrointestinal motility after abdominal surgery in humans. Dig Dis Sci 2007; 52(6): 1562-70.
11. Cao BL, Jiao L, Liu XM. Application of Dachengqi Granule in the perioperative period of total laparoscopic hysterectomy. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2009; 29(5): 441-3.
12. Wang S, Qi Q. Influence of pre-operational medicated dachengqi granule on inflammatory mediator in tumor patients. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 1999; 19(6): 337-9.
13. Liu FC, Xue F, Cui ZY. Experimental and clinical research of dachengqi decoction in treating post-traumatic respiratory distress syndrome. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 1992; 12(9): 541-2, 518.

เสี้ยวฉิ่งซี่ทัง (小承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	12 กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	ไ้วผอ	6 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสื่อ	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยต้มไ้วผอและจื่อสื่อก่อนจนปริมาณของน้ำต้มเหลือครึ่งหนึ่ง จึงใส่ตำหวงต้มต่อจนประมาณ 10 นาที^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยให้ท้องเคลื่อนไหวได้สะดวก ขับความร้อนที่อุดกั้นระบบการขับถ่าย ช่วยให้อุจจาระสะดวกขึ้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอวัยวะผู้หยางหมิงแกร่งแบบไม่รุนแรง โดยมีอาการเพ้อ มีไข้ตอนบ่าย ท้องผูกคล้ำได้เป็นก้อนที่ท้อง ล้นมีฝ้าสีเหลืองไหม้ ชีพจรสั้น เร็วมาก หรือใช้รักษาโรคบิดระยะแรก โดยมีอาการปวดแน่นท้อง หรือปวดจุกใต้ลิ้นปี่และท้อง^{1,3}

ตำรายา เลี้ยวเจิงซี่หัง (小承气汤)

ตำหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

ไผ่ผอ (厚朴)

2 เซนติเมตร

จื่อสือ (枳实)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลาย ก้อน ระบายความร้อน ห้าม เลือด ขับพิษ ช่วยให้การ ไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
厚朴 โช่วพอ	ตัวยาเสริม	ขมเผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ซึมการไหลเวียน ขับความชื้น สลายของเสีย ตกค้าง ระบายอาการหอบ
枳实 จื่อสื่อ	ตัวยานำพา	ขมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับสิ่งเบื่อง่าย สลายก้อน สลายของเสียตกค้าง ละลาย เสมหะ

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ช่วยกระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ เพิ่มการซึมผ่านของของเหลวผ่านเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้ปริมาณน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น และเร่งการขับกากอาหารออกจากลำไส้ใหญ่ของหนูตะเภา หนูขาว และกระต่าย และต้านเชื้อแบคทีเรียในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ตับอักเสบ ขับของเสียตกค้าง และช่วยให้การทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ของผู้ป่วยหลังการผ่าตัดดีขึ้น^{4,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอรัณวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาเสียเฉิงซี้ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

4. Wen LX. Xiao Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Chen JK, Chen TT. Chinese Herbal Formulas and Applications. CA: Art of Medicine Press, 2008.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เถี่ยวเว่ยเจิงซี่ทัง (调胃承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	12	กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซี่ยว	12	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มตำหวงกับกั้นเฉ่า แล้วละลายหมางเซี่ยวในน้ำยาที่ต้มก่อนดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับความร้อนที่อุดกั้น ช่วยการขับถ่าย^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาสภาวะที่มีความร้อนแท้จริงในกระเพาะอาหารและลำไส้ โดยมีการท้องผูก คอแห้ง กระหายน้ำ อารมณ์หงุดหงิด รู้สึกตัวร้อนผ่าว หรือมีอาการท้องอืด แน่นท้อง พุดเพ้อ ลิ้นมีฝ้าเหลือง ชีพจรลื่นเร็ว และใช้ในกรณีที่เกิดกระเพาะอาหารและลำไส้มีความร้อนสูงจนเกิดมีเลือดออกเป็นจ้ำ ๆ ปรากฏที่ผิวหนัง หรืออาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล ปวดท้อง ท้องอืดแน่นเป็นเถาดาน^{1,3}

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรายา เถียนเว่ยเจิ้งชี่หัง (调胃承气汤)

ตำหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

2 เซนติเมตร

หมางเซี่ยว (芒硝)

2 เซนติเมตร

กันเฝ้า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลาย ของเสียที่ก่อตัวเป็นก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขับพิษ ช่วยให้เลือดมีการ ไหลเวียนดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาช่วย	เค็มอมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระ ที่แข็งให้อ่อนตัวลง ระบาย ความร้อน
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณลดการอักเสบ ดันเชื้อแบคทีเรีย ช่วยกระตุ้นการเคลื่อนไหวนៃของลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้น สงบจิตใจ และลดไข้⁴

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์, ชีรวัดน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาเถียวเว่ยเฉิงซี้ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Wen LX. Tiaowei Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ตำหวงฟูจื่อทัง (大黄附子汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี้ยวเลี้ยว (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	9 กรัม
附子 (炮)	Radix Aconiti Praeparata	ฟูจื่อ (เผ้า)	9 กรัม
细辛	Herba Asari	ซู่ซิน	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมหยางกระจายความเย็นที่ตกค้างในร่างกาย ช่วยให้ซี้และเลือดหมุนเวียน ขับถ่ายของเสียที่ตกค้างในลำไส้ใหญ่^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการความเย็นจับคั่งอยู่ในร่างกาย โดยมีอาการปวดท้องน้อย ท้องผูก ปวดชายโครง ตัวร้อน มีไข้ มือเท้าเย็น ลิ้นมีฝ้าขาวและเหนียว ซิฟจรตึง แน่น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคท้องผูกที่มีสาเหตุจากการมีความเย็นสะสมคั่งในร่างกาย หรือลำไส้อุดตันแบบพร่อง^{1,3}

ตำรับยา ต้าหวงฟูจื่อทัง (大黄附子汤)

ต้าหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ฟูจื่อ (เผ้า) [附子(炮)]

2 เซนติเมตร

ซี้ซิน (细辛)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	เป็นยาระบาย ขับของเสียตกค้าง
附子 (炮) ฟูจื่อ (เผ้า) (โหระเดือยโก)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)*	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟ ดึงพลัง หยางที่สูญเสียไปให้กลับคืน อุ่น หยางของหัวใจ ม้าม และไต สลาย ความเย็น ระวังปวด
细辛 ซีซิน	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	เสริมความอบอุ่นให้กับเส้น- ลมปราณ และสลายความเย็น ช่วยเสริมหยาง ระวังปวด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ฟูจื่อ (เผ้า) มีรสเผ็ด คุณสมบัติร้อนมาก มีสรรพคุณเสริมหยางให้ความอบอุ่นแก่ไต บำรุงธาตุไฟ ดึงพลังหยางที่สูญเสียไปให้กลับคืน สลายความเย็น และระงับปวด ตำหวงระบายความร้อนและขับถ่ายของเสียตกค้าง ตัวยาเสริมคือ ซีซินมีรสเผ็ด คุณสมบัติอุ่น ช่วยเสริมความอบอุ่นให้กับเส้นลมปราณและสลายความเย็น ช่วยฟูจื่อเสริมหยางและระงับปวด เมื่อใช้ตัวยาทั้งสามร่วมกันจะมีฤทธิ์เสริมหยางกระจายความเย็นที่ตกค้างในร่างกาย^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อควรระวังในการใช้

โดยทั่วไปน้ำหนักของตัวยาตำหวงที่ใช้ต้องไม่มากกว่าตัวยาฟูจื่อ เมื่อรับประทานยาตำรับนี้แล้วจะถ่ายอุจจาระดี แสดงว่าอาการของโรคจะเข้าสู่ภาวะปกติ แต่หากรับประทานแล้วไม่ถ่าย แต่กลับมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน มือเท้าเย็น ชีพจรเล็ก ถือว่าเป็นอันตราย ให้หยุดยา^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาตำหวงฟูจื่อทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

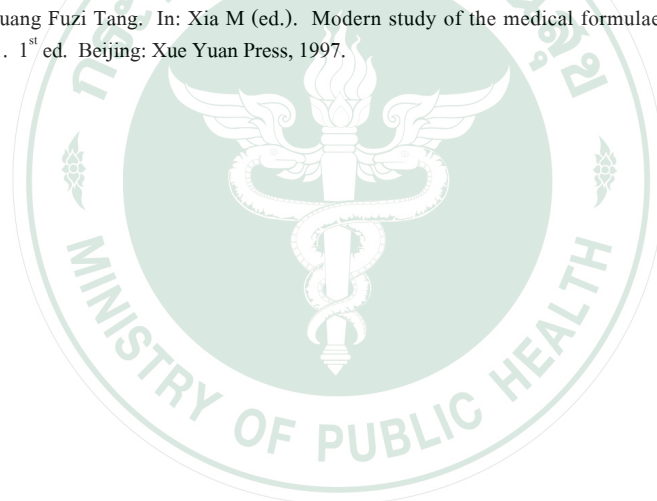
* ฟูจื่อ (โหระเดือยโก) เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องล้างฤทธิ์ยาก่อนใช้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมันมีฤทธิ์เป็นยาถ่าย และช่วยปรับอุณหภูมิของร่างกายให้เป็นปกติในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาตำหวงฟูจื่อทั้งมีสรรพคุณเพิ่มกำลังในการขับถ่ายของเสีย ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น บำรุงหัวใจ ระวังปวด และแก้ท้องผูก^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. มานพ เลิศสุทธีรักษ์. ตำรับยาตำหวงฟูจื่อทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Wen LX . Dahuang Fuzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เวินผี้ทัง (温脾汤)

ตำราต้นตำรับ

备急千金要方 เป่ย์จี้เซี่ยนจินเอี้ยวฟาง (Thousand Gold Remedies for Emergencies)¹

« ค.ศ. 581-682 Sun Simiao (孙思邈 ชุนซือเหมี่ยว) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	12 กรัม
附子(淡)	Radix Aconiti Praeparata	ฟูจื่อ (ตัน)	9 กรัม
干姜	Rhizoma Zingiberis	กั้นเจียง	6 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	9 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเหล้า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยแยกต้มฟูจื่อก่อนตัวยาอื่น 30-60 นาที เพื่อลดพิษยาให้น้อยลง และใส่ตำหวงหลังจากต้มยาชนิดอื่น ๆ ในตำรับให้เดือดแล้วประมาณ 5-10 นาที แล้วต้มต่อประมาณ 5 นาที^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงหยาง และเสริมความอบอุ่นให้ม้าม เพื่อขับถ่ายของเย็น และของเสียที่คั่งค้างภายใน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการท้องร่วงหรือเป็นบิดที่มีสาเหตุจากม้ามเย็นบกพร่อง ทำให้มีความเย็นและของเสียคั่งค้างภายใน มีอาการท้องผูก ท้องเย็น ปวดท้องรอบสะดือเรื้อรัง เวลาได้รับความร้อนประคบจะรู้สึกดีขึ้น หรือเป็นบิดเรื้อรัง ปวดท้องจุกแน่นใต้ลิ้นปี่ มือเท้าเย็น ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรจุ่มและตึง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาได้ตามความเหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ลำไส้อักเสบเรื้อรัง ท้องผูกจากภาวะหยางพร่องกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรังต่าง ๆ วัณโรคลำไส้ ท้องเสียเรื้อรังที่มีสาเหตุจากหยางพร่อง ลำไส้ใหญ่อักเสบหรือเป็นแผล^{1,3}

ตำรับยา เวย์นฝืทัง (溫脾湯)

ตำหวง (大黃)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

ฟูจื่อ (ต้น) [附子(淡)]

2 เซนติเมตร

เหวียนเซิน (人參)

2 เซนติเมตร

ก้านเจียง (干姜)

2 เซนติเมตร

ก้านเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายอุจจาระ ระบายความร้อน ขับพิษ ห้ามเลือด กระจายเลือดซ้ำ ทำให้เลือดหมุนเวียน มีฤทธิ์ ค่อนข้างแรงในการขับถ่ายของเสีย ที่คั่งค้าง
附子 (淡) ฟูจื่อ (ต้น) (โหราเดือยไก่)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)*	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟ ดึงพลัง หยางที่สูญเสียไปให้กลับคืน อุณหภูมิ ของหัวใจ ม้าม และไต สลาย ความเย็น ระวังปวด
干姜 กันเจียง (ชิงแห้ง)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	ร้อน	ให้ความร้อน อบอุ่นส่วนกลาง สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับคืน เพื่อกระตุ้นชีพจร ให้ความอบอุ่น แก่ปอด สลายความชื้น เมื่อใช้ร่วมกับ ฟูจื่อจึงเพิ่มความแรงของตำรับ
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังอย่างมาก บำรุงหัวใจ และม้าม เสริมปอด สร้างสารน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	กลาง ค่อนข้างเย็น เล็กน้อย	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ระบาย ความร้อน ขับพิษ แก้ไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ฟูจื่อ (ต้น) มีรสเผ็ดมากและคุณสมบัติร้อนมาก มีสรรพคุณเสริมหยางให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและสลายความเย็น ตำหวงขับถ่ายของเสียที่คั่งค้าง ตัวยา

* ฟูจื่อ (โหราเดือยไก่) เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

เสริมคือ กันเจียงมีรสเผ็ด คุณสมบัติอุ่น ช่วยฟูจื่อให้ความอบอุ่นกับส่วนกลางของร่างกาย สลายความเย็น เทรินเซินและกันเฉาช่วยเสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง โดยเทรินเซินสามารถเสริมฤทธิ์อ่อนหยางของกันเจียงและฟูจื่อ ส่วนกันเฉาช่วยปรับประสานตัวยาทิ้งหมดให้เข้ากัน ตำรับยานี้มีสรรพคุณบำรุงหยางเพื่อขับถ่ายของเสีย^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาเวินผิ่ทัง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาเวินผิ่ทังมีฤทธิ์ช่วยให้หนูถีบจักรขับถ่ายดีขึ้น⁴ ปกป้องเซลล์หลอดไตในหลอดทดลอง⁵ ต้านอนุมูลอิสระที่ทำให้การทำงานของไตหนูขาวบกพร่อง⁶ ลดอัตราเสี่ยงของการเกิดโรคไตในหนูขาวที่ชักนำให้เป็นเบาหวาน⁷ ประวังการเกิดไตวายเรื้อรังโดยลดปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง⁸ และประวังการเสื่อมของระบบประสาทในหนูถีบจักรจากการสูญเสียเซลล์ประสาทสั่งการ⁹

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาเวินผิ่ทังมีสรรพคุณเพิ่มแรงบีบตัวของระบบทางเดินอาหาร บรรเทาอาการท้องผูก เสริมระบบการย่อยอาหาร เพิ่มการดูดซึม ช่วยการทำงานของไตดีขึ้น^{1,3,4} ช่วยประวังพัฒนาการของโรคไตวายเรื้อรังในผู้ป่วยโรคไต¹⁰ กระตุ้นประสาทส่วนกลาง บำรุงและกระตุ้นหัวใจ^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาเวินผิ่ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Wen LX. Wenpi Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Yokozawa T, Rhyu DY, Cho EJ. Protection by the Chinese prescription Wen-Pi-Tang against renal tubular LLC-PK1 cell damage induced by 3-morpholinolysine. J Pharm Pharmacol 2003; 55(10): 1405-12.
6. Rhyu DY, Yokozawa T, Choa EJ, Park JC. Prevention of peroxynitrite-induced renal injury through modulation of peroxynitrite production by the Chinese prescription Wen-Pi-Tang. Free Radic Res 2002 Dec;36(12):1261-9.

หมากจื่อเหรินหวาน (麻子仁丸)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหาลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ประกอบด้วย

麻子仁	Fructus Cannabis	หมากจื่อเหริน	500	กรัม
芍药	Radix Paeoniae Alba	เส้าเย่า	250	กรัม
杏仁	Semen Armeniacae Amarum	ชิงเหริน	250	กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสือ	250	กรัม
大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	500	กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	โฮ้วผอ	250	กรัม

วิธีใช้

นำยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด เตรียมเป็นยาลูกกลอนโดยใช้น้ำผึ้งเป็นน้ำกระสายยา
รับประทานครั้งละ 9 กรัม กับน้ำต้มสุกอุ่น วันละ 1-2 ครั้ง หรือต้มเอาน้ำดื่มโดยปรับขนาดยาให้
เหมาะสม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ถ่ายอุจจาระ ให้ความชุ่มชื้นแก่ลำไส้^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการท้องผูก ลำไส้แห้ง อุจจาระแข็ง ปัสสาวะน้อย หรือท้องผูกหลังฟื้นไข้เนื่องจาก
ร่างกายมีสารจำเป็นไม่เพียงพอสำหรับการหล่อเลี้ยงและหล่อลื่น หรือท้องผูกเป็นประจำ^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการท้องผูก ลำไส้แห้ง
หรือท้องผูกหลังฟื้นไข้จากภาวะร้อนหรือเสียเหงื่อมาก^{1,3}

ตำรับยา หมาจื่อเหรินหวาน (麻子仁丸)

หมาจื่อเหริน (麻子仁)

เส้าเย้า (芍药)

จื่อสือ (枳实)

ต้าหวง (大黄)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻子仁 หมากจืดเหริน (ผลกล้วยา)	ตัวยาหลัก	หวาน	สุขุม	ขับถ่าย ระบาย หล่อลื่นลำไส้ ทำให้ลำไส้ชุ่มชื้น
芍药 เสาเย่า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับประจำเดือน และปรับสมดุลซิงของตับ ระวัง ปวด เก็บกักอินซิง ระวังเห็งื่อ
杏仁 ซิงเหริน	ตัวยาเสริม	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระวังไอ ระวังหอบ หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
枳实 จื่อสือ	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับซิงลงล่าง ขับของเสียดก้าง ขับเสมหะ สลายก้อนและเถาดาน
大黄 ตำหวง (โถงน้ำเต้า)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียดก้าง สลาย ก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดมีการไหล- เวียนดีขึ้น
厚朴 โฮ้วผอ	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ทำให้ซิงหมุนเวียน ขับความซิง ขับของเสียดและอาหารตกค้าง ระวังหอบ

ตำรับยานี้พัฒนามาจากตำรับยาเลี้ยวเจิ้งชี่ทัง โดยเพิ่มตัวยาหมาจื่อเหริน ซึ่งเหริน และเสาเย่า ตัวยาหลักคือหมาจื่อเหริน ซึ่งมีน้ำมันมากและใช้ในปริมาณสูง จะช่วยหล่อลื่นลำไส้ทำให้ถ่ายอุจจาระง่าย ตัวยาเสริม คือ ซึ่งเหริน ช่วยหล่อลื่นและกดซึ่งลงล่างให้ออกสู่ลำไส้ ตัวยาช่วย ได้แก่ ตำหวง จื่อสือ และ โช่วผอ มีฤทธิ์ขับของเสียที่ตกค้างในกระเพาะอาหารและลำไส้ น้ำผึ้งเป็นตัวยานำพาช่วยหล่อลื่นระบาย^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอนน้ำผึ้ง ยาลูกกลอนน้ำ ยาต้ม ยาเม็ด ยาแคปซูล⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยท้องผูกที่เป็นผู้สูงอายุและผู้ที่มีร่างกายอ่อนแอ เลือดแห้งหรือขาดสารน้ำ ร่างกายไม่มีความร้อน และห้ามใช้กับสตรีมีครรภ์^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับถ่ายในหนูถีบจักร ขับของเสียที่ตกค้างในกระเพาะอาหารและลำไส้ค้างคก ช่วยหล่อลื่นลำไส้กระต่ายให้ขับถ่ายอุจจาระง่าย⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการท้องผูก แผลที่ทวารหนัก โรคเบาหวาน และปัสสาวะเล็ดเนื่องจากมีความผิดปกติของระบบประสาทที่ควบคุม⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาหมาจื่อเหรินหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Wen LX, Ma Zi Ren Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ซินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)

ตำราต้นตำรับ

瘟病条辨 เวินปิ่งเถียวเปี่ยน (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴塘 หูถัง) »²

ส่วนประกอบ

生大黄	Radix et Rhizoma Rhei	เซ่งต้าหวง	9	กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซียว	9	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	15	กรัม
细生地	Radix Rehmanniae	ซีเซ็งตี้	15	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	15	กรัม
海参	Sea Cucumber	ไห่เซิน*	2	ตัว
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	4.5	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	4.5	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซ็งกัณฉา	6	กรัม
姜汁	Ginger juice	เจียงจื่อ	6	ช้อนชา

วิธีใช้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ต้มเอาน้ำดื่ม โดยควรแยกต้มเหรินเซิน แล้วนำมาผสมกับน้ำยาที่ต้มแล้วก่อนดื่ม^{1,3}
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

การออกฤทธิ์

เสริมอิน บำรุงชี ขับระบายความร้อนออกทางอุจจาระ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเจิ้งชี่ (正气 พลังภายในร่างกาย) อ่อนแอ มีความร้อนอุดกั้น โดยมีอาการท้องผูก ท้องอืดแน่น อ่อนเพลีย ไม่มีแรง ปากคอแห้ง ริมฝีปากแตก ลิ้นมีฝ้าเหลืองเกรียมหรือแห้งดำเกรียม^{1,3}

* ไท่เซินตัวเล็กใช้ 2 ตัว หรือตัวใหญ่ใช้ 1 ตัว

ตำรับยา ชินเจียหวงหลงทัง (新加黄龙汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซิงต้าหวง (生大黄)

2 เซนติเมตร

หมางเซียว (芒硝)

2 เซนติเมตร

เสวียนเซิน (玄参)

2 เซนติเมตร

ซีเซิงตี้ (细生地)

2 เซนติเมตร

ไม่ตง (麦冬)

2 เซนติเมตร

ไห่เซิน (海参)

2 เซนติเมตร

เหรินเซิน (人参)

2 เซนติเมตร

ดั่งกวย (当归)

3 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซิงกันฉ่า (生甘草)

2 เซนติเมตร

เจียงจื่อ (姜汁)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่ลำไส้เป็นอัมพาต ลำไส้เล็กอุดตัน ท้องผูกเป็นประจำ หรือมีไข้สูงที่เกิดจากการติดเชื้อหรือไม่ติดเชื้อ โดยมีกลุ่มอาการร้อนแกร่งสะสมอยู่ภายใน และเจ็บซี่โครง ทำให้สูญเสียอินของเลือดมาก^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生大黄 ชิงตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้างที่เกาะเป็นก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาหลัก	เค็ม อมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระที่แข็งให้อ่อนตัวลง ระบายความร้อน
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบหัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทาอาการท้องผูก
细生地 ชีเซิงตี้ (โกฐขี้แมว)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุงเลือดและอินที่ของตับและไต เสริมสารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เล็กน้อย	เย็น เล็กน้อย	เสริมสารน้ำในกระเพาะอาหาร เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ช่วยให้จิตใจแจ่มใส บรรเทาอาการหงุดหงิด
海参 หั่เซิน	ตัวยาเสริม	เค็ม	อุ่น	บำรุงไต บำรุงเลือด บรรเทาอาการอ่อนเพลีย บรรเทาอาการหย่อนสมรรถภาพทางเพศ และผื่นเปียก

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชี บำรุงหัวใจและม้าม เสริม ปอด สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้อึดใจ สงบ
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้การไหลเวียน ของเลือดดีขึ้น ลดบวม ระงับปวด
生甘草 เชิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน
姜汁 เจียงจื่อ (น้ำคั้นขิงสด)	ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระงับอาเจียนและไอ

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เชิงตำหวงและหมางเซียว มีสรรพคุณขับระบายความ-
ร้อนและถ่ายท้อง ทำให้อุจจาระที่เป็นก้อนแข็งอ่อนนุ่มลง ตัวยาเสริม ได้แก่ เสรียนเซิน ซี้เซิงตี้ ไม่ตง
และไห่เซิน ใช้ร่วมกันเพื่อเพิ่มสารน้ำและเพิ่มอิน ตัวยาช่วย ได้แก่ เทรินเซิน เชิงกันเฉ่า และตังกุย มี
สรรพคุณบำรุงชีและเลือด ช่วยเพิ่มภูมิต้านทาน บำรุงอินของเลือด และเสริมฤทธิ์ของตัวยาอื่น ๆ ทำให้
ถ่ายอุจจาระระบายความร้อน ไข้จึงลดลง เจียงจื่อเป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมม้าม กระเพาะอาหาร และ
ลดพิษของกระเพาะอาหารที่ไหลย้อนขึ้น สามารถป้องกันหรือลดการสำรอกยาได้³

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาจีนเจียวหวงหลงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

ชื่ोजวินจื่อทัง (四君子汤)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจี้จื่อหวิฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เงินซือเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	10 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	9 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมที่บำรุงม้าม^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะชืดของระบบม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง โดยมีอาการรับประทานอาหารได้น้อย เบื่ออาหารและถ่ายเหลว หน้าซีดขาว พูดเสียงเบาอ่อน มือเท้าไม่มีแรง ชีพจรมเล็กอ่อน หรือ ชีพจรมเต็น้ำ^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคโลหิตจางจากการขาดสารอาหาร เนื่องจากระบบการย่อยอาหารไม่ดี โรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง หรือผู้ป่วยโรคบิดเรื้อรังซึ่งเกิดจากชืดของม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง^{1,3}

ตำรายา ชื่อจวินจื่อทัง (四君子汤)

2 เซนติเมตร

เหวียนเซิน (人參)

5 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

3 เซนติเมตร

ไปจู้ (白朮)

2 เซนติเมตร

กันเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เหรินเซ็น (โสมคน)	ตัวยาหลัก	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมช้อย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร สร้างธาตุน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
白朮 ไปจู๋	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง แก้ความชื้น ระบายน้ำ ระบาย เหงื่อ กล่อมครรภ์
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	กลาง	ระบายความชื้นและน้ำ เสริม ม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจ สงบ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จี้เอ๋) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเหรินเซ็นเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณบำรุงเหวินช้อย่างมาก เสริมม้ามให้แข็งแรง และบำรุงกระเพาะอาหาร ไปจู๋เป็นตัวยาเสริม ช่วยเสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ช่วยให้แห้ง ฟู่หลิงเป็นตัวยาช่วย ช่วยระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง กั้นเฉ่า (จี้เอ๋) เป็นตัวยานำพา ช่วยบำรุงส่วนกลางและปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด ยาลูกกลอน⁴

ข้อควรระวังในการใช้

1. ถ้าใช้ตำรับยาชื้อจวินจี้เอ๋ทั้งนาน ๆ จะทำให้ปากและลิ้นแห้ง กระหายน้ำ หงุดหงิด และกระสับกระส่าย^{1,3}
2. ต้องระมัดระวังการใช้ตำรับยาชื้อจวินจี้เอ๋ทั้งกับผู้ป่วยที่มีอาการไข้สูง ร้อนจัดเนื่องจากอินพร่อง หรือมีสารตกค้างในกระเพาะอาหาร ท้องอืด มีสารถน้ำไม่เพียงพอ หงุดหงิด กระหายน้ำ และท้องผูก^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาชื่อจวินจื่อทัง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์บำรุงม้ามหนูขาวและหนูถีบจักร ช่วยปรับสมดุลการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้หนูขาว เสริมภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร เสริมสร้างเซลล์สมองและเซลล์ตับหนูถีบจักรที่อายุมาก⁴ และลดกรดในแบบจำลองของกระเพาะอาหาร⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาชื่อจวินจื่อทังมีสรรพคุณในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของประสาทส่วนกลาง กระตุ้นการเผาผลาญ เพิ่มภูมิต้านทาน ปรับสภาพการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ เพิ่มประสิทธิภาพการดูดซึมของระบบการย่อยอาหาร ระวังอาการท้องเสีย แก้อาการบวมหน้า และช่วยขับปัสสาวะ^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรามวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอรามวงศ์. ตำรายาชื่อจวินจื่อทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zhao H. Si Junzi Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Wu TH, Chen IC, Chen LC. Antacid effects of Chinese herbal prescriptions assessed by a modified artificial stomach model. World J Gastroenterol 2010; 16(35): 4455-9.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซินหลิงไป๋จู่सान (参苓白术散)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไท่ผิงหุ้ยหมินเหอจีจู่หวิฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เซินซือเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

人参 (去芦)	Radix Ginseng (stem removed)	เหรินเซิน (ชวีหลู)	1,000	กรัม
白茯苓	Poria	ไป๋ฝูหลิง	1,000	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู่	1,000	กรัม
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)	Semen Dolichoris Album (macerated in ginger juice, bark removed and stir-baked to just dry)	ไป๋เปียนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชวีฝี, เวย์เฉ่า)	750	กรัม
薏苡仁	Semen Coicis	อื้ออีเหริน	500	กรัม
山药	Rhizoma Dioscoreae	ซานเย่า	1,000	กรัม
莲子肉	Semen Nelumbinis	เหลียนจื่อโร้ว	500	กรัม
缩砂仁	Fructus Amomi	ซู่ซาเหริน	500	กรัม
桔梗 (炒令深黄色)	Radix Platycodonis (stir-baked to deep yellowish)	เจี้ยเก็ง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ)	500	กรัม
甘草 (炒)	Radix Glycyrrhizae (stir-baked)	กั้นเฉ่า (เฉ่า)	1,000	กรัม

หมายเหตุ: สามารถปรับลดน้ำหนักยาข้างต้นตามอัตราส่วนให้เหมาะสมกับความต้องการใช้

ตำรายา เซินหลิงไป๋จู่ส่าน (参苓白术散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เหรินเซิน (ชวีหู่) [人参(去芦)]

ไป๋ฝูหลิง (白茯苓)

ไปจู๋ (白术) 2 เซนติเมตร

ไปเปียนไต๋ (เจียงจื่อจิน, ชูวีผี, เว่ยเผ่า)
[白扁豆(姜汁津, 去皮, 微炒)] 2 เซนติเมตร

อื่อเหริน (薏苡仁) 2 เซนติเมตร

ซานยา (山药) 2 เซนติเมตร

เหลียนจื่อโรว์ (莲子肉) 2 เซนติเมตร

ชูซาเหริน (缩砂仁) 2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เจียเกิง (เผ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ)
[桔梗(炒令深黄色)] 2 เซนติเมตร

ก้นเล้า (เล้า) [甘草(炒)] 2 เซนติเมตร

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาต้มเป็นผงละเอียด รับประทานวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 6 กรัม โดยใช้ น้ำต้มตั้เจ้า (大枣 พุทราจีน) เป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรายาข้างต้น 100 เท่า^{1,3-5}

การออกฤทธิ์

บำรุงชี เสริมม้าม ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ระบายความชื้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีความชื้นคั่งที่มีสาเหตุจากม้ามพร่อง โดยมีอาการแขนขาไม่มีแรง ร่างกายอ่อนเพลีย อาหารไม่ย่อย อาจมีอาการอาเจียนร่วมด้วย หรือท้องเสีย แน่นท้องและอึดอัดบริเวณทรวงอกและลิ้นปี่ หน้าเหลืองซีด ลิ้นมีฝ้าเหนียวขาว ชีพจรพร่อง เชื่องช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีความชื้นตกค้างจากม้ามพร่อง โดยมีอาการอาหารไม่ย่อย เป็นโรคกระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง โลหิตจาง กลุ่มอาการของโรคไต ไตอักเสบเรื้อรัง และโรคเรื้อรังอื่น ๆ^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 (去芦) เหรินเซิน (ขี้เหล็ก) (โสมคนที่เอาส่วนหัวออก)	ตัวยาหลัก	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชี่อย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร สร้างธาตุน้ำ ช่วยสงบจิตใจ ปรับการเต้นของหัวใจให้กลับสู่สภาวะปกติ
白茯苓 ไป่ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริม ม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจสงบ
白朮 ไป่จู่	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระบาย เหงื่อ กล่อมครรภ์

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒) ไป่เปี่ยนโต้ว (เจียงจื่อจิน, ชูวี่ฝี่, เว่ยเฉ่า)	ตัวยาเสริม	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	เสริมม้าม ขจัดความชื้น บรรเทาอาการที่เกิดจากการ กระทบลมแดดที่มีอาการ ท้องเสีย อาเจียน
薏苡仁 อื้ออิ่เหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ เสริมบำรุงม้าม บรรเทาอาการ บวม น้ำ ปวดข้อ ปวดเมื่อย กล้ามเนื้อ ปวดอักเสบ ลำไส้ อักเสบ ขับหนอง
山药 ซานเย่า	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงซี่ เสริมอิน บำรุงม้าม ปอดและไต เหนี่ยวรั้งสาร- จำเป็น บรรเทาอาการตกขาว
莲子肉 เหลียนจื่อโร้ว (เมล็ดบัว)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	สุขุม	เสริมสร้างบำรุงไตให้แข็งแรง เหนี่ยวรั้งอสุจิ บำรุงม้าม ระวัง อาการท้องเสีย รักษาอาการ ตกขาวของสตรี เสริมบำรุง หัวใจ
缩砂仁 ชู่ซาเหริน	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	สลายความชื้น ช่วยให้การ ไหลเวียนของซิดี้ขึ้น อุณหภูมิเจียว ระงับอาเจียน บรรเทาอาการ ท้องเสีย กล่อมครรภ์
桔梗 (炒令深黄色) เจี้ยเก็ง (เฉ่าลิ่งเซิน หวงเซ่อ)	ตัวยานำพา	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซิดี้ที่ปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก อึดอัด แน่นหน้าอก คอบวม เจ็บคอ ขับฝีหนองในปอด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草 (炒) กันเฉ่า (เฉ่า) (ชะเอมเทศผัด)	ตัวนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้า กัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ เหรินเฉิน (ชวีหลู) ไป่ฝูหลิง และไป่จู่ ซึ่งเป็นตัวยาในตำรับยาชื่อจวินจื่อทั้ง มีสรรพคุณบำรุงซี่ของม้ามและกระเพาะอาหาร ตัวยาเสริม ได้แก่ ไป่เปี่ยนโถ้ว (เจียงจื่อจิน, ชวีฝี, เว่ยเฉ่า) อี้เอ่เหริน ซานเย่า และเหลียนจื่อโร่ว มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์ของไป่จู่ในการเสริมม้ามให้แข็งแรง โดยระบายความชื้น และระงับอาการท้องเสีย ตัวยาช่วยคือ ชูซาเหริน ช่วยกระตุ้นระบบการทำงานของกระเพาะอาหารและม้ามให้ดีขึ้น และยังช่วยตัวยาชื่อจวินจื่อในการกระตุ้นการทำงานของกระเพาะอาหารและม้ามให้ดีขึ้น บรรเทาอาการท้องเสีย และระงับอาเจียน ตัวนำพา ได้แก่ เจี้ยเกิง (เฉ่าลิ่งเซินหวงเซ่อ) ช่วยนำฤทธิ์ของตัวยาในตำรับขึ้นส่วนบนของร่างกาย ซึ่งส่งผลดีต่อปอดและกันเฉ่า (เฉ่า) มีสรรพคุณบำรุงส่วนกลาง และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยกลุ่มอาการร้อนที่มีสาเหตุจากอินพร่อง หากซี่และอินพร่องหรืออินพร่องร่วมกับม้ามพร่อง ต้องปรับการใช้ให้เหมาะสม^{1,3,4}

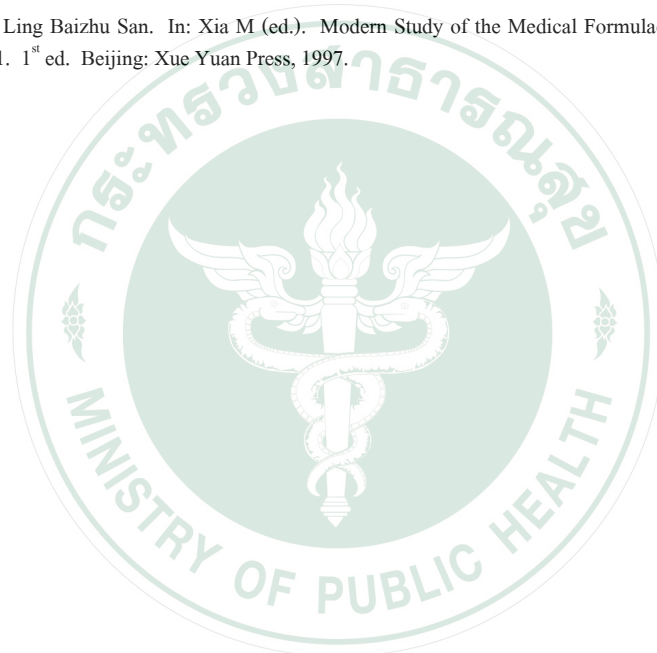
ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์กระตุ้นระบบการดูดซึมของลำไส้เล็กในกระต่าย เมื่อให้ยาทางปากกระต่ายในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์อย่างอ่อนในการกระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ หากให้ยาในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์บรรเทาอาการหดเกร็งของกระเพาะอาหารและลำไส้

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการท้องเสียที่มีสาเหตุจากม้ามพร่องทั้งในผู้ใหญ่และเด็ก บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบชนิดไม่รุนแรง ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ กระตุ้นการย่อยและดูดซึมอาหาร บรรเทาอาการลำไส้อักเสบชนิดเรื้อรัง ลดบวม และลดอาการข้างเคียงจากการฉายรังสี^{1,3,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาเขินหลงไปจูหลาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Zhao H. Shen Ling Baizhu San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ปู้จิงอี้ชีทัง (补中益气汤)

ตำราต้นตำรับ

脾胃论 脾经论 (Treatise on the Spleen and Stomach)¹

« ค.ศ.1249 Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

黄芪	Radix Astragali Membranacei	หวงจี	15 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรีนเซิน	10 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	10 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านเฉ่า (จื่อ)	5 กรัม
橘皮	Pericarpium Citri Reticulatae	จู่หวิผี	6 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกวย	10 กรัม
(酒焙干)	(baked with wine to dry)	(จิวเปย์กััน)	
升麻	Rhizoma Cimicifugae	เซิงหมา	3 กรัม
柴胡	Radix Bupleuri	ไฉหู	3 กรัม

ตำรายา ปู้จิงอี้ชีทัง (补中益气汤)

5 เซนติเมตร

หวงฉี (黄芪)

2 เซนติเมตร

จุหวี (橘皮)

5 เซนติเมตร

ดั่งกวย (จิวเปี้ยกั๋น) [当归 (酒焙干)]

2 เซนติเมตร

เหรินเชิน (人參)

2 เซนติเมตร

กั๋นเล้า (จื่อ) [甘草 (炙)]

3 เซนติเมตร

ไป๋จู (白朮)

2 เซนติเมตร

เซิงหมา (升麻)

2 เซนติเมตร

ไฉหู (柴胡)

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม หรือทำ成药เม็ดรับประทานครั้งละ 10-15 กรัม วันละ 2-3 ครั้ง รับประทานกับน้ำอุ่น^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ช่วยให้หยางซี่ลอยขึ้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะซี่ของม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง โดยมีอาการตัวร้อน มีเหงื่อ ปวดศีรษะ กลัวหนาว คอแห้งและกระหายน้ำ ต้องการดื่มน้ำอุ่น ซี่น้อย อ่อนแรงจนไม่อยากพูด รับประทานอาหารไม่รู้รส มือเท้าไม่มีแรง ลิ้นซีดมีฝ้าขาวบาง ซี่พจรอ่อน ไม่มีแรง หรือซี่พจร ทำให้หมดลูกและกระเพาะอาหารหย่อน ท้องเสีย หรือถ่ายเป็นบิดเรื้อรัง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาได้ตามความเหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคความดันเลือดต่ำ ปวดศีรษะเรื้อรัง การควบคุมการทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติผิดปกติ โรคกระเพาะอาหารลำไส้อักเสบเรื้อรัง กล้ามเนื้อลีบไม่ทำงาน กระเพาะอาหารหย่อน ลำไส้ตรงทวารหนักหย่อน มดลูกหย่อน ไตหย่อน (ไตเคลื่อนหย่อนมากเกินปกติ) มีเลือดออกเรื้อรัง มดลูกกลับเข้าที่ไม่เรียบร้อยหลังคลอด ประจำเดือนมามากเกินไป มีจ้ำเลือดจากอาการแพ้และมีอาการเป็นจ้ำ ๆ จากเกล็ดเลือดต่ำ มีไข้ต่ำ ๆ เรื้อรังในระยะพักฟื้นหรือระยะหลังผ่าตัด และโรคเรื้อรังต่าง ๆ ที่มีสาเหตุจากซี่ของม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
黄芪 หวงฉี	ตัวยาลึก	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงซี่ให้หยางลอยขึ้น เสริมสร้างภูมิต้านทานผิวหนัง ระบายน้ำ ลดบวม ช่วยสร้างเซลล์กล้ามเนื้อ และช่วยเสริมภูมิ-ต้านทาน ขับพิษหนองออกจากร่างกาย
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาสเสริม	หวานอมขม	อุ่น เล็กน้อย	เสริมซี่อย่างมาก สร้างสารน้ำ บำรุงหัวใจและม้าม สงบจิตใจ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白朮 ไปจู๋	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง แก้ ความชื้น ระบายน้ำ ระบายเหงื่อ กล่อมครรภ์
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศต้มน้ำผึ้ง)	ตัวยาเสริม	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
橘皮 จูหวีผี้ (ผิวส้มจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ดขม	อุ่น	ปรับสมดุลซี่ของม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ
当归 (酒焙干) ตังกุย (จิวเปี้ยกั้น)	ตัวยาช่วย	หวานเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดมีการ หมุนเวียน ปรับประจำเดือน ระบาย ปวด ช่วยให้น้ำมีความชุ่มชื้น
升麻 เชิงหมา	ตัวยานำพา	เผ็ด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายกระดูกโรคหัด ระบาย ความร้อนแก้พิษ ช่วยให้หยางซี่ ลอยขึ้น
柴胡 ไฉหู	ตัวยานำพา	ขมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายลดไข้แก้ตัวร้อน ผ่อนคลายระบบตับ และช่วยให้ หยางซี่ขึ้นสู่ส่วนบน คลายเครียด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ หวงฉี มีสรรพคุณบำรุงซี่ให้หยางลอยขึ้น ตัวยาเสริมได้แก่ เทรินเซิน ไปจู๋ และกั้นเฉ่า (จื่อ) มีสรรพคุณบำรุงซี่ และเสริมม้ามให้แข็งแรง ตัวยาช่วย ได้แก่ จูหวีผี้ช่วยควบคุมการไหลเวียนของซี่ ตังกุยบำรุงเลือด ตัวยานำพา ได้แก่ เชิงหมาและไฉหู มีสรรพคุณระบายความร้อน ช่วยให้หยางซี่ลอยขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ตำรับยาป้อนให้กับผู้ป่วยที่มีอาการร้อนจากอินพร่อง หรือผู้ป่วยซี่พร่องที่มีการสูญเสียสารน้ำด้วย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาปรุงอี่ซี้ทัง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายาปรุงอี่ซี้ทังมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันต้านทาน แก้อ่อนเพลีย ปกป้องตับ ปรับสมดุลและกระตุ้นการทำงานของระบบดูดซึมอาหารของลำไส้เล็กหนูกีบจักร และยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว^{1,4}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาปรุงอี่ซี้ทังมีสรรพคุณเสริมสร้างเซลล์ของภูมิคุ้มกันต้านทาน กระตุ้นการเผาผลาญ (metabolism) และการทำงานของสมองส่วนหน้า เพิ่มความแข็งแรงให้กับกล้ามเนื้อลาย กล้ามเนื้อเรียบ และกล้ามเนื้อพังผืดเส้นเอ็นต่าง ๆ กระตุ้นการทำงานของระบบการย่อย และการดูดซึมของทางเดินอาหาร^{1,3} ลดอาการอักเสบของเยื่อจมูกจากภูมิแพ้ การให้ผู้ป่วยมะเร็งในระบบทางเดินอาหารใช้ตำรายานี้ก่อนการผ่าตัด 7 วัน พบว่าสามารถป้องกันไม่ให้ภูมิคุ้มกันลดลงจากความเครียด⁶ นอกจากนี้ ตำรายานี้ยังสามารถลดอาการลำและช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยมะเร็งดีขึ้น⁷

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูขาวโดยการให้ยาทางปากในขนาด 166 กรัม/กิโลกรัม วันละ 2 ครั้ง ติดต่อกัน 3 วัน พบว่าไม่มีหนูขาวตัวใดตายภายใน 7 วัน และไม่ทำให้เกิดอาการผิดปกติใด ๆ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จิระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาปรุงอี่ซี้ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zhao H, Jiang JM. Buzhong Yiqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Yang SH, Yu CL. Antiinflammatory effects of Bu-zhong-yi-qi-tang in patients with perennial allergic rhinitis. J Ethnopharmacology 2008; 115(1): 104-9.
6. Kimura M, Sasada T, Kanai M, Kawai Y, Yoshida Y, Hayashi E, Iwata S, Takabayashi A. Preventive effect of a traditional herbal medicine, Hochu-ekki-to, on immunosuppression induced by surgical stress. Surg Today 2008; 38(4): 316-22.
7. Jeong JS, Ryu BH, Kim JS, Park JW, Choi WC, Yoon SW. Bojungikki-tang for cancer-related fatigue: a pilot randomized clinical trial. Integr Cancer Ther. 2010; 9(4): 331-8.

เซิงม่ายसान (生脉散)

ตำราต้นตำรับ

内外伤辨感论 เน้นไ่วางเบียนกันลุ่น (Differentiation on Endogenous and Exogenous Diseases)¹

« ค.ศ. 1231 Li Gao (李杲 หลี่เกา) หรือ Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	10 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis Japonici	ไม่ตง	15 กรัม
五味子	Fructus Schisandrae Chinensis	อู่เว่ยจื่อ	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม¹

การออกฤทธิ์

บำรุงชี เสริมสร้างสารน้ำ เสริมและเก็บสะสมอิน ระวังเห็้อ^{1,3}

สรรพคุณ

ใช้รักษาอาการไข้ต่าง ๆ ที่ชีและอินพร่องมาก มีอาการหายใจสั้น เหงื่อออกมาก ปากคอแห้ง ลิ้นแดงแห้ง อ่อนเพลีย ชีพจรพร่องจมน้ำไม่มีแรง หรืออาการไอเรื้อรังซึ่งเกิดจากชีและอินของปอดพร่อง ไอแห้ง หายใจสั้น เหงื่อออกเองหรือหัวใจเต้นเร็ว ชีพจรพร่องเล็กหรืออ่อนไม่มีแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการภาวะช็อคที่เกิดจากการเสียเลือดหรือขาดสารน้ำ^{1,3}

ตำรายา **เซิงม่ายसान** (生脉散)

เหรีนเซิน (人參)

อู่เว่ยจื่อ (五味子)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไม่ตง (麦冬)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เหรินเซ็น (โสมคน)	ตัวยาหลัก	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงชีและเสริมกำลัง บำรุงหัวใจและปอด
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวานอมขม	เย็น เล็กน้อย	บำรุงอิน เสริมสร้างสารน้ำ ระบายความร้อน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด
五味子 อุ๋เว่ยจื่อ	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	อุ่น	ควบคุมอินชี่ของปอด แก้อ่อนเพลีย หอบ ระบายเหงื่อ สร้างสารน้ำ แก้อะการหายใจลำบาก บำรุงประสาท

เมื่อใช้สมุนไพรทั้ง 3 ชนิดร่วมกัน จะช่วยให้การบำรุงชีสมบูรณ์ ทำให้เกิดสารน้ำ แก้อะการหายใจลำบาก ระบายเหงื่อ ทำให้เกิดพลังงานในระบบชีพจร และการเต้นของชีพจรที่อ่อนแอกลับมาดีขึ้น จึงได้ชื่อว่า “เซิงมาย (เกิดชีพจร)”^{1,3} ถ้าอาการไม่รุนแรง สามารถใช้ตั้งเซิน (党参 Radix Codonopsis Pilosulae) หรือ โสมอเมริกัน [ซีหยางเซิน (西洋参 Radix Panacis Quinquefolii)] แทนโสมคน⁴

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาน้ำ ยาแคปซูล ยาฉีด*

ข้อแนะนำการใช้

1. หากชีและอินไม่สมบูรณ์ อินพร่อง ความร้อนกำเริบ ให้ใช้โสมอเมริกันแทนโสมคน ถ้าอาการหนักมากถึงขั้นอันตราย สามารถเพิ่มน้ำหนัทยาในตำรับนี้ได้^{1,3}
2. สามารถใช้ตำรับยาเซิงมายส่านเพื่อบำรุงชีและเสริมสร้างสารน้ำในผู้ป่วยวัณโรค โรคระบบทางเดินหายใจเรื้อรัง ระบบประสาทอ่อนแอ ซึ่งเป็นสาเหตุให้มีอาการไอ หงุดหงิด นอนไม่หลับ โรคหัวใจ การเต้นของหัวใจผิดปกติแบบชีและอินพร่อง โดยปรับขนาดยาตามอาการ^{1,3}

* ในประเทศไทยไม่อนุญาตให้ใช้ยาเตรียมจากสมุนไพรในรูปแบบยาฉีด

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาเชิงม่ายสำนมีฤทธิ์กระชับหรือเก็บซี่ จึงไม่เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีไข้สูงจากสาเหตุภายนอก และยังไม่ได้กำจัดออกโดยการขับเหงื่อหรือกระทุ้งไข้ ไข้ยังไม่สลาย ผู้ป่วยหวัดแดด และผู้ป่วยที่ช้ำและสารถีถูกทำลาย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาเชิงม่ายสำน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาเชิงม่ายสำนมีฤทธิ์ควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อหัวใจ กระตุ้น ช่วยบำรุงเซลล์กล้ามเนื้อหัวใจทำให้หัวใจเต้นดีขึ้น ควบคุมการทำงานของระบบประสาทส่วนกลาง หนูถีบจักร แสดงฤทธิ์ต้านอักเสบและฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันหนูขาว ป้องกันอาการกล้ามเนื้อหัวใจตายบางส่วน ที่มีสาเหตุมาจากการขาดเลือดไปหล่อเลี้ยง⁶ และป้องกันการบาดเจ็บของสมองหนูขาวจากปฏิกิริยาออกซิเดชัน หรือจากการขาดเลือดไปหล่อเลี้ยง⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาเชิงม่ายสำนมีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดลิ่มเลือดในหลอดเลือดของผู้ป่วยโรคหัวใจ ปรับสมดุลของระดับไขมันในเลือด ช่วยป้องกันการเป็นลมเพราะแพ้แดดในผู้ป่วยอายุ รักษาอาการปวดอักเสบ บรรเทาอาการกล้ามเนื้อหัวใจตายบางส่วนซึ่งมีสาเหตุมาจากการขาดเลือดไปหล่อเลี้ยง บรรเทาอาการเจ็บหน้าอกในผู้ป่วยโรคหัวใจ ช่วยทำให้การทำงานของหัวใจที่ผิดปกติจากชีและอินพร่องดีขึ้น ช่วยให้ระบบการย่อยและการดูดซึมดีขึ้น รวมทั้งใช้รักษาอาการเวียนศีรษะในสตรีหลังคลอด รักษาอาการไข้จากหวัดแดด วัณโรคปอด เหงื่อออกมาก เหงื่อออกเอง แผลในปาก ไข้หวัดในเด็กที่เกิดจากชีและอินพร่อง และตับอักเสบในเด็ก^{1,5} จากการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ สรุปว่าการใช้ตำรับยานี้ มีประโยชน์ต่อผู้ป่วยหัวใจล้มเหลว⁷ และช่วยให้ผู้ป่วยกล้ามเนื้อหัวใจอักเสบจากการติดเชื้อไวรัสมีอาการดีขึ้น⁸

การศึกษาความปลอดภัย: จากการศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการฉีดยาฉีดที่เตรียมจากตำรับยาเชิงม่ายสำนเข้าหลอดเลือดดำ พบว่าขนาดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเทียบเท่ากับผงยา 34.64 กรัม/กิโลกรัม และการให้ตำรับยานี้ในขนาดเทียบเท่าผงยา 20 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้สัตว์ทดลองตัวใดตายภายใน 72 ชั่วโมงหลังจากให้ยา เมื่อฉีดยาที่มีความเข้มข้นเป็น 3 เท่าของยาฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 0.9 มิลลิลิตร/10 กรัม ไม่พบสัตว์ทดลองตัวใดตาย ภายใน 48 ชั่วโมง หลังจากให้ยา และเมื่อฉีดยาดังกล่าวเข้าหลอดเลือดดำหนูถีบจักรในขนาด 20 มิลลิลิตร/กิโลกรัม วันละครั้ง ทุกวันติดต่อกัน 15 วัน ไม่ทำให้เกิดอาการผิดปกติใด ๆ⁹

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สมบูรณ์ พุเจริญทรัพย์, บุญยง เศวตบวร. ตำรายาเชิงม่ายสำน. ใน มานพ เลิศสุทธีรักษ์, พงจิต เลิศสุทธีรักษ์, นิตต์นันท์ เทอดเกียรติ (บรรณาธิการ). ตำรายาจีน. [เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรยาและสมุนไพรจีน วันที่ 12-24 มิถุนายน 2547]. สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: ร้านพิมพ์ทอง, 2547.
4. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
5. Zhao H, Zhang S, Wang X. Shengmai san. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
6. Ichikawa H, Wang L, Konishi T. Prevention of cerebral oxidative injury by post-ischemic intravenous administration of Shengmai San. Am J Chin Med 2006; 34(4): 591-600.
7. Zheng H, Chen Y, Chen J, Kwong J, Xiong W. Shengmai (a traditional Chinese herbal medicine) for heart failure. Cochrane Database Syst Rev 2011;(2): CD005052.
8. Liu ZL, Liu ZJ, Liu JP, Yang M, Kwong J. Herbal medicines for viral myocarditis. Cochrane Database Syst Rev 2010; (7): CD003711.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชื่ออุ้ง (四物汤)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ใฝิงห้วยหมินเหอจีหวิฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈诗文 เฉินซือเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

熟地黄 (酒蒸)	Radix Rehmanniae Praeparata	ลูตี้หวง (จีวเจิง)	12 กรัม
当归 (酒浸炒)	Radix Angelicae Sinensis	ตั๋งกู่ย (จีวจินเฉ่า)	10 กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไปโส	12 กรัม
川芎	Radix Ligustici Chuanxiong	ชวณซุยง	8 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม¹

การออกฤทธิ์

บำรุงเลือด ปรับสมดุลของเลือด^{1,3,4}

สรรพคุณ

ใช้รักษาอาการเลือดพร่อง เลือดไหลเวียนไม่สะดวก เช่น สตรีประจำเดือนไม่ปกติ ปวดท้องน้อย ประจำเดือนหรือมีอาการตกเลือด เลือดจับเป็นก้อนหรือปวดเป็นระยะ ๆ สตรีมีครรภ์ที่ทารกดิ้นมากกว่าปกติ หรือตกเลือดไหลไม่หยุด สตรีหลังคลอดที่น้ำคาวปลาออกไม่สะดวก ลิ้มเลือดจับเป็นก้อน ปวดท้องน้อย ท้องแข็ง มีอาการสับถั่วนสะบัดหนาวจากภาวะเลือดคั่ง^{1,3,4}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการปวดระดู โลหิตจาง อ่อนเพลียหลังคลอด นานไม่เพียงพอ ลมพิษ ปวดศีรษะเนื่องจากระบบประสาท⁶

ตำรับยา ชื่ออู่ทัง (四物汤)

สุตี้หวง (จีวเจิง) [熟地黄 (酒蒸)]

ตังกุย (จีวจิ้นเฉ่า) [当归 (酒浸炒)]

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไปเส้า (白芍)

ชวนชูยง (川芎)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
熟地黄 (酒蒸) สุตี้หวง (จีวเจิง) (โกฐขี้แมลงวันแห้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงเลือด เสริมอิน เพิ่มสาร- จำเป็น เช่น น้ำอสุจิ และน้ำไข- สันหลัง
当归 (酒浸炒) ตังกุย (จีวจิ้นเฉ่า) (โกฐเชียงผัดแห้ง)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	เพิ่มการไหลเวียนและบำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ
白芍 ไปเสา	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมและเก็บกักอินของเลือด ปรับประจำเดือน สงบตับ ระวัง เหงื่อ ระวังปวด
川芎 ขวนซุย (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระวังปวด

ตัวยาสุตี้หวง (จีวเจิง) และไปเสาช่วยบำรุงเลือด แต่เป็นยาอิน จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาของการไหลเวียนของเลือด ซึ่งตัวยาอื่นในตำรับคือ ตังกุยและขวนซุย เป็นยาที่มีรสเผ็ดและอุ่น จะช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น⁶ เมื่อนำตัวยาทั้งหมดมารวมเป็นตำรับเดียวกัน จึงช่วยบำรุงเลือด ปรับการไหลเวียนของเลือดและปรับประจำเดือนได้ด้วย หากผู้ป่วยมีภาวะเลือดคั่ง หรือมีลิ่มเลือดอุดตันร่วมด้วย ให้เปลี่ยนตัวยาไปเสาเป็นเซอเสา (赤芍 Radix Paeoniae Rubra) แทน และหากผู้ป่วยมีภาวะโลหิตร้อน ให้เปลี่ยนตัวยาสุตี้หวงเป็นตี้หวง (地黄 โกฐขี้แมลงวัน) แทน⁵

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาน้ำ ยาฉีด*⁷

ข้อแนะนำการใช้

ตำรับยาชื่ออุ้งทั้งเป็นยาบำรุงเลือดที่นิยมใช้เป็นตำรับพื้นฐานในการปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการใจสั่น เวียนศีรษะ หน้ามอคล้ำ ลิ้นซีด ชีพจรเล็กและเลือดพร่อง^{1,4} เหมาะกับอาการเรื้อรัง หรืออาการที่ไม่รุนแรง⁶

* ในประเทศไทยไม่อนุญาตให้ใช้ยาเตรียมจากสมุนไพรในรูปแบบยาฉีด

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาชื่ออุ้งหังไม่เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่หยางของม้ามและกระเพาะอาหารพร่อง ซึ่งมีอาการเบื่ออาหารและถ่ายเหลว^{1,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาชื่ออุ้งหัง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาชื่ออุ้งหังมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันต้านทาน ชะลอความแก่ บรรเทาอาการโลหิตจาง จากการศึกษาในหนูตะเภา พบว่าตำรับยานี้ช่วยบรรเทาอาการหลังจากการแท้งลูก⁵ กลุ่มประสาท บรรเทาอาการเกร็งของมดลูก ช่วยให้เป็นประจำเดือนมาเป็นปกติ⁶ ตำรับยานี้ยังมีฤทธิ์ช่วยควบคุมการสร้างเม็ดเลือดแดงของไขกระดูกหนูถีบจักร⁸ ทำให้มีการสร้างเม็ดเลือดแดงมากขึ้น⁹ การศึกษาในหลอดทดลองพบว่า ตำรับยานี้สามารถกระตุ้นให้เซลล์ท่อน้ำนมมีการเพิ่มจำนวน¹⁰

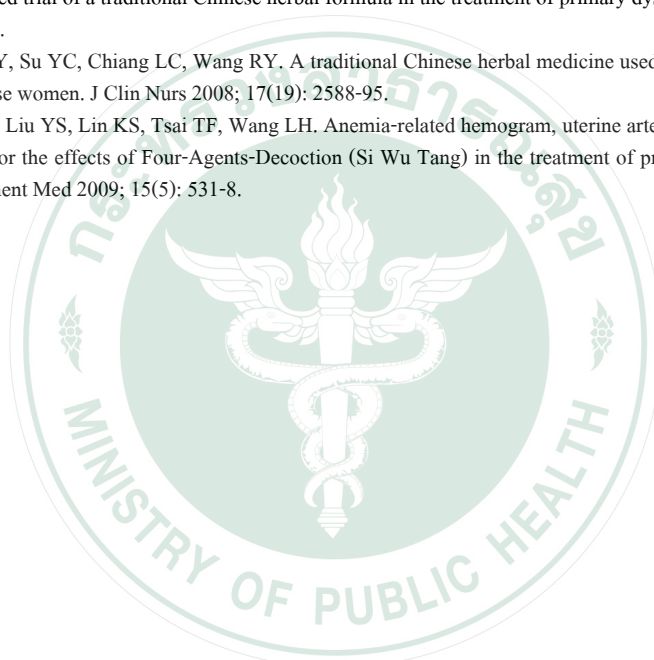
การศึกษาทางคลินิก: มีการศึกษาใช้ตำรับยานี้ใน 2-3 รอบของการมีประจำเดือน โดยให้ยาติดต่อกัน 5 หรือ 7 วัน หลังเริ่มมีประจำเดือน พบว่าสามารถบรรเทาอาการปวดระดูได้เพียงเล็กน้อย แต่ในรอบเดือนถัดไปไม่ได้ให้ยา จะมีอาการปวดลดลงอย่างชัดเจน^{11,12} นอกจากนี้ พบว่าตำรับยานี้ทำให้ความดันเลือดสูงขึ้น แต่ไม่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของค่าทางชีวเคมีที่เกี่ยวข้องกับภาวะเลือดจาง¹³

การศึกษาความปลอดภัย: การฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักรในขนาด 2 กรัม/กิโลกรัม พบว่าไม่ทำให้สัตว์ทดลองตาย⁷

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. Li F, Fan QL, Zhu ZB, Zhao JQ, Zhu WX. Science of prescriptions: A newly compiled practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2000.
4. สมบูรณ์ พุเจริญทรัพย์, บุญยง เสวตบรร. ตำรับยาชื่ออุ้งหัง. ใน มานพ เลิศสุทธีรักษ์, พงจิต เลิศสุทธีรักษ์, นิตต์นันท์ เทอดเกียรติ (บรรณาธิการ). ตำรับยาจีน. [เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรยาและสมุนไพรจีน วันที่ 12-24 มิถุนายน 2547]. สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. กรุงเทพมหานคร: ร้านพิมพ์ทอง, 2547.
5. Ou M, Li YW, Gao HS, Cen WW. Chinese-English manual of common-used prescriptions in traditional Chinese medicine. 1st ed. Guangzhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1991.
6. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. Seattle: Eastland Press, 1990.

7. Ru K, Jiang JM. Siwu tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
8. Guo P, Ma ZC, Li YF, Liang QD, Wang JF, Wang SQ. Effect of siwu tang on protein expression of bone marrow of blood deficiency mice induced by irradiation. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2004; 29(9): 893-6.
9. Tan W, Song CS, Tan HL, Liu LL, Ma ZC, Wang YG, Gao Y. Hematopoietic effect of siwu decoction in the mice with blood deficiency induced by compound method of bleeding, starved feeding and exhausting. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2005; 30(12): 926-9.
10. Chang CJ, Chiu JH, Tseng LM, Chang CH, Chien TM, Chen CC, Wu CW, Lui WY. Si-Wu-Tang and its constituents promote mammary duct cell proliferation by up-regulation of HER-2 signaling. Menopause 2006; 13(6): 967-76.
11. Yeh LL, Liu JY, Lin KS, Liu YS, Chiou JM, Liang KY, Tsai TF, Wang LH, Chen CT, Huang CY. A randomised placebo-controlled trial of a traditional Chinese herbal formula in the treatment of primary dysmenorrhoea. PLoS One 2007; 2(8): e719.
12. Cheng JF, Lu ZY, Su YC, Chiang LC, Wang RY. A traditional Chinese herbal medicine used to treat dysmenorrhoea among Taiwanese women. J Clin Nurs 2008; 17(19): 2588-95.
13. Yeh LL, Liu JY, Liu YS, Lin KS, Tsai TF, Wang LH. Anemia-related hemogram, uterine artery pulsatility index, and blood pressure for the effects of Four-Agents-Decoction (Si Wu Tang) in the treatment of primary dysmenorrhea. J Altern Complement Med 2009; 15(5): 531-8.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กุกยฝี่ทัง (归脾汤)

ตำราต้นตำรับ

济生方 จี้เซิงฟาง (Prescriptions for Succouring the Sick หรือ Recipes for Saving Lives)¹

« ค.ศ.1253 Yan Yonghe (严用和 เอียนย่งเหอ) »²

ส่วนประกอบ

人参	Radix Ginseng	เหรีนเซิน	15	กรัม
黄芪	Radix Astragali Membranacei	หวงฉี	30	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	30	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านเฉ่า (จี้)	8	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุกย	3	กรัม
茯神	Poria cum Ligno Hospite	ฝู่เลิน	30	กรัม
酸枣仁	Semen Ziziphi Spinosae	ซวนเจ้าเหรีน	30	กรัม
(炒, 去壳)	(stir-fried, shell removed)	(เฉ่า, ซวีเค่อ)		
龙眼肉	Arillus Longan	หลงเหยี่ยนโร่ว	30	กรัม
远志 (蜜炙)	Radix Polygalae (honey-parched)	หย่วนจี้ (มีจี้)	3	กรัม
木香	Radix Aucklandiae	มู่เซียง	15	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	6	กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ้า	3	ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม หรือเตรียมเป็นยาลูกกลอนน้ำผึ้ง โดยเพิ่มน้ำหนักของตัวยาตามสัดส่วนข้างต้น ขนาดเม็ดละ 9 กรัม รับประทานเวลาท้องว่าง ครั้งละ 1 เม็ด วันละ 3 ครั้ง¹

ตำรายา กุยฝี่หัง (归脾汤)

2 เซนติเมตร

เหวียนเซิน (人參)

2 เซนติเมตร

หวงฉี (黄芪)

2 เซนติเมตร

ไป่จู้ (白朮)

2 เซนติเมตร

กัณฑ์ (จื่อ) [甘草(炙)]

5 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

ฝูเลิน (茯神)

ตังกุย (当归)

2 เซนติเมตร

ชวนเจ้าเหริน (酸枣仁)

2 เซนติเมตร

หลงเหียนโร่ว (龙眼肉)

2 เซนติเมตร

หยวนจื่อ (远志)

2 เซนติเมตร

มู่เซียง (木香)

3 เซนติเมตร

เจียงเจียง (生姜)

2 เซนติเมตร

ต้าเจ้า (大枣)

การออกฤทธิ์

บำรุงเลือด เสริมระบบม้าม บำรุงหัวใจ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาโรคที่ระบบหัวใจ ม้าม ชีและเลือดพร่อง โดยมีอาการใจสั่น หลงลืม นอนไม่หลับ เหนื่อยล้า ออกกำลังกาย อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร หน้าซีดเหลือง ลิ้นซีด มีฝ้าขาวบาง ชีพจรเล็กและเชื่องช้า^{1,3}

รักษาโรคที่ระบบม้ามมีการไหลเวียนของเลือดผิดปกติ โดยมีอาการถ่ายอุจจาระเป็นเลือด ตกเลือดในสตรี ประจำเดือนมาก่อนกำหนด ประจำเดือนมีปริมาณมาก สีซีดจาง หรือไหลไม่หยุด หรืออาจมีอาการตกขาว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถปรับเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่การควบคุมของประสาทอัตโนมัติและประสาทหัวใจผิดปกติ มีอาการของสตรีวัยทอง นอนไม่หลับ หลงลืม โลหิตจาง เกิดเลือดและโปรตีนต่ำ กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรัง เส้นประสาทบริเวณกระเพาะอาหารอักเสบ มดลูกมีเลือดออก เนื่องจากประสิทธิภาพการทำงานของหัวใจบกพร่อง ม้ามพร่อง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาหลัก	หวานอมขม	อุ่น	เสริมชื้ออย่างมาก สร้างสารน้ำ
黃芪 หวงฉี	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่น	บำรุงหัวใจและม้าม สงบจิตใจ
白朮 ไปจู๋	ตัวยาเสริม	ขม	อุ่น	บำรุงม้ามและชี เสริมภูมิคุ้มกัน
甘草 (炙) กันฉ่า (จื่อ)	ตัวยาเสริม	อมหวาน	อุ่น	ระงับเห็
(ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)		หวาน	อุ่น	บำรุงชื้อ เสริมม้ามให้แข็งแรง ขับ
當歸 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	ความชื้น ระบายน้ำ ระงับเห็
茯神 ฟู่ลิน	ตัวยาช่วย	อมเผ็ด	อุ่น	เสริมชื้อ บำรุงส่วนกลางของ
(โป่งรากสนติดเนื้อไม้)		หวาน	สุขุม	ร่างกาย เสริมความชุ่มชื้นให้
		เล็กน้อย		ปอด แก้อิ ไช้เสมหะ แก้อึด
				บำรุงตับ บำรุงเลือด ช่วยให้เลือด
				ไปเลี้ยงหัวใจดีขึ้น
				ระบายน้ำ ช่วยให้อึดใจสงบ ช่วย
				ให้นอนหลับดีขึ้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
酸枣仁 (炒, 去壳) ชวนเจ้าเหริน (เฉ่า, ชวีเค่อ)	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	สุขุม	บำรุงหัวใจและตับ สงบประสาท ระงับเหงื่อ
龙眼肉 หลงเหยียนโร่ว (เนื้อผลลำไย)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	อุ่น	บำรุงม้ามและตับ เพิ่มเลือดมา หล่อเลี้ยงระบบหัวใจ
远志 (蜜炙) หย่วนจื่อ (มัจจื่อ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น เล็กน้อย	สงบประสาท ขับเสมหะ เปิดทวาร ทำให้ความสัมพันธ์ของการทำงาน ระหว่างหัวใจและไตดีขึ้น
木香 มู่เซียง (โกฐกระดูก)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ชีพจรเวียน ระงับปวด เจริญอาหาร กระตุ้นการทำงานของ ของม้าม เพื่อป้องกันชี่ติดขัดจาก ยาบำรุงซึ่งเลือดที่มากเกินไป ซึ่ง ทำให้เลือดข้นและขัดต่อการ ทำงานในระบบลำเลียงของ กระเพาะอาหารและม้าม
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ปรับสมดุลม้ามและกระเพาะ- อาหาร
大枣 ต้าเฉ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	ปรับสมดุลม้ามและกระเพาะ- อาหาร

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเหรินเฉินและหวงจีเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณบำรุงชี่และเสริมม้ามให้แข็งแรง ตัวยาเสริม ได้แก่ ไปจูและกันเฉ่า (จื่อ) ช่วยบำรุงม้าม เสริมชี่ ช่วยเสริมสร้างต้นกำเนิดของชี่และเลือด ตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกวยช่วยหล่อเลี้ยงตับเพื่อสร้างเลือดไปเลี้ยงหัวใจ ฝูเลิน ชวนเจ้าเหริน และหลงเหยียนโร่วบำรุงหัวใจ สงบจิตใจ หย่วนจื่อทำให้หัวใจและไตประสานการทำงานกันดีขึ้น และจิตใจสงบ มู่เซียงช่วยปรับชี่ กระตุ้นการทำงานของม้ามเพื่อป้องกันชี่ติดขัดจากยาบำรุงซึ่งเลือดที่มากเกินไป ซึ่งทำให้เลือดข้นและขัดขวางการลำเลียงในระบบของกระเพาะอาหารและม้าม^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาน้ำ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับนี้กับผู้ป่วยที่มีความร้อนหรือไข้หลงในซึ่งเกิดจากอินพร่อง และชีพจรเต้นเร็ว^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารชนิดเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยปรับสมดุลและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของสมอง ทำให้การขับน้ำย่อยและการเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหารและลำไส้กลับคืนสู่สภาพปกติ⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาระบบหัวใจและม้ามที่ชื้นและเลือดไม่สมบูรณ์เพียงพอ มีอาการใจสั่น หยางพร่องทำให้เท้าบวม บรรเทาอาการตับอักเสบชนิดเรื้อรัง เป็นจำเริญได้ ผิวหนัง ระวังอาการตกเลือดในสตรี ประจำเดือนมาก่อนกำหนด บรรเทาอาการนอนไม่หลับ อ่อนเพลีย วิงเวียนศีรษะ⁴ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบการเผาผลาญสารอาหารให้เป็นพลังงาน และเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, ชีวันรัตน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาทุกตำรับ. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Liu JG, Jiang JM. Gui Pi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ลิวเว่ยตี้หวงหวาน (六味地黄丸)

ตำราต้นตำรับ

小儿药证直诀 เลี้ยวเออร์เย่าเจิ้งจื้อจู่เหวีย (Key to Therapeutics of Children's Diseases)¹

« ค.ศ. 1114 Qian Yi (钱乙 ฉีเยินอี้) »²

ส่วนประกอบ

熟地黄 (酒蒸)	Radix Rehmanniae Praeparata	ลิวตี้หวง (จิวเจิ้ง)	240 กรัม
山茱萸	Fructus Corni	ซานจูยู่หวิ	120 กรัม
山药	Rhizoma Dioscoreae	ซานเย่า	120 กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	90 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	90 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	90 กรัม

วิธีใช้

นำยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด เตรียมเป็นยาลูกกลอนโดยใช้น้ำผึ้งเป็นน้ำกระสายยา รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2-3 ครั้ง รับประทานกับน้ำต้มสุกอุ่น หรือน้ำต้มสุกผสมเกลือให้มีรสกร่อยเล็กน้อย หรือต้มเอาน้ำดื่มโดยปรับขนาดยาให้เหมาะสม^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงตับและไต เสริมอินและธาตุน้ำ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะอินของตับและไตพร่อง โดยมีการปวดหรือเมื่อยล้าบริเวณเอว มึนหรือเวียนศีรษะ ตาลาย หูอื้อ หูหนวก เหงื่อออกตอนหลับ น้ำอสุจิหลังออกมาไม่รู้ตัว ทารกกระหม่อมปิดไม่มีดอกอาการจากอินพร่องจนเกิดภาวะร้อนพร่อง ทำให้มีไข้ในช่วงบ่ายและกลางคืน หรือมีเหงื่อออก ฝ่ามือฝ่าเท้าร้อน กระหายน้ำ ปวดฟันจากภาวะร้อนพร่อง ปากแห้ง คอแห้ง ลิ้นแดง ฝ่ามือ ฝ่าเท้า ชีพจรเล็กและเร็ว^{1,3}

ตำรายา ลี้วเว่ยตี้หวงหวาน (六味地黄丸)

3 เซนติเมตร

สุ้ตี้หวง (จี้วเจีง) [熟地黄 (酒蒸)]

2 เซนติเมตร

ซานจูยวี่ (山茱萸)

2 เซนติเมตร

ซานยา (山药)

3 เซนติเมตร

เจ้อเจี๋ย (泽泻)

3 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

2 เซนติเมตร

ตันผี้ (丹皮)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคประสาทอัตโนมัติ ผิดปกติ ความดันเลือดสูง ผื่นงูไหลเลือดแข็งตัว โรคเบาหวาน ไตอักเสบเรื้อรัง ไทรอยด์เป็นพิษ วัณโรคปอด ทางเดินปัสสาวะติดเชื้อเรื้อรัง หอบหืด ประจำเดือนขาดหาย ประจำเดือนมาน้อย พัฒนาการทางร่างกายและสมองของทารกช้าผิดปกติที่เกิดจากภาวะอินของตับและไตพร่อง^{1,3} ผู้ป่วยที่มีอาการเหนื่อยง่าย เส้นประสาทตาและจอประสาทตาอักเสบ⁴

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
熟地黄 (酒蒸) สุตี้หวง (จีวเจิง) (โกฐขี้แมวหนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิและ ไขกระดูก
山茱萸 ชานจูหวิ	ตัวยาเสริม	เปรี้ยว อมฝาด	อุ่น เล็กน้อย	เสริมบำรุงตับและไต เก็บออม สารจำเป็น เหนียวรังการหลังเร็ว ของอสุจิและปัสสาวะ
山药 ชานเย่า	ตัวยาเสริม	หวาน	กลาง	บำรุงซี่ เสริมอิน บำรุงม้าม ปอด และไต เหนียวรังสารจำเป็น แก่ ตกขาว
泽泻 เจ้อเซี่ย	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบาย ความร้อน
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	กลาง	ขับน้ำ สลายความชื้น บำรุงม้าม สงบประสาท
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโบตัน)	ตัวยาช่วย	ขมอมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น ลง กระจายเลือดเสีย ทำให้การ ไหลเวียนของเลือดดีขึ้น

ตำรับยานี้เน้นการใช้สุตี้หวง (จีวเจิง) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณเสริมอินของไต เสริมอสุจิ และไขกระดูก ตัวยาเสริม ได้แก่ ชานจูหวิเสริมบำรุงตับและไต และชานเย่าเสริมอินของไตและบำรุงม้าม ตัวยาช่วย ได้แก่ เจ้อเซี่ยเมื่อใช้ร่วมกับสุตี้หวง (จีวเจิง) จะช่วยขับปัสสาวะ ตันผีใช้ร่วมกับชานจู-

ยู่หวิจะช่วยระบายความร้อนสูงในตับ ผู้หลังใช้ร่วมกับซานเย่าจะช่วยขับความชื้นในม้าม ตำรายานี้เป็นทั้งยาบำรุงและระบาย แต่เน้นการบำรุงเป็นหลัก^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาซงพร้อมดื่ม ยาเม็ด ยาน้ำ ยาต้ม⁵

ข้อควรระวังในการใช้

ควรระมัดระวังการใช้ตำรายาลี้วเว่ยตี้หวงหวานในผู้ป่วยม้ามพร่องที่มีการเผาผลาญและการขับเคลื่อนไม่ดี^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาลี้วเว่ยตี้หวงหวาน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในสัตว์ทดลองหลายชนิด พบว่าตำรายาลี้วเว่ยตี้หวงหวาน มีฤทธิ์เพิ่มน้ำหนักของอวัยวะ รังไข่ และมดลูก เพิ่มจำนวนตัวอสุจิ ลดไขมันในเลือด ลดน้ำตาลในเลือด ยับยั้งการแข็งตัวของผนังหลอดเลือด ช่วยการไหลเวียนของเลือด ลดความดันโลหิต ชะลอความแก่ เสริมสมรรถนะการทำงานของร่างกาย กระตุ้นภูมิคุ้มกัน ปกป้องตับ และช่วยให้ประสิทธิภาพการทำงานของไตดีขึ้น^{5,6}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาลี้วเว่ยตี้หวงหวานมีสรรพคุณเสริมกำลัง บำรุงร่างกาย พ้นการทำงานของไตที่อ่อนแอเรื้อรังจากไตอินพร่องและร้อนชื้น ลดอาการบวมและปัสสาวะมีโปรตีนในผู้ป่วยโรคไต บรรเทาอาการปัสสาวะบ่อย มีประสิทธิภาพสำหรับรักษาการเป็นหมันในผู้ชาย บรรเทาอาการของหญิงวัยหมดประจำเดือน ลดความดันเลือด ปรับการทำงานของระบบต่อมไร้ท่อ รักษาโรคเบาหวานชนิดไม่พึ่งพาอินซูลิน หอบหืดจากไตพร่อง และหลอดเลือดอักเสบ^{1,3,6}

การศึกษาความปลอดภัย: การให้ตำรายาลี้วเว่ยตี้หวงหวานทางปากหนูขาว ขนาด 500, 1,000 และ 2,000 มิลลิกรัม/โลกรัม เพียงครั้งเดียว และให้วันละครั้ง นาน 13 สัปดาห์ พบว่าไม่มีหนูตาย ไม่มีความผิดปกติของน้ำหนักตัว ค่าทางโลหิตวิทยาและชีวเคมี และพฤติกรรมทางคลินิก⁷ เมื่อให้ตำรายาลี้วเว่ยตี้หวงหวานทางปากหนูถีบจักรในขนาด 0.6, 3 และ 30 กรัม/กิโลกรัม ติดต่อกันนาน 14 เดือน พบว่าไม่ทำให้หนูเป็นมะเร็ง แต่กลับสามารถลดการเกิดเนื้องอกได้⁸

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาลี้วเว่ยตี้หวงหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
5. Hu SM, Jiang JM. Liuwei Dihuang Wan. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Herbal Formulas and Applications. CA: Art of Medicine Press, 2008.
7. Ha H, Lee JK, Lee HY, Koh WS, Seo CS, Lee MY, Huang DS, Shin H. Safety Evaluation of Yukmijihwang-tang: assessment of acute and subchronic toxicity in rats. Evid Based Complement Alternat Med 2011; 2011: 672136.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ต้าปู้อินหวาน (大补阴丸)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ต้นชีชินฟา (Danxi's Experimental Therapy)¹

« ค.ศ.1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันชี) »²

ส่วนประกอบ

熟地黄 (酒蒸)	Rhizoma Rehmanniae Praeparata (steamed in rice wine)	สุตี้หวง (จิวเจิง)	180	กรัม
龟板 (酥炒)	Plastrum Testudinis (fried with honey to crisp)	ก๊วยป๋น (ซูเฉ่า)	180	กรัม
黄柏 (炒)	Cortex Phellodendri (parched)	หวงไป่ (เฉ่า)	120	กรัม
知母 (酒浸炒)	Rhizoma Anemarrhenae (macerated in rice wine and then parched)	จื่อหมู่ (จิวจิ้นเฉ่า)	120	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทิ้งหมดมาบดให้ละเอียด เติมน้ำที่ได้จากการนึ่งกระดูกสันหลังหมูในปริมาณพอเหมาะ คลุกเคล้าให้เข้ากัน นวดยาให้มีลักษณะเหมือนดินเหนียว ผสมน้ำผึ้งบริสุทธิ์ที่เคี่ยวจนเหนียวและมีสีคล้ำ จากนั้นนำมาปั้นเป็นยาลูกกลอน หนักเม็ดละประมาณ 9 กรัม รับประทานครั้งละ 1 เม็ด วันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น โดยใช้น้ำเกลือเจือจางเป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรับข้างต้น 10 เท่า³

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ลดความร้อนจากอินพร่อง^{1,3}

ตำรับยา **ต้าปู้อินหวาน** (大补阴丸)

ลูตี่หวาง (จี้วเจิง) [热地黄 (酒蒸)]

2 เซนติเมตร

ก๊วยป๋น (ชู่เฉ่า) [龟板 (酥炒)]

2 เซนติเมตร

หวางป้อ (เฉ่า) [黄柏 (炒)]

2 เซนติเมตร

จื่อหมู่ (จี้วจิ้นเฉ่า) [知母 (酒浸炒)]

2 เซนติเมตร

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอินพร่องที่มีความร้อนแกร่ง โดยมีอาการไข้ต่ำ ๆ ช่วงบ่าย ซึ่งมักเกิดกับผู้ป่วย วัณโรคกระดูก ปวดร้อนที่เข่า ขาไม่มีแรง มีเหงื่อลักออก (เหงื่อออกขณะหลับ ตื่นแล้วไม่มีเหงื่อ) น้ำกามเคลื่อนในขณะนอนหลับ ไขมันเลือดปน อาเจียนเป็นเลือด มีอารมณ์โกรธง่าย หงุดหงิด กระวน กระวาย ลิ้นแดง มีฝ้าน้อย ชีพจรตำแหน่ง “ฉื่อ” เต็มเร็วและแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคต่อมไทรอยด์ทำงานมากเกินไป วัณโรคไต วัณโรคกระดูก และโรคเบาหวาน ที่มีลักษณะของกลุ่มอาการอินพร่องหยางแกร่ง¹

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
热地黄 (酒蒸) สั้วตีหวง (จี่วเจิง) (โกฐขี้แมลงวันแห้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิ และไขกระดูก
龟板 (酥炒) ก๊วยป๋น (ซูเฉ่า) (กระดองเต่าคั่ว)	ตัวยาหลัก	เค็ม อมหวาน	เย็น	เสริมอิน ลดหยาง บำรุงไต บำรุงกระดูก บรรเทาอาการปวด เมื่อยเอว ปวดหัวเข่า เส้นเอ็น
黄柏 (炒) หวงป้อ (เฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่าง ของร่างกาย
知母 (酒浸炒) จื่อหมู่ (จี่วจิ้นเฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อน เสริมอิน ให้ ความชุ่มชื้น

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ สั้วตีหวง (จี่วเจิง) และก๊วยป๋น (ซูเฉ่า) ซึ่งใช้ปริมาณมากกว่าปกติ มีสรรพคุณเสริมอิน ควบคุมหยาง เพิ่มสารน้ำ ควบคุมธาตุไฟ ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงป้อ (เฉ่า) และจื่อหมู่ (จี่วจิ้นเฉ่า) มีสรรพคุณระบายความร้อนและรักษาอินไว้ ไขกระดูกสันหลังหมุและน้ำผึ้งเป็นตัวยาช่วยและนำพา มีสรรพคุณเสริมบำรุงร่างกาย และช่วยตัวยาหลักในการเสริมบำรุงสารจำเป็นพื้นฐานของร่างกาย รวมทั้งช่วยควบคุมความขมและความแห้งของหวงป้อ (เฉ่า)^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาต้ม^{1,4}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีธาตุอ่อน ง่ายเหลว^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณลดไข้ บรรเทาอาการอักเสบ สงบจิตใจ ควบคุมระบบประสาทอัตโนมัติที่ตื่นตัว และบำรุงสุขภาพร่างกาย^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพิณวงศ์. ตำรับยาตำปูลินหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อี๋ก้วนเจี้ยน (一贯煎)

ตำราต้นตำรับ

续名医类案 ชูหมิงอีเล่ย์อัน (Supplement to the Classified Medical Records of Famous Physicians)¹

« ค.ศ. 1770 Wei Zhixiu (魏之绣 เว่ยจื่อซิว) »²

ส่วนประกอบ

地黄	Radix Rehmanniae	ตั้หวง	30 กรัม
北沙参	Radix Glehniae	เป่ย์ซาเซิน	10 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis Japonici	ไม่ตง	10 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกวย	10 กรัม
枸杞子	Fructus Lycii	โก้วจื่อจื่อ	10 กรัม
川楝子	Fructus Meliae Toosendan	ชวณเลี่ยนจื่อ	5 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมบำรุงอินของตับและไต กระจายและปรับชีของตับ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะอินของตับและไตพร่อง เจ็บชายโครงเนื่องจากชืดขัด มีอาการแน่นหน้าอก หรือเจ็บเสียดชายโครง เรอเปรี้ยว คอแห้ง ปากแห้ง ลิ้นแดงแห้ง ใส้เลื่อนหรือมีก้อนเถาตาน ชีพจรเล็กอ่อนหรือพร่องตึง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคตับอักเสบเรื้อรัง ตับแข็ง ระยะเริ่มต้น ไชมันที่ตับสูง กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง กระเพาะอาหารเป็นแผล โรคเบาหวาน ความดันเลือดสูง และอาการของโรคเรื้อรังต่าง ๆ ที่มีสาเหตุจากภาวะอินของตับและไตพร่อง^{1,3}

ตำรับยา อี้ก้วนเจียน (一贯煎)

ตั้หวง (地黄)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

เป่ย์ซาเซิน (北沙参)

ไม่ต่ง (麦冬)

2 เซนติเมตร

5 เซนติเมตร

ต้งกู่ย (当归)

โก่วฉีจื่อไม่ต่ง (枸杞子)

2 เซนติเมตร

ชวณเลี่ยนจื่อ (川楝子)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
地黄 地黄 (โกฐเชียง)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น บำรุงเลือดและอินซีกของตับและไต เสริมสสารน้ำ
北沙参 เปย์ซาเซิน	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน ระบายความร้อนที่ปอด เสริมสสารน้ำ บำรุงกระเพาะอาหาร และช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาในการ เสริมอิน บำรุงเลือดและสร้างสสารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น เสริม สสารน้ำ บำรุงกระเพาะอาหาร ระบาย ความร้อนของหัวใจ ลดอาการ กระวนกระวาย และช่วยเพิ่มฤทธิ์ ของตัวยาในการเสริมอิน บำรุง เลือด และสร้างสสารน้ำ
当归 ตังกุย (โกฐเชียง)	ตัวยาเสริม	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้ ปกติ ระงับปวด หล่อลื่นลำไส้ และ ช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาในการเสริม อิน บำรุงเลือด และสร้างสสารน้ำ
枸杞子 โก้วฉีจื่อ	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงตับและไต บำรุงสายตา และ ช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาในการเสริม อิน บำรุงเลือดและสร้างสสารน้ำ
川楝子 ชวนเลี่ยนจื่อ (เลี่ยนดอกขาว)	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็น	ช่วยให้ซี่ทมนเวียน ระงับปวด ผ่อนคลายซี่ของตับ คลายเครียด

ตำรับยานี้เน้นใช้ตัวยาหลัก มีสรรพคุณบำรุงเลือดและอินซีกของตับและไต เสริมสสารน้ำ ตัวยาเสริม ได้แก่ เปย์ซาเซิน ไม่ตง ตังกุย และโก้วฉีจื่อ มีสรรพคุณช่วยเสริมอินของตับ เมื่อใช้ตัวยา

เหล่านี้อาจช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตัวยาในการเสริมอิน บำรุงเลือดและสร้างสารน้ำ ชวนเลี้ยงเนื้อ เป็นตัวยาช่วยและนำพา เมื่อใช้ปริมาณน้อยในตำรับยาจะช่วยผ่อนคลายตับและช่วยให้ชุ่มชื้นในเยื่อเมือกของช่องปากและลำคอ มีรสขมและมีคุณสมบัติแห้ง แต่คุณสมบัติแห้งนี้สามารถควบคุมได้ ทำให้ฤทธิ์ผ่อนคลายตับยังคงอยู่เมื่อใช้ร่วมกับตัวยาอื่น ๆ ในตำรับซึ่งมีปริมาณมาก มีรสหวาน และมีคุณสมบัติเย็น และล้วนเป็นยาเสริมอิน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยาอีกัวนเจียนกับผู้ป่วยที่มีเสมหะมากหรือเสมหะตกค้างภายใน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาอีกัวนเจียน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาอีกัวนเจียนมีฤทธิ์ปกป้องตับหนูถีบจักร สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ยับยั้งการเกิดแผลในกระเพาะอาหารหนูขาว⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาอีกัวนเจียนมีสรรพคุณบำรุงและปกป้องตับ ลดน้ำตาลในเลือด เสริมภูมิคุ้มกัน ลดการอักเสบ ระบายความร้อน ระงับปวด สงบประสาท และปรับระบบประสาทอัตโนมัติให้สมดุล^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ผงยาทางปากหนูถีบจักรขนาด 40 และ 50 กรัม/กิโลกรัม พบว่าการกินอาหารและการเคลื่อนไหวของหนูถีบจักรยังเป็นปกติ และไม่พบหนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 72 ชั่วโมงหลังจากได้รับยา⁴

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาอีกัวนเจียน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Hu XM, Wang L. Yiguan Jian. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เซินชีหวน (肾气丸)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุ้ยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

地黄(干)	Radix Rehmanniae	ตั๋หวง (กั้น)	240 กรัม
山药	Rhizoma Dioscoreae	ซานเย่า	120 กรัม
山茱萸	Fructus Corni	ซานจูยฺหวี่	120 กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	90 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	90 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	90 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก้วยจื่อ	30 กรัม
附子(炮)	Radix Aconiti Praeparata	ฟู่จื่อ (เผ้า)	30 กรัม

(stir-baked at high temperature)

ตำรายา เซินชีหวน (肾气丸)

2 เซนติเมตร

ตั้หวง (กั๋น) [地黄(干)]

2 เซนติเมตร

ซานเย่า (山药)

2 เซนติเมตร

ซานจฺวฺยฺหวี่ (山茱萸)

3 เซนติเมตร

เจ้อเซี่ย (泽泻)

2 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

2 เซนติเมตร

ตันผี (丹皮)

2 เซนติเมตร

กั๊ยจื่อ (桂枝)

2 เซนติเมตร

ฟู่จื่อ (เผ้า) [附子(炮)]

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาดบเป็นผงละเอียด เตรียมเป็นลูกกลอนน้ำผึ้งหนักเม็ดละ 9 กรัม รับประทานกับน้ำสุกอุ่น ครั้งละ 1 เม็ด วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น หรือเตรียมเป็นยาต้มโดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรายาข้างต้น 10 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงเสริมหยาง เพิ่มความอบอุ่นให้ไต^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะหยางของไตไม่สมบูรณ์ โดยมีอาการเมื่อยล้า ขาไม่มีแรง ช่วงล่างของร่างกายมีอาการเย็น ท้องน้อยหดเกร็ง ร้อนรุ่มหน้าอก กระสับกระส่าย ปัสสาวะไม่คล่อง หรือมีปัสสาวะมาก ผิดปกติ และเสมหะขึ้นตกค้าง หรือมีอาการของโรคเบาหวาน เช่น หิวบ่อย กระหายน้ำ ปัสสาวะบ่อย และชาวมือน้ำ ลิ้นมีลักษณะอ้วนหนาและชื้น ชีพจรพร่อง อ่อนแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคไตอักเสบเรื้อรัง โรคเบาหวาน ประสาทอัตโนมัติผิดปกติ ประสาทเสื่อมในผู้สูงอายุ ต่อมลูกหมากโตในระยะต้น มีบุตรยาก โรคขาดประจำเดือน และกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรังต่าง ๆ ที่การทำงานของระบบขับปัสสาวะผิดปกติโดยมีสาเหตุจากหยางของไตไม่สมบูรณ์^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
地黄 (干) ตี้หวง (กัน) (โกฐเชียง)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น บำรุงอิน เสริมสารน้ำ
山药 ซานเย่า	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงชี เสริมอิน บำรุงม้าม ปอดและไต เหนี่ยวรั้งสารจำเป็น แก่ตักขาว
山茱萸 ซานจูหวี	ตัวยาเสริม	เปรี้ยว อมฝาด	อุ่น เล็กน้อย	เสริมบำรุงตับและไต เก็บบอสมสาร-จำเป็น เหนี่ยวรั้งการหลั่งเร็วของอสุจิ และควบคุมการขับปัสสาวะให้ดีขึ้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
泽泻 เจื่อเซี่ย	ตัวยาช่วย	จืด	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	จืด	สุขุม	ขับน้ำ สลายความชื้น บำรุงม้าม สงบจิตใจ
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโบตัน)	ตัวยาช่วย	ขมอม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง
		เผ็ด	เส็กน้อย	กระจายเลือดเสีย ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น ช่วยให้ซึ่มีการหมุนเวียนดีขึ้น
附子 (炮) ฟู่จื่อ (เผ้า) (โหระเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)*	ดึงหยางให้กลับคืนมา เสริมหยาง บำรุงไพธาตุ สลายความเย็น ระงับปวด

ตำรับยานี้เน้นการใช้ตั้หวง (ก้น) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณเสริมอินของไต ตัวยาเสริม ได้แก่ ชานจูยวี่และชานเย่าเสริมบำรุงตับและม้าม และช่วยเสริมฤทธิ์ของตั้หวง (ก้น) ให้แรงขึ้น ตัวยาช่วย ได้แก่ กุ้ยจื่อ (ปริมาณน้อย) และฟู่จื่อ (เผ้า) มีสรรพคุณให้ความอบอุ่นและบำรุงหยางของไต เจื่อเซี่ย และฟู่หลิงช่วยขับปัสสาวะ ระบายความชื้น ตันผีช่วยระบายความร้อนสูงในตับ เมื่อใช้ร่วมกับตัวยาที่มีฤทธิ์ให้ความอบอุ่นและบำรุงหยางของไต จะทำให้มีทั้งฤทธิ์บำรุงและระบายเพื่อกำจัดส่วนที่เป็นมัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาน้ำ ยาขง ยาต้ม⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาเซินชี่หวานไม่เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนจากอินพร่อง ขาดน้ำหรือสารจำเป็นที่มีสาเหตุจากความร้อนและความแห้งในร่างกาย^{1,3}

* ฟู่จื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาเซินชี่หวน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายาเซินชี่หวนมีฤทธิ์ชะลอความแก่และเสริมภูมิคุ้มกันต้านทานในหนูถีบจักร เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของต่อมหมวกไตหนูขาว⁴ กระตุ้นระบบประสาทซิมพาเทติกและระบบของต่อมไทรอยด์ในหนูที่ชักนำให้เกิดกลุ่มอาการเย็นพร่อง⁵ และลดน้ำตาลในเลือดหนูขาวที่ชักนำให้เป็นเบาหวาน⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาเซินชี่หวนมีสรรพคุณปรับการทำงานของไตและต่อมหมวกไตให้ดีขึ้น ปกป้องและบำรุงตับ กระตุ้นระบบการไหลเวียนของเลือด ลดความดันโลหิตและสงบจิตใจ^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเรื้อรังในหนูขาว พบว่าเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากขนาด 40 มิลลิกรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 6 เดือน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรายาเซินชี่หวน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Hu SM, Jiang JM. Shengqi Wan. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Song H, Liang Y. Effect of Yang-warming and Qi-tonifying natural products on neuroendocrine of deficiency-cold rats. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 1997; 22(3): 182-4.
6. Wang J, Wang Q, Wang ZZ, Feng Z, Liu SY, Zhang QQ, Cai QW, Pan JJ. Comparative study on hypoglycemic effects of different traditional Chinese medicine treatments in rats with diabetes mellitus induced by alloxan. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2010; 8(8): 781-4.

ยวี่ผิงเฟิงसान (玉屏风散)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ต้นชีชินฝ่า (Danxi's Experimental Therapy)¹

« ค.ศ.1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันซี้) »²

ส่วนประกอบ

黄芪	Radix Astragali Membranacei	หวงฉี	30 กรัม
白朮	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู่	60 กรัม
防风	Radix Saposhnikoviae Divaricatae	ฝางเฟิง	30 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด รับประทานกับน้ำอุ่นวันละ 2 ครั้ง ครั้งละ 6-9 กรัม หรือเตรียมเป็นยาต้ม โดยปรับลดน้ำหนัวยาตามส่วน^{1,3}

การออกฤทธิ์

เพิ่มซี เสริมภูมิคุ้มกัน ระวังเหี่ยว^{1,3}

สรรพคุณ

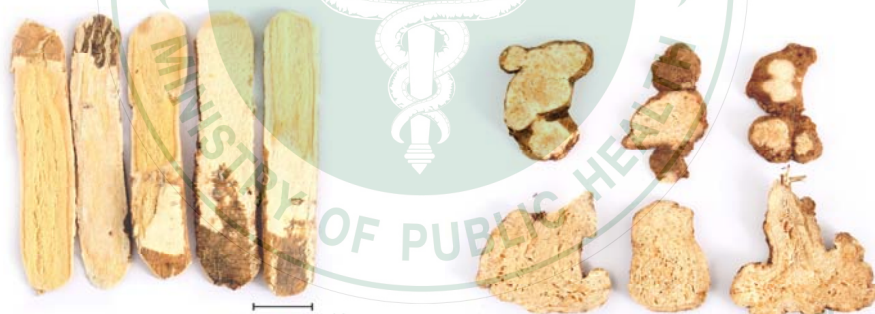
ใช้รักษาผู้ป่วยที่มีร่างกายอ่อนแอ ภูมิคุ้มกันต่ำ เพ้ออากาศ เป็นหวัดง่าย เหงื่อออกเอง หน้าซีดขาว กล้ามเนื้อ ลื่นซืดและมีฝ้าขาว ซึ่งพบบ่อยและพบบ่อย^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมตามความรุนแรงของอาการของโรค⁴ และสามารถใช้ในการผู้ป่วยที่มีเหงื่อออกมาก ภูมิแพ้ โรคติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจส่วนบน หลอดลมอักเสบ เยื่อจมูกอักเสบจากการแพ้ เยื่อจมูกอักเสบชนิดเรื้อรัง เนื่องจากภูมิคุ้มกันต่ำ หรือใช้หวัดจากการกระทบลมภายนอก^{1,3,5}

ตำรับยา ยวี่ผิงเฟิงसान (玉屏风散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ฝางเฟิง (防风)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
黄芪 หวงฉี	ตัวยาลึก	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงซี่ของปอดและม้าม เสริมภูมิคุ้มกัน ระดับเหนือ
白术 ไปจู	ตัวยาสเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้าม มีฤทธิ์ทำให้แห้ง สลาย ความชื้น บำรุงซี่
防风 ฟางเฟิง	ตัวยาช่วย และนำพา	เผ็ด อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยกระทุ้งไข่วัดจากการกระทบลม ภายนอก

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาลึกคือ หวงฉีมีสรรพคุณบำรุงซี่และระดับเหนือ ไปจูเป็นตัวยาสเสริม ช่วยให้มีม้ามแข็งแรง บำรุงซี่ และเสริมฤทธิ์ของหวงฉีให้แรงขึ้น ฟางเฟิงเป็นตัวยาช่วยและนำพา มีสรรพคุณช่วยกระทุ้งไข่วัดจากการกระทบลมภายนอก¹³ ในกรณีการทำงานของระบบภูมิคุ้มกันแกร่งเกินไป ตัวยาฟางเฟิงจะเสริมฤทธิ์ตัวยาสหวงฉี ปรับการทำงานของระบบภูมิคุ้มกันให้เป็นปกติ และถ้าการทำงานของระบบภูมิคุ้มกันบกพร่อง ตัวยาหวงฉีจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบภูมิคุ้มกัน ในขณะที่ตัวยาไปจูและฟางเฟิงไม่มีผลดังกล่าว⁶

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาน้ำ ลูกกลอนสารสกัด ยาผง ยาต้ม⁷

ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยายาวีผิงเฟิงส่านกับผู้ป่วยที่มีเหงื่อออกตอนกลางคืนเนื่องจากอินพร่อง¹ ขณะใช้ตำรับยานี้ควรหลีกเลี่ยงการสัมผัสสลมและความเย็น และควรหลีกเลี่ยงอาหารดิบ เย็น และมัน⁸ ภายใน 10 วันแรกของการใช้ยา อาจทำให้ปากแห้ง แต่จะหายได้เอง⁸

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยายาวีผิงเฟิงส่าน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากหนูถีบจักรขนาดเทียบเท่าผงยา 30 กรัม/กิโลกรัม เป็นเวลาติดต่อกัน 4 วัน พบว่าช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และปรับสมดุลของระบบภูมิคุ้มกัน โดยควบคุมการแบ่งตัวของลิมโฟซัยท์จากม้ามของหนูถีบจักรในหลอดทดลอง⁹ นอกจากนี้ยัง

พบว่าตำรายาวิ่ผิงเฟิงสำนัมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อไวรัสไข้หวัดใหญ่บางชนิดในไก่ บรรเทาอาการเยื่อจมูกอักเสบในกระต่าย ช่วยชะลอความแก่ในหนูถีบจักร และควบคุมการทำงานของต่อมเหงื่อในกระต่าย^{1,7}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาวิ่ผิงเฟิงสำนัมีฤทธิ์เพิ่มการทำงานของระบบภูมิคุ้มกันในอาสาสมัครสุขภาพดี⁶ สามารถปรับสมดุลของระบบภูมิคุ้มกัน รักษาอาการหลอดลมอักเสบชนิดเรื้อรัง เยื่อจมูกอักเสบเนื่องจากภูมิแพ้ และบรรเทาอาการติดเชื้อของระบบทางเดินหายใจในเด็ก⁷ การศึกษาในผู้ป่วยโรคของหลอดเลือดสมองเฉียบพลันที่มีภาวะซีของปอดพรวง พบว่าตำรายานี้จะช่วยลดอุบัติการณ์ของโรคปอดบวมที่เกิดจากการอยู่ในโรงพยาบาล และช่วยให้การทำงานของระบบภูมิคุ้มกันดีขึ้น⁹

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ผงยาทางปากหนูถีบจักรขนาด 100 กรัม/กิโลกรัม ไม่ทำให้หนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 24 ชั่วโมง และเมื่อให้ผงยาขนาด 15 กรัม/กิโลกรัม เป็นเวลาติดต่อกันนาน 14 วัน จะทำให้สัตว์ทดลองเกิดอาการท้องเสียเล็กน้อย แต่การเคลื่อนไหวและการกินอาหารเป็นปกติ และไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ผิดปกติทางจุลกายวิภาคของเนื้อเยื่อหัวใจ ตับ ปอด ไต และกระเพาะอาหาร เมื่อให้ผงยาทางปากสุนัขในขนาด 264 กรัม/กิโลกรัม เป็นเวลาติดต่อกันนาน 3 เดือน ไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ⁷

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอามวงศ์, สุณี จิระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอามวงศ์. ตำรายาวิ่ผิงเฟิงสำนั. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Zuo YF, Zhu ZB, Huang YZ, Tao JW, Li ZG. Science of prescriptions. Nanjing University of Traditional Chinese Medicine and Shanghai University of Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2000.
5. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
6. Poon PM, Wang CK, Fung KP, Fong CY, Wong EL, Lau JT, Leung PC, Tsui SK, Wan DC, Waye MM, Au SW, Lau CB, Lam CW. Immunomodulatory effects of a traditional Chinese medicine with potential antiviral activity: a self-control study. Am J Chin Med 2006; 34(1): 13-21.
7. Xin Y, Yuan XQ. Yupingfeng san. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
8. Chen JK, Chen TT. Chinese Herbal Formulas and Applications. CA: Art of Medicine Press, 2008.
9. Yan L, Chen XC, Guo J, Qi LL, Qian YM, Zhou XG. Prevention of hospital-acquired pneumonia with Yupingfeng Powder in patients with acute cerebral vascular diseases: a randomized controlled trial. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2010; 8(1): 25-9.

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เจินซือเหวิน) »²

罂粟壳	Pericarpium Papaveris	อิงซู่เค่อ	20	กรัม
肉桂	Cortex Cinnamomi	โร้วก๊วย	3	กรัม
肉豆蔻	Semen Myristicae	โร้วไต้วโซ้ว	12	กรัม
诃子	Fructus Chebulae	เหอจื่อ	12	กรัม
人參	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6	กรัม
白朮	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ป๋ายจู่	12	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกวย	9	กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ป๋ายเส้า	15	กรัม
木香	Radix Aucklandiae	มู่เซียง	9	กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กัันเฉ่า (จื่อ)	6	กรัม

ตำแน่งน้ำดื่ม^{1,3}

ให้ความอบอุ่นและบำรุงหยางของม้าม ทำให้ลำไส้แข็งแรง ระวังอาการท้องเสีย^{1,3}

ตำรายา **เจินเหรินหยั่งจั้งทัง** (真人养脏汤)

อิงซูเค่อ (罂粟壳)

โร่วก้วย (肉桂)

โร้วไต๋ไคว่ (肉豆蔻)

เหอจื่อ (诃子)

เหรินเซิน (人參)

ไ้จู๋ (白朮)

ดั่งกวย (当归)

ไ้เส้า (白芍)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

มู่เซียง (木香)

ก้านเล้า (จื่อ) [甘草(炙)]

สรรพคุณ

รักษาอาการท้องเดินหรือถ่ายบิดเรื้อรังที่มีสาเหตุจากกลุ่มอาการเย็นพร่องที่ม้ามและไต โดยมีอาการกลั่นอุจจาระไม่ได้ หรือถ่ายจนลำไส้ตรงหย่อนย้อยลงมา ปวดท้องและชอบความอบอุ่น กดท้องแล้วอาการดีขึ้น มีอาการอ่อนเพลียไม่มีแรง รับประทานอาหารได้น้อย ลิ้นซีดมีฝ้าขาว ชีพจรจุ่มช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบเรื้อรัง หรือเป็นวัณโรคที่ลำไส้ โรคบิดเรื้อรัง ลำไส้ตรงหย่อนเนื่องจากหยางพร่อง และกลั่นอุจจาระไม่ได้³

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
罂粟壳 อิงซูเค่อ (เปลือกฝิ่น)	ตัวยาหลัก	เปรี้ยว	สุขุม	สมานปอดเพื่อระงับอาการไอเรื้อรัง ระงับอาการปวดท้อง ปวดกระดูก และกล้ามเนื้อ ช่วยให้ลำไส้ขยุ้มขึ้น ระงับอาการบิดเรื้อรัง ท้องเสีย- เรื้อรัง ปัสสาวะมีเลือดปน
肉桂 โร่วก๊วย (อบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	ร้อน	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟในระบบไต ขับความเย็น ระงับปวด เพิ่มความ อบอุ่นให้ลมปราณไหลเวียนดี
肉豆蔻 โร่วไตโหว่ (ลูกจันทน์)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต สมานลำไส้ ระงับท้องเดิน
诃子 เหวจื่อ	ตัวยาเสริม	ขม เปรี้ยว ฝาด	อุ่น	สมานปอดเพื่อระงับอาการไอเรื้อรัง มีอาการเสียงแหบ ระงับอาการบิด- เรื้อรัง ท้องเสียเรื้อรัง ปัสสาวะมี เลือดปน
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชี่อย่างมาก บำรุงหัวใจและ ม้าม เสริมปอด สร้างสารน้ำ ช่วย ให้จิตใจสงบ
白术 ไป่จู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ระบายน้ำ ระงับเหื่อ กล่อมครรภ์

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเฝื่อน	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้การไหลเวียน ของเลือดดีขึ้น ลดบวม ระวังปวด
白芍 ไปเสา	ตัวยาช่วย	ขม เปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณ และประจำเดือน ปรับสมดุลของ ตับ ระวังปวด เก็บกักอินที่ ระวัง เหี่ยว
木香 มู่เซียง (โกฐกระดูก)	ตัวยาช่วย	ขม อมเฝื่อน	อุ่น	ช่วยให้ชี้ไหลเวียน ระวังปวด ช่วย ให้เจริญอาหาร กระตุ้นการทำงานของ ของม้าม เพื่อป้องกันชืดตืด
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี้ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ อิงซูเค่อ ซึ่งใช้ในขนาดสูงเพื่อให้ออกฤทธิ์หยุดถ่าย
โรวกุ้ยให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต ตัวยาเสริม ได้แก่ โรวโต้วโซ่ว ให้ความอบอุ่นแก่ม้ามและไต ช่วย
สมานลำไส้ เหวจื่อระงับการถ่าย เหวรินเฉินและไปจู้ ช่วยบำรุงชี้และม้าม ตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกุยและ
ไปเสา มีสรรพคุณบำรุงเลือดและปรับชี้ที่ไหลเวียนในหลอดเลือด ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงและไหลเวียนทั่ว
ร่างกาย มู่เซียงช่วยให้ชี้ไหลเวียน ระงับอาการปวดท้อง ตัวยานำพาคือ กันเฉ่า (จื่อ) ปรับประสานตัวยา
ทั้งหมดให้เข้ากัน และเมื่อใช้ร่วมกับไปเสาจะช่วยบรรเทาอาการปวด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยโรคบิดระยะแรกที่พิษร้อนสะสมยังไม่ถูกกำจัดหรือระบายออก^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบ จำนวน 49 ราย รับประทานยาต้มโดยเพิ่ม
หรือลดขนาดยาให้เหมาะสม วันละ 1 ท่อ ติดต่อกัน 30 วัน โดยห้ามผู้ป่วยรับประทานยาอื่นในระหว่าง

การรักษา และห้ามรับประทานของมันและอาหารรสจัด พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติโดยไม่กลับมาเป็นอีก จำนวน 29 ราย (คิดเป็นร้อยละ 59.18) ได้ผลดี 10 ราย (คิดเป็นร้อยละ 20.41) มีอาการดีขึ้น 8 ราย (คิดเป็นร้อยละ 16.33) และไม่ได้ผลในการรักษา 2 ราย (คิดเป็นร้อยละ 4.08) เมื่อให้ผู้ป่วย โรคเบาหวานที่มีอาการท้องเสีย 78 ราย รับประทานยาต้มวันละ 1 ห่อ ติดต่อกัน 7 ห่อ หลังจากอาการดีขึ้นให้รับประทานยาต่ออีก 8 ห่อ พบว่าผู้ป่วย 75 ราย (คิดเป็นร้อยละ 96.2) สามารถควบคุมอาการท้องเสียได้ และไม่ได้ผลในผู้ป่วย 3 ราย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาจีนเร้นหย่งจั้งหัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xin Y. Zhenren Yang Zang Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ชื่อเสินหวาน (四神丸)

ตำราต้นตำรับ

证治准绝 จิ้งจื่อจุ่นจูเหวีย (Standard of Diagnosis and Treatment)¹

« ค.ศ.1602 Wang Kentang (王肯堂 หวางเซินถั่ง) »²

ส่วนประกอบ

补骨脂	Fructus Psoraleae	ปู้กู่จื่อ	120 กรัม
肉豆蔻	Semen Myristicae	โร้วโต้วโค้ว	60 กรัม
吴茱萸 (浸炒)	Fructus Evodiae (saturated and fried)	หฺวู่จูยฺหวี่ (จิ้นเฉ่า)	30 กรัม
五味子	Fructus Schisandrae Chinensis	อู่เว่ยจื่อ	60 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมารวมกัน เติมเซิงเจียง (生姜 ขิงสด) 240 กรัม และต้าเจ่า (大枣 พุทราจีน) 100 ผล บดเป็นผงละเอียด บั่นเป็นลูกกลอนโดยใช้น้ำเป็นกระสายยา รับประทานกับน้ำต้มสุกหรือน้ำต้มสุกผสมเกลือเล็กน้อย รับประทานก่อนนอนครั้งละ 9-12 กรัม หรือต้มเอาน้ำดื่มโดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรับยาข้างต้น 10 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมความอบอุ่นทั้งไตและม้าม เพิ่มความแข็งแรงให้ลำไส้ ช่วยระงับการขับถ่ายโดยการเหนียวรั้งการบีบรัดตัวของลำไส้^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการท้องเสียที่มีสาเหตุจากไตและม้ามพร่อง ท้องเสียตอนเช้าตรู่ เบื่ออาหาร ถ่ายเหลว อาหารไม่ย่อย ปวดท้อง มือเท้าเย็น เมื่อยเอว อ่อนเพลีย ไม่มีแรง ลื่นชืดจางและมีฝ้าขาวบาง ชีพจรจมนั่นช้า ไม่มีแรง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคลำไส้อักเสบเรื้อรัง ลำไส้ใหญ่เป็นแผลอักเสบหรือเป็นวัณโรคที่ลำไส้ และผู้สูงอายุที่ป่วยเรื้อรังและมีอาการท้องเสียเนื่องจากหยางของม้ามและไตพร่อง แก่ท้องเสียตอนเช้าตรู่ (ตีห้า)^{1,3}

ตำรายา ชื่อเสินหวาน (四神丸)

ปู้กู่จื่อ (补骨脂)

2 เซนติเมตร

โร่วไต่วโค่ว (肉豆蔻)

2 เซนติเมตร

หวงจุยหวิ (จิ้นเฉ่า) [吴茱萸 (浸炒)]

2 เซนติเมตร

อู่เว่ยจื่อ (五味子)

2 เซนติเมตร

เซิงเจียง (生姜)

2 เซนติเมตร

ต้าเจ่า (大枣)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
补骨脂 ปู่กุจื่อ	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น	ทำให้เลือดไหลเวียน เสริมหยางของไต บำรุงม้าม หยดถ่าย
肉豆蔻 โร้วไต้วโค้ว (ลูกจันทร์)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นกับม้ามและไต สมานลำไส้ ระบายท้องร่วง
吴茱萸 (浸炒) หวูจูยฺหวี่ (จิ้นเฉ่า)	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมขม	ร้อน (มีพิษเล็กน้อย)*	ให้ความอบอุ่นกับม้ามและกระเพาะอาหาร สลายความเย็นและความชื้น ระบายปวด
五味子 อู่เว่ยจื่อ	ตัวยาช่วย และนำพา	เปรี้ยว อมหวาน	อุ่น	เก็บซี่ของปอด เสริมสารน้ำของไต ระบายเหงื่อ เหนียวรังอุจจาระ ระบายถ่าย สงบจิตใจ
生姜 เจิงเจียง (ชิงสด)	ตัวยาช่วย และนำพา	เผ็ด	อุ่น	สลายความชื้น ช่วยให้การไหลเวียนของน้ำในร่างกายดีขึ้น
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	อุ่น	บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร เสริมซี่

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ปู่กุจื่อมีรสเผ็ดขม คุณสมบัติอุ่นเล็กน้อย มีสรรพคุณเด่นในการเสริมหยางของไต ตัวยาเสริม ได้แก่ โร้วไต้วโค้วช่วยให้ความอบอุ่นกับม้ามและไต สมานลำไส้ และระบายท้องร่วง หวูจูยฺหวี่ช่วยให้ความอบอุ่นกับม้ามและกระเพาะอาหาร สลายความเย็นและความชื้น ตัวยาช่วยและนำพา ได้แก่ อู่เว่ยจื่อมีคุณสมบัติอุ่น มีฤทธิ์ฝาดสมาน เจิงเจียงสลายความชื้น ช่วยให้การไหลเวียนของน้ำในร่างกายดีขึ้น และต้าเจ่าบำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาผง ยาต้ม⁴

* หวูจูยฺหวี่ เป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ตำรายาชื่อเส้นหวานกับผู้ป่วยโรคท้องร่วงที่มีสาเหตุจากอาหารไม่ย่อย หรือมีความร้อนสะสมในกระเพาะอาหารและลำไส้^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาชื่อเส้นหวาน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์แก้ท้องเสียในกระต่ายที่เกิดจากหยางของม้ามและไตพร่อง^{1,4}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาชื่อเส้นหวานมีสรรพคุณปกป้องเยื่อเมือกของกระเพาะอาหารและลำไส้ เสริมหยางของม้ามและไต บรรเทาอาการท้องร่วง เหนื่อยรังการหลังเร็วของอสุจิและการขับปัสสาวะ บรรเทาอาการแพ้ และแก้อาการ^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรายาชื่อเส้นหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Xin Y. Sishen Wan. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ชวนเจ้าเหรินทั้ง (酸枣仁汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจั้งจิง) »²

ประกอบด้วย

酸枣仁	Semen Ziziphi Spinosae	ชวนเจ้าเหริน	18	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวนชุยง	3	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	6	กรัม
知母	Rhizoma Anemarrhenae	จื่อหมู่	6	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงโลหิต สงบประสาทและจิตใจ ระบายความร้อน บรรเทาอาการกระวนกระวาย^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการนอนไม่หลับที่มีสาเหตุจากภาวะพร่อง ทำให้ร่างกายอ่อนเพลียและกระวนกระวายใจ มีอาการใจสั่น เหงื่อออกขณะนอนหลับ เวียนศีรษะ ตาลาย ปากแห้งคอแห้ง ชีพจรตึง เล็ก^{1,3}
ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการประสาทและหัวใจอ่อนแอ หัวใจเต้นไม่สม่ำเสมอหรือเต้นถี่เกินไป^{1,3}

ตำรายา **ซวนเจ๋าเหรินทัง** (酸枣仁汤)

2 เซนติเมตร

ซวนเจ๋าเหริน (酸枣仁)

2 เซนติเมตร

ซวนชฺยง (川芎)

3 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

2 เซนติเมตร

จื่อหมู่ (知母)

2 เซนติเมตร

กั้นเจ๋า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
酸枣仁 ชวนเจ้าเหริน	ตัวยาหลัก	เปรี้ยว อมหวาน	สุขุม	บำรุงหัวใจและตับ สงบประสาท ระงับเหงื่อ
川芎 ชวนชุยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของซีและเลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
茯苓 ผุหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริม บำรุงม้าม สงบจิตใจ
知母 จื่อหมู่	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายและขับความร้อน เสริม อิน บรรเทาอาการแห้ง ทำให้ เกิดความชุ่มชื้น
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยชวนเจ้าเหรินเป็นตัวยาหลัก มีฤทธิ์เข้าสู่หัวใจและตับ บำรุงเลือด เสริมตับ บำรุงหัวใจ สงบประสาท ตัวยาเสริม ได้แก่ ชวนชุยงช่วยการไหลเวียนของเลือดและซีที่ตับ จึงช่วยเสริมบำรุงทั้งตับและหัวใจ ผุหลิงช่วยบำรุงหัวใจและสงบประสาท จื่อหมู่เป็นตัวยาช่วย เสริมอิน ลดความร้อนแห้งที่ทำให้เกิดอาการกระวนกระวาย และช่วยลดความร้อนแห้งของชวนชุยงให้น้อยลง กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาน้ำเชื่อม⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์สงบจิตใจ ช่วยให้นอนหลับในหนูถีบจักร หนูขาว หนูตะเภา กระต่าย แมว และสุนัข⁴ โดยมีกลไกการออกฤทธิ์ผ่านการกระตุ้นตัวรับ GABA⁵ และ serotonin⁶ นอกจากนี้ พบว่าตำรับยานี้ช่วยเพิ่มอัตราการรอดชีวิตของหนูถีบจักรที่ตับวายเฉียบพลัน⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้ช่วยสงบประสาท ช่วยให้หลับสบาย ระบายความร้อน^{1,3,4} ใต้ผลดีกับหญิงระยะเริ่มหมดประจำเดือนที่มีความผิดปกติของการนอนหลับ⁸ ช่วยให้ผู้ป่วยตับอักเสบเรื้อรังอย่างรุนแรงมีอาการนอนหลับดีขึ้น และบรรเทาอาการบาดเจ็บของเซลล์ตับ⁹ การใช้ตำรายาเตรียมขนาด 250 มิลลิกรัม วันละ 3 ครั้ง จะมีฤทธิ์คล้ายกังวลเหมือนการใช้ยา diazepam ขนาด 2 มิลลิกรัม วันละ 2 ครั้ง และการใช้ตำรายาเตรียมขนาด 1 กรัม ก่อนนอน 30 นาที จะช่วยให้หลับสบาย ตำรายานี้ไม่รบกวนการทำงานในเวลากลางวัน และไม่พบรายงานของอาการข้างเคียง^{10,11}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรายาชวนเจ้าเหรินทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Xiao ZZ, Dai B. Suan Zao Ren Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Yi PL, Tsai CH, Chen YC, Chang FC. Gamma-aminobutyric acid (GABA) receptor mediates suanzaorentang, a traditional Chinese herb remedy, -induced sleep alteration. J Biomed Sci 2007; 14(2): 285-97.
6. Yi PL, Lin CP, Tsai CH, Lin JG, Chang FC. The involvement of serotonin receptors in suanzaorentang-induced sleep alteration. J Biomed Sci 2007;14(6): 829-40.
7. Zhu HP, Gao ZL, Tan DM, Zhong YD. Effect of Suanzaoren decoction on acute hepatic failure in mice. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2007; 32(8): 718-21.
8. Yeh CH, Arnold CK, Chen YH, Lai JN. Suan zao ren tang as an original treatment for sleep difficulty in climacteric women: a prospective clinical observation. Evid Based Complement Alternat Med 2011; 2011: 673813.
9. Zhu HP, Gao ZL, Tan DM. Clinical observation on auxiliary treatment with suanzaoren decoction for chronic severe hepatitis. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2007; 27(4): 303-5.
10. Chen HC, Hsieh MT, Shibuya TK. Suanzaorentang versus diazepam: a controlled double-blind study in anxiety. Int J Clin Pharmacol Ther Toxicol 1986; 24(12): 646-50.
11. Chen HC, Hsieh MT. Clinical trial of suanzaorentang in the treatment of insomnia. Clin Ther 1985; 7(3): 334-7.

เทียนหวางปู้ซินตัน (天王补心丹)

ตำราต้นตำรับ

摄生总要 ชั่วเซิงจ่งเอี้ยว (An Outline of Health Conservation)¹

« ค.ศ. 1638 Hong Ji (洪基 หงจี) »²

ประกอบด้วย

生地	Radix Rehmanniae	เซิงตี้	120	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	60	กรัม
丹参	Radix Salviae Miltiorrhizae	ตันเซิน	60	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	60	กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	60	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	60	กรัม
柏子仁	Semen Biotae	ไป่จื่อเหริน	60	กรัม
酸枣仁	Semen Ziziphi Spinosae	ซวนเจ่าเหริน	60	กรัม
远志	Radix Polygalae	หย่วนจื่อ	60	กรัม
天冬	Radix Asparagi	เทียนตง	60	กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	60	กรัม
五味子	Fructus Schisandrae	อู่เว่ยจื่อ	60	กรัม
桔梗	Radix Platycodi	เจี้ยเก็ง	60	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผง เตรียมเป็นยาลูกกลอนโดยใช้น้ำผึ้งเป็นน้ำกระสายยา แล้วเคลือบด้วยจุซา (朱砂 ซาด)* 15-20 กรัม รับประทานกับน้ำต้มสุกอุ่น ครั้งละ 9 กรัม วันละ 3 ครั้ง หรือเตรียมเป็นยาต้มโดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรับยาข้างต้น 10 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมสร้างอิน ระบายความร้อน เสริมเลือด สงบจิตใจ^{1,3}

* จูซาหรือซาด เป็นตัวยามีพิษ ต้องฆ่าพิษก่อนใช้ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาอนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีซาดคิดเป็นน้ำหนักสำหรับรับประทานในมื้อหนึ่งไม่เกิน 30 มิลลิกรัม จึงอาจดัดแปลงตำรับยาโดยไม่ต้องใช้จูซาในการเตรียมยา

ตำรายา เทียนหวางปู้ซินตัน (天王补心丹)

2 เซนติเมตร
เซิงตี้ (生地)

2 เซนติเมตร
เสวียนเซิน (玄参)

2 เซนติเมตร
ตันเซิน (丹参)

5 เซนติเมตร
ตังกุย (当归)

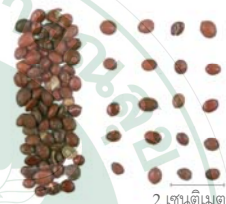
เหรินเซ็น (人參)
2 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)
3 เซนติเมตร

ไป่จื่อเหริน (柏子仁)
2 เซนติเมตร

ซวนเจ้าเหริน (酸棗仁)
2 เซนติเมตร

หย่วนจื่อ (遠志)
2 เซนติเมตร

เหียนตง (天冬)
2 เซนติเมตร

เหียนตง (天冬)
2 เซนติเมตร

อู๋เว่ยจื่อ (五味子)
2 เซนติเมตร

เจี้ยเก็ง (桔梗)
2 เซนติเมตร

สรรพคุณ

รักษาอาการหัวใจและไตอ่อนแอ เลือดน้อยและอินพร่อง ร้อนพร่องรบกวนภายใน มีอาการหงุดหงิดจากอินพร่อง นอนหลับไม่สนิท ใจสั่น อ่อนเพลีย ผื่นเปื่อยก ขี้หลงขี้ลืม อุจจาระแข็งแห้ง มีแผลในปากและลิ้น ลิ้นแดงมีฝ้าเล็กน้อย ชีพจรเล็กเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการประสาทอ่อน หัวใจเต้นเร็วเป็นครั้งคราว ความดันโลหิตสูง ต่อมไทรอยด์ทำงานมากผิดปกติ^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生地 เชิงตี้ (โกฐเชียง)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง บำรุงเลือดและอินซึ่งของตับและไต เสริมสารน้ำ
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาหลัก	ขมอม หวานเค็ม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบหัวใจ เสริมอิน ขับพิษบรรเทาอาการท้องผูก
丹参 ต้นเซิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้เลือดไหลเวียน สลายเลือดคั่ง ระวังปวดแน่นหน้าอก เส้นเลือดหัวใจตีบ ช่วยให้ประจำเดือนปกติ ทำให้เลือดเย็นลง สงบประสาท
当归 ตังกุย	ตัวยาเสริม	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ลดบวม ระวังปวด
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวานอม ขมเล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชื่ออย่างมาก สร้างสารน้ำ บำรุงหัวใจและม้าม สงบจิตใจ
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริมบำรุงม้าม สงบจิตใจ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柏子仁 ไป๋จื่อเหริน	ตัวยาช่วย	อมหวาน	สุขุม	บำรุงหัวใจ สงบประสาท บรรเทา อาการใจสั่น นอนไม่หลับ หลอ่ลื่น ลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
酸枣仁 ชวนเจ้าเหริน	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	สุขุม	บำรุงหัวใจและตับ สงบประสาท ระงับเห็้อ
天冬 เทียนตง	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น	บำรุงอิน ทำให้ชุ่มชื้น ระงับไอ แห้ง ไอเรื้อรังจากปอดขาดอิน ลดไข้ รักษาอาการเห็้อออก ร้อนใน กระหายน้ำ ผื่นเปื่อย ท้องผูกจากอินของไตพร่อง
远志 หย่วนจื่อ	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น เล็กน้อย	สงบประสาท ขับเสมหะ เปิดทวาร ทำให้ความสัมพันธ์ของการ ทำงานระหว่างหัวใจและไตดีขึ้น
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอด ชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้ กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวน- กระวาย ทำให้จิตใจสบาย
五味子 อู่เว่ยจื่อ	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	อุ่น	เก็บซี่ของปอด เสริมสารน้ำของ ไต ระงับเห็้อ เหนียวรังสัจ ระงับถ่าย สงบจิตใจ
桔梗 เจี้ยเก็ง	ตัวยานำพา	ขม อมเผ็ด	สุขุม	นำยาขึ้นช่วงบนของร่างกาย บรรเทาอาการหลอดลมอักเสบ ไอบีเสมหะมาก แน่นหน้าอก คอบวมเจ็บ ขับเสมหะและ เสมหะในปอด

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ เชิงตี้มีสรรพคุณเสริมอิน บำรุงเลือด บำรุงไต และเสริมอินซึ่งของหัวใจ เสวียนเซิน มีสรรพคุณเสริมอิน ระบายความร้อน ลดภาวะร้อนพร่องที่หลบอยู่ในร่างกายและทำให้จิตใจสงบ ตัวยาเสริม ได้แก่ ตันเซิน ตังกุย เหรินเซิน และฝูหลิง มีสรรพคุณเสริมซึ่งบำรุงเลือด และทำให้จิตใจสงบ ตัวยาช่วย ได้แก่ ไปจื่อเหริน ชวนเจ้าเหริน และหย่วนจื่อ มีสรรพคุณบำรุงหัวใจและม้าม สงบจิตใจ เทียนตงและไม่ตง ช่วยเสริมและหล่อลื่นในการระบายความร้อนพร่อง อยู่เว่ยจื่อช่วยเก็บกักซึ่ง สร้างสารน้ำ และป้องกันการสูญเสียซึ่งของระบบหัวใจ เจี่ยเกิงเป็นตัวยานำพา ช่วยลำเลียงยาขึ้นสู่ส่วนบนของร่างกาย จูชาช่วยควบคุมอารมณ์ทำให้จิตใจสงบ ตัวยาทั้งหมดเมื่อใช้รวมกัน จะช่วยบำรุงอินของเลือด ลดภาวะร้อนพร่อง และทำให้จิตใจสงบ^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาที่ให้ความชุ่มชื้น ซึ่งกระทบการทำงานของกระเพาะอาหาร ทำให้ท้องอืดแน่น จึงไม่เหมาะที่จะรับประทานเป็นเวลานาน^{1,3} นอกจากนี้ จูชาเป็นตัวยาที่มีพิษ จึงควรใช้อย่างระมัดระวัง⁵

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์ช่วยให้การทำงานของกล้ามเนื้อหัวใจดีขึ้น เสริมระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร และช่วยให้หนูถีบจักรนอนหลับ⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณปรับการทำงานของสมองชั้นนอก (cerebral cortex) ได้ผลดี ช่วยสงบจิตใจและช่วยให้นอนหลับ โดยไม่ทำให้อ่อนเพลียหรือไม่สดชื่น ทั้งยังบำรุงเลือดและรักษาอาการของโรคหลอดเลือดหัวใจ^{3,4} และมีรายงานถึงประสิทธิภาพที่ดีของการใช้ตำรายานี้กับผู้ที่นอนไม่หลับเนื่องจากภาวะอินพร่องไฟแกร่ง⁶

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาเทียนหวางปูซินตัน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.

4. Xiao ZZ, Wang X. Tian Wang Bu Xin Dan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Li H, Gao Y, Liu P. Effect of Tianwang Buxin decoction or Tianwang Buxin without Radix platycodi decoction on brain neurotransmitter of rats hyposomnia model. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2009; 34(2): 217-23.
6. Ye R, Yuan ZZ, Dai CX. Intervention of tianwang buxin decoction combined with dormancy hygiene education for treatment of sub-healthy insomnia patients of yin deficiency fire excess syndrome. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2011; 31(5): 618-21.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เป่าเหอหวน (保和丸)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ต้นชีชินฝ่า (Danxi's Experimental Therapy)¹

« ค.ศ. 1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันซี่) »²

ส่วนประกอบ

山楂	Fructus Crataegi	ซานจา	180 กรัม
神曲	Massa Fermentata Medicinalis	เลินซูวี่	60 กรัม
萝卜子	Semen Raphani	หลัวปู้จื่อ	30 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋นเซี่ย	90 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	90 กรัม
陈皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินพี	30 กรัม
莲翘	Fructus Forsythiae	เหลียนเฉียว	30 กรัม

ตำรายา เป่าเหอหวน (保和丸)

ซานจา (山楂)

เส้นซูวี่ (神曲)

หลั้วปู้จื่อ (萝卜子)

ป้านเซี่ย (半夏)

ฝูหลิง (茯苓)

เฉินปี (陈皮)

เหลียนเฉียว (莲翘)

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาดบเป็นผง ปั้นเป็นลูกกลอนโดยใช้น้ำเป็นกระสายยา รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม รับประทานกับน้ำต้มสุก หรือเตรียมเป็นยาต้มโดยต้มน้ำหนักยาจากตำรายาข้างต้น 10 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

เจริญอาหาร ปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการที่เกิดจากการกินอาหารมาก มีอาหารตกค้าง จุกแน่นหน้าอก ท้องอืด บางครั้งปวดพะอืดพะอม เรอเหม็นเปรี้ยว เมื่ออาหาร คลื่นไส้ หรืออาจมีอาการท้องเสีย ถ่ายท้อง หรือกินอาหารเป็นพิษ ถ่ายท้องเหมือนเป็นบิด ลื่นมีฝ้าเหลือง หนาและเหนียว และชีพจรลื่น

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่ระบบย่อยอาหารไม่ดี กระเพาะอาหารและลำไส้อักเสบ ซึ่งเกิดจากการสะสมของอาหารที่ตกค้างมากเกินไป^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
山楂 ซานจา	ตัวยาหลัก	เปรี้ยวอมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	สลายอาหารที่ตกค้างในร่างกาย โดยเฉพาะย่อยสลายอาหารที่มีไขมันและเนื้อสัตว์
神曲 เลินซวี	ตัวยาเสริม	อมหวาน	อุ่น	ช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลายอาหารที่บูดและตกค้าง
萝卜子 หลัวปู้จื่อ (เมล็ดหัวผักกาด)	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน	กลาง	ช่วยให้ขับลม ตำ เจริญอาหาร และสลายอาหารที่ตกค้าง
半夏 บั่นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขับลมและระบายของเสียตกค้าง ปรับกระเพาะอาหารและบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน

* บั่นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
陈皮 เงินผี (ผิวส้มจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด ขม	อุ่น	ขับลมและระบายของเสียตกค้าง ปรับกระเพาะอาหารและบรรเทา อาการคลื่นไส้ อาเจียน
茯苓 ผู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	จืดอมหวาน	กลาง	บำรุงม้าม ขับความชื้น ปรับ ส่วนกลางของร่างกาย หยุดถ่าย สงบจิตใจ
莲翘 เหลียนเฉียว	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน กระจายและ ขับพิษ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยชาวจีนเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณย่อยสลายอาหารที่ตกค้างในร่างกาย โดยเฉพาะไขมันและเนื้อสัตว์ ตัวยาเสริม ได้แก่ เส้นชีวิตช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลายอาหารที่บูดและตกค้าง หลัปู่จื่อช่วยให้ขี้ลงต่ำ เจริญอาหาร และสลายอาหารที่ตกค้าง ตัวยาช่วย ได้แก่ บั่นเซี่ยและเงินผีช่วยให้ขี้ไหลเวียน ระบายของเสียตกค้าง ปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร และระงับอาเจียน ผู่หลิงช่วยให้อมเต็มแข็งแรง ขับปัสสาวะ ปรับสมดุลของกระเพาะอาหารและม้ามเพื่อบรรเทาอาการท้องเดิน เหลียนเฉียวระบายความร้อนและสลายอาหารที่ตกค้าง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอนน้ำ ยาต้ม⁴

ข้อควรระวังในการใช้

ควรใช้ตำรับยาเป่าเหอหวานอย่างระมัดระวังในผู้ป่วยที่มีม้ามพร่องหรือม้ามอ่อนแอ ห้ามรับประทานอาหารรสจัดหรือมันจัด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาเป่าเหอหวาน มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยาเป่าเหอหวานมีฤทธิ์กระตุ้นการดูดซึมของลำไส้เล็กและขจัดของตกค้างในกระเพาะอาหารและลำไส้ของหนูถีบจักร คลายกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้เล็กกระต่าย เพิ่มการหลั่งน้ำย่อยในกระเพาะอาหารและการหลั่งน้ำดีในหนูขาว^{1,4}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาเป่าเหอหวานมีสรรพคุณช่วยย่อยสลายอาหารที่ตกค้าง ช่วยให้ลำไส้และกระเพาะอาหารบีบตัว บรรเทาอาการอาเจียน คลื่นไส้ ต้านเชื้อแบคทีเรีย และต้านอักเสบ^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาเป่าเหอหวานทางปากหนูถีบจักรขนาด 120 กรัม/กิโลกรัม วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ติดต่อกัน 7 วัน พบว่าไม่มีหนูถีบจักรตัวใดตาย หนูทุกตัวมีการเคลื่อนไหวเป็นปกติและมีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้น อีกการทดลองหนึ่งพบว่า เมื่อให้ยาทางปากและฉีดเข้าช่องท้องหนูถีบจักรขนาดสูงสุดที่ไม่ทำให้หนูตายภายใน 24 ชั่วโมง คือ 96 และ 72 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ เมื่อให้ยาทางปากหนูขาวขนาด 32.0, 16.0, 8.0 และ 4.0 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกัน 4 สัปดาห์ ไม่พบการเปลี่ยนแปลงของหัวใจ ตับ ม้าม ปอด ไต กระเพาะอาหาร ลำไส้ และเลือด⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine; A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. มานพ เลิศสุทธีรักษ์. ตำรับยาเป่าเหอหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Jiang DX, Liu ZY, Lian ZH, Wang X. Baohe Wan. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

จื่อลื่อเต้าจื่อหวาน (枳实导滞丸)

ตำราต้นตำรับ

内外伤辨惑论 เน่ยไ่วซางเปี่ยนฮว่าลุ่น (Treatise on Differentiation of Internal and External Injuries)¹

« ค.ศ. 1231 Li Gao (李杲 หลี่เกา) หรือ Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	30 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อลื่อ	15 กรัม
神曲	Massa Fermentata Medicinalis	เลินซวี	15 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงจิน	9 กรัม
黄连	Rhizoma Coptidis	หวงเหลียน	9 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	9 กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	6 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำ ปั้นเป็นยาลูกกลอน รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยใช้น้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา หรือปรับลดน้ำหนักยาจากตำรับยาข้างต้นครึ่งหนึ่ง ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยย่อยสลายของเสียที่ตกค้าง และระบายความร้อนขึ้น^{1,3}

ตำรายา จื่อสือเต้าจื่อหวาน (枳实导滞丸)

ต้าหวง (大黄)

จื่อสือ (枳实)

ฝูหลิง (茯苓)

เลินซวี (神曲)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการอาหารไม่ย่อย ที่มีสาเหตุจากภาวะร้อนชื้น โดยมีอาการปวดแน่นบริเวณลิ้นปี่ ถ่ายท้องและถ่ายเป็นบิด หรือท้องผูก ปัสสาวะสีเข้ม และปริมาณน้อย ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรจม มีแรง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่ระบบการย่อยอาหารไม่ดีที่เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลัน ภาวะอาหารและลำไส้อักเสบ ท้องเสียจากการติดเชื้อ ซึ่งมีอาการอาหารไม่ย่อย มีความร้อนชื้นที่ม้ามและภาวะอาหาร^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	เป็นยาระบาย ขับของเสียที่ตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
枳实 จื่อสื่อ	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง สลายก้อน สลาย ของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ
神曲 เสินซูวี่	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน เล็กน้อย และเผ็ด	อุ่น	ช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลายอาหารที่บูดและตกค้าง
茯苓 ผู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริม ม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจ สงบ
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อน ขจัด ความชื้น ขับพิษร้อน ลด ความร้อนในเลือด ห้ามเลือด และกล่อมครรภ์
黄连 หวงเหลียน	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนของหัวใจ และกระเพาะอาหาร
白朮 ไป่จู่	ตัวยาช่วย และนำพา	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัด ความชื้น ระบายน้ำ ระบายเหื่อ กล่อมครรภ์
泽泻 เจ้อเซี่ย	ตัวยาช่วย และนำพา	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตำหวงเป็นตัวยาหลัก ใช้ปริมาณมากเพื่อให้ระบาย ถ่ายของเสียที่ตกค้างอยู่ภายในกระเพาะอาหารที่เกิดจากภาวะแกร่ง ตัวยาเสริม คือ จื่อสื่อ ช่วยขับไล่เหี่ยวกระจายการคั่ง สลายของเสียที่ตกค้าง และบรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาช่วยและนำพา ได้แก่ หวงฉิน และหวงเหลียน มีสรรพคุณขจัดความชื้นให้แห้งและระบายความร้อน บรรเทาอาการท้องเสีย ผู่หลิงและเจ้อเซี่ย มีสรรพคุณระบายน้ำและความชื้น บรรเทาอาการท้องเดิน ไป่จู่ มีสรรพคุณเสริมม้ามและขจัดความชื้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาอุกกลอน ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระวังการใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยอาหารไม่ย่อยที่มีสาเหตุจากม้ามพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ช่วยย่อยอาหาร ปรับสมดุลระบบการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ในสัตว์ทดลอง และต้านเชื้อแบคทีเรียในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยกระตุ้นการบีบตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ช่วยการย่อยและการดูดซึมอาหาร ช่วยระบาย ขับปัสสาวะ บรรเทาอาการอึดเสป และต้านเชื้อแบคทีเรีย^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีรวรรณ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจื่อลื่อเต้าจื่อหวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Jiang DX, Liu ZY. Zhishi Daozhi Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จื่อสื่อเซียวผีหวาน (枳实消痞丸)

ตำราต้นตำรับ

兰室秘藏 หลานลือมีฉาง (Secret Record of the Chamber of Orchid)¹

« ค.ศ 1249 Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสื่อ	15 กรัม
厚朴 (炙)	Cortex Magnoliae Officinalis	โห้วผอ (จื่อ)	12 กรัม
黄柏	Cortex Phellodendri	หวงป้อ	15 กรัม
半夏曲	Rhizoma Pinelliae	บันเซียวชวี*	9 กรัม
干生姜	Rhizoma Zingiberis	กันเซียงเจียง	3 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	9 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไ่จู	6 กรัม
白茯苓	Poria	ไ่ฝูหลิง	6 กรัม
麦芽曲	Fructus Hordei Germinatus	ไ่หยาชวี	6 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื่อ)	6 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำหรือแป้งเปียก บั่นเป็นยาลูกกลอน รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม วันละ 2 ครั้ง โดยใช้น้ำอุ่นเป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

บรรเทาอาการแน่นเฟ้อ บำรุงม้าม ปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร^{1,3}

* บั่นเซียวชวี คือ บั่นเซียวที่ผ่านการเผ้าจื่อแล้วและแปรรูปเป็นก้อน ปัจจุบันใช้บันเซียวทดแทนได้ และบันเซียวเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา จื่อสือเซียวผี่หวาน (枳实消痞丸)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai and Alternative Medicine

จื่อสือ (枳实) 2 เซนติเมตร

โฮ้วผอ (จื่อ) [厚朴(炙)] 2 เซนติเมตร

หวงป้อ (黄柏) 2 เซนติเมตร

ป๋นเซียซวี (半夏曲) 2 เซนติเมตร

กัณเชียงเจียง (干生姜) 2 เซนติเมตร

เหรินเซิน (人參) 2 เซนติเมตร

ไ่จู (白术) 2 เซนติเมตร

ไ่ฝูหลิง (白茯苓) 2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไ่หยาซวี (麦芽曲) 2 เซนติเมตร

กัณฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)] 2 เซนติเมตร

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการแน่นท้องจากม้ามพอง มีอาการแน่นอึดอัดใต้ลิ้นปี่ เบื่ออาหาร ร่างกายอ่อนเพลีย หรือมีอาการแน่นหน้าอกและแน่นท้อง รับประทานอาหารได้น้อย อาหารไม่ย่อย ถ่ายอุจจาระไม่คล่อง ลิ้นมีฝ้าเหนียว สีพจรัส^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมในผู้ป่วยที่มีอาการแน่นท้องจากม้ามพอง เช่น กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ท้องเสียเรื้อรัง เป็นต้น^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
枳实 จี้สือ	ตัวยาหลัก	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับขี้ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสียตกค้าง ละลายเสมหะ
厚朴 (炙) โห้วผอ (จี้)	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ชีพไหลเวียนดี ขจัดความชื้น สลายของเสียตกค้าง ระงับอาการหอบ
黄柏 หวงป้อ	ตัวยาช่วย	ขม	เย็นมาก	ระบายความร้อนซึ่งอยู่ช่วงล่างของร่างกาย เสริมสารน้ำ ระงับอาการถ่ายเป็นบิด
半夏曲 บั้นเซี่ยชวี	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี
干生姜 กั้นเซ็งเจียง (ชิงแก่แห้ง)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	ร้อน	ระงับอาเจียน สลายเสมหะที่จับตัวเป็นก้อนและเถาดาน ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย สลายความเย็น ดึงหยางให้กลับคืนเพื่อกระตุ้นชีพจร ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความชื้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวานอมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมชื้ออย่างมาก เสริมปอด บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร สร้างสารน้ำ สงบจิตใจ
白朮 ไปจู๋	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง จัด ความชื้น ระบายน้ำ ระบายเหงื่อ กล่อมครรภ์
白茯苓 ไปฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริม ม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้จิตใจ สงบ
麦芽曲 ไม่หยาศูวี (ข้าวบาร์เลย์งอก)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	เสริมกระเพาะอาหารให้ แข็งแรง ช่วยย่อยอาหาร บรรเทาอาการแน่นท้อง
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชื้อ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยจื่อลือเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยให้ชื้อไหลเวียน สลายของเสียที่จับตัวเป็นก้อน บรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาเสริม คือ โห้วผอ (จื่อ) ช่วยเสริมฤทธิ์ของตัวยาหลัก เพิ่มประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการจุกเสียดแน่นท้อง ตัวยาช่วย ได้แก่ หวงป้อ มีสรรพคุณระบายความร้อน จัดความชื้น บรรเทาอาการแน่นท้อง ปั่นเซียซูวี ช่วยสลายความชื้น ปรับความสมดุลของกระเพาะอาหาร กันเชิงเจียง มีฤทธิ์อุ่นจงเจียว จัดความเย็น เมื่อใช้ตัวยาทั้งสามร่วมกันจะช่วยเสริมฤทธิ์ให้แรงขึ้น โดยกันเชิงเจียงรสเผ็ด มีฤทธิ์ขับกระจาย และหวงป้อรสขม มีฤทธิ์กดชื้อลงล่าง เทรินเซิน มีฤทธิ์เสริมภูมิต้านทานและบำรุงม้ามให้แข็งแรง ไปจู๋และไปฝูหลิงมีฤทธิ์จัดความชื้น เสริมบำรุงม้าม ไม่หยาศูวีมีสรรพคุณช่วยย่อยอาหารและปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร กันเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา มีฤทธิ์ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาอุกกลอน ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีอาการแน่นท้องชนิดแกร่ง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์กระตุ้นการเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหารและลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้นในหนูถีบจักรและกระต่าย⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง จำนวน 30 ราย โดยให้รับประทานยานาน 6 เดือน พบว่าได้ผลดีในผู้ป่วย 26 ราย มีอาการดีขึ้น 3 ราย และไม่ได้ผล 1 ราย จากการศึกษาในผู้ป่วยหลังการผ่าตัดที่มีอาการอุดตันลำไส้ ถ่ายลำบาก จำนวน 12 ราย โดยให้ผู้ป่วยรับประทานยาในรูปแบบยาต้มแทนยาอุกกลอน วันละ 2 ห่อ แบ่งรับประทานวันละ 4 ครั้ง พบว่าผู้ป่วยจำนวน 11 ราย หายเป็นปกติโดยไม่กลับมาเป็นอีก⁴ การศึกษาในผู้ป่วยธาตุพิการจำนวน 27 ราย พบว่าตำรับยานี้ทำให้มีการเคลื่อนไหวของกระเพาะอาหารมากขึ้น ลดอาการอาหารไม่ย่อย⁵

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ธีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาจื่อสือเซียวผู่หวาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Jiang DX, Liu ZY, Wang X. Zhishi Xiaopi Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Lin J, Cai G, Xu JY. A comparison between Zhishi Xiaopiwan and cisapride in treatment of functional dyspepsia. World J Gastroenterol 1998; 4(6): 544-547.

เย่วจื่อหวน (越鞠丸) หรือ ชุ่ยยงจื่อหวน (芎朮丸)

ตำราต้นตำรับ

丹溪心法 ต้นชีซินฟา (Danxi's Experimental Therapy)¹

« ค.ศ.1347 Zhu Danxi (朱丹溪 จูตันซี) »²

ส่วนประกอบ

香附	Rhizoma Cyperi	เซียงฝู	90 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวานชุยง	90 กรัม
苍朮	Rhizoma Atractylodis	ซังจู่	90 กรัม
梔子	Fructus Gardeniae	จื่อจื่อ	90 กรัม
神曲	Massa Fermentata Medicinalis	เสินชวี	90 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผงละเอียด บั่นเป็นยาลูกกลอนเม็ดเล็ก ขนาดเท่าเม็ดถั่วเขียว ใช้
น้ำเป็นกระสายยา รับประทานครั้งละ 6-9 กรัม หรือต้มเอาน้ำดื่ม โดยปรับลดน้ำหนักยาจากตำรายา
ข้างต้น 10 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

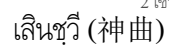
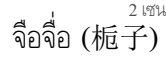
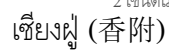
ช่วยให้ไหลเวียน ขจัดการคั่งของชี^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการคั่งหลักขณะ ได้แก่ ชี เลือด เสมหะ ความร้อน อาหาร และความชื้น โดยมี
อาการแน่นอึดอัดบริเวณทรวงอกและลิ้นปี่ ปวดแน่นท้อง รู้สึกไม่สบายท้อง อาหารไม่ย่อย คลื่นไส้
อาเจียน เรอมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยว ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ซีพจรัส^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคระบบทางเดินอาหารซึ่งมี
สาเหตุจากความเครียด แผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง ตับ
อักเสบชนิดติดต่อ ถุงน้ำดีอักเสบ หรือเป็นนิ่วในถุงน้ำดี ปวดเส้นประสาทบริเวณชายโครง ปวด
ประจำเดือน เป็นต้น^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
香附 เชียงฝู (แห้วหมู)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม และอมหวาน เล็กน้อย	สุขุม	พ่อนคลายตับ ช่วยให้ชี่ไหลเวียน ปรับประจำเดือน ระงับปวด
川芎 ชวนซุยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม และช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชี่และ เลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
苍术 ชังจู่ (โกฐเขมา)	ตัวยาเสริม และช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ขับลมชื้น เสริมบำรุงม้าม ขับ ความชื้น
梔子 จื่อจื่อ (ลูกพุด)	ตัวยาเสริม และช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริม ความชื้น ขจัดพิษอักเสบ
神曲 เลินซวี	ตัวยาเสริม และช่วย	หวาน เล็กน้อย และเผ็ด	อุ่น	ช่วยย่อยอาหาร บำรุงม้าม สลาย อาหารที่บูดและตกค้าง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ เชียงฝู มีสรรพคุณจัดการคั่งของชี่ ช่วยให้ชี่ไหลเวียน
ตัวยาเสริมและตัวยาช่วย ได้แก่ ชวนซุยง มีสรรพคุณช่วยให้ชี่ไหลเวียน เพิ่มการไหลเวียนของเลือด
ขจัดการคั่งของเลือด และเสริมฤทธิ์ของเชียงฝูในการจัดการคั่งของชี่ ชังจู่มีสรรพคุณเสริมม้ามให้
แข็งแรง ขจัดความชื้นที่อุดกั้น จื่อจื่อมีสรรพคุณลดไข้ ระบายความร้อน และเลินซวีช่วยปรับสมดุล
ของกระเพาะอาหาร ช่วยย่อยอาหารที่ตกค้าง ตำรับยานี้สามารถจัดเสมหะที่มีสาเหตุจากม้ามมี
ความชื้น หรือมีการคั่งของชี่ ความร้อน หรืออาหารไม่ย่อย หากจัดการคั่งออก เสมหะก็จะหาย^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาผง⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยกลุ่มอาการแกร่งเท่านั้น ไม่เหมาะกับผู้ป่วยกลุ่มอาการพร่อง^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้สารสกัดเอทานอล สารสกัดปิโตรเลียมอีเทอร์ และสารสกัดบิวทานอล ทางปากหนูถีบจักร พบว่ามีฤทธิ์ต้านอาการซึมเศร้า⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยให้จิตใจสงบ ระวังอาการปวดไมเกรน บรรเทาอาการต้ออักเสบชนิดเฉียบพลัน ใช้น้ำดีอักเสบ บรรเทาอาการกระเพาะอาหารอักเสบทั้งชนิดเฉียบพลันและชนิดเรื้อรัง กระตุ้นระบบการย่อยอาหาร และคลายการหดตัวของกล้ามเนื้อดลูก^{1,3,6}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเยว่จูวาทาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Wei XH, Cheng XM, Shen JS, Wang ZT. Antidepressant effect of Yue-ju-Wan ethanol extract and its fractions in mice models of despair. J Ethnopharmacol 2008; 117(2): 339-44.
6. Fan SP, Zhang Q. Yueju Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ป้านเซี่ยโฮ้วผอทั้ง (半夏厚朴汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ประกอบด้วย

半夏	Rhizoma Pinelliae	ป้านเซี่ย	12	กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	โฮ้วผอ	9	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	12	กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	9	กรัม
苏叶	Folium Perillae	ซูเยี่ย	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยให้ชีพไหลเวียน ผ่อนคลายอาการอึดอัด ลดชีพไหลย้อน สลายเสมหะ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยที่มีอาการกลืนลำบาก คล้ายมีเม็ดหรือก้อนมาจุกลำคอ มีความรู้สึกกลืนไม่เข้าและคายไม่ออก อึดอัดแน่นหน้าอก อาจมีอาการไอหรืออาเจียน ลิ้นมีฝ้าขาวชื้นหรือลิ้นเหนียวซีฟวรตึงหรือลิ้น^{1,3}

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีประสาทสัมผัสของลำคอ ผิดปกติ คออักเสบ กล้องเสียงบวม หลอดลมอักเสบ หอบหรือหืดจากหลอดลมผิดปกติ อาเจียนจากประสาทสัมผัสผิดปกติ ประสาทสัมผัสกระเพาะอาหารผิดปกติ คลื่นไส้อาเจียนในสตรีมีครรภ์เนื่องจากเสมหะหรือชีพไหลย้อน^{1,3}

ตำรับยา บำรุงชีพื่อพอทั้ง (半夏厚朴汤)

2 เซนติเมตร
ปิ่นเซีย (半夏)

2 เซนติเมตร
โฮ่วพอ (厚朴)

3 เซนติเมตร
ฝูหลิง (茯苓)

3 เซนติเมตร
เซิงเจียง (生姜)

2 เซนติเมตร
ซูเยี่ย (苏叶)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 บั๊นเซียะ	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน
厚朴 ไส่วผอ	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ทำให้ชีพจรเวียน ขับความชื้น ขับของเสียและอาหารตกค้าง ระบายท้อง
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมบำรุงม้าม ทำให้จิตใจสงบ
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย และนำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ กระจายหวัด ให้ความอบอุ่น แก่กระเพาะอาหาร ระบายอาเจียน ช่วยขับปัสสาวะ ขับไอ และบรรเทาพิษของยาบั๊นเซียะ
苏叶 ซูเยี่ย (ใบงาช้างอ่อน)	ตัวยาช่วย และนำพา	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ กระจายหวัดเย็น ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลาง ระบายอาเจียน อุณหภูมิ รงับไอ ป้องกันและบรรเทาอาการแพ้และปลา

ตำรับยานี้ประกอบด้วยบั๊นเซียะเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ลดอาการที่ไหลย้อน ละลายเสมหะที่เกาะติดเป็นก้อน ตัวยาเสริม ได้แก่ ไส่วผอมีสรรพคุณปรับการไหลเวียนของชีให้ลงด้านล่าง ลดอาการแน่นท้อง และเสริมฤทธิ์ของบั๊นเซียะ ฟู่หลิงมีสรรพคุณระบายน้ำ ช่วยเสริมฤทธิ์ละลายเสมหะของบั๊นเซียะ ตัวยาช่วยและนำพา ได้แก่ เซิงเจียงมีฤทธิ์ขับกระจายประสานกระเพาะอาหาร ระบายอาเจียน ซูเยี่ยมีกลิ่นหอม มีสรรพคุณขับกระจายทำให้ชีไหลเวียน กระจายชีของตับ ปรับสมดุลของม้าม^{1,3}

* บั๊นเซียะ เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนใช้

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตัวยานี้ตำรับยานี้ส่วนใหญ่มีคุณสมบัติอุ่นแห้ง จึงเหมาะสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการชืดตืด หรือเสมหะขึ้นอุดกั้นเท่านั้น ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่ขาดสารน้ำหล่อเลี้ยงเนื่องจากอินพร่อง หรือมีความร้อนจากอินพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อนินยาดำเข้าหลอดเลือดดำในขนาด 0.4 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ช่วยให้การกลืนอาหารลำบากของแมวดีขึ้น หลังให้ยาแล้วประมาณ 30 นาที อาการดังกล่าวจะกลับคืนสู่สภาพปกติ เมื่อให้ผงยาแก่หนูขาวทางปากในขนาด 4 กรัม/กิโลกรัม/วัน ติดต่อกัน 6 วัน พบว่ามีฤทธิ์ยับยั้งการเคลื่อนไหวของหนูขาวโดยเฉพาะในที่มืด และฤทธิ์ดังกล่าวจะคงอยู่ได้นาน 2 วัน นอกจากนี้ยังพบว่าตำรับยานี้มีฤทธิ์ช่วยให้หนูถีบจักรนอนหลับ และมีฤทธิ์ต้านอาการแพ้ของผิวหนังในหนูตะเภา⁴ จากการศึกษาฤทธิ์ต่อระบบประสาทส่วนกลาง พบว่าสารสกัดด้วยตัวทำละลายชนิดต่าง ๆ⁵⁻⁷ และสารพอลิแซ็กคาไรด์ของตำรับยานี้ มีฤทธิ์ต้านซึมเศร้าในหนูถีบจักร และยาต้มมีฤทธิ์ทำให้หนูขาวที่ชักนำให้เครียดเรื้อรังแบบอ่อน ๆ มีอาการดีขึ้น⁹

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการคอหอยอักเสบเรื้อรัง⁴ กลืนอาหารลำบากในผู้สูงอายุและผู้ป่วยพาร์กินสัน^{10,11} หอบหืด อาเจียน มีอาการคัน ลำไส้อักเสบชนิดเฉียบพลัน กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรังชนิดไม่รุนแรง⁴ ช่วยให้ผู้ป่วยธาตุพิการมีอาการดีขึ้น^{12,13} บรรเทาอาการโรคฮีสทีเรีย⁴ ลดอุบัติการณ์ของโรคปอดบวมและการเสียชีวิตที่เกี่ยวข้องกับโรคปอดบวมในผู้ป่วยโรคสมองเสื่อม¹⁴ มีรายงานว่าผู้ป่วยชายอายุ 40 ปีรายหนึ่งที่มีอาการหายใจขัดขณะนอนหลับทุกคืน มีอาการดีขึ้นเมื่อใช้ยาตำรับนี้¹⁵

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาแก้ไอหวัดพ่วง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.

4. Peng K. Ban Xia Hou Po Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Wang Y, Kong L, Chen Y. Behavioural and biochemical effects of fractions prepared from Banxia Houpu decoction in depression models in mice. *Phytother Res* 2005; 19(6): 526-9.
6. Wang YM, Kong LD, Huang ZQ. Screening of antidepressant fractions of banxia houpu decoction. *Zhongguo Zhong Yao Za Zhi* 2002; 27(12): 932-6.
7. Luo L, Nong Wang J, Kong LD, Jiang QG, Tan RX. Antidepressant effects of Banxia Houpu decoction, a traditional Chinese medicinal empirical formula. *J Ethnopharmacol* 2000; 73(1-2): 277-81.
8. Guo Y, Kong L, Wang Y, Huang Z. Antidepressant evaluation of polysaccharides from a Chinese herbal medicine Banxia-houpu decoction. *Phytother Res* 2004; 18(3): 204-7.
9. Li JM, Kong LD, Wang YM, Cheng CH, Zhang WY, Tan WZ. Behavioral and biochemical studies on chronic mild stress models in rats treated with a Chinese traditional prescription Banxia-houpu decoction. *Life Sci* 2003; 74(1): 55-73.
10. Iwasaki K, Wang Q, Nakagawa T, Suzuki T, Sasaki H. The traditional Chinese medicine banxia houpu tang improves swallowing reflex. *Phytomedicine* 1999; 6(2): 103-6.
11. Iwasaki K, Wang Q, Seki H, Satoh K, Takeda A, Arai H, Sasaki H. The effects of the traditional chinese medicine, "Banxia Houpu Tang (Hange-Koboku To)" on the swallowing reflex in Parkinson's disease. *Phytomedicine* 2000; 7(4): 259-63.
12. Oikawa T, Ito G, Hoshino T, Koyama H, Hanawa T. Hangekobokuto (Banxia-houpu-tang), a Kampo Medicine that Treats Functional Dyspepsia. *Evid Based Complement Alternat Med* 2009; 6(3): 375-8.
13. Oikawa T, Ito G, Koyama H, Hanawa T. Prokinetic effect of a Kampo medicine, Hange-koboku-to (Banxia-houpu-tang), on patients with functional dyspepsia. *Phytomedicine* 2005; 12(10): 730-4.
14. Iwasaki K, Kato S, Monma Y, Niu K, Ohnishi T, Okitsu R, Higuchi S, Ozaki S, Kaneko N, Seki T, Nakayama K, Furukawa K, Fujii M, Arai H. A pilot study of banxia houpu tang, a traditional Chinese medicine, for reducing pneumonia risk in older adults with dementia. *J Am Geriatr Soc* 2007; 55(12): 2035-40.
15. Hisanaga A, Itoh T, Hasegawa Y, Emori K, Kito T, Okabe A, Kurachi M. A case of sleep choking syndrome improved by the Kampo extract of Hange-koboku-to. *Psychiatry Clin Neurosci* 2002; 56(3): 325-7.

บรรเทาอาการหอบ ระงับไอ ขับเสมหะ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะร่างกายช่วงบนแกร่ง แต่ช่วงล่างพร่อง โดยมีเสมหะและน้ำลายมาก มีอาการหายใจสั้น เหนื่อยไอหอบ อึดอัดแน่นหน้าอก เจ็บหน้าอก ขาอ่อนแรง มือเท้าอ่อนล้าไม่มีกำลัง ลิ้นขาวล้นหรือขาวเหนียวมัน^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง หอบหืด ถุงลมโป่งพอง อาการไอเนื่องจากปอดและหัวใจผิดปกติ อาการเหนื่อยหอบที่เกิดจากภาวะร่างกายช่วงบนแกร่งแต่ช่วงล่างพร่อง มีเสมหะและน้ำลายคั่งค้างมาก^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
紫苏子 จือซูจื่อ (ผลงาขี้ม่อน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ระงับไอ ระงับหอบ ช่วยให้ลำไส้ ชุ่มชื้น ระบายอ่อน ๆ
半夏 บั่นเซี่ย	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขับความชื้น ละลายเสมหะ ลด อาการชื่อย่อนั่น ระงับอาเจียน
厚朴 (姜炒) โฮ้วผอ (เจียงเฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ทำให้ชุ่มชื้นเย็น ขับความชื้น ขับ ของเสียและอาหารตกค้าง ระงับ หอบ
前胡 เฉียนหู	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ลดไข้ให้ต่ำลง ขับเสมหะ กระจาย และระบายลมร้อน
肉桂 โร่วก๊วย (อบเชยจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	ร้อน	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟในระบบ ไต ขับความเย็น ระงับปวด เพิ่ม ความอบอุ่นให้ลมปราณหมุนเวียน
当归 ตังกู่	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงและสร้างเลือดใหม่ และทำให้ เลือดไหลเวียนดีขึ้น บรรเทาปวด ช่วยให้ลำไส้มีความชุ่มชื้น ระบาย อ่อน ๆ

* บั่นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生姜 เชิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ชี หมุนเวียน ทำให้ส่วนกลางของ ร่างกายโล่ง บรรเทาอาการแพ้จาก การรับประทานปู ปลา
苏叶 ซูเยี่ย (ใบงาช้างอ่อน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ กระจายหวัดเย็น ให้ความ อบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ระงับอาเจียน อุณหภูมิ รงับไอ
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ รงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจื่อซูจื่อเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณปรับและลดชี ระงับหอบ บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ บั่นเซี่ย โฮ้วผอ (เจียงเฉ่า) และเจียนหู ร่วมกันออกฤทธิ์ระงับหอบ บรรเทาอาการไอ ละลายเสมหะที่ติดค้าง ตัวยาช่วย ได้แก่ โร่วก๊วย มีสรรพคุณขับความเย็น อุณหภูมิให้เต เสริมชีให้คงตัว จึงระงับหอบ ตั้งกุกุยเสริมบำรุงและปรับเลือดให้เป็นปกติ การใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกันจะช่วยขจัดอาการพร่องของช่วงล่างของร่างกาย ทำให้ชีไม่ไหลย้อนขึ้นจนทำให้เกิดอาการไอและเหนื่อยหอบ เชิงเจียงและซูเยี่ย ขับความเย็นกระจายชีของปอด ตัวยานำพา ได้แก่ กันเฉ่าและต้าเจ่า มีสรรพคุณปรับประสานส่วนกลางของร่างกาย¹³

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาผง⁴

ตำรายา **ซูจื่อเจี้ยงชีทัง** (苏子降气汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

จื่อซูจื่อ (紫苏子)

ป๋นเซี่ย (半夏)

โห้วผอ (厚朴)

เจียนหู (前胡)

โรว์ก๊วย (肉桂)

เจียงเจียง (生姜)

ตังกวย (当归)

กัณเฒ่า (甘草)

ซูเยี่ย (苏叶)

ต้าเจ้า (大枣)

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาที่มีฤทธิ์อุ่นแห้งเป็นหลัก มีสรรพคุณขับความแกร่งส่วนบนของร่างกายเป็นหลัก จึงไม่เหมาะกับผู้ป่วยที่มีอาการปอดและไตพร่อง หรือไอ เหนื่อยหอบ เสมหะมากจากภาวะปอดร้อน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์ระงับไอและต้านอักเสบในหนูถีบจักร บรรเทาอาการหอบในหนูตะเภา⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณเป็นยาขับเสมหะ ระงับไอ ระงับหอบ นอกจากนี้ยังพบว่า ตำรายานี้สามารถปรับสมรรถนะการทำงานของต่อมหมวกไตให้ดีขึ้น เพิ่มการไหลเวียนของเลือด และเพิ่มภูมิคุ้มกันให้กับผู้ป่วยที่มีอาการกลัวความหนาวเย็น^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรายาสูจิเจียงซีทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang X. Su Zi Jiang Qi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ตั้งฉนวนทั้ง (定喘汤)

ตำราต้นตำรับ

摄生众妙方 เชื้อเชิงจั่งเมี่ยวฟาง (Effective Prescriptions for Health Conservation)¹

« ค.ศ. 1550 Zhang Sheche (张摄尺 จางเช่อเช่อ) »²

ส่วนประกอบ

麻黄	Herba Ephedrae	หมาหวง	9 กรัม
白果	Semen Ginkgo	ไป่กว๋อ	9 กรัม
苏子	Fructus Perillae	ซูจื่อ	6 กรัม
杏仁	Semen Armeniacae Amarum	ซิงเหริน	9 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋นเซีย	9 กรัม
款冬花	Flos Farfarae	ชวนตงฮฺวา	9 กรัม
桑白皮	Cortex Mori Radicis	ซังไป่ฝี	9 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงจิ้น	6 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยกระจายชี่ปอด ระบายหอบ ขจัดความร้อน ขับเสมหะ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการมีเสมหะร้อนอุดกั้นในปอด ร่วมกับถูกลมเย็นภายนอกมากะทบ โดยมีอาการไอ หอบ เสมหะมากสีเหลืองข้น กลั้วหนาว มีไข้ ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรลื่นเร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง อาการหอบจากหลอดลมหดเกร็ง และมีกลุ่มอาการดังที่กล่าวข้างต้น^{1,3}

ตำรายา ดิ่งฉวนหัง (定喘汤)

2 เซนติเมตร
หมาหวง (麻黄)

2 เซนติเมตร
ไป่กว่อ (白果)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

2 เซนติเมตร
ซูจื่อ (苏子)

2 เซนติเมตร
ชิงเทริน (杏仁)

2 เซนติเมตร
ป๋นเซี่ย (半夏)

ข่วนตงฮวา (款冬花)

ซังไปผี (桑白皮)

หวงฉิน (黄芩)

กั้นเฉ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麻黄 หมาหว	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย*	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจ่ายชีพอด บรรเทาหอบ
白果 ไม้กว๋อ (แปะก๊วย)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	สุขุม	ควบคุมการทำงานของระบบปอด
苏子 ซู่จื่อ (ผลงาขี้ม่อน)	ตัวยาเสริม	ขมฝาด	(มีพิษ)** อุ่น	บรรเทาอาการหอบ ละลายเสมหะ ระงับไอ ระงับหอบ ช่วยให้ลำไส้ ชุ่มชื้น ระบายอ่อน ๆ
杏仁 ซิงเหริน	ตัวยาเสริม	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระบายและกระจ่ายชีพที่ปอด ระงับ ไอ บรรเทาหอบ ให้ความชุ่มชื้น แก้ลำไส้ และระบายอ่อน ๆ

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้น และ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในมื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

** ไม้กว๋อ เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ห้ามใช้ในปริมาณมาก ควรระมัดระวังการใช้ในเด็กเล็ก

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 บั้นเซี่ย	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)***	สลายความชื้น ละลายเสมหะ กดชี่ลงล่าง บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัว เป็นก้อน
款冬花 ข่วนตงฮฺวา	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม เล็กน้อย	อุ่น	ให้ความชุ่มชื้นแก่ระบบปอด ระงับอาการไอ ละลายเสมหะ
桑白皮 ซังไป่ผี (เปลือกรากหม่อน)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนของปอด บรรเทาอาการหอบ ระบายน้ำ ลดอาการบวม
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษร้อน ช่วยให้เลือดเย็นลง ห้ามเลือด ลดไข้ และกล่อมครรภ์
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยา นำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ หมาหวงมีสรรพคุณกระจายชี่ของปอด ขับชี่ที่ไม่ดี ออกนอกร่างกาย ควบคุมอาการหอบให้สงบลง ไปกว่อมีสรรพคุณสมานปอด ขับเสมหะ ควบคุมอาการหอบให้สงบลง เมื่อใช้ตัวยาสองชนิดนี้ร่วมกัน หมาหวงจะช่วยกระจาย ในขณะที่ไปกว่อจะช่วยเหนียวรั้ง จึงเสริมฤทธิ์กันทำให้อาการหอบหายเร็วขึ้น และยังช่วยลดฤทธิ์ของหมาหวงไม่ให้ชี่ของปอดกระจายมากเกินไป ตัวยาเสริม ได้แก่ ชูจื่อ ซึ่งเหริน บั้นเซี่ย และข่วนตงฮฺวา มีสรรพคุณช่วยลดชี่ ควบคุมอาการหอบ ขับเสมหะ และระงับอาการไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ ซังไป่ผี และหวงฉิน มีสรรพคุณช่วยระบายความร้อนของปอด ลดไข้ และระงับอาการหอบ กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดในตำรับให้เข้ากัน^{1,3}

*** บั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยไข้หวัดที่เกิดจากการกระทบลมเย็นในระยะแรก โดยมีอาการไอ หอบและไม่มีเหงื่อ หรือไม่มีเสมหะร้อนที่ทำให้ไอ และห้ามใช้ในกรณีที่เป็นโรคหอบหืดเรื้อรัง ซึ่งพว่อง ซีฟจรัม เล็ก อ่อนแรง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับเสมหะ บรรเทาอาการหอบในหนูถีบจักร และหนูตะเภา ระงับอาการไอในหนูถีบจักร ยับยั้งการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมหนูตะเภา เสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันต้านทานในหนูถีบจักร ต้านจุลชีพในหลอดทดลอง⁴ และต้านเชื้อ respiratory syncytial virus (RSV) ในหนูถีบจักร⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้จะช่วยคลายกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลม ทำให้อาการหอบ สงบลง และขับเสมหะ ระงับอาการไอ ขับเหงื่อ และลดไข้⁶ มีรายงานพบว่าตำรับยานี้ช่วยให้ผู้ป่วยเด็กที่เป็นโรคหอบมีอาการดีขึ้น⁶

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 150 กรัม/ กิโลกรัม ไม่พบความผิดปกติหรือตายภายใน 3 วัน⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอามวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาตั้งฉนวนหัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang X. Ding Chuan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Cui ZZ, Wu ZQ, Wang XF. Dingchuantang decoction restores the imbalance of TH2/TH1 in mice infected by respiratory syncytial virus. Zhongguo Dang Dai Er Ke Za Zhi 2006; 8(1): 63-5.
6. Chan CK, Kuo ML, Shen JJ, See LC, Chang HH, Huang JL. Ding Chuan Tang, a Chinese herb decoction, could improve airway hyper-responsiveness in stabilized asthmatic children: a randomized, double-blind clinical trial. Pediatr Allergy Immunol 2006; 17(5): 316-22.

จุฬีผี้จู้หู่ทัง (橘皮竹茹汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคฺยฺเอี้ยวเลี้ยว (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

橘皮	Exocarpium Citri Rubrum	จุฬีผี้	9 กรัม
竹茹	Caulis Bambusae in Taenis	จู้หู่	9 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เจียงเจียง	9 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	3 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเหล้า	6 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ้า	5 ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ลดอาการคลื่นไส้ อาเจียน ระบายความร้อน^{1,3}

สรรพคุณ

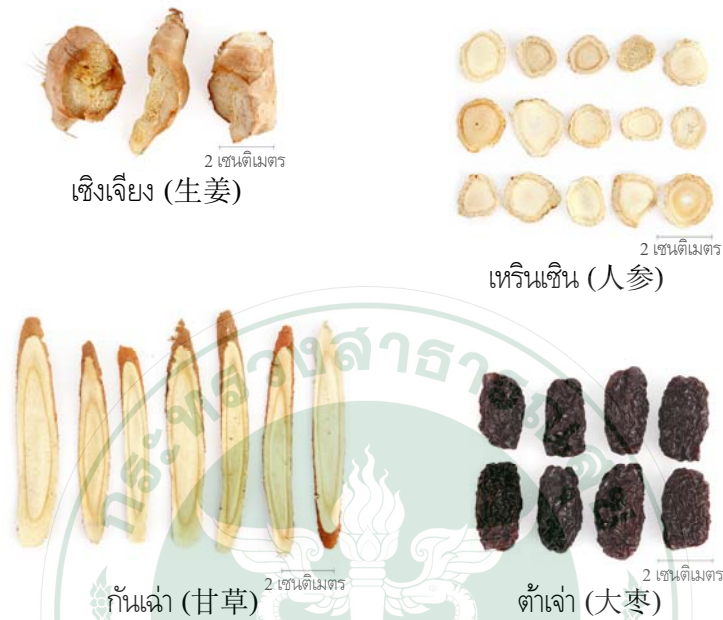
รักษากลุ่มอาการกระเพาะอาหารพร่อง ซึ่งส่วนทางลอยขึ้น (ชี่ย้อนกลับ) และมีความร้อน โดยมีอาการสะอึก เรอ หรืออาเจียน เบื่ออาหาร ลิ้นแห้งแดง ชีพจรเร็ว ไม่มีแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับสตรีมีครรภ์ที่มีอาการแพ้ท้อง มีภาวะอุดตันบางส่วนที่ชั่วตอนปลายกระเพาะอาหาร อาเจียนเนื่องจากกระเพาะอาหารอักเสบ มีอาการของระบบประสาทกระเพาะอาหาร (เช่น ความเครียดลงกระเพาะ) อาเจียนหลังจากผ่าตัด มีอาการสะอึกไม่หยุด โดยมีสาเหตุจากกระเพาะอาหารพร่อง และชี่ไหลย้อนกลับ^{1,3}

ตำรับยา จุฬวี่ฝี่จู้หู้หู่ทัง (橘皮竹茹汤)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
橘皮 จูหวีผี	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	เสริมม้าม ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ
竹茹 จูหูรุ (เปลือกชั้นกลางของ ลำต้นไผ่ดำ)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน
生姜 เชิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ขับความเย็นทำให้ ไหลเวียน ให้ความอบอุ่นแก่ ส่วนกลางของร่างกายและปอด ระงับอาเจียนและไอ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
人參 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมบำรุงเหวียนชี เสริมม้าม บำรุงปอด เสริมสารน้ำ ลดอาการ กระหายน้ำ สงบประสาท
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบาย อาการไอ ขับเสมหะ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บำรุงเลือดในระบบประสาท ประสานฤทธิ์ยาให้สุขุม

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ จูหวีผิ มีสรรพคุณปรับชี ช่วยให้การเพาะอาหารทำงานดีขึ้น ปรับสมดุล ระบายอาเจียน จูหู่ ระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร ระบายอาเจียน ตัวยาทั้งสอง ชนิดนี้จะช่วยเสริมฤทธิ์ลดชีไหลย้อนกลับ ระบายอาเจียน และระบายความร้อนในกระเพาะอาหาร เจริญเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์ระบายอาเจียนของตัวยาหลัก และป้องกันไม่ให้ตัวยาหลัก ระบายความร้อนในกระเพาะอาหารมากเกินไป ตัวยาช่วยและตัวยานำพา ได้แก่ เทรินเซิน กันเฉ่า และต้าเจ่า บำรุงชี บำรุงม้าม ช่วยปรับสมดุลกระเพาะอาหารและปรับประสานตัวยาทั้งหมดในตำรับให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีอาการชีไหลย้อนขึ้น สะอึก อาเจียน ซึ่งมีสาเหตุจากกลุ่มอาการเย็นพร่อง หรือ อาการร้อนแกร่ง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีอาการวิงเวียนศีรษะจำนวน 128 ราย รับประทานยาต้มที่เพิ่มตัวยาอื่นตามความเหมาะสมกับอาการของผู้ป่วย พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติ 106 ราย มีอาการดีขึ้น

22 ราย และเมื่อเฝ้าติดตามผลนาน 6 เดือน ไม่พบผู้ป่วยรายใดเป็นซ้ำอีก เมื่อให้ผู้ป่วยที่มีเหงือกและได้รับการฉายรังสี จำนวน 41 ราย รับประทานยาต้มวันละ 1 ห่อ โดยแบ่งรับประทานวันละ 6-8 ครั้ง ติดต่อกัน 5 ห่อ หากผู้ป่วยมีอาการอาเจียนรุนแรง ให้เพิ่มเกลือที่คั่วแล้ว 1 กรัม (เกลือคั่วมีสรรพคุณระงับอาเจียนได้ผลดีมาก) พบว่ายาต้มสามารถลดอาการข้างเคียงที่เกิดจากการฉายรังสีเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม นอกจากนี้ ยาต้มยังมีสรรพคุณรักษาอาการอักเสบในระบบทางเดินอาหารของผู้ป่วยจำนวน 69 ราย และรักษาโรคไตวายเรื้อรังในผู้ป่วยจำนวน 40 ราย โดยจะยังได้ผลดีเมื่อใช้ร่วมกับยาแผนปัจจุบัน⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาจุฬารัตน์ทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Fan YQ, Zhang Q. Jupi Zhuru Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เซวียฝูจู่วีทัง (血府逐瘀汤)

ตำราต้นตำรับ

医林改错 อีหลินกายซว่อ (Correction on the Errors of Medical Works)¹

« ค.ศ. 1830 Wang Qingren (王清任 หวางชิงเร็น) »²

ประกอบด้วย

当归	Radix Angelicae Sinensis	ตั๋งกวย	9 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวานซุยง	5 กรัม
赤芍	Radix Paeoniae Rubra	เซ่อเส้า	9 กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหรี้น	12 กรัม
红花	Flos Carthami	หงฮวา	9 กรัม
牛膝	Radix Achyranthis Bidentatae	หนิวซี	9 กรัม
柴胡	Radix Bupleuri	ไฉหู	3 กรัม
桔梗	Radix Platycodi	เจี้ยเก็ง	5 กรัม
枳壳	Fructus Aurantii	จื่อเขอ	6 กรัม
生地	Radix Rehmanniae	เซ็งตี้	9 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	ก้านเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

สลายเลือดคั่ง ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น พลังขับเคลื่อนที่ดีขึ้น ระวังอาการปวด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะเลือดคั่งในทรวงอก โดยมีอาการเจ็บหน้าอก ปวดศีรษะเรื้อรัง ปวดเหมือนเข็มทิ่มที่ตำแหน่งเดิม ซ้ำย้อนกลับ สะอึกไม่หยุด ร้อนใน หงุดหงิด แน่นหน้าอก ใจสั่น นอนไม่หลับ อารมณ์ร้อน

โกรธง่าย มีไข้ช่วงหัวค่ำ ลิ้นมีสีแดงคล้ำ หรือมีจุดเลือดคั่งเป็นจ้ำ ๆ ริมฝีปากมีสีคล้ำ หรือมีขอบตาดำทั้ง 2 ข้าง ซีฟจรผิดปกติหรือตึงแน่น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคเกี่ยวกับหลอดเลือดหัวใจ และหลอดเลือดสมองอุดตันและอักเสบ ความดันเลือดสูง ตับแข็ง ปวดประจำเดือน ประจำเดือนขาดหาย รกค้างในครรภ์หลังจากการแท้งบุตร และผู้ป่วยที่มีอาการปวดศีรษะ เจ็บหน้าอกและชายโครงเนื่องจากซี่ ทัดขัด มีเลือดคั่ง^{1,3}

กรมการแพทย์ ตำรายา เหวียฝูจู่ยวี่ทัง (血府逐瘀汤) ทางการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตังกู่ย (当归)

5 เซนติเมตร

เซ่อเส้า (赤芍)

2 เซนติเมตร

ชวณชฺยง (川芎)

เถาเหริน (桃仁)

หงฮฺวา (红花)

หนิวซี (牛膝)

ไจฮฺว (柴胡)

เจียเกิง (桔梗)

จิ๋วเซอ (枳壳)

เซิงตี้ (生地)

กั้นเช่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
当归 ตังกุย	ตัวยาหลัก	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ลดบวม ระงับปวด
川芎 ชวนชฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระงับปวด
赤芍 เช่อเส้า	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง บรรเทาอาการผื่นแดงบนผิวหนัง อาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล ประจำเดือนไม่มา เป็นเถาดานหรือก้อนในท้อง
桃仁 เถาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและหัวใจ หมุนเวียนดี กระจายเลือดคั่ง รักษาประจำเดือนไม่มา บรรเทาปวด ประจำเดือน หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
红花 หงฮฺวา (ดอกคำฝอย)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ช่วยให้เลือดหมุนเวียน ทะลวง จึงล้า ช่วยให้ประจำเดือนปกติ บรรเทาอาการปวดประจำเดือน ระงับปวด ลดบวม
牛膝 หินวี้ (พันงูน้อย)	ตัวยาหลัก	ขมอมหวาน เปรี้ยว	สุขุม	ช่วยนำความร้อนที่เกิดจากการอักเสบและเลือดที่อยู่ส่วนบนของร่างกายให้ระบายลงล่าง เพื่อหยุดเลือดที่ร้อนแล้วกระจายออกนอก ระบบ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
柴胡 ไผ่หู	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับกระจายลดไข้ ผ่อนคลายตับ และช่วยให้หยางซันสูงขึ้นส่วนบน คลายเครียด
桔梗 เจียงเกิง	ตัวยาเสริม	ขมอมเผ็ด	สุขุม	กระจายซันที่ปอด ขับเสมหะ บรรเทา อาการไอมีเสมหะมาก เน้นหน้าอก อึดอัด คอวมเจ็บ ผื่นปอด อาเจียน
枳壳 จื่อเซอ	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้ซันบริเวณทรวงอกไหลเวียนดี และช่วยให้เลือดไหลเวียน
生地 เจิงตี้ (โกฐเชียง)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง บำรุงเลือดและอินซันของตับและไต เสริมสารน้ำ
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงซัน เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ตังกุย ชวนชุง เซ้อเส้า เกาเหริน และหงฮัว มีสรรพคุณสลายการคั่งของเลือด ทำให้เลือดไหลเวียนดี หนิวซีช่วยทะลุทะลวงหลอดเลือด สลายเลือดคั่ง ช่วยให้เลือดไหลเวียนลงสู่ส่วนล่าง ตัวยาเสริม ได้แก่ ไผ่หูช่วยผ่อนคลายตับ ปรับซัน เจียงเกิงและจื่อเซอช่วยการไหลเวียนของซันบริเวณทรวงอก เจิงตี้ช่วยระบายความร้อนทำให้เลือดเย็นลง เมื่อใช้คู่กับตังกุยจะบำรุงเลือด ช่วยหล่อลื่น บรรเทาความแห้ง ทำให้สลายเลือดคั่งโดยไม่ทำลายอินซันของเลือด กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาสลายการคั่งของเลือดหลายชนิด จึงไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่ไม่มีอาการเลือดคั่ง และห้ามใช้กับสตรีมีครรภ์^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดในหนูขาวดีขึ้น ป้องกันการขาดออกซิเจนและยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อหัวใจหนูถีบจักร⁴ ปกป้องกล้ามเนื้อหัวใจหนูขาวจากการขาดเลือด⁵ ต้านการเกิดภาวะหลอดเลือดแดงแข็งในกระต่าย⁶ กระตุ้นให้ไขกระดูกหนูถีบจักรสร้างเม็ดเลือดเพิ่มขึ้น⁷ ช่วยปรับสมดุลของระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณต้านการแข็งตัวของเลือดและขยายหลอดเลือดบรรเทาอาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อหัวใจ^{1,3,4} ทำให้พัฒนาการของภาวะหลอดเลือดแดงแข็งช้าลง⁸ ช่วยให้ผู้ป่วยปวดเค้นหัวใจที่มีภาวะเลือดคั่งมีการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น และมีอาการและคุณภาพชีวิตดีขึ้น^{9,10} ช่วยการไหลเวียนของเลือดและขจัดเลือดคั่งในหูชั้นในและก้านสมองของผู้ป่วยที่หูหนวกอย่างเฉียบพลัน¹¹ รักษาภาวะเกิดพังผืดที่ตับที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัสตับอักเสบบี¹² นอกจากนี้ยังมีสรรพคุณสงบจิตใจ และช่วยให้หมดลูกหวัดตัว^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาช่วยผู้ช้ำเหงื่อ. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Peng K, Wang XD, Yuan XQ. Xue Fu Zhu Yu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Tang D, Liu Z, Zhang H, Sun M, Sui Y. Protective effects of xuefu zhuyu decoction on myocardium ischemia reperfusion injury in rats. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2010; 35(22): 3077-9.
6. Li Y, Zhao A, Zeng H, Lin G, Jiang H. Effects of Xuefu Zhuyu decoction on serum asymmetric dimethylarginine in atherosclerosis rabbits. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2009; 34(12): 1530-4.
7. Gao D, Lin JM, Zheng LP. Experimental study on effect of Xuefu Zhuyu Decoction on bone marrow hematopoietic stem cells of mice. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2007; 27(6): 527-30.
8. Li Y, Chen K, Shi Z. Effect of xuefu zhuyu pill on blood stasis syndrome and risk factor of atherosclerosis. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 1998; 18(2): 71-3.
9. Chu FY, Wang J, Yao KW, Li ZZ. Effect of Xuefu Zhuyu Capsule (血府逐瘀胶囊) on the symptoms and signs and health-related quality of life in the unstable angina patients with blood-stasis syndrome after percutaneous coronary intervention: A Randomized controlled trial. Chin J Integr Med 2010; 16(5): 399-405.
10. Xue M, Chen KJ, Ma XJ, Liu JG, Jiang YR, Miao Y, Yin HJ. Effects of Xuefu Zhuyu Oral Liquid on hemorheology in patients with blood-stasis syndrome due to coronary disease and their relationship with human platelet antigen-3 polymorphism. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2008; 6(11): 1129-35.

11. Zhu TM, Sun H, Jin RJ. Effect of TCM formula for promoting blood circulation to remove blood stasis on brainstem auditory evoked potential and Transcranial Doppler parameters in patients with sudden deafness. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2006; 26(8): 740-2.
12. Ru QJ, Tang ZM, Zhang ZE, Zhu Q. Clinical observation on effect of xuefu zhuyu decoction in treating patients with liver fibrosis caused by chronic hepatitis B]. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2004; 24(11): 983-5.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ปฐฺยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤)

ตำราต้นตำรับ

医林改错 อี้หลินก่ายซว้อ (Correction on the Errors of Medical Works)¹

« ค.ศ. 1830 Wang Qingren (王清任 หวางชิงเริน) »²

ประกอบด้วย

生黄芪	Radix Astragali Membranacei	เซิงหวงจี	120	กรัม
当归尾	Radix Angelicae Sinensis	ตังกยฺเหว้ย	6	กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวฺนซฺยง	3	กรัม
赤芍	Radix Paeoniae Rubra	เซ่อเส้า	6	กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	3	กรัม
红花	Flos Carthami	หงฮฺวา	3	กรัม
地龙	Lumbricus	ตี้หลง	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงชี่ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ทะลวงเส้นลมปราณ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอัมพฤกษ์ อัมพาต ปากเบี้ยว ตาเข พูดอ้อแอ้ไม่ชัด น้ำลายไหลที่มุมปาก ขาลีบเดินไม่ได้ บัสสาวะบ่อยหรือกลั้นบัสสาวะไม่ได้ ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรเชื่องช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่เลือดคั่งและชีพร่ง เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น หลอดเลือดสมองอุดตันหรือแตกเฉียบพลัน หรือเป็นโปลิโอในวัยเด็ก เป็นต้น^{1,3}

ตำรับยา ปูหยางหวนอู่ทัง (补阳还五汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซิงหวงฉี (生黄芪)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生黄芪 เชิงหวงจี	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงซี่ของปอดและม้าม เสริม ภูมิคุ้มกัน ระวังเหื่อ
当归尾 ตังกุยเหว่ย (โกฐเชียง)	ตัวยาเสริม	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดไม่ ติดขัด
川芎 ชวนชูยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของซี่และเลือด ขับลมในเลือด ระวังปวด
赤芍 เชื้อเสา	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น ลง อาเจียนเป็นเลือด เลือด กำเดาไหล ประจำเดือนไม่มา เป็นเถาดานหรือก้อนในท้อง
桃仁 เกาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและ หัวใจหมุนเวียนดี กระจายเลือดคั่ง รักษาประจำเดือนไม่มา บรรเทา อาการปวดประจำเดือน หล่อลื่น ลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
红花 หงฮวา (ดอกคำฝอย)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ทะลวง เส้นลมปราณ ขจัดเลือดคั่ง บรรเทาอาการปวด
地龙 ตีหลง (ไส้เดือนดิน)	ตัวยาช่วย	เค็ม	เย็น	ระบายความร้อน บรรเทาอาการ ลมช่วยให้เส้นลมปราณหมุนเวียน ดี แก้ไข้ตัวร้อนจัดที่ทำให้ลู่ คลั่ง ชักกระตุก หรือเป็นลมหมด สติ ขจัดซี่พรวงติดขัด ทำให้เป็น อัมพาต อัมพฤกษ์ ปากเบี้ยว ตาเหล่

ตำรายานี้ใช้รักษาผู้ป่วยอัมพฤกษ์จากโรคหลอดเลือดสมองโดยเฉพาะ โดยมีอาการหลักคือ ชีพรัองและมีเลือดคั่ง ดังนั้นจึงเน้นใช้เซิงหวงฉีเป็นตัวยาลหลัก มีสรรพคุณบำรุงเหียนชี่ เพื่อเพิ่มพลังชี่ให้สมบูรณ์ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี สลายเลือดคั่งโดยไม่กระทบเจ็งชี่ ตังกวยเหว่ยเป็นตัวยาสเสริม ช่วยสลายเลือดคั่ง ทำให้การไหลเวียนของเลือดสะดวกและไม่กระทบอินของเลือด ตัวยาช่วย ได้แก่ ชวนชวย เช่อเสา เกาเหริน และหงฮวา ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น สลายเลือดคั่ง ต้หลงทะลวงเส้นลมปราณ เมื่อใช้ยาเหล่านี้ร่วมกันจะช่วยให้ชี่สมบูรณ์ ขับเคลื่อนเลือดได้ดี ทะลวงเส้นปราณ สลายการคั่งของเลือด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรายานี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยที่รู้สึกตัวแล้ว อุดหนุมิของร่างกายเป็นปกติ และไม่มีอาการเลือดออกอีก ห้ามใช้กับผู้ป่วยที่มีความดันโลหิตสูงเนื่องจากลมในตับเคลื่อนไหวผิดปกติ มีเสมหะอุดกั้นระบบเส้นลมปราณ อินพร่อง เลือดร้อน^{1,3}

ตำรายานี้ใช้เซิงหวงฉีในปริมาณสูง โดยทั่วไปจะเริ่มจาก 30-60 กรัม แล้วค่อย ๆ เพิ่มจนถึง 120 กรัม และเมื่ออาการหายดีแล้ว ต้องรับประทานยาต่ออีกระยะหนึ่ง เพื่อป้องกันการกลับมาเป็นใหม่^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์บรรเทาอาการกล้ามเนื้อแขนขาไม่มีแรงในหนูตะเภา ช่วยบรรเทาอาการเลือดคั่งในสมองหนูขาว ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด ชะลอการจับตัวของเลือด ลดไขมันในเลือดของกระต่าย⁴ ปกป้องระบบประสาทของหนู gerbil ที่ชักนำให้สมองขาดเลือด⁵ และหนูขาวที่ชักนำให้ไซลันหลังขาดเลือด⁶ กระตุ้นการเจริญและพัฒนาการของเซลล์ประสาทในหลอดทดลอง⁷ กระตุ้นให้เส้นประสาทเพิ่มจำนวนในหนูขาวที่ชักนำให้สมองขาดเลือด⁸ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดในหนูขาวที่มีภาวะชีพรัองและเลือดคั่งทั้งที่เป็นและไม่เป็นโรคหลอดเลือดหัวใจ^{9,10} ปกป้องกล้ามเนื้อหัวใจหนูขาวจากการขาดเลือด¹¹ สมานแผลในหนูขาวที่เป็นแผลเรื้อรัง¹² และต้านอักเสบในหนูถีบจักร¹³

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณช่วยขยายหลอดเลือดในสมอง ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น บรรเทาอาการเลือดคั่งและการหล่อเลี้ยงของเลือดไม่เพียงพอ เพิ่มการละลายของไฟบริน (fibrin) ยับยั้งการรวมกลุ่มของเกล็ดเลือด ชะลอการแข็งตัวของเลือด⁴ ช่วยให้ภาพคลื่นไฟฟ้าหัวใจและอาการปวดแสบหน้าอกในผู้ป่วยหลอดเลือดหัวใจดีขึ้น¹⁴ ช่วยฟื้นฟูการทำงานของระบบประสาทของผู้ป่วยในระยะพักฟื้นจากภาวะสมองขาดเลือด ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น¹⁵ เมื่อใช้ตำรายานี้ร่วมกับยาแผน

ปัจจุบันตามมาตรฐานการรักษา พบว่าสามารถลดความถี่และความรุนแรงของการชักในผู้ป่วยโรคลมชักที่เกิดจากความผิดปกติของหลอดเลือดในสมอง¹⁶

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาปูหยางหวนอู่ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Peng K, Yuan XQ, Zhao XX. Bu Yang Huan Wu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Zhao YN, Wu XG, Li JM, Chen CX, Rao YZ, Li SX. Effect of BuYangHuanWu recipe on cerebral microcirculation in gerbils with ischemia-reperfusion. Sichuan Da Xue Xue Bao Yi Xue Ban 2010; 41(1): 53-6.
6. Wang L, Jiang DM. Neuroprotective effect of Buyang Huanwu Decoction on spinal ischemia/reperfusion injury in rats. J Ethnopharmacol 2009; 124(2): 219-23.
7. Sun J, Bi Y, Guo L, Qi X, Zhang J, Li G, Tian G, Ren F, Li Z. Buyang Huanwu Decoction promotes growth and differentiation of neural progenitor cells: using a serum pharmacological method. J Ethnopharmacol 2007; 113(2): 199-203.
8. Tan XH, Qu HD, Peng K, Chen YY, Tong L, Shen JG, Zhu CW. Effects of Buyanghuanwu decoction on nerve proliferation in rats with sequelae of ischemic stroke. Nan Fang Yi Ke Da Xue Xue Bao 2006; 26(2): 189-92.
9. Wang WR, Lin R, Zhang H, Lin QQ, Yang LN, Zhang KF, Ren F. The effects of Buyang Huanwu Decoction on hemorheological disorders and energy metabolism in rats with coronary heart disease. Ethnopharmacol 2011; 137(1): 214-20.
10. Ren J, Lin C, Liu J, Xu L, Wang M. Experimental study on Qi deficiency and blood stasis induced by multi-factor stimulation in rats. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2011; 36(1): 72-6.
11. Yang G, Fang Z, Liu Y, Zhang H, Shi X, Ji Q, Lin Q, Lin R. Protective Effects of Chinese Traditional Medicine Buyang Huanwu Decoction on Myocardial Injury. Evid Based Complement Alternat Med 2009.
12. Xu JN, Que HF, Tang HJ. Effects and action mechanisms of Buyang Huanwu Decoction in wound healing of chronic skin ulcers of rats. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2009; 7(12): 1145-9.
13. Duan JY. Anti-inflammatory and immunologic actions of buyang huanwu tang. Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 1989; 9(3): 164-6, 134.
14. Zhang H, Liang MJ, Ma ZX. Clinical study on effects of buyang huanwu decoction on coronary heart disease. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 1995; 15(4): 213-5.
15. Cai GX, Liu BY. Effect of ultra-micronized Buyang Huanwu decoction on neurological function, quality of life, and serum vascular endothelial growth factor in patients convalescent from cerebral infarction. Zhongguo Wei Zhong Bing Ji Jiu Yi Xue 2010; 22(10): 591-4.
16. Hijikata Y, Yasuhara A, Yoshida Y, Sento S. Traditional Chinese medicine treatment of epilepsy. J. Altern Complement Med 2006; 12(7): 673-7.

เวินจิงทัง (温经汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี้ยวเลี้ยว (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

吴茱萸	Fructus Evodiae	ทวูจูยู่หวิ	9 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก๊วยจื่อ	6 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชววนซุยง	6 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเย่า	9 กรัม
阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	6 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	9 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	6 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	6 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋ั้นเตี้ย	9 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	6 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	6 กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
 วิชา
 Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

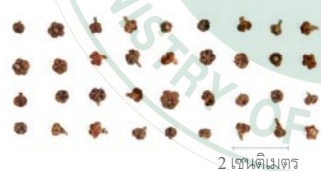
ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

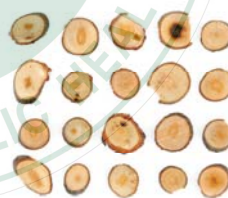
ให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ ขับกระจายความเย็น บำรุงเลือด ขจัดเลือดคั่ง^{1,3}

ตำรับยา เวินจิงทัง (温经汤)

หวูลุยหวิ (吴茱萸)

ก้วยจื่อ (桂枝)

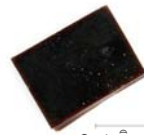
ตังกวย (当归)

ชวนซุยยง (川芎)

เสาย่า (芍药)

อาเจียว (阿胶)

ไม่ต่ง (麦冬)

ตันผี (丹皮)

เหวียนเซิน (人参)

ปิ่นเซี่ย (半夏)

เซิงเจียง (生姜)

ก้านจ๋า (甘草)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเย็นพร่องเกาะกุมเส้นลมปราณชงเร็น (冲任) หรือมีเลือดคั่ง ทำให้ประจำเดือนมาไม่ปกติ มาเร็วหรือมาช้า หรือมานานเกินไป หรือมีไข้ในช่วงหัวค่ำ ร้อนที่ฝ่ามือ ปากและริมฝีปากแห้งหรือเย็น ปวดท้องน้อย มีบุตรยาก^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่ประจำเดือนมาผิดปกติ โดยมีสาเหตุจากการทำงานของมดลูกผิดปกติ มิใช่เกิดจากความผิดปกติของมดลูก อังเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง และเนื้องอกที่มดลูก^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
吴茱萸 หวูจูหยวี	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมขม	ร้อน (มีพิษเล็กน้อย)*	สลายความเย็นของเส้นลมปราณตับ ระบายปวด ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ระบายอาเจียน เสริมหยาง ระบายท้องร่วง
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น และเสริมหยาง ช่วยให้ซึ่มีการไหลเวียนดีขึ้น
当归 ตังกุย	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงเลือด ทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น สลายเลือดคั่ง สร้างเลือดใหม่
川芎 ชวนชฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระบายปวด

* หวูจูหยวี เป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
芍药 เสาเย่า	ตัวยาเสริม	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินของเลือด ปรับประจำ- เดือน ปรับสมดุลของตับ ระบาย ปวด แก้บักกิ้นซี่ ระบายเหงื่อ
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาเสริม	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริม บำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	ขมอม หวาน เล็กน้อย	เย็น เล็กน้อย	เสริมสารน้ำในกระเพาะอาหาร เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ ปอด ช่วยให้อุจจาระนิ่มใส บรรเทาอาการหอบหืด
丹皮 ตันผี (เปลือกรากโป๊ตั้น)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ทำให้เลือดเย็น ระบายความ- ร้อน ขับความร้อนในเลือด
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมพลังซี่ บำรุงหัวใจและ ม้าม เสริมปอด สร้างสารน้ำ ช่วยให้จิตใจสงบ
半夏 บั่นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)**	สลายความชื้น ละลายเสมหะ กดชี่ลงล่าง บรรเทาอาการ คลื่นไส้ อาเจียน สลายเสมหะที่ เกาะตัวเป็นก้อน
生姜 เชิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ คลื่นไส้ ช่วยขับปอดอบอุ่น ระงับไอ
甘草 กันฉ่ำ (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

** บั่นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยา前先ใช้

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ หวูจูหยวี่ และก๊วยจื่อ มีสรรพคุณช่วยให้ความอบอุ่น แก่เส้นลมปราณ สลายความเย็น และช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ตัวยาเสริม ได้แก่ ตังกุย ชวนซุง และเสาย่า มีสรรพคุณปรับการไหลเวียนของเลือด สลายเลือดคั่ง เสริมเลือด และปรับประจำเดือน อาเจียว ไม่ตง และตันผิ มีสรรพคุณบำรุงเลือดและอินของตับ ตัวยาเหล่านี้ร่วมกันขจัดเลือดคั่ง เพื่อให้เลือดใหม่ไหลเวียนดี และไม่มีผลข้างเคียง ตัวยาช่วย ได้แก่ เทรินซินและกันเฉ่า มีสรรพคุณบำรุงม้าม ซึ่งเป็นแหล่งสร้างซีและเลือด ช่วยตังกุยและอาเจียวเพิ่มอินและบำรุงเลือด บั้นเซี่ยมีสรรพคุณปรับซีของ กระเพาะอาหารให้ลงเบื้องล่าง สลายการคั่ง และช่วยปรับประจำเดือน เซิงเจียงช่วยให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร ทำให้ระบบการทำงานของกระเพาะอาหารดีขึ้น กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดในตำรับยาให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาสุกกลอนน้ำผึ้ง⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีก้อนในท้องที่มีสาเหตุจากเลือดคั่งจากภาวะแกร่ง⁵

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของสมองส่วนล่างและต่อมใต้สมอง ในหนูขาว⁴ เพิ่มการหลั่งฮอร์โมนที่กระตุ้นการตกไข่ (Luteinizing hormone)⁶ และมีฤทธิ์บำรุงเลือด ในหนูถีบจักร⁴

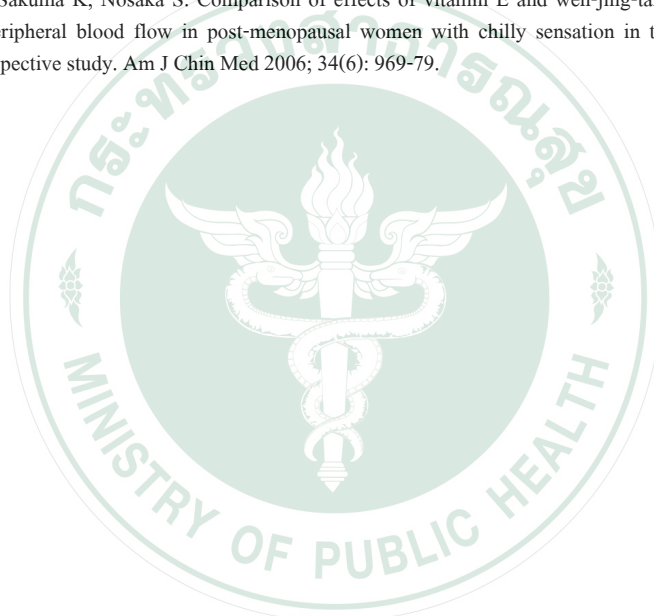
การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการประจำเดือนมาไม่ปกติหรือภาวะขาด ประจำเดือน ปวดประจำเดือน ช่วยให้การ ทำงานของมดลูกดีขึ้น ลดอาการเกร็ง บรรเทาอาการเลือดออก ที่มดลูก มดลูกอักเสบ⁴ ปรับระบบฮอร์โมนไม่ให้รบกวนการตกไข่ในหญิงที่มีภาวะรังไข่มีถุงน้ำหลายใบ⁷ การศึกษาในหญิงวัยระยะกำลังหมดประจำเดือนถึงเพ็ญหมดประจำเดือนที่มีอาการหนาวสั่นที่ขา พบว่าตำรับยานี้มีฤทธิ์ลดการไหลเวียนของเลือดที่มากเกินไปที่แขน ทำให้เลือดไหลเวียนได้ดีตลอดทั่วทั้ง ร่างกาย⁸

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.

3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิรพิณิจวงศ์. ตำรายาเวินจิงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Peng K, Yuan XQ. Wenjing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
6. Miyake A, Lee JW, Tasaka K, Ohtsuka S, Aono T. Wenjing-tang, a traditional Chinese herbal medicine increases luteinizing hormone release *in vitro*. Am J Chin Med 1986; 14(3-4): 157-60.
7. Ushiroyama T, Hosotani T, Mori K, Yamashita Y, Ikeda A, Ueki M. Effects of switching to wen-jing-tang (unkei-to) from preceding herbal preparations selected by eight-principle pattern identification on endocrinological status and ovulatory induction in women with polycystic ovary syndrome. Am J Chin Med 2006; 34(2): 177-87.
8. Ushiroyama T, Sakuma K, Nosaka S. Comparison of effects of vitamin E and wen-jing-tang (unkei-to), an herbal medicine, on peripheral blood flow in post-menopausal women with chilly sensation in the lower extremities: a randomized prospective study. Am J Chin Med 2006; 34(6): 969-79.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซิงฮว่าทัง (生化汤)

ตำราต้นตำรับ

傅青主女科 ฟุชิงจู่หนวี่เคอ (Fu Qingzhu's Obstetrics and Gynecology)¹

« ค.ศ. 1826 Fu Qingzhu (傅青主 ฟุชิงจู่) »²

ประกอบด้วย

全当归	Radix Angelicae Sinensis	เจวียินตังกุย	24 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวานซุยง	9 กรัม
桃仁 (去皮尖)	Semen Persicae (skin removed)	เถาเหริน (ขูดผิวเสี้ยน)	6 กรัม
干姜 (炮黑)	Rhizoma Zingiberis (well baked)	กันเจียง (เผ้าเฮย)	2 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กันเฉ่า (จื่อ)	2 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม อาจเติมเหล้าเหลียง 1 ซ้อนโต๊ะ เมื่อต้มใกล้จะแล้วเสร็จ^{1,3}

การออกฤทธิ์

สลายการคั่งของเลือด ทำให้เลือดไหลเวียนดี ให้ความอบอุ่นแก่เส้นลมปราณ ระวังอาการปวด^{1,3}

สรรพคุณ

ใช้สำหรับขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอด ซึ่งมีอาการปวดท้องน้อย เมื่อกดจะเจ็บมากขึ้น ตำแหน่งที่เจ็บมีก้อน รอบขอบกลืนมีสีม่วงคล้ำ ชีพจรจัมและฝืด^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสำหรับขับน้ำคาวปลาตกค้างในสตรีหลังคลอด ผู้ป่วยที่มีก้อนเนื้อในมดลูก มีเลือดคั่งตรงอุ้งเชิงกราน โดยมีสาเหตุจากความเย็นอุดกั้น^{1,3}

ตำรายา เชิงฮว่าทัง (生化汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เฉวียนตังกุย (全当归)

ชวนชุยง (川芎)

เถาเหริน (桃仁)

กันเจียง (เผ้าเฮย์) [干姜 (炮黑)]

กันเผ้า (จื่อ) [甘草 (炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
全当归 เชื้อยืนตังกุย (ตังกุยทั้งราก)	ตัวยาหลัก	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ทำให้การไหลเวียนของเลือดดี สลายเลือดคั่ง สร้างเลือดใหม่
川芎 ขวนซุยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนขับเคลื่อนซึ่งทำให้เลือดไหลเวียนดี ระบายปวด
桃仁 (去皮尖) เถาเหริน (ซัวผี้เจียน) (เมล็ดท้อเอาเปลือกออก)	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยการทะลุทะลวง ช่วยสลายเลือดคั่ง ทำให้เลือดไหลเวียนดี
干姜 (炮黑) กันเจียง (เผ้าเฮย์) (ชิงปิ้งจันดำ)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยขับความเย็น ให้ความอบอุ่นในเส้นลมปราณ ระบายอาการปวด
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซึ่ง บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บรรเทาอาการปวด ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ ถ้าเติมเหล่าเหลืองซึ่งมีคุณสมบัติอุ่น รสหวานเผ็ด จะเพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขับความเย็น สลายลม^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีเลือดคั่งหลังคลอด ที่เกิดจากมีความร้อนสูงในระบบเลือด และควรระมัดระวังการใช้ในผู้ป่วยที่คลอดลูกโดยการผ่าตัด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ช่วยเพิ่มการบีบตัวของมดลูกในหนูถีบจักรและหนูขาว⁴ กระตุ้นการบีบตัวของมดลูกกระต่ายในระยะใกล้คลอด โดยไม่มีผลต่อปากมดลูก⁷ ปรับสมรรถภาพ

การทำงานของมดลูกหนีบจันกร และต้านอีกเสบในหนูถีบจักร⁴ จากการศึกษาในหนูขาวที่เลือดคั่งอย่างเฉียบพลันพบว่า ตำรายานี้ช่วยการไหลเวียนของเลือดในบริเวณมดลูก ลดความหนืดของเลือด และลดการเกิดลิ่มเลือดในหลอดเลือด⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณขับน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอด บรรเทาอาการปวดท้องน้อยแบบกดแล้วเจ็บ ปรับสภาพการทำงานของมดลูก ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ดูดซึมเลือดที่ออกนอกเส้นเลือดกลับเข้าสู่ระบบ และกระตุ้นการหลั่งน้ำนม^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาเชิงฮว่าทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Peng K. Sheng Hua Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Hong M, Yu L, Ma C, Zhu Q. Effect of extract from shenghua decoction on myoelectric activity of rabbit uterine muscle in the latest period of pregnancy. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2003; 28(12): 1162-4.
6. Qian X, Yu H. Effects of shenghua decoction on hemorheology, thrombosis and microcirculation. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2011; 36(4): 514-8.

กงบไวยฺวีนฟาง (宫外孕方)

ตำราต้นตำรับ

山西医学院 ซานซีอีเสวียเวียน (Shanxi Medical College)¹

ส่วนประกอบ

สูตร 1

丹参	Radix Salviae Miltiorrhizae	ตันเซิน	15	กรัม
赤芍	Radix Paeoniae Rubrae	เซ่อเส้า	9	กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	9	กรัม
乳香	Resina Olibani	หฺรูเซียง	9	กรัม
没药	Myrrha	ม่อเย่า	9	กรัม

สูตร 2 ส่วนประกอบเหมือนสูตร 1 โดยเพิ่มตัวยาก็ 2 ชนิด ดังนี้

三棱	Rhizoma Sparganii	ซานเหลิง	6	กรัม
莪术	Rhizoma Zedoariae	เอ๋อร์จู่	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,2}

การออกฤทธิ์

ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ขจัดเลือดคั่ง สลายก้อน ระวังปวด^{1,2}

สรรพคุณ

รักษาสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูกที่มีอาการปวดท้องน้อยเฉียบพลันหลังขาดประจำเดือน มีเลือดออกทางช่องคลอด สีเลือดคล้ำหรือมีเยื่อเมือกปนออกมา กดเจ็บมากที่ช่องท้องน้อย^{1,2}

ตำรายา กงไวยุ่วินฟาง (宫外孕方) สูตร 1

ตำรายา กงไวยุ่วินฟาง (宫外孕方) สูตร 2

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
丹参 ตันเซิน	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้เลือดไหลเวียน สลาย เลือดคั่ง ระวังปวด แน่นหน้าอก เส้นเลือดหัวใจตีบ ช่วยให้ ประจำเดือนปกติ ลดความร้อน ในเลือด สงบประสาท
赤芍 เช่อเส้า	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนในเลือด บรรเทาอาการผื่นแดงบน ผิวหนัง อาเจียนเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล ประจำเดือนไม่ มา เป็นเถาตันหรือก้อนในท้อง
桃仁 เถาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและ หัวใจไหลเวียนดีขึ้น กระจาย เลือดคั่ง รักษาอาการประจำ- เดือนไม่มา บรรเทาอาการปวด ประจำเดือน หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
乳香 หู่เซียง	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชีและ เลือดดีขึ้น ระวังปวด ลดบวม
没药 ม่อเย่า (มดยอบ)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น ระวังปวด ลดบวม สมานแผล
三棱 ซานเหลิง	ตัวยาช่วย	ขม	สุขุม	ขับเคลื่อนการไหลเวียนของชี ขจัดเลือดคั่ง สลายของเสียที่ ตกค้าง ระวังปวด
莪术 เอ้อร์จู่	ตัวยาช่วย	ขม เผ็ด	อุ่น	ขับเคลื่อนการไหลเวียนของชี ขจัดเลือดคั่ง สลายของเสียที่ ตกค้าง ระวังปวด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ต้นเชินและเชอเส้า รสขม เย็นเล็กน้อย ออกฤทธิ์ในระดับเลือด ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ขจัดเลือดคั่ง ลดความร้อนในเลือด ระบายปวด เถาเหรินเป็นตัวยาสเสริม รสขมอมหวาน สุกุม สลายลิ่มเลือด ช่วยให้อาการไหลเวียนดีขึ้น ใช้ได้ผลดีกรณีปวดท้องหลังการคลอดที่เกิดจากมีเลือดคั่งอุดตัน ตัวยาช่วย ได้แก่ หูเชียงและมอเย้า มีกลิ่นหอม มีฤทธิ์ทะลุทะลวง สามารถสลายเลือดคั่งและช่วยให้การไหลเวียนของชีและเลือดดีขึ้น ทำให้อาการปวดค่อย ๆ บรรเทาลง ตัวยาทั้งสองนี้มีสรรพคุณกระจายการคั่งของเลือด และระบายปวดโดยเฉพาะ ชานเหลิงรสขม ไม่มีกลิ่นหอม ออกฤทธิ์ดีในการทะลุทะลวงเลือดที่คั่ง ทำให้เส้นลมปราณโล่ง ขณะที่เออร์จู่รสขมเผ็ด อุ่น มีกลิ่นหอม มีสรรพคุณสลายชีที่ติดขัดในเลือดและสิ่งตกค้าง เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกันจะเสริมฤทธิ์ทะลุทะลวงและสลายสิ่งตกค้างให้ดีขึ้น^{1,2}

หมายเหตุ: การเลือกใช้สูตรตำรับยานี้จะขึ้นอยู่กับสุขภาพและอาการของผู้ป่วย โดยยาตำมสูตร 1 ใช้กับผู้ป่วยที่เริ่มเป็นระยะแรก หรือเลือดในช่องท้องยังไหลเวียนและไม่มีการห้อเลือด ส่วนยาตำสูตร 2 ใช้กับผู้ป่วยที่เลือดในช่องท้องจับกันเป็นก้อน³

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาเม็ด³

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้กับสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูก และมีเลือดออกมาก หรือข้อห้ามดสดี การช่วยเหลือฉุกเฉินและผ่าตัดจะเหมาะสมกว่า^{1,2}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาตำมสูตร 1 และสูตร 2 มีฤทธิ์ลดอาการบวมในหนูถีบจักร โดยยาตำมสูตร 2 มีฤทธิ์แรงกว่า สูตร 1 เมื่อแยกศึกษาตัวยาเดี่ยว พบว่าเชอเส้า เถาเหริน และ เออร์จู่มีฤทธิ์ยับยั้งอาการบวมน้ำ แต่ชานเหลิงและต้นเชินมีฤทธิ์ไม่ชัดเจน ยาตำมสูตร 1 และสูตร 2 มีฤทธิ์ขยายหลอดเลือด ช่วยสลายลิ่มเลือด และลดอาการบวมในกระต่าย และต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดได้ดีในหลอดทดลอง โดยตัวยาที่มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียคือ เชอเส้าและต้นเชิน ยาตำมสูตร 2 มีฤทธิ์ระงับอาการปวดท้องได้ดีในหนูถีบจักร กระตุ้นการทำงานของเซลล์กลืนกิน (phagocyte) ในกระต่ายและหนูถีบจักร เพิ่มการซึมผ่านของผนังหลอดเลือดให้ดีขึ้น และกระตุ้นการทำงานของระบบการสลายการแข็งตัวของเลือด³

การศึกษาทางคลินิก: จากการศึกษาในสตรีตั้งครรภ์นอกมดลูก เมื่อให้ผู้ป่วยที่เลือดในช่องท้องยังไหลเวียนไม่จับตัวเป็นก้อน จำนวน 20 ราย ใช้ยาสูตร 1 พบว่าทุกรายหายเป็นปกติ และเมื่อให้ผู้ป่วยที่มีเลือดในช่องท้องจับตัวเป็นก้อน จำนวน 593 ราย ใช้ยาสูตร 2 พบว่า 53 ราย อาการดีขึ้น 540 ราย อาการหายเป็นปกติ

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. จรัส ตั้งอรัญวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอรัญวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรายาแก่วิวันฟาง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
3. Peng K. Gongwaiyun Fang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เลี้ยวจี้จื่อ (小蓟饮子)

ตำราต้นตำรับ

济生方 จี้เซิงฟาง (Prescriptions for Succouring the Sick)¹

« ค.ศ. 1253 Yan Yonghe (严用和 เอียนย่งเหอ) »²

ประกอบด้วย

小蓟	Herba Cephalanoploris	เลี้ยวจี้	15	กรัม
藕节	Nodus Nelumbinis Rhizomatis	โอบาเจีย	9	กรัม
蒲黄 (炒)	Pollen Typhae (parched)	ผู้หวง (เผ้า)	9	กรัม
生地黄	Radix Rehmanniae	เซิงตี้หวง	30	กรัม
栀子	Fructus Gardeniae	จื่อจื่อ	9	กรัม
木通	Caulis Akebiae	มู่ทง	9	กรัม
淡竹叶	Herba Lophatheri	ตันจู่เยี่ย	9	กรัม
滑石	Talcum Pulveratum	หว่าลื่อ	12	กรัม
当归 (酒洗)	Radix Angelicae Sinensis (washed with wine)	ตังกุย (จิวตี้)	9	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเผ้า (จื่อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยให้เลือดเย็นลง ห้ามเลือด ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการปัสสาวะมีเลือดปนเนื่องจากมีความร้อนสะสมภายในร่างกาย ปัสสาวะบ่อยมีสีเข้ม
ลิ้นแดง มีฝ้าขาวบาง ชีพจรเร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีเลือดออกในทางปัสสาวะ
อย่างเฉียบพลันที่เกิดจากมีความร้อนอุดกั้นมีการติดขัดของทางเดินปัสสาวะ เป็นนิ่ว ไตอักเสบชนิด
เฉียบพลัน และวัณโรคไต^{1,3}

ตำรายา เสี้ยวจี้จี้ (小蓟饮子)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เสี้ยวจี้ (小蓟)

โอบเจีย (藕节)

2 เซนติเมตร

ฝูหวาง (蒲黄)

2 เซนติเมตร

เซิงตี้หวาง (生地黄)

2 เซนติเมตร

จื่อจื่อ (栀子)

2 เซนติเมตร

มู่ทง (木通)

2 เซนติเมตร

ตันจูเอี๋ย (淡竹叶)

2 เซนติเมตร

หวลสือ (滑石)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

5 เซนติเมตร

ตังกวย (当归)

2 เซนติเมตร

ก้นเฒ่า (จื่อ) [甘草(炙)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
小蓟 เลี้ยวจี	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	เย็น	ห้ามเลือด ทำให้เลือดเย็นลง สลายเลือดคั่ง ขับพิษ ขับฝีหนอง
藕节 โอเอเจีย (ข้อเห้งบัวหลวง)	ตัวยาเสริม	ฝาด อมหวาน	สุขุม	ทำให้เลือดเย็นลง ห้ามเลือด สลายเลือดคั่ง
蒲黄 (炒) ผู้หญิง (เฉ่า)	ตัวยาเสริม	อมหวาน	สุขุม	ห้ามเลือด สลายเลือดคั่ง ขับ ปัสสาวะ
生地黄 เซิงตี้หวง (โกฐขี้แมว)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง บำรุงเลือดและอินซีกของตับและไต เสริมสารน้ำ
栀子 จื่อจื่อ (ลูกพุท)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน เสริมความชื้น ทำให้เลือดเย็นลง บรรเทาอาการ อักเสบ ขับพิษ
木通 มู่ทง	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ ช่วยให้เลือด ไหลเวียนดี ขับน้ำนม
淡竹叶 ตันจู่เยี่ย (หญ้าขี้เฒ่าไม่ไผ่, ใบไม้ขม)	ตัวยาช่วย	จืดอม หวานเผ็ด	เย็น	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนในคอแห้ง กระหายน้ำ ขับพิษให้ออกทาง ปัสสาวะ
滑石 หว่าสือ (หินลื่น)	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น	ขับน้ำ ขับปัสสาวะ ขับความร้อน ขับความชื้น ขับฝีหนอง
当归 (酒洗) ตังกุย (จิวลี่)	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ลดบวม ระบายปวด
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย บรรเทาอาการปวด ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเลี้ยวจี้เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณห้ามเลือดและทำให้เลือดเย็นลง ตำยาเสริม ได้แก่ โอวเจียและผู่หวง (เฉ่า) มีสรรพคุณทำให้เลือดเย็นลง ห้ามเลือด และสลายเลือดคั่ง ตำยาช่วย ได้แก่ เซิงตี้หวงและจื่อจื่อช่วยห้ามเลือด ทำให้เลือดเย็นลงและระบายความร้อน มู่ทง ตันจู่เยี่ย และ หวาซือ มีสรรพคุณขับน้ำ ขับและระบายความร้อนออกทางปัสสาวะ ส่วนตังกุย (จิวลี่) มีฤทธิ์เสริมเลือดและปรับประสานเลือดไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจากการใช้ตำยาที่มีคุณสมบัติเย็นหลายชนิด และควบคุมระบบเลือดให้เป็นปกติ กันเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา มีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดและปรับประสานตำยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

เนื่องจากตำรับยานี้มีคุณสมบัติเย็นและขับระบายมาก จึงห้ามใช้กับผู้ป่วยปัสสาวะมีเลือดปน ชนิดเรื้อรังที่เกิดจากซีสโตร่ง

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณห้ามเลือด ขับปัสสาวะ รักษาโรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ ไตอักเสบชนิดเฉียบพลัน และระบายความร้อน^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาเลี้ยวจื่อหนีจื่อ. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. 2551.
4. Peng K. Xiao Ji Yin Zi. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. . 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ไหวฮวาसान (槐花散)

ตำราต้นตำรับ

本事方 เป็นชื่อฟาง (Effective Prescriptions for Universal Relief)¹

« ค.ศ. 1949 Xu Shuwei (许叔微 สวี่ชู่เวย์) »²

ส่วนประกอบ

槐花 (炒)	Flos Sophorae (parched)	ไหวฮวา (เฉ่า)	12	กรัม
侧柏叶	Cacumen Biotae	เซ่อไปเยี่ย	12	กรัม
荆芥穗	Spica Schizonepetae	จิงเจียซู่ย	6	กรัม
枳壳 (麸炒)	Fructus Aurantii (parched with bran)	จื่อเชอ (ฟูเฉ่า)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขจัดความร้อนในลำไส้ ห้ามเลือด กระเจายลม ทำให้ขี้ลงเบื้องล่าง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่เกิดจากพิษลมร้อนและความชื้นสะสมในลำไส้ใหญ่ส่วนปลายเป็นเวลานาน ทำให้มีอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดปน เป็นสีม่วงคล้ำหรือสีแดงสด เลือดอาจออกก่อนหรือหลังถ่ายอุจจาระ หรือปนมากับอุจจาระก็ได้ และรักษาอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดออกสีแดงสดที่เกิดจากริดสีดวงทวาร^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่ถ่ายอุจจาระที่มีเลือดปนมีสาเหตุจากลำไส้ใหญ่ส่วนปลายอักเสบ หรือมีติ่งเนื้อที่ลำไส้ตรง หรือริดสีดวงทวาร^{1,3}

ตำรับยา ไหวสุวาसान (槐花散)

2 เซนติเมตร
ไหวสุวา (เฉ่า) [槐花(炒)]

2 เซนติเมตร
เซอไปเอีย (侧柏叶)

2 เซนติเมตร
จิงเจียซู่ย (荆芥穗)

2 เซนติเมตร
จื่อเซอ (ฟูเฉ่า) [枳壳(麸炒)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
槐花 (炒) ไหวฮฺวา (เฉ่า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ขับความร้อน ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด บรรเทาอาการเลือดกำเดาไหล อาเจียนเป็นเลือด ถ่ายอุจจาระมีเลือดปน ริดสีดวงทวาร ตาแดง ตาเจ็บ เนื่องจากความร้อนที่ตับขึ้นสู่เบื้องบน
側柏叶 เซอไปเยี่ย	ตัวยาเสริม	ขมฝาด	เย็น เล็กน้อย	ทำให้เลือดเย็นลง ห้ามเลือด บรรเทาอาการเลือดกำเดาไหล อาเจียนเป็นเลือด ถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะมีเลือดปน ตกเลือดในสตรี ระงับไอ ขับเสมหะ
荊芥穗 จิงเจี๋ยซู่	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลมภายนอก ขับเหงื่อ กระตุ้นพิษ
枳壳 (麸炒) จื่อเชอ (ฟูเฉ่า) (ส้มซ่าผัดรำข้าวสาลี)	ตัวยานำพา	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ช่วยให้การไหลเวียนของชีบริเวณทรวงอกดีขึ้น บรรเทาอาการแน่นทรวงอก สลายของเสียที่ตกค้าง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยานี้ประกอบด้วยไหวฮฺวา (เฉ่า) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขจัดความร้อน ขับพิษ ลดความร้อนในเลือด ห้ามเลือด ใช้ได้ผลดีกับการขจัดความร้อนขึ้นในลำไส้ใหญ่ บรรเทาอาการถ่ายอุจจาระมีเลือดปน เซอไปเยี่ยเป็นตัวยาเสริม ช่วยเสริมฤทธิ์ของไหวฮฺวา (เฉ่า) ให้เข้าสู่ระดับเลือดได้ เพื่อลดความร้อนในเลือด ลดความชื้น ช่วยให้แห้ง และรสฝาดของเซอไปเยี่ยยังช่วยเสริมฤทธิ์ห้ามเลือดของไหวฮฺวา (เฉ่า) จิงเจี๋ยซู่เป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์กระจายลมและห้ามเลือด ช่วยขจัดความร้อนในระดับ

ชี้ ยกระดับชีพจรที่ขุ่นข้นข้างบน และสลายลมในระดับเลือด จื่อเซอ (ฟูเห่า) เป็นตัวนำพา ช่วยขยายลำไส้ทำให้ช่องท้องโล่ง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม^{1,3}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้ติดต่อกันเป็นเวลานาน และห้ามใช้ในกรณีที่ถ่ายเป็นเลือดโดยไม่ได้มีสาเหตุจากร้อนชื้น^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณห้ามเลือด บรรเทาอาการอักเสบ และฆ่าเชื้อ^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาไหวฮวาซาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

เจียวอ้ายทั้ง (胶艾汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี้ยวเลี้ยว (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	6 กรัม
艾叶	Folium Artemisiae Argyi	อ้ายเยี้ยว	9 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	9 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเย้า	12 กรัม
干地黄	Radix Rehmanniae	กัณฑ์หวง	12 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชวณชุยง	12 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กัณฑ์เฝ้า	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยชงละลายอาเจียวในน้ำยาที่ต้มได้ แบ่งดื่ม 2 ครั้ง ดื่มขณะอุ่น ๆ^{1,3}

การออกฤทธิ์

บำรุงเลือด ห้ามเลือด ปรับประจำเดือน กล่อมครรภ์^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยา **เจียวอ้ายทั้ง** (胶艾汤)

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่เส้นลมปราณชงม่าย (冲脉) และเร็นม่าย (任脉) เกิดภาวะพร่อง โดยทำให้มีอาการประจำเดือนออกมาก กะปริดกะปรอย มีเลือดออกไม่หยุด หรือแท้งบุตร แท้งบุตรแล้วยังมีเลือดออก มีอาการปวดท้อง^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการแท้งคุกคาม หรือแท้งบุตรซ้ำซาก ประจำเดือนออกมากจากภาวะการทำงานของมดลูกผิดปกติ หลังคลอดมดลูกไม่เข้าอู่ และมีเลือดออกไม่หยุดเนื่องจากเส้นลมปราณชงม่ายและเียนม่ายเสื่อมหรือพร่อง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาลึก	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริมบำรุง อิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
艾叶 อ้ายเยี่ย	ตัวยาลึก	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นระบบเส้นลมปราณ ห้ามเลือด ปรับประจำเดือนให้ ปกติ บำรุงครรภ์ ป้องกันการแท้ง
当归 ตังกุย	ตัวยาสเสริม และตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียน ดีขึ้น ลดบวม ระวังปวด
芍药 เส้าเย่า	ตัวยาสเสริม และตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ปรับสมานซึ่งกับเลือด บรรเทา อาการปวดท้องของโรคบิด ปวดท้องหลังถ่ายอุจจาระ
干地黄 กันตี้หวง (โกฐขี้แมว)	ตัวยาสเสริม และตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด บำรุง เลือดและอินซึ่งของตับและไต เสริมสารน้ำ
川芎 ชวนซุย (โกฐหัวบัว)	ตัวยาสเสริม และตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของซึ่งและเลือด ขับลมในเลือด ระวังปวด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงซึ่ง เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาลึก ได้แก่ อาเจียวมีสรรพคุณบำรุงเลือดและห้ามเลือด อ้ายเยี่ย มีสรรพคุณอุ่นเส้นลมปราณและห้ามเลือด เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกันจะช่วยปรับระดู กล่อมครรภ์ และ ห้ามเลือด ตัวยาสเสริมและตัวยาช่วย ได้แก่ ตังกุย เส้าเย่า กันตี้หวง และชวนซุย มีสรรพคุณบำรุงเลือด ปรับระดู และช่วยการไหลเวียนของเลือด ป้องกันการคั่งของเลือด กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน นอกจากนี้เมื่อใช้กันเฉ่าร่วมกับอาเจียวจะช่วยห้ามเลือด และเมื่อใช้ ร่วมกับเส้าเย่าจะช่วยลดการหดเกร็งและบรรเทาปวด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรายานี้กับผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนแรงที่เป็นสาเหตุทำให้ประจำเดือนมาผิดปกติ หรือมากะปริดกะปรอย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในหนูถีบจักรพบว่า ตำรายานี้มีฤทธิ์คล้ายฮอร์โมนเอสโตรเจน⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณห้ามเลือดได้ผลดี ทั้งยังปรับการทำงานของมดลูก และกระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดแดง^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาเจียว้ายทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Peng K. Jiao Ai Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Zhao P, Niu J, Wang J, Yu J, Hao Q, Li Y. Research on phytoestrogenic effects and their mechanisms of Jiaoai tang and Shenqi Jiaoai tang. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2009; 34(19): 2503-7.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กระจายลม ระงับปวด^{1,3}

ตำรายา **ชวนชฺยงฉาเถียวส่าน** (川芎茶调散)

2 เซนติเมตร

2 เซนติเมตร

เซียงหั่ว (羌活)

2 เซนติเมตร

ไปจื่อ (白芷)

2 เซนติเมตร

ซีซิน (细辛)

ป้อเหอเยี่ย (薄荷叶)

จิงเจี้ย (荆芥)

ฝางเฟิง (防风)

กันเฉ่า (甘草)

สรรพคุณ

บรรเทาอาการไข้หวัดจากการกระทบลมภายนอก ปวดศีรษะส่วนหน้า หรือปวดศีรษะข้างเดียว หรือปวดกลางกระหม่อม มีไข้กล้ามเนื้อ คัดจมูก ตาลาย ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรลอย ลิ้น^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
川芎 ชวนชฺยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระบุปวด
羌活 เชียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการ กระทบลมเย็น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยร่างกาย

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白芷 ไป๋จื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ บรรเทาอาการหวัดจาก การกระทบลมเย็นภายนอก ระงับปวดศีรษะ ปวดฟัน ลด อาการคัดจมูกจากไข้หวัดหรือ โรคโพรงจมูกอักเสบ
细辛 ซี้ซิน	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ เล็กน้อย)*	ขับลมสลายความเย็น เปิดทวาร ระงับปวด ให้ความอบอุ่นแก่ ปอด ขับของเหลว
薄荷叶 (后下) ป้อเหอเยี่ย (โห้วเซี่ย)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	เย็น	ขับกระจายลมร้อนที่กระทบต่อ ร่างกาย ระบายความร้อน ช่วย ให้ศีรษะโล่งและสายตาสดใส ลำคอโล่งผ่อนคลายตับ คลาย เครียด
荆芥 (去梗) จิงเจี๋ย (ซูเกิง)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบลม- ภายนอก ขับเหงื่อ กระตุ้นพิษ
防风 ฟางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยกระตุ้นไขหวัดจากการกระทบ ลมภายนอก
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ขนซูยงใช้รักษาอาการปวดศีรษะจากเส้นลมปราณ
เส้นหยางและเจียอินจิง (ปวดศีรษะทั้งสองข้างหรือกลางกระหม่อม) เชียงหัวใช้รักษาอาการปวดศีรษะจาก
เส้นลมปราณไท่หยาง (ปวดศีรษะตรงด้านหลัง) ไป๋จื่อใช้รักษาอาการปวดศีรษะจากเส้นลมปราณหยางหมิง

* ซี้ซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดใช้ตามที่กำหนดเท่านั้น

(ปวดหัวคิวโทนกแก้ม) และชี้ขึ้นใช้รักษาอาการปวดศีรษะจากเส้นลมปราณเส้นอิน (ปวดเวียนลามถึงขากรไกร)^{1,3} ตำยาเสริม ได้แก่ ป้อเหอเยี่ย จิงเจีย (ชวีเกิง) และฝางเฟิง ช่วยระบายส่วนบน ขับกระจายอิทธิพลของลมภายนอก ทำให้ศีรษะโล่งและตาสว่าง ช่วยตัวยาหลักขับกระจายลม ระบายปวด และยังช่วยรักษาอาการภายนอก กันเฉาเป็นต๋วยนำพาโดยปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกายและเสริมชี ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน ช่วยให้การระบายที่ขึ้นบนได้ดี ไม่สูญเสียพลังชี การใช้น้ำชาเจือจางเป็นน้ำกระสายยา เพื่อให้รสขมเย็นของชาช่วยระบายลมร้อนของยาที่ขึ้นส่วนบนของร่างกาย ทั้งยังป้องกันยาขบล้มต่าง ๆ ไม่ให้อุ่นร้อนเกินไป ป้องกันการระบายส่วนบนไม่ให้มากเกินไป^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาเม็ด ยาขง ยาลูกกลอนน้ำ ยาลูกกลอนสารสกัด ชาขง ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้ใช้ตัวยานุ่นเผ็ดกระจายอย่างมาก จึงไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่ชีพร่องมาเป็นเวลานาน เลือดพร่อง หรือปวดศีรษะจากลมตับ หรือหยางตับสูง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับปวดและช่วยให้จิตใจสงบในหนูถีบจักร ต้านอักเสบในหนูขาวและหนูถีบจักร ลดไขในหนูขาว⁴ และปกป้องการเสื่อมของระบบประสาทที่เกี่ยวข้องกับสารสื่อประสาท dopamine⁵

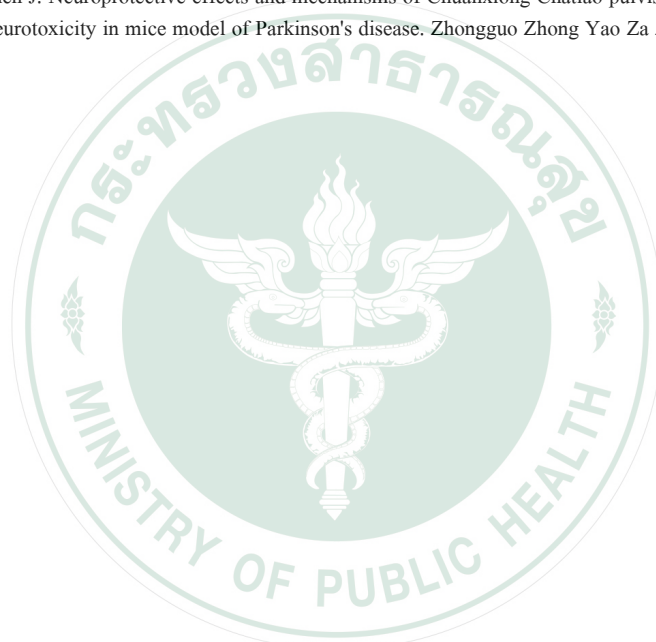
การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดกระดูกหลังที่บริเวณใกล้ต้นคอ โพร่งไซนัสบริเวณหน้าผากอักเสบเฉียบพลัน จมูกอักเสบเฉียบพลัน และจมูกอักเสบจากการแพ้อากาศ^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักรโดยการให้ตำรับยานี้ทางปาก ในขนาด 50 กรัม/กิโลกรัม วันละ 2 ครั้ง ติดต่อกันนาน 3 วัน พบว่าหนูมีอาการสงบ เคลื่อนไหวน้อย และไม่พบอาการผิดปกติใด ๆ และเมื่อให้ตำรับยาดังกล่าวทางปากหนูถีบจักรที่อายุน้อย ในขนาด 17 กรัม/กิโลกรัม วันละครั้ง ติดต่อกันนาน 8 วัน พบว่าน้ำหนักของม้ามและการเจริญเติบโตของหนูเพิ่มขึ้น แต่ไม่มีผลต่อหัวใจ ตับ ไต อวัยวะ และมดลูก และการเคลื่อนไหวของร่างกาย แสดงให้เห็นว่าตำรับยานี้มีพิษน้อยมาก⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาชนชุยงฉาเถียวสำน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Xu CH. Chuang Xiong Cha Tiao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Shu D, He J, Chen J. Neuroprotective effects and mechanisms of Chuanxiong Chatiao pulvis against MPTP-induced dopaminergic neurotoxicity in mice model of Parkinson's disease. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2009; 34(19): 2494-7.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เส้นลมปราณถูกลบขึ้นสุดก้น โดยมีอาการชาตามแขนขาเรื้อรังเป็นเวลานานไม่หาย หรือมีอาการปวดเส้นเอ็นและกระดูกตามแขนขา โดยตำแหน่งที่ปวดไม่แน่นอน^{1,3}

ตำรายา เลี้ยวหัวลั่วตัน (小活絡丹)

ชานอู (จื่อ) [川乌(制)]

เฉ่าอู (จื่อ) [草乌(制)]

เทียนหนานซิง (จื่อ)
[天南星(制)]

หฺรูเซียง (乳香)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยกลุ่มอาการที่เกิดจากลมชื้นอุดกั้นเส้นลมปราณ ทำให้ข้ออักเสบ ปวดเอว ปวดตั้งแต่ต้นคอ ไหล่ และข้อมือ ปวดอักเสบบริเวณข้อต่อของไหล่ ปวดข้อเนื่องจากข้อผิดรูป ข้ออักเสบชนิดเรื้อรัง และใช้กับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองจากเส้นหัดชื้นอุดกั้นเส้นลมปราณ^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
川乌 (制) ชวนอู (จื้อ) (รากแก้วของโหระพาเดียวไก่ ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น (มีพิษ)*	ขจัดลมชื้น กระจายความเย็น ระงับปวด เป็นยาชา
草乌 (制) เฉ่าอู (จื้อ)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	ร้อน (มีพิษ)*	ขจัดลมชื้น ให้ความอบอุ่น ระงับปวด
天南星 (制) เทียนหนานซิง (จื้อ)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขับความชื้น ขับเสมหะ บรรเทา อาการลมวิงเวียน เส้นเลือด สมองตีบ ลมชัก อัมพาตที่ ใบหน้า บรรเทาอาการอักเสบ ปวดบวม
乳香 หูเซียง	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ช่วยให้ระบบไหลเวียนของชีและ เลือดดีขึ้น ระงับปวด ลดบวม

* ชวนอู เฉ่าอู และเทียนหนานซิง เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
没药 ม่อเย่า (มดยอบ)	ตัวยาช่วย	ขม อมเฝื่อน	สุขุม	ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ระบาย ปวด ลดบวม สมานแผล
地龙 ตี้หลง (ไส้เดือนดิน)	ตัวยาช่วย	เค็ม เล็กน้อย	เย็น	ระบายความร้อน ช่วยให้เส้น ลมปราณไหลเวียนดี บรรเทา อาการไข้สูงที่ทำให้ลุ่มคลั่ง อาการชักกระตุก หรือเป็นลม หมดสติ ชีพรวงติดขัดที่ทำให้ เป็นอัมพาต อัมพฤกษ์ ปากเบี้ยว ตาเหล่

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักที่มีฤทธิ์แรง ได้แก่ ชวนอู (จื่อ) และเฉาอู (จื่อ) มีรสเผ็ด คุณสมบัติร้อน จึงมีสรรพคุณขจัดลมชื้น ช่วยให้เส้นลมปราณอบอุ่น และระงับปวด ตัวยาเสริม คือ เทียนหนานซิง (จื่อ) มีสรรพคุณละลายเสมหะ ขจัดความชื้น และระงับปวด ตัวยาช่วย ได้แก่ หูเซียง และม่อเย่า เมื่อใช้ร่วมกันมีสรรพคุณช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ขจัดการคั่งของเลือด ทำให้ชี้ไหลเวียนดี ตี้หลงมีฤทธิ์แรงในการทะลวงเส้นลมปราณ เสริมสรรพคุณของยาทั้งสอง เหล่าเป็นตัวยานำพา มีคุณสมบัติร้อนแรง มีฤทธิ์เพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขับความเย็น สลายลม และช่วยให้ยาไปออกฤทธิ์ ในตำแหน่งที่ต้องการ^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอนน้ำผึ้ง ยาลูกกลอนสารสกัด ยาเม็ด^{1,5}

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์แรงมาก เหมาะสำหรับผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่ยังมีสภาพร่างกายแข็งแรง ห้ามใช้กับสตรีมีครรภ์และผู้ป่วยอินพรวงที่มีไข้^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับปวดและสงบจิตใจในหนูถีบจักร⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณระงับปวด บรรเทาอาการเกร็ง ช่วยสงบจิตใจ บรรเทาอาการข้ออักเสบ ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ ปรับระบบการไหลเวียนของเลือดให้เป็นปกติ^{1,3,5}

การศึกษาความปลอดภัย: การใช้ตำรับยานี้เกินขนาดจะทำให้เกิดความเป็นพิษ โดยจะมีอาการแขนขาและเย็น ลิ้นแข็ง หน้าซีด มีเหงื่อออก เวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ท้องเสีย เลือดออกในทางเดินอาหาร ใจสั่น หัวใจเสียจังหวะ และหมดสติ วิธีแก้พิษทำการล้างท้อง ให้ยาต้มกันเฉ่าและลู่วีโต้ว (绿豆) หรือให้ยาเดกซาเมทาโซนเข้าหลอดเลือดดำ⁶

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาเลี้ยวหัววัดต้น. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Xu ZH. Xiao Huo Luo Dan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
6. Chen JK, Chen TT. Chinese Herbal Formulas and Applications. CA: Art of Medicine Press, 2008.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หลิงเจี้ยวโกวเถิงทัง (羚角钩藤汤)

ตำราต้นตำรับ

通俗伤寒论 ทงสุซางหานลุ่น (Popular Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1182 Liu Wansu (刘完素 หลิวหวานซู่) »²

ประกอบด้วย

羚羊角 (先煎)	Cornu Saigae Tataricae	หลิงหยางเจี้ยว (เซียนเจียน)	4.5 กรัม
双钩藤 (后入)	Ramulus Uncariae cum Uncis (decocted later)	ชวงโกวเถิง (ไฮ่วจู)	9 กรัม
桑叶	Folium Mori	ซังเยี่ย	6 กรัม
菊花	Flos Chrysanthemi	จหวีฮฺวา	9 กรัม
川贝母	Bulbus Fritillariae Cirrhosae	ชวนเป่ย์หมู่	12 กรัม
鲜生地	Radix Rehmanniae	เซียนตี้หวง	15 กรัม
竹茹 (鲜制, 与 羊角先煎代水)	Caulis Bambusae in Taeniam (fresh and prepared, decocted first with Cornu Saigae Tataricae in water)	จู้รุ (เซียนจื่อ, ยฺหวี่หลิงหยางเจี้ยว เซียนเจี้ยนตี้สฺย)	9 กรัม
白芍	Radix Paeoniae Alba	ไป่เส้า	9 กรัม
茯神木	Poria cum Ligno Hospite	ฝูเลินมู่	9 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae Recens	เซิงกั้นเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยต้มหลิงหยางเจี้ยวและจู้รุด้วยน้ำปริมาณพอเหมาะนาน 20 นาที นำเฉพาะ
น้ำที่ต้มได้ไปใช้ต้มตัวยาอื่น ๆ ในตำรายา ยกเว้นชวงโกวเถิงให้ใส่หลังจากต้มตัวยาอื่น ๆ ให้เดือดแล้ว
ประมาณ 5-10 นาที แล้วจึงต้มต่อประมาณ 5 นาที เพื่อป้องกันไม่ให้สารออกฤทธิ์ระเหยหรือสลายไป^{1,3,4}

การออกฤทธิ์

ดับลมในตับ เสริมธาตุน้ำ คลายเส้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะร้อนแรงจนเกิดลมร้อนเคลื่อนไหว โดยมีอาการไข้ขึ้นสูงแบบไม่ยอมลด หงุดหงิด กระวนกระวาย กระสับกระส่าย เกร็ง ชักกระตุก อาเจียนแรงถึงขั้นหมดสติ ลิ้นแดงก่ำและแห้ง หรือลิ้นแห้งจนขึ้นเป็นตุ่ม ชีพจรตึงและเร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีภาวะร้อนแรงจนเกิดลมร้อนเคลื่อนไหว เช่น ความดันเลือดสูง ระบบประสาทอัตโนมัติทำงานผิดปกติ ระบบเส้นเลือดในสมองผิดปกติเนื่องจากความร้อนสูง การทำงานของต่อมไทรอยด์มากผิดปกติ ลมบ้าหมู เวียนศีรษะอย่างรุนแรง^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羚羊角 หลิงหยางเจียว (เซากูย)	ตัวยาหลัก	เค็ม	เย็น	สงบตับและบรรเทาอาการลม ระวังอาการชัก ลดไข้ บรรเทา อาการปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ ตาแดงบวม
双钩藤 ชวงโกวเถิง	ตัวยาหลัก	จืด	เย็น	ผ่อนคลายระบบตับ ขับลม
桑叶 ซังเยี่ย (ใบหม่อน)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ระบายและกระจายความแห้ง ร้อนของปอดและตับ ทำให้ตาสว่าง
菊花 จหวีฮวา (เก็กฮวย)	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม	เย็น	กระจายลมร้อน ลดไข้ บรรเทา หัววัด ปวดศีรษะ ผ่อนคลายตับ ช่วยให้ตาสว่าง รักษาอาการ ตาแดงและตาลาย
川贝母 ชวนเป่ย์หมู่	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ
		อมหวาน	เล็กน้อย	ให้ความชุ่มชื้นปอด ระวังไอ
				สลายก้อน ลดบวม

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
鲜生地 เซียนตี้หวง (โกฐเชียงแสด)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อน ทำให้เลือดเย็น ลง บำรุงเลือดและอินซิ่งของตับ และไต เสริมสารน้ำ
竹茹 จู้หู่ (เปลือกชั้นกลางของ ลำต้นไผ่ดำ)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน
白芍 ไปโส	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ปรับสมานช้ำกับเลือด รักษา อาการปวดท้องบิด ปวดท้องหลัง ถ่ายอุจจาระ
茯神木 ฟู่ลินมู่ (โปรงรากสนติดเนื้อไม้)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ ช่วยให้อุจจาระ ให้หนืดขึ้น
生甘草 เจิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงชี่ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้า กัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยหลิงหยางเจียวและชวงโกวเถิงเป็นตัวยาหลัก มีคุณสมบัติเย็น ดับลมในตับ ระบายความร้อน ต้านการชัก ตัวยาเสริม ได้แก่ ชั่งเยี่ยและจู่หู่ชิวาเสริมสรรพคุณดับลมในตับ ตัวยาช่วย ได้แก่ ไปโสและเซียนตี้หวงมีสรรพคุณเสริมอิน เพิ่มสารน้ำ ช่วยให้ตับอ่อนนุ่ม และช่วยให้การหดเกร็งของเส้นเอ็นมีความยืดหยุ่น ชวนเป้ยหมู่และจู้หู่มีสรรพคุณระบายความร้อน สลายเสมหะ ฟู่ลินมู่ช่วยปรับสภาพของตับให้ปกติและสงบจิตใจ เจิงกันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน เมื่อใช้ร่วมกับไปโสแล้ว ความหวานและเปรี้ยวของตัวยาทั้งสองนี้จะแปรสภาพเป็นระบบอิน เพื่อผ่อนคลายการหดเกร็งของเส้นเอ็น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ตำรับยา หลิงเจี้ยวโกวเถิงทัง (羚角钩藤汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Traditional and Alternative Medicine

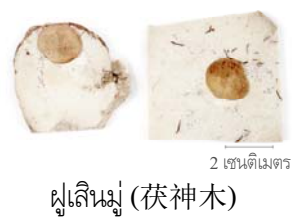
2 เซนติเมตร

หลิงหยางเจี้ยว (羚羊角)

2 เซนติเมตร

ชวงโกวเถิง (双钩藤)

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้ไม่เหมาะกับผู้ป่วยที่มีพิษไข้ร้อนนานจนทำลายอิน ส่งผลให้อินพร่องเกิดลมเคลื่อนไหว เส้นเอ็นและเส้นเลือดหดเกร็ง จนเกิดอาการมือเท้ากระตุก^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระบายความร้อน ด้านการชักในหนูขาว⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยลดความดันเลือด และสงบจิตใจ⁵

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหลังเฉียวโกวเถิงทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. วิชัย โชควิวัฒน์, ขวลิต สันติจิรุ่งเรือง, เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน. ตำรับยาจีนที่ใช้อยู่ในประเทศไทย เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กิจการโรงพิมพ์ องค์การทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, 2550.
5. Xu CH. Ling Jiao Gou Teng Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ผิงเว่ยसान (平胃散)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 平胃散 治胃脘疼痛 噎膈 痞满 不思饮食 (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈诗文 เงินซือเหวิน) »²

ประกอบด้วย

苍术 (去粗皮, 米泔浸二日)	Rhizoma Atractylodis (rough bark discarded, soaked in rice-washed water for two days)	蒼朮 (ซิวชีฝี, หมักน้ำจืด เหลียงยี่อ)	15 กรัม
厚朴 (去粗皮, 姜汁制, 炒香)	Cortex Magnoliae Officinalis (bark removed, ginger juice prepared, fried)	厚朴 (ซิวชีฝี, เจียงจื่อจื่อ, เผ่าเซียง)	9 กรัม
陈皮 (去白)	Pericarpium Citri Reticulatae	陈皮 (ซิวไป)	9 กรัม
甘草 (炒)	Radix Glycyrrhizae (fried)	甘草 (เผ่า)	4 กรัม

วิธีใช้

บดเป็นผง รับประทานครั้งละ 3-5 กรัม โดยใช้น้ำต้มเซียงเจียง (ชิงแก๊สด) และตำเฒ่า (พุทรา
จีน) เป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมบำรุงม้าม ขับความชื้น ทำให้ขี้เหลวเวียน ปรับประสานกระเพาะอาหาร^{1,3}

ตำรับยา ผิงเว่ยसान (平胃散)

ซังจู (苍术)

2 เซนติเมตร

เฉินพี (陈皮)

2 เซนติเมตร

โฮ่วผอ (厚朴)

2 เซนติเมตร

ก้านเช่า (甘草)

2 เซนติเมตร

สรรพคุณ

รักษามะเร็งและกระเพาะอาหารมีความขึ้นคั่งค้าง โดยมีอาการจุกเสียดแน่นท้องหรือกระเพาะอาหาร เบื่ออาหาร ปากจืดรับประทานอาหารไม่รู้รส คลื่นไส้อาเจียน เรอเหม็นเปรี้ยว ร่างกายและแขนขาหนักหน่วงตึง เหนื่อยล้าอยากนอน ท้องเสียบ่อย ลิ้นมีฝ้าขาวหนาและเหนียว ชีพจรเต้นช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยกระเพาะอาหารหรือลำไส้ อักเสบเฉียบพลัน ประสาทสัมผัสของกระเพาะอาหารและลำไส้ผิดปกติ อาหารไม่ย่อยเฉียบพลันซึ่งเกิดจากมีความขึ้นคั่งค้างในกระเพาะอาหารและลำไส้^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
苍术 (去粗皮, 米泔浸二日) ซังจู (ซิวชีผี, หมี่กั้น จิ้นเหลียงยื่อ) (โกฐเขมาแช่น้ำ ชาวจ้าว 2 วัน)	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	ขับลมขึ้น เสริมบำรุงม้าม ขับความชื้น
厚朴 (去粗皮, 姜汁制, 炒香) โฮ้วผอ (ซิวชีผี, เจียงจื่อจื่อ, เฉ่าเซียง)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ทำให้ชีพจรเวียน ขับความชื้น ขับของเสียและอาหารตกค้าง ระงับหอบ
陈皮 (去白) เฉินผี (ซิวไป) (ผิวส้มจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ปรับและกระจายชี ปรับส่วนกลาง ของร่างกายให้เป็นปกติ ขับ ความชื้น ละลายเสมหะ
甘草 (炒) กั้นเฉ่า (เฉ่า) (ชะเอมเทศผัด)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงม้าม ระงับไอ ทำให้ ปอดชุ่มชื้น ระงับปวด ผ่อนคลาย ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยขงจู่เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณทำให้ชื้นของม้ามขับเคลื่อนไหลเวียนและขับความชื้น ตัวยาเสริม คือ โห้วผอ (หฺวี่ซู่ผี้, เจียงจื่อจื่อ, เฉ่าเซียง) ขับความชื้นและบรรเทาอาการท้องอืดแน่นเฟ้อ เจินผี้ (หฺวี่ไป) เป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์ทำให้ชื้นไหลเวียนและขับความชื้น กั้นเฉ่า (เฉ่า) เป็นตัวยานำพา มีสรรพคุณประสานส่วนกลางและปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยม้ามพร่องหรืออินพร่องโดยที่ไม่มีความชื้นร่วมด้วย หรือมีลิ้นแดง ฝ้าน้อย ปากขมคอแห้ง หรือชีพจรเต้นช้า^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณปรับและรักษาความผิดปกติของกลไกการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ และขจัดน้ำส่วนเกินที่ทำให้เกิดความชื้นคั่งค้างในร่างกาย บรรเทาอาการเบื่ออาหารและมีกลิ่นปากในเด็ก รักษาผิวหนังอักเสบชนิดเฉียบพลันและชนิดเรื้อรัง^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาผิงเว่ยส่าน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang XD. Ping Wei San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ฮั่วเซียงเจิ้งชีसान (藿香正气散)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ๖ ไข้ผื่นหทัยหมื่นเหอจี้จวิฬาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈师文 เชนซือเหวิน) »²

ประกอบด้วย

藿香	Herba Agastachis	ฮั่วเซียง	90 กรัม
紫苏	Folium Perillae	จื่อซู	30 กรัม
白芷	Radix Angelicae Dahuricae	ไป๋จื่อ	30 กรัม
半夏曲	Rhizoma Pinelliae	ป๋นเซี่ยชวี	60 กรัม
陈皮 (去白)	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินผี (ชวีไป๋)	60 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	30 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู่	60 กรัม
大腹皮	Pericarpium Arecae	ต้าฟู่ผี	30 กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	โฮ้วผอ	60 กรัม
(去粗皮, 姜汁炒)	(bark removed, ginger juice-fried)	(ชวีชวีผี, เจียงจื่อเฉ่า)	
苦桔梗	Radix Platycodi	กู่เจียเกิง	60 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านเฉ่า (จื่อ)	75 กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทิ้งหมดมาบดเป็นผง แบ่งรับประทานครั้งละ 6 กรัม โดยใช้น้ำต้มเซียงเจียง (ชิงแก่สด) และตำเจ้า (พุทราจีน) เป็นน้ำกระสายยา หรือต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับกระจายของเสียออกจากร่างกาย สลายความชื้นภายใน ปรับชี ปรับสมดุลส่วนกลาง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการท้องเสียและอาเจียนที่เกิดจากการกระทบความเย็นภายนอก และมีความชื้นสะสมภายในร่างกาย โดยมีอาการไข้ กลัวหนาว ปวดศีรษะ แน่นบริเวณท้องและทรวงอก อาเจียน ถ่ายท้อง ปวดท้อง มีเสียงในลำไส้ซึ่งเกิดจากลำไส้เคลื่อนไหวมากเกินไป ลิ้นมีฝ้าเหนียวและหนา^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัดลงทางเดินอาหาร ไข้หวัดระบบทางเดินหายใจและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน เป็นแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้เล็กส่วนต้น ลำไส้ใหญ่อักเสบเรื้อรัง อาหารเป็นพิษ และโรคคางทูม^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
藿香 ฮั่วเซียง (ต้นพิมเสน)	ตัวยาลึก	เผ็ด	อุ่น	สลายความชื้น บรรเทาอาการหวัดแดด ระบายอาเจียน
紫苏 จื่อซู (ใบงาช้างอ่อน)	ตัวยาสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ กระจายหวัดเย็น ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ระบายอาเจียน อบอุ่น ระบายไอ ป้องกันและบรรเทาอาการแพ้และปลา
白芷 ไปจื่อ (โกฐสอ)	ตัวยาสริม	เผ็ด	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบความเย็นภายนอก บรรเทาอาการปวดศีรษะ ปวดฟัน ลดอาการคัดจมูกจากไข้หวัดหรือโรคโพรงจมูกอักเสบ
半夏曲 บั่นเซี่ยชวี*	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)**	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน
陈皮 (去白) เฉินผี้ (ชวีไป) (ผิวส้มจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ปรับและกระจายชี ปรับส่วนกลางของร่างกายให้เป็นปกติ ขับความชื้น ละลายเสมหะ

* บั่นเซี่ยชวี คือ บั่นเซี่ยที่ผ่านการเผ้าจื่อแล้วและแปรรูปเป็นก้อน ปัจจุบันใช้บั่นเซี่ยทดแทนได้

** บั่นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น บำรุง ม้าม ช่วยให้อุจจาระดี
厚朴 (去粗皮, 姜汁 炒) โฮ่วผอก (ขี้ชูผี, เจียงจื่อเฉ่า)	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	อุ่น	ทำให้ลำไส้เคลื่อนไหว ขับความชื้น ขับ ของเสียและอาหารตกค้าง ระบาย หอบ
白朮 เป่จู่	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง แก้อาเจียน ระบายน้ำ
大腹皮 ต้าฟู่ผิ (เปลือกผลหมาก)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยให้ช่องกระเพาะอาหารและ ลำไส้เคลื่อนไหว ระบายของเสีย ตกค้าง ขับน้ำ ลดบวม
苦桔梗 ขู่เจียงเกิง	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายที่ปอด ขับเสมหะ ระบาย ไอน้ำเสมหะมาก แน่นหน้าอก อึดอัดคอบวมเจ็บ ขับฝีหนอง และเสมหะในปอด
甘草 (炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยฮั่วเซียงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ระบาย
อาเจียน ทำให้ลำไส้เคลื่อนไหวขึ้นสู่ส่วนบนและขับของเสียลงสู่ส่วนล่างของร่างกาย ขจัดความร้อนขึ้นจาก
หัวแตก ขจัดของเสีย ตัวยาเสริม ได้แก่ จื่อชูและโป่จื่อมีสรรพคุณช่วยเสริมฤทธิ์ของฮั่วเซียงในการ
ขับลมเย็นและขจัดของเสียออกจากร่างกาย บั้นเซียวูและเฉินผิ (ขี้ปู) ช่วยขจัดความชื้นและปรับ
สมดุลของกระเพาะอาหาร ลดการไหลย้อนของชี และระบายอาเจียน ตัวยาช่วย ได้แก่ เป่จู่และฝูหลิงมี
สรรพคุณช่วยให้กระเพาะอาหารและม้ามแข็งแรง ปรับสมดุลส่วนกลางของร่างกาย และบรรเทาอาการ
ท้องเสีย ต้าฟู่ผิและโฮ่วผอก (ขี้ชูผี, เจียงจื่อเฉ่า) ช่วยทำให้ลำไส้เคลื่อนไหวดีขึ้น สลายความชื้น และบรรเทาอาการ
อึดอัดแน่นท้อง ส่วนขู่เจียงเกิงช่วยให้ที่ปอดกระจายคล่อง กระบังลมทำงานดีขึ้น และช่วยสลายความชื้น
ภายใน ตัวยานำพา ได้แก่ กันเฉ่า (จื่อ) และน้ำกระสายยา (น้ำต้มเซียงเจียงและต้าเจ่า) มีสรรพคุณปรับ
สมดุลของม้ามและกระเพาะอาหาร และปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

ตำรับยา ขับชื้นยั้งเจ็งชีสาน (藿香正气散)

จ้าวเตี๋ยง (藿香)

ไ้จื่อ (白芷)

จื่อซู (紫苏)

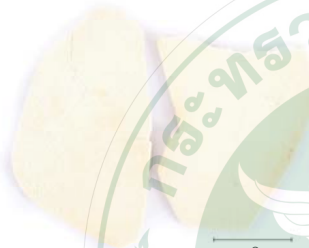
ปิ่นเตี้ย (半夏)

2 เซนติเมตร

เฉินผี้ (陈皮)

2 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

3 เซนติเมตร

ไ่จู้ (白术)

2 เซนติเมตร

ต้าฟู่ผี้ (大腹皮)

2 เซนติเมตร

โฮ่วผอ (厚朴)

2 เซนติเมตร

คุ้เจียเกิง (苦桔梗)

2 เซนติเมตร

ก้านจ้าว (จื่อ) [甘草 (炙)]

2 เซนติเมตร

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาน้ำ ยาลูกกลอน ยาแคปซูล⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยอินพร่องและมีความร้อนสูงสะสมอยู่ภายในร่างกาย และระมัดระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการคอแห้งและลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว หากเตรียมเป็นยาต้ม ไม่ควรต้มยานานเกินไป เพราะจะทำให้ฤทธิ์ยาลดลง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ใหญ่บกพร่อง ควบคุมการบีบตัวของลำไส้เล็กและบรรเทาอาการท้องเสียในหนูขาวและหนูถีบจักร^{5,6} ระงับอาการในนกพิราบ ระงับปวดและยับยั้งการบีบตัวของมดลูกในหนูถีบจักร และต้านเชื้อจุลินทรีย์ในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยปรับสมรรถภาพการทำงานของกระเพาะอาหารและลำไส้ ระงับอาการ บรรเทาอาการท้องเสีย ขับเหงื่อ ลดไข้ ระงับปวด ต้านเชื้อแบคทีเรียและไวรัส ขับเสมหะ ระงับไอ และขับปัสสาวะ^{1,3,4}

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาแคปซูลโดยเตรียมเป็นสารละลายขนาด 25 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ทางปากหนูถีบจักร ซึ่งเทียบเท่า 583 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน วันละ 2 ครั้ง พบว่าหลังจากให้ยา 7 วัน หนูถีบจักรมีการเคลื่อนไหวปกติ และไม่พบหนูถีบจักรตัวใดตาย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine; A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาฮั่วเซียงเจิ้งซีซาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Fan YP, Zhang Q, Zhao XX. Huo Xiang Zheng Qi Shui. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Lu Y, Li D, Tang F. Mechanism of huoxiang zhengqi extract for regulating the intestinal motility in rat model of diarrhea-predominant irritable bowel syndrome. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2011; 31(7): 941-5.
6. Lu Y, Peng B, He R, Gao J, Yang H, Yi H, Li J. Comparative study on acute toxicity and pharmacological effect of huoxiang zhengqi microemulsion and huoxiang zhengqi tincture. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2010; 35(15): 2004-7.

อินเงินเฮาทัง (茵陈蒿汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางหนาลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิง) »²

ประกอบด้วย

茵陈	Herba Artemisiae Capillaris	อินเงิน	30	กรัม
栀子	Fructus Gardeniae	จื่อจื่อ	15	กรัม
大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	9	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ระบายความชื้น ลดอาการตัวเหลือง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการดีซ่านเนื่องจากความชื้น โดยมีอาการตัวเหลืองหน้าเหลืองสดเด่นชัด ท้องบวม เล็กน้อย คอแห้ง ปัสสาวะไม่คล่อง ลิ้นมีฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรเร็ว จม^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการของดีซ่านที่เกิดจากร้อนชื้น เช่น โรคตับอักเสบเฉียบพลันชนิดติดต่อ ภาวะน้ำดีอักเสบ นิ่วในถุงน้ำดี และตับอ่อนอักเสบชนิดเฉียบพลัน^{1,3}

ตำรับยา **茵陈蒿汤** (茵陈蒿汤)

茵陈 (茵陈)

จี้จี้ (栀子)

ต้าหวง (大黄)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茵陈 อินเงิน	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนชื้น ลดการอุดตัน ของถุงน้ำดี บรรเทาอาการดีซ่าน
栀子 จือจื่อ (ลูกพุท)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขับความร้อน ทำให้เลือดเย็นลง บรรเทาอาการ กระวนกระวายจากความร้อนสูง แก้พิษ ลดบวม ระงับปวด
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลาย ก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดมีการ ไหลเวียนดีขึ้น

ตำรับยานี้ประกอบด้วยอินเงินเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนชื้น ลดอาการ
ตัวเหลือง จือจื่อเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณระบายความร้อนชื้นในระบบซ่านเจียว ช่วยนำพาความร้อน
ขึ้นลงสู่ส่วนล่างของร่างกาย และขับออกทางปัสสาวะ ตำหวงเป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณระบายความร้อน
สลายการคั่ง ช่วยให้การขับถ่ายอุจจาระดีขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีอาการตัวเหลืองซีดจากตับอักเสบเรื้อรัง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ปกป้องตับในหนูขาวและหนูถีบจักร^{1,4-8} ขับน้ำดี
ขับน้ำในหนูขาว ปกป้องตับในหนูขาวและหนูถีบจักร ลดไขมันในเลือดหนูถีบจักร^{1,4} ลดน้ำตาลในเลือด
หนูถีบจักร⁹ และต้านเชื้อไวรัสเรมในหลอดทดลอง¹⁰

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการถุงน้ำดีอักเสบ นิ่วในถุงน้ำดี ดีซ่าน
และตับอักเสบชนิดเฉียบพลัน ช่วยให้การขับปัสสาวะดีขึ้น ต้านเชื้อไวรัส และห้ามเลือด^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาอินเงินแฮทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang XD. Yin Chen Hao Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Sun MY, Wang L, Mu YP, Liu C, Bian YQ, Wang XN, Liu P. Effects of Chinese herbal medicine Yinchenhao Decoction on expressions of apoptosis-related genes in dimethylnitrosamine- or carbon tetrachloride-induced liver cirrhosis in rats. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2011; 9(4): 423-34.
6. Cao HX, Sun H, Jiang XG, Lu HT, Zhang GM, Wang XJ, Sun WJ, Wu ZM, Wang P, Liu L, Zhou J. Comparative study on the protective effects of Yinchenhao Decoction against liver injury induced by alpha-naphthylisothiocyanate and carbon tetrachloride. Chin J Integr Med 2009; 15(3): 204-9.
7. Liu C, Sun M, Wang L, Wang G, Chen G, Liu C, Liu P. Effects of Yinchenhao Tang and related decoctions on DMN-induced cirrhosis/fibrosis in rats. Chin Med 2008; 3: 1.
8. Chen SD, Fan Y, Xu WJ. Effects of yinchenhao decoction (see text) for non-alcoholic steatohepatitis in rats and study of the mechanism. J Tradit Chin Med 2011; 31(3): 220-3.
9. Pan J, Han C, Liu H, Du J, Li A. Effects of yinchenhao decoction on normal animals and animal models of diabetes mellitus. Zhong Yao Cai 2001; 24(2): 128-31.
10. Cheng HY, Lin LT, Huang HH, Yang CM, Lin CC. Yin Chen Hao Tang, a Chinese prescription, inhibits both herpes simplex virus type-1 and type-2 infections *in vitro*. Antiviral Res 2008; 77(1): 14-9.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ปาเจิงสาน (八正散)

ตำรับยา ปาเจิ้งส่าน (八正散)

ชวณมูทง (川木通)

หวิไม่ (瞿麦)

เซอเจียนจื่อ (车前子)

หวาสื่อ (滑石)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่ปัสสาวะขัด ปวดแสบที่มีสาเหตุจากความร้อนชื้น โดยมีอาการปวดแน่น บริเวณท้องน้อย ปัสสาวะขุ่น มีสีเข้มถึงสีแดง ปัสสาวะบ่อย กลั้นปัสสาวะไม่ได้ หากมีอาการรุนแรงอาจถึงขั้นปัสสาวะไม่ออก มักมีอาการปากคอแห้งร่วมด้วย ลิ้นแดง มีฝ้าเหลือง ชีพจรสั้นแรง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคระบบทางเดินปัสสาวะที่เกิดจากความร้อนชื้น เช่น ทางเดินปัสสาวะอักเสบเฉียบพลัน กระเพาะปัสสาวะอักเสบ กรวยไตอักเสบ นิ่วในระบบทางเดินปัสสาวะ หรือติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
木通 มู่ทง	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี ขับน้ำนม
瞿麦 จูว์ไม่	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ระบายความร้อนของระบบหัวใจและลำไส้เล็ก ดึงความร้อนลงสู่ส่วนล่างของร่างกายและขับออกทางปัสสาวะ ทะลวงจิงลั่ว ทำให้เลือดไหลเวียน
车前子 เชอเฉียนจื่อ	ตัวยาหลัก	หวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ระบายความชื้น ระงับอาการท้องเสีย ระบายความร้อนของตับและปอด ละลายเสมหะ ช่วยให้การมองเห็นดีขึ้น
篇蓄 เปียนชู่	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความชื้นและความร้อน บริเวณส่วนล่างของร่างกาย ขับปัสสาวะ ถ่ายพยาธิ บรรเทาอาการผื่นคันจากความชื้น
滑石 หวาสื่อ (หินลื่น)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	เย็น	ขับน้ำ ขับปัสสาวะ ขับความร้อน ขับความชื้น ขับฝีหนอง
大黄 (面裹煨, 去面切, 焙) ต้าหวง (เผียนกว๋อเว่ย, ชูว์เมี่ยนชวี่, เป่ย์) (โกฐน้ำเต้าปิ้ง)	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด ขจัดพิษ ช่วยให้เลือดมีการไหลเวียนดีขึ้น

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
山梔子仁 ซานจื่อจื่อเหริน (เนื้อในเมล็ดลูกพุท)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อนขึ้น ทำให้ เลือดเย็นลง บรรเทาอาการ อักเสบ ขับพิษ
灯芯 เติงซิน	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ขับปัสสาวะ ระบายความร้อน ที่หัวใจ ลดอาการหงุดหงิด ช่วยให้นอนหลับ
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยาช่วย และนำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย บรรเทาอาการปวด ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยมู่ทง จูว์ไม๋ เซอเฉียนจื่อ เปียนซูวี และหวาสือเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับปัสสาวะและระบายความร้อน ตัวยาเสริมคือ ตำหวง (เมียนกั่วอเว่ย, ซูวีเมียนเซวี่, เป้ย) เมื่อใช้ร่วมกับมู่ทงจะช่วยขับของเสียตกค้าง ขับปัสสาวะและระบายความร้อน ตัวยาช่วย ได้แก่ ซานจื่อจื่อเหริน ช่วยระบายความร้อนขึ้นในซานเจียว เติงซินช่วยนำความร้อนลงสู่ส่วนล่างของร่างกาย กั้นเฉ่า (จื่อ) มีสรรพคุณบรรเทาปวดและปรับประสานตัวยาในตำรับให้เข้ากัน ช่วยป้องกันไม่ให้คุณสมบัติเย็นของตัวยาอื่นในตำรับทำลายกระเพาะอาหาร^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับสตรีมีครรภ์ หรือผู้ป่วยที่ร่างกายอ่อนแอ ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยที่มีอาการปัสสาวะขุ่นสีขาวเหมือนนมเจื่อน้ำมัน และซีดซีด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง ป้องกันการรวมตัวของพริกแคลเซียมออกซาเลตในหลอดทดลอง ลดความหนืดของเลือดหนูขาว⁵ และขับปัสสาวะในกระต่าย⁶

การศึกษาทางคลินิก: ยาผงมีสรรพคุณบรรเทาอาการทางเดินปัสสาวะอักเสบเฉียบพลันและเรื้อรัง ขับน้ำในระบบทางเดินปัสสาวะ รักษาอาการติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะ กรวยไตอักเสบเรื้อรัง บรรเทาอาการปวดตามข้อ และลดไข้

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาปาเจิงसान. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangzhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1991.
5. Fan YP, Zhang Q, Wang XD, Wang X. Bazheng San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
6. Wu J, Yang YJ, Cao F. Effects of bazheng mixture on urinary amount and contractile-relaxant function of isolated urethral smooth muscle in rabbits]. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2002; 22(4): 289-91.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อุ่หลิงส่าน (五苓散)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ้งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	15 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamomi	ก๊วยจื่อ	6 กรัม
猪苓	Polyporus	จูหลิง	9 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	9 กรัม

วิธีใช้

นำยาทั้งหมดมาบดเป็นผง ละลายน้ำรับประทานครั้งละ 3-6 กรัม หรือต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับปัสสาวะ ระบายความชื้น ให้ความอบอุ่น ทำให้ชีพจรเร็วขึ้น^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาภาวะความชื้นของน้ำตกร้างอยู่ภายใน โดยมีอาการดังนี้ ปวดศีรษะ ตัวร้อน คอแห้ง กระหายน้ำ แต่เมื่อดื่มน้ำแล้วจะมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ปัสสาวะขุ่น มีไข้ต่ำๆ หรือไข้หวัดใหญ่ ชีพจรลอย บวมหน้า ถายเหลว หรือมีเสมหะเหลวตกร้าง วิงเวียนหรือมีศีรษะท้อ่งน้อยมีอาการเต็นตื้อ^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคกระเพาะและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน มีอาการคลื่นไส้ อาเจียนเป็นเวลาประจำ โรคหัวใจที่เยื่อหุ้มหัวใจอักเสบ โรคไตอักเสบเฉียบพลันระยะแรก ภาวะอัมพาตบวมหน้า มีปัสสาวะตกร้างจากความชื้น และน้ำตกร้างอยู่ภายใน^{1,3}

ตำรับยา อู่หลิงส่าน (五苓散)

เจ้อเซี่ย (泽泻)

ก้วยจื่อ (桂枝)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ฝูหลิง (茯苓)

จูหลิง (猪苓)

ไปจู้ (白术)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
泽泻 เจ้อเซี่ย	ตัวยาหลัก	หวานจืด	เย็น	ระบายความชื้นและน้ำ ระบายความร้อน
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวาน เล็กน้อย	กลาง	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้ามให้แข็งแรง ทำให้จิตใจสงบ
猪苓 จูหลิง	ตัวยาเสริม	หวานจืด	กลาง	ระบายความชื้นและน้ำ แก้อาการเหลว ช่วยให้ปัสสาวะคล่อง แก้ปัสสาวะขุ่น ลดอาการตัวบวม
白术 ไป๋จู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง แก้อาการความชื้น ระบายน้ำ ระบายเหงื่อ กล่อมครรภ์
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ กระจายซี่ และเลือด ขับกระจายความเย็นออกจากร่างกาย และอุ่นหยางซี่ให้มีการไหลเวียนดีขึ้น

ตำรับยานี้เน้นใช้เจ้อเซี่ยซึ่งมีรสหวานจืดและมีคุณสมบัติเย็นเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความชื้นออกทางปัสสาวะ ตัวยาเสริม ได้แก่ ฟู่หลิงและจูหลิงมีสรรพคุณระบายความชื้น ช่วยเพิ่มฤทธิ์ระบายของเสียและขับปัสสาวะ ไป๋จู่เสริมม้ามให้แข็งแรงและระบายน้ำ กุ้ยจื่อเป็นตัวยาช่วย ช่วยขับกระจายความเย็นออกจากร่างกายและอุ่นหยางซี่ให้มีการไหลเวียนดี^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาเม็ด ยาผง ยาต้ม

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยาอยู่หลังสำนึมีสรรพคุณช่วยระบายน้ำให้ซึมออก หากซี่ของม้ามพร่องอ่อนแอ การขับเคลื่อนของซี่ในไตไม่เพียงพอ ควรใช้คู่กับตัวยาที่มีสรรพคุณเสริมซี่บำรุงม้าม และเนื่องจากตำรับยานี้มีสรรพคุณเน้นไปทางระบายน้ำออก จึงไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน^{1,3}

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ตำรับยาอยู่หลังสำกับผู้ป่วยที่อ่อนแอหรือ บัสดาเวษต์^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาอยู่หลังสำ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัด 50% แอลกอฮอล์มีฤทธิ์ขับบัสดาเวษต์ในหนูถีบจักรและหนูขาว พงยาฤทธิ์ปกป้องและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของไต สารสกัดนี้มีฤทธิ์ปกป้องตับจากการถูกทำลายด้วยแอลกอฮอล์ในหนูถีบจักร พงยาฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดของหนูขาวที่ชักนำให้เป็นเบาหวาน⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาอยู่หลังสำมีสรรพคุณกระตุ้นการไหลเวียนของเลือดและช่วยให้บัสดาเวษต์คล่อง^{1,3} บรรเทาอาการไตอักเสบ ลดอาการบวมหน้า บรรเทาอาการปวดท้อง และถ่ายเหลว ทำให้อาสาสมัครสุขภาพดีมีปริมาณบัสดาเวษต์เพิ่มขึ้นร้อยละ 112 โดยไม่มีอาการข้างเคียงใด ๆ⁷

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรามวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอรามวงศ์. ตำรับยาอยู่หลังสำ. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.
5. Fan YP, Zhang Q, Zhao XX, Wang XD. Wuling san. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
6. Liu IM, Tzeng TF, Liou SS, Chang CJ. The amelioration of streptozotocin diabetes-induced renal damage by Wu-Ling-San (Hoelen Five Herb Formula), a traditional Chinese prescription. J Ethnopharmacol 2009; 124(2): 211-8.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Herbal Formulas and Applications. CA: Art of Medicine Press, 2008.

จูหลิงทัง (猪苓汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ซางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

猪苓	Polyporus Umbellatus	จูหลิง	9	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9	กรัม
泽泻	Rhizoma Alismatis	เจ้อเซี่ย	9	กรัม
阿胶	Colla Corii Asini	อาเจียว	9	กรัม
滑石	Talcum	หว่าสือ	9	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาต้มเอาน้ำดื่ม ยกเว้นอาเจียวให้ชงละลายในน้ำยาที่ต้มแล้ว แบ่งดื่ม 2 ครั้ง
ดื่มขณะอุ่น ๆ^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ขับปัสสาวะ เสริมอิน ห้ามเลือด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีความร้อนชื้นในร่างกายจนมีผลต่ออิน โดยมีอาการปัสสาวะขัดและปวด
หรือ ปัสสาวะมีเลือดปน ถ่ายเป็นน้ำ ปวดแน่นท้องน้อย กระวนกระวายนอนไม่หลับ กระหายน้ำอยาก
ดื่มน้ำ และมีอาการไอ^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและลำไส้
อักเสบ ติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะชนิดไม่รุนแรง นิวในทางเดินปัสสาวะ ไตอักเสบจากร้อนชื้น
กระทบอิน ซึ่งโรคเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มอาการร้อนชื้นจะส่งผลต่ออิน^{1,3}

ตำรับยา จูหลิงทัง (猪苓汤)

จูหลิง (猪苓)
2 เซนติเมตรอาเจียว (阿胶)
2 เซนติเมตรฟูหลิง (茯苓)
2 เซนติเมตรเจ๋อเซี่ย (泽泻)
2 เซนติเมตรหฺวาสื่อ (滑石)
2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
猪苓 จูหลิง	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ ลด อาการถ่ายเหลว ช่วยให้ ปัสสาวะคล่อง บรรเทาอาการ ปัสสาวะขุ่น ลดบวม
茯苓 ผู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริมบำรุงม้าม สงบจิตใจ
泽泻 เจ้อเซี่ย	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น	ขับปัสสาวะ ขับความชื้น ระบายความร้อน
阿胶 อาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริม บำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
滑石 หว่าลือ (หินลื่น)	ตัวยาช่วย	จืด อมหวาน	เย็น	ขับน้ำ ขับปัสสาวะ ขับความ- ร้อน ขับความชื้น ขับผื่นหนอง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยจูหลิงและผู่หลิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความชื้นออกทางปัสสาวะ เสริมม้ามให้แข็งแรง ตัวยาเสริมคือ เจ้อเซี่ยมีสรรพคุณขับปัสสาวะ เมื่อใช้ร่วมกับจูหลิงและผู่หลิงจะเพิ่มฤทธิ์ขับปัสสาวะและระบายของเสีย ตัวยาช่วย ได้แก่ อาเจียว มีสรรพคุณเสริมบำรุงอิน บำรุงเลือด และห้ามเลือด หว่าลือมีสรรพคุณระบายความร้อน บรรเทาอาการปัสสาวะขัด และขับน้ำ^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ระวังการใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีความร้อนสะสมในร่างกาย และมีเหงื่อออกมากจนอินถูกทำลายอย่างรุนแรง^{1,3,4}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในหนูขาวพบว่า ยาต้มมีฤทธิ์ขับปัสสาวะ ช่วยให้การทำงานของไตที่ผิดปกติชนิดเรื้อรังดีขึ้น ขับน้ำในระบบทางเดินปัสสาวะ และยับยั้งการเจริญของเนื้องอก⁷

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินปัสสาวะ บรรเทาอาการปัสสาวะขัด ขับนิ่ว กระเพาะปัสสาวะอักเสบชนิดเฉียบพลัน ปัสสาวะมีเลือดปน โรคข้ออักเสบที่มีอาการปากแห้ง ตาแห้ง และโรคตับแข็งที่มีอาการท้องบวมน้ำ

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาอุทกทั้งห้า. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Fan SP, Zhang Q. Zhuling Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อุ่ผีสาน (五皮散)

ตำราต้นตำรับ

华氏中藏经 หัวซื่อจงจั้งจิง (Huatuo's Treatise on Viscera)¹

« ค.ศ. 1322 Zhao Zi'ang (赵子昂 จ้าวจื่ออ่าง) »²

ส่วนประกอบ

茯苓皮	Cortex Poria	ฝูหลิงผี	9 กรัม
生姜皮	Cortex Zingiberis	เซิงเจียงผี	9 กรัม
桑白皮	Cortex Mori Radicis	ซังไปผี	9 กรัม
大腹皮	Pericarpium Arecae	ต้าฟู่ผี	9 กรัม
陈橘皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินจูหวีผี	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความชื้น ลดอาการบวม น้ำ ปรับสี เสริมม้ามให้แข็งแรง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการบวม น้ำได้ผิวหนังที่มีสาเหตุจากม้ามพร่อง เกิดความชื้นสะสมมาก มีอาการบวมทั้งตัว ลำตัวรู้สึกหนักหน่วง อึดแน่นท้องและทรวงอก ชี้นอนขึ้นทำให้เหนื่อยหอบหายใจถี่ ปัสสาวะไม่คล่อง และใช้กับสตรีมีครรภ์ที่มีอาการบวม น้ำ ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ชีพจรจุ่ม เต็มค่อนข้างช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการบวม น้ำเฉียบพลัน สตรีมีครรภ์ที่มีอาการบวม น้ำ ไตอักเสบเฉียบพลันระยะแรกร่วมกับบวม น้ำ โดยมีสาเหตุจากม้ามพร่อง เกิดความชื้นสะสมมาก ทำให้บวม น้ำได้ผิวหนัง^{1,3}

ตำรับยา-อุ่ผีสาน (五皮散)

2 เซนติเมตร
ฝูหลิงผี (茯苓皮)2 เซนติเมตร
เซิงเจียงผี (生姜皮)2 เซนติเมตร
ซังไปผี (桑白皮)2 เซนติเมตร
ต้าฟู่ผี (大腹皮)2 เซนติเมตร
เฉินจู่หวีผี (陈橘皮)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茯苓皮 ฝูหลิงผิ (เปลือกโป๊งรากสน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	สุขุม	ขับน้ำ ลดบวม
生姜皮 เชิงเจียงผิ (ผิวขิงแก่สด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการบวมน้ำ ปรับ สมดุลของน้ำ ช่วยให้การ ไหลเวียนของน้ำในร่างกาย สะดวกขึ้น
桑白皮 ซังไปผิ (เปลือกรากหม่อน)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนของปอด บรรเทาอาการหอบ ระบายน้ำ ลดบวม
大腹皮 ต้าฟู่ผิ (เปลือกผลหมาก)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยให้ซีกของกระเพาะอาหาร และลำไส้ไหลเวียน ระบาย ของเสียตกค้าง ขับน้ำ ลดบวม
陈橘皮 เฉินจูหวีผิ	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น	ขับลมและระบายของเสีย ตกค้าง ปรับกระเพาะอาหาร และบรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน

ตำรับยานี้ประกอบด้วย ฝูหลิงผิมีสรรพคุณขับน้ำ ระบายความชื้น และเสริมบำรุงม้าม ทำให้ม้ามทำหน้าที่ลำเลียงน้ำได้ดีขึ้น เชิงเจียงผิรสเผ็ด มีสรรพคุณขับกระจายน้ำ ซังไปผิช่วยปรับซีกของปอดลงเบื้องล่าง ทำให้การไหลเวียนของน้ำดีขึ้น ต้าฟู่ผิมีสรรพคุณช่วยให้ซีกของกระเพาะอาหารและลำไส้ไหลเวียน และขับน้ำ เฉินจูหวีผิช่วยให้ซีกของกระเพาะอาหารไหลเวียน และสลายความชื้น เมื่อใช้ตัวยาทั้งห้าร่วมกันมีสรรพคุณช่วยให้ปัสสาวะคล่อง และลดอาการบวม^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

การใช้ตำรับยานี้ในผู้ป่วยที่มีม้ามพร่องและบวมแน่นมาก หรือผู้ป่วยที่บวมแน่นและมีลมภายนอก ร่วมด้วย ต้องปรับปริมาณของยาให้เหมาะสมกับสาเหตุของโรค^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ขับปัสสาวะ รักษาอาการไตอักเสบเฉียบพลัน ช่วย ขับเหงื่อ ลดความดันโลหิตจากไตอักเสบเฉียบพลัน ปรับการเคลื่อนไหวของลำไส้ และช่วยกระตุ้นให้การ หลั่งสารในระบบการย่อยอาหารดีขึ้น^{1,3,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Chuan WK, Li JW, Lin ZG. A General History of Chinese Medicine. 1st ed. Beijing: People's Medical Publishing House, 1999.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาอุฟีซาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ou M. Chinese-English Manual of Common-Used Prescriptions in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Guangzhou: Guangdong Science & Technology Publishing House, 1991.
5. Fan YP, Zhang Q, Wang X. Wupi San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

หลังกุ้ยจู้กัณฑ์ (苓桂术甘汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

茯苓	Poria	ฝูหลิง	12	กรัม
桂枝	Ramulus Cinnamoni	กุ้ยจื่อ	9	กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป่จู่	6	กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กัณฑ์ (จื่อ)	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมบำรุงม้าม ระบายความชื้น อุ่นสลายเสมหะและของเหลวที่คั่งอยู่ภายใน^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยที่มีเสมหะและของเหลวคั่งค้างที่เกิดจากหยางพร่อง โดยมีอาการแน่นบริเวณทรวงอกและชายโครง ใจสั่น วิงเวียนศีรษะ ไอจนอาเจียน เสมหะใส ลิ้นมีฝ้าขาวลิ้น ชีพจรตึง ลิ้น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีเสมหะที่เกิดจากหยางพร่องซึ่งพบในกรณีที่การควบคุมของระบบประสาทอัตโนมัติผิดปกติ ปวดศีรษะข้างเดียว มีเสียงในหู วิงเวียนศีรษะ ความดันเลือดต่ำ กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง หลอดลมอักเสบเรื้อรัง^{1,3}

ตำรับยา หลิ่งก้วยจูกันทั้ง (苓桂术甘汤)

ฝูหลิง (茯苓)

ก้วยจื่อ (桂枝)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไป่จู้ (白术)

2 เซนติเมตร

กันเฉ่า (จื่อ) [甘草(炙)]

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
茯苓 ฝูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริม ม้ามให้แข็งแรง ช่วยให้อุจจาระ สงบ
桂枝 กุ้ยจื่อ (กิ่งอบเชยจีน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	ขับเหงื่อ ผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ให้ความอบอุ่น ช่วยให้มีสมาธิ ไหลเวียนดีขึ้น
白朮 ไป่จู้	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเหงื่อ กล่อมครรภ์
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงซี่ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ฝูหลิง มีสรรพคุณบำรุงม้าม ระบายความชื้น ขับเสมหะ และสลายของเหลวที่คั่ง ตัวยาเสริมคือ กุ้ยจื่อมีคุณสมบัติอุ่น ช่วยเพิ่มหยางที่ สลายของเหลวที่คั่ง ลดสิ่งที่ไหลย้อน เมื่อใช้ร่วมกับฝูหลิงซึ่งมีฤทธิ์ระบายน้ำ จะช่วยสลายความชื้น ทำให้การไหลเวียนของชีตดีขึ้น ละลายเสมหะและของเหลวที่คั่งค้างอยู่ ไป่จู้เป็นตัวยาช่วย มีสรรพคุณบำรุงม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ช่วยปรับเปลี่ยนการลำเลียงของม้ามให้ดีขึ้น กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยเสริมชีและปรับสมดุลของจิงเจียว^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์อุ่นแห้ง มีผลทำลายสารน้ำของร่างกาย จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่อ่อนพร่อง ขาดสารน้ำ^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ป้องกันกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดในหนูถีบจักรและหนูขาว ทำให้การเต้นของหัวใจกระต่ายเป็นปกติ ช่วยสงบจิตใจและทำให้หนูถีบจักรและหนูขาวนอนหลับได้นานขึ้น ยับยั้งการหดตัวของมดลูกที่แยกจากกายหนูขาว⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณช่วยให้การทำงานของหัวใจเป็นปกติ ระบายไอบรรเทาอาการหอบหืด รักษาโรคเยื่อหุ้มปอดอักเสบ และโรคไตอักเสบเรื้อรัง กระตุ้นระบบการย่อยและดูดซึมอาหาร ช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของชี้นำจัดนำส่วนเกินออกไป^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีววัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาหลังกัณฑ์กันทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Fan YP, Zhang Q, Wang XD. Ling Gui Zhu Gan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

เงินอุ๋ทัง (真武汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางห่านลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิง) »²

ส่วนประกอบ

附子 (炮去皮)	Radix Aconiti Praeparata (roasted and peel-removed)	ฟูจื่อ (เผ้าซวีฝี่)	9 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephalae	ไป๋จู่	6 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจี๋ยง	9 กรัม
芍药	Radix Paeoniae	เส้าเย่า	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

อุ่นหยาง และระบายน้ำ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่หยางของม้ามและไตอ่อนแอมาก ทำให้เกิดน้ำสะสม โดยมีอาการบัสสาวะไม่คล่อง แขนขาปวดหนักหน่วง ปวดท้องถ่ายเหลวเป็นน้ำ หรือตัวบวม ไม่กระหายน้ำ ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรจัม^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคไต บวมน้ำจากโปรตีนต่ำ บวมน้ำจากโรคหัวใจ ไตอักเสบเรื้อรัง ภาวะการทำงานของต่อมไทรอยด์และต่อมใต้สมองลดลง ภาวะอาหารและลำไส้อักเสบเรื้อรังที่มีอาการบวมน้ำเนื่องจากหยางพร่อง^{1,3}

ตำรับยา **เจินอู่ทัง** (真武汤)

ฟูจื่อ (เผ้าซวี่ฝี่) [附子(炮去皮)]

ฟูหลิง (茯苓)

เซิงเจียง (生姜)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไ่จู้ (白术)

เส้าเย่า (芍药)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
附子 (炮去皮) ฟูจื่อ (เผ้าซู่ผี้)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ)*	ดึงพลังหยางที่สูญเสียไปให้ กลับคืนมา เสริมหยาง บำรุงธาตุ ไฟ สลายความเย็น ระวังปวด
茯苓 ฟูหลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	สุขุม	ขับน้ำ สลายความชื้น บำรุง ม้าม สงบจิตใจ
白术 โป่วจู่	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ ระงับเห็บ
生姜 เซิงเจียง (ชิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเห็บ ให้ความอบอุ่นแก่ กระเพาะอาหาร บรรเทาอาการ คลื่นไส้ ช่วยให้อาเจียน ระงับไอ
芍药 เส้าเย่า	ตัวยานำพา	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินของเลือด ปรับ ประจำเดือน ปรับสมดุลของ ตับ ระวังปวด เก็บกักอินที่ ระงับเห็บ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยฟูจื่อ (เผ้าซู่ผี้) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณช่วยอุ่นหยางที่ของไต ทำให้
ไตมีแรงขับน้ำ จึงมีผลทำให้หยางของม้ามดีขึ้น ฟูหลิงเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณช่วยเสริมม้าม สลาย
ความชื้น และระบายน้ำ ตัวยาช่วย ได้แก่ โป่วจู่ช่วยให้ม้ามทำงานดีขึ้น และขจัดความชื้น เซิงเจียงช่วยอุ่น
หยาง ขับกระจายความเย็นและน้ำ เส้าเย่าเป็นตัวยานำพา ช่วยบรรเทาอาการปวดท้อง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

* ฟูจื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในหนูขาว พบว่ายาดมช่วยให้งานของไตดีขึ้น⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาดมมีสรรพคุณรักษากลุ่มอาการที่หยางของม้ามและไตอ่อนแอมาก ทำให้เกิดการสะสมของน้ำ มีอาการปัสสาวะไม่คล่อง รักษาอาการไตอักเสบเรื้อรัง ช่วยให้การเต้นของหัวใจเป็นปกติ ปรับภาวะความเลือดที่สูงหรือต่ำเรื้อรังให้เป็นปกติ ช่วยให้ระบบทางเดินหายใจทำงานดีขึ้น บรรเทาอาการหวัด ไอหอบ วิงเวียนศีรษะ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, จรัส ตั้งอรัมวงศ์, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาจีนอุ้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.
4. Zhang Q, Fan YP. Zhenwu Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เซียงหัวเซิงซือทัง (羌活胜湿汤)

ตำราต้นตำรับ

内外伤辨感论 เน้นไ่วางเบียนกั้่นลู่่น (Differentiation on Endogenous and Exogenous Diseases)¹

« ค.ศ. 1231 Li Gao (李杲 หลี่เกา) หรือ Li Dongyuan (李东垣 หลี่ตงเหวียน) »²

ส่วนประกอบ

羌活	Rhizoma seu Radix Notopterygii	เซียงหัว	6 กรัม
独活	Radix Angelicae Pubescentis	ตุ้หัว	6 กรัม
防风	Radix Ledebouriellae	ฝางเฟิง	3 กรัม
藁本	Rhizoma et Radix Ligustici	เก้าเปิ่น	3 กรัม
川芎	Rhizoma Ligustici Chuanxiong	ชว่นซุ่ยยง	3 กรัม
蔓荆子	Fructus Viticis	มันจิงจื่อ	2 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้่นเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขจัดลมชื้นภายนอก ระวังปวด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาโรคหรือกลุ่มอาการที่เกิดจากลมชื้น โดยมีอาการปวดศีรษะ ปวดเมื่อยตามร่างกาย ขยับตัวลำบาก กล้ามเนื้อและความเย็นเล็กน้อย ลิ้นมีฝ้าขาว ชีพจรลอย เต็มเชื่องช้า^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัด โรคหวัดตามฤดูกาล โรคปวดประสาทบริเวณกระดูกทรงนั่ง โรคข้ออักเสบเรื้อรังที่เกิดจากการกระทบลมเย็นและความชื้นภายนอก^{1,3}

ตำรับยา **เซียงหัวเซ็งชือทัง** (羌活胜湿汤)

เซียงหัว (羌活)

เก๋าเปิ่น (藁本)

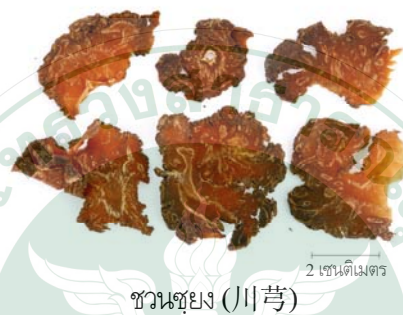

มันจิงจื่อ (蔓荆子)

ตุ๋หวั (独活)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
羌活 เชียงหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นและความชื้น ปวดศีรษะ ปวดเมื่อยส่วนบนของร่างกาย
独活 ตูหัว	ตัวยาหลัก	เผ็ด อมขม	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาอาการหวัดจากการกระทบ ลมเย็นและความชื้นภายนอก ขจัด ลมชื้น บรรเทาอาการปวดเมื่อยที่ ส่วนล่างของร่างกาย
防风 ฝางเฟิง	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยกระตุ้นให้หวัดจากการกระทบ ลมภายนอก
藁本 เก้าเป็น	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ขับลม บรรเทาอาการหวัดปวด ศีรษะที่เกิดจากการกระทบลมเย็นและ ความชื้น ระบุปวด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
川芎 ชวนชูยง (โกฐหัวบัว)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ช่วยการไหลเวียนของชีและเลือด ขับลมในเลือด ระวังปวด
蔓荆子 มั่นจิงจื่อ	ตัวยาช่วย	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	กระจายอาการหวัดจากการกระทบ ลมร้อน บรรเทาอาการปวดศีรษะ ตาแดง บวม ปวดตา ตาลาย
甘草 (炙) กั้นเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	บำรุงชี เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับพิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เชียงหัว มีสรรพคุณขับลมชื้นที่ส่วนบนของร่างกาย และตัวหัวขจัดลมชื้นที่ส่วนล่างของร่างกาย เมื่อใช้ตัวยาทั้งสองร่วมกัน สามารถขจัดลมชื้นทั่วร่างกาย ช่วยบรรเทาอาการปวดไซข้อ ตัวยาเสริม ได้แก่ ผางเพิงและเก๋าเป็น ช่วยขจัดลมชื้น ระวังอาการปวดศีรษะ ตัวยาช่วย ได้แก่ ชวนชูยง ช่วยเพิ่มการไหลเวียนของเลือด ขจัดลม ระวังปวด มั่นจิงจื่อช่วยขจัดลม ระวังปวด กั้นเฉ่า (จื่อ) เป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาน้ำ⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีรสเผ็ดและมีคุณสมบัติอุ่น กระจายภายนอก ใช้รักษาอาการไข้จากการกระทบลมชื้น ไม่เหมาะสำหรับกลุ่มอาการหวัดจากการกระทบลมร้อนหรืออาการหวัดที่มีเหงื่อออก^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูขาวในขนาดเทียบเท่าผงยา 2.5 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ลดอาการบวมที่อุ้งเท้า ยาต้มขนาดเทียบเท่าผงยา 10 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันโดยการเพิ่ม Natural Killer Cells ในหนูขาวอย่างชัดเจน เมื่อนำยาต้มที่สกัดน้ำมันหอมระเหยออกแล้ว ตกตะกอนด้วยแอลกอฮอล์ นำสารละลายที่ได้มาเตรียมเป็นยาน้ำที่ความเข้มข้นต่าง ๆ กัน และให้ทางปากกระต่าย พบว่าขนาดของยาเทียบเท่าผงยา 3.9 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์ลดไข้ที่เกิดจากการกระทบลมเย็น⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรายาเขียวหัวเข็งชื่อทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xie M. Qianghuo Shengshi Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอ๋อร์เจินทัง (二陈汤)

ตำราต้นตำรับ

太平惠民和剂局方 ไ้ผิงห้วยหมินหงอจี้จหวีฟาง (Prescription of Peaceful Benevolent Dispensary)¹

« ค.ศ. 1151 Chen Shiwen (陈诗文 เชนชีอเหวิน) »²

ส่วนประกอบ

半夏	Rhizoma Pinelliae	ปั้นเซี่ย	15 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	9 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซ็งเจียง	3 กรัม
乌梅	Fructus Mume	อูเหมย	1 ผล
橘皮	Pericarpium Citri Reticulatae	จหวีฝี่	15 กรัม
甘草(炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	กั้นเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม

ตำรายา เอ๋อร์เจินทัง (二陈汤)

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ปรับสมดุลชื้นส่วนกลาง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาโรคที่มีความชื้นและเสมหะ โดยมีอาการไอ มีเสมหะมากสีขาว แน่นหน้าอก อึดอัด คลื่นไส้อาเจียน วิงเวียนศีรษะ ใจสั่น ลิ้นชุ่มและมีฝ้าขาว ชีพจรลื่น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบ กระเพาะอาหารอักเสบ ซึ่งเกิดจากการมีเสมหะชื้น^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 บั้นเจีย	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ กัดที่ ลงล่าง ระงับอาเจียน สลายเสมหะ ที่เกาะกันเป็นก้อน
橘皮 จุฬีพี	ตัวยาเสริม	เผ็ด ขม	อุ่น	ปรับสมดุลชื้นของม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	กลาง	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมม้าม ให้แข็งแรง สงบจิตใจ
生姜 เซิงเจียง (ขิงสด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อ ให้ความอบอุ่นแก่ส่วนกลาง (กระเพาะอาหาร) ระงับอาเจียน และให้ความอบอุ่นแก่ปอด ระงับไอ
乌梅 อุเหมย (บ้วยดำ)	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว ฝาด	กลาง	กักเก็บอินซีสของปอด แก้ไอ แก้ ท้องเสีย สร้างสารน้ำ แก้กะหายน้ำ

* บั้นเจีย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草(炙) กันเฉ่า (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลาง ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยป็นสี่เป็นตัวยาหลัก มีรสเผ็ด คุณสมบัติอุ่นและแห้ง มีสรรพคุณจัดความชื้น ละลายเสมหะ กดซี่ลงล่าง ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร ระบายอาเจียน จุฬหวีผีเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณควบคุมการไหลเวียนของซี่ สลายความชื้นด้วยความแห้ง เพื่อให้ซี่ไหลเวียนดีและสลายเสมหะ ตัวยาช่วย ได้แก่ ผู้หลังมีสรรพคุณบำรุงม้าม ระบายความชื้น เจริญเจียงระงับอาเจียน สลายเสมหะ สามารถลดพิษของป็นสี่ ในขณะเดียวกันช่วยเพิ่มฤทธิ์ของป็นสี่และจุฬหวีผีทำให้ซี่ไหลเวียนดีและสลายเสมหะ ส่วนการใช้ชื้อเหมยในปริมาณน้อยจะช่วยกักเก็บอินซี่ของปอด กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด และปรับสมดุลกระเพาะอาหาร^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้

ตำรายาเอ๋อร์เจินทั้งมีคุณสมบัติเผ็ดและร้อนแห้ง จึงห้ามใช้ในผู้ป่วยที่เป็นวัณโรคปอดและมีเลือดออก อินพร่อง เสมหะแห้งและมีเลือดปน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรายาเอ๋อร์เจินทั้ง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายาเอ๋อร์เจินทั้งมีฤทธิ์ขับเสมหะ ระบายไ้ บรรเทาอาการหอบ ยับยั้งการหลั่งน้ำย่อย ลดความเป็นกรดในกระเพาะอาหาร ปกป้องตับ ฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ ต้านอักเสบ และช่วยให้การทำงานของหัวใจเป็นปกติ⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายาเอ๋อร์เจินทั้งมีสรรพคุณบำรุงกระเพาะอาหาร แก้อาเจียน ขับเสมหะ ระบายไ้ได้ดี สามารถป้องกันและรักษาแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้ได้^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.

2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัมวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, อธิพงศ์ ตั้งอรัมวงศ์. ตำรายาเอ๋อร์เฉินทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Ru K, Wang XD. Erchen Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เวินตันทั้ง (温胆汤)

ตำราต้นตำรับ

三因极一病证方论 ซานอินจี-ปิงเจิ้งฟางลู่่น (Prescriptions Assigned to the Three Categories of Pathogenic Factors of Diseases)¹

« ค.ศ. 1174 Chen Yan (陈言 เวินเถียน) »²

ประกอบด้วย

半夏	Rhizoma Pinelliae	ป้านเซี่ย	6 กรัม
竹茹	Caulis Bambusae in Taenia	จู้หู่	6 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสือ	6 กรัม
(面炒)	(powder-fried)	(เมี่ยนเฉ่า)	
陈皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินผี้	9 กรัม
甘草 (炙)	Radix Glycyrrhizae Praeparata	ก้านเฉ่า (จื่อ)	3 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	5 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	5 แว่น
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	1 ผล

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ปรับสมดุลที่ สลายเสมหะ ระบายพิษในถุงน้ำดี ปรับสมดุลกระเพาะอาหาร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาโรคที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของกระเพาะอาหารและถุงน้ำดีไม่สมดุลกัน เสมหะร้อนขึ้น รบกวนส่วนบนของร่างกาย โดยมีอาการเวียนศีรษะ อาเจียน หงุดหงิด ใจสั่น อ่อนเพลีย กระสับกระส่าย นอนไม่หลับ เป็นลมชัก ปากขม ระบายน้ำเล็กน้อย ลิ้นเป็นฝ้าเหลืองเหนียว ชีพจรลิ้นเร็วหรือตึงเร็ว^{1,3}

ตำรับยา เวินตันทั้ง (温胆汤)

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่การควบคุมประสาทอัตโนมัติผิดปกติ มีกลุ่มอาการของวัยหมดประจำเดือน ประสาทอ่อน เหน็ดเหนื่อย อ่อนแอ โรคระเพาะอาหาร อักเสบเรื้อรัง ซึ่งโรคและอาการเหล่านี้เกิดจากการทำงานของกระเพาะอาหารและถุงน้ำดีไม่สมดุลกัน และมีเสมหะร้อนขึ้นรบกวนส่วนบนของร่างกาย^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 บั้นเขี้ยว	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของที่ บรรเทาอาการคลื่นไส้อาเจียน ละลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน

* บั้นเขี้ยว เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
竹茹 จู๋รุ (เปลือกชั้นกลางของ ลำต้นไผ่ดำ)	ตัวยาเสริม	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน
枳实 (面炒) จื่อซือ (เมียนเฉา)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับชี่ลงล่าง ขับของเสียตกค้าง ขับเสมหะ สลายเสมหะที่เกาะตัว เป็นก้อนหรือเถาตัน
陈皮 เจินผี้ (ผิวส้มจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	ปรับและกระจายชี่ ปรับส่วน กลางของร่างกายให้เป็นปกติ ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริม บำรุงม้าม ทำให้จิตใจสงบ
甘草 (炙) กั้นเฉา (จื่อ) (ชะเอมเทศผัดน้ำผึ้ง)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	เสริมชี่ บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ลดพิษ ขับเสมหะ ระงับไอ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยานำพา	เผ็ด	อุ่น	ปรับสมดุลม้ามและกระเพาะ- อาหาร ขับกระจายเห็งอ ระงับ อาเจียน
大枣 ต้าเจา (พุทราจีน)	ตัวยานำพา	หวาน	อุ่น	ปรับสมดุลม้ามและกระเพาะ- อาหาร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรายานี้ประกอบด้วยบั้นเขี้ยวเป็นตัวยาลหลัก มีสรรพคุณลดการไหลย้อนขึ้นของชี ปรับสมดุลของกระเพาะอาหาร ขจัดความชื้น สลายเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ จู๋หู่มีสรรพคุณระบายความร้อน สลายเสมหะ ระบายอเจียน บรรเทาอาการหุดหงิด และจื่อสือ (เมียนเฉ่า) ช่วยให้อาการไหลเวียนดี สลายเสมหะ ทำให้เสมหะและขี้เลื่อยส่วนล่างของร่างกาย ตัวยาช่วย ได้แก่ เจินผี้มีสรรพคุณปรับการไหลเวียนของชี ขจัดความชื้น ผู้หลังช่วยให้อัมมแข็งแรง ระบายความชื้น ตัวยานำพา ได้แก่ เชิงเจียง ต้าเจ่า และกั้นเฉ่า (จื่อ) มีสรรพคุณปรับสมดุลของม้ามและกระเพาะอาหาร และช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรายานี้กับผู้ป่วยที่มีอาการนอนไม่หลับเนื่องจากหัวใจพร่อง ใจสั่นเนื่องจากเลือดพร่อง วิงเวียนเนื่องจากอินพร่อง และอาเจียนเนื่องจากมีความเย็นในกระเพาะอาหาร^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรายานี้มีฤทธิ์ควบคุมการเผาผลาญไขมันในหนูขาวที่เลี้ยงด้วยอาหารที่มีไขมันสูง⁵

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณช่วยให้จิตใจสงบ ช่วยให้นอนหลับ ช่วยให้ระบบประสาทอัตโนมัติทำงานดีขึ้น และระบายอเจียน^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรายาเวินตันทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน ตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Ru K, Wang XD. Wen Dan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Chun Z, Li JL, Cheng DH, Luo X, Yang ZR. Molecular mechanism of wendan tang in prevention of lipid metabolism disorder in adult rats. Zhongguo Zhong Yao Za Zhi 2003; 28(12): 1184-7.

ชิงชี่ฮว่าถานหวาน (清气化痰丸)

ตำราต้นตำรับ

医方考 อี้ฟางเช่า (Verification of Formulae)¹

« ค.ศ. 1584 Wu Kun (吴琨 หูคุน) »²

ประกอบด้วย

胆南星	Arisaema cum Bile	ตำหนานชิง	45 กรัม
黄芩	Radix Scutellariae	หวงฉิน	30 กรัม
瓜蒌仁	Semen Trichosanthis	กวาโหลวเหริน	30 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อลื่อ	30 กรัม
陈皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินพี	30 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	30 กรัม
杏仁	Semen Pruni Armeniacae	ชิงเหริน	30 กรัม
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป้านเซี่ย	45 กรัม

วิธีใช้

เตรียมเป็นยาลูกกลอน โดยใช้ น้ำต้มเซ็งเจียง (ชิงเก๋สัด) เป็นน้ำกระสายยา รับประทานกับน้ำ
สุกอุ่นครั้งละ 6 กรัม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ละลายเสมหะ ปรับการไหลเวียนของชี่ภายในร่างกาย และระงับไอ^{1,3}

สรรพคุณ

ระบายความร้อน ขับละลายเสมหะที่มีสีเหลือง เหนียวข้นและขับออกยาก บรรเทาอาการแน่น
หน้าอก เหนื่อยหรืออึดอัด หรือคลื่นไส้อาเจียน ลิ้นมีสีแดง ฝ่ามือสีเหลืองเหนียวหรือชื้น ชีพจรลื่น เร็ว^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง
ปอดอักเสบที่มีสาเหตุจากเสมหะร้อนเหนียวข้นติดอยู่ภายใน^{1,3}

ตำรายา **ชิงชี่ฮว่าถานหวาน** (清气化痰丸)

2 เซนติเมตร

ตานหนานชิ่ง (胆南星)

2 เซนติเมตร

หวงจิ้น (黄芩)

2 เซนติเมตร

กาวไหลเหริน (瓜蒌仁)

2 เซนติเมตร

จื่อสือ (枳实)

เหินฝี่ (陈皮)

ฝูหลิง (茯苓)

ซิ่งเหริน (杏仁)

ป๋นเซีย (半夏)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
胆南星 ตำนหนานซิง	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ระบายความร้อน ขับและละลายเสมหะที่ร้อนจัด ลดอาการสะอื้น ผวาและดิ้นลม บรรเทาอาการลมชักหรือชักกระตุกที่เกิดจากเสมหะร้อนจัด
黄芩 หวงฉิน	ตัวยาเสริม	ขม	เย็น	ขับระบายความร้อน ขจัดความชื้น ขับพิษ ทำให้เลือดเย็นลง ห้ามเลือด กล่อมครรภ์
瓜蒌仁 กวาไหลเหริน	ตัวยาเสริม	หวาน	เย็น	ระบายความร้อนที่ปอด ขับเสมหะกระจายเชื้อ บรรเทาอาการแน่นหน้าอก เสริมความชุ่มชื้นให้ปอดหล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
枳实 จื่อลื่อ	ตัวยาเสริม	ขม อมเปรี้ยว	เย็น เล็กน้อย	ขับขี้ลงล่าง ขับของเสียตกค้าง ขับเสมหะ สลายก้อนและเถาตัน
陈皮 เฉินผิ (ผิวส้มจีน)	ตัวยาเสริม	เปรี้ยว อมขม	อุ่น	ปรับและกระจายซี่ ปรับส่วนกลาง ของร่างกายให้เป็นปกติ ขับ ความชื้นละลายเสมหะ
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายความชื้นและน้ำ เสริมบำรุง ม้าม ทำให้จิตใจสงบ
杏仁 ชิงเหริน	ตัวยาช่วย	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระงับไอ ระงับหอบ หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
半夏 บั่นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว	อุ่น (มีพิษ)*	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลด การไหลย้อนกลับของซี่ ระงับ อาเจียน สลายก้อนและเถาตัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตำหนานซิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายความร้อนและขับเสมหะ รักษาอาการของความร้อนแกร่งและเสมหะร้อนแกร่งที่เหนียวข้นจนติดกัน ตัวยาเสริม ได้แก่ หวงฉิน และกวากุโหลวเหรินมีสรรพคุณลดความร้อนและขับเสมหะร้อนที่ปอด และช่วยเพิ่มฤทธิ์ของตำหนานซิง จื่อลื่อและเฉินผิ ช่วยละลายเสมหะทำให้ขับออกได้ง่ายขึ้น ตัวยาช่วย ได้แก่ ฟู่หลิงมีสรรพคุณระบาย ความชื้นและเสริมบำรุงม้าม ชิงเหรินกระจายซี่ที่ปอด และบั่นเซี่ยละลายเสมหะ ขจัดความชื้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรายานี้กับผู้ป่วยที่มีอาการเสมหะเย็นหรือแห้งจัด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณระบายความร้อน ต้านเชื้อจุลินทรีย์ ขับเสมหะ บรรเทาอาการไอ ระงับหอบ^{1,3,4}

* บั่นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรายาซึ่งชื่อว่าถนนวน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Wang XD. Qing Qi Hua Tan Wan. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หลังกันอู๋เว่ยเจียงซินทัง (苓甘五味姜辛汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี้ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

干姜	Rhizoma Zingiberis	กันเจียง	9	กรัม
细辛	Herba Asari	ซี่ซิน	6	กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	12	กรัม
五味子	Fructus Schisandrae	อู๋เว่ยจื่อ	6	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กันเฉ่า	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายของเหลวที่ตกค้าง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีของเหลวเย็นตกค้างภายใน โดยมีอาการไอ มีเสมหะมาก เสมหะใสสีขาว อึดอัดแน่นทรวงอก หายใจไม่สะดวก ลิ้นมีฝ้าขาวลิ้น ซีฟจรตึงลิ้น^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง และมีอาการหอบหืดที่เกิดจากมีของเหลวเย็นตกค้างภายใน^{1,3}

ตำรับยา หลิงกัณอุเวียเจียงซินหัง (苓甘五味姜辛汤)

กัณเจียง (干姜)

ซีซิน (细辛)

ฟูหลิง (茯苓)

อุเวียเจื่อ (五味子)

กัณเฒ่า (甘草)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
干姜 กั้นเจียง (ชิงแก่แห้ง)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	เสริมความอบอุ่นแก่ส่วนกลางของร่างกาย ขับความเย็นและฟื้นฟูหยางซี่ของม้ามและกระเพาะอาหาร สมานระบบกระเพาะอาหาร ทำให้ขี้ลงต่ำ ระวังอาการคลื่นไส้อาเจียน
细辛 ชีซิน	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น (มีพิษเล็กน้อย)*	ขับลม สลายความเย็น เปิดทวาร ระวังปวด ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ขับของเหลว
茯苓 ผู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาเสริม	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น เสริมบำรุงม้าม สงบจิตใจ
五味子 อู๋เว่ยจื่อ	ตัวยาช่วย	เปรี้ยว อมหวาน	อุ่น	เก็บซี่ของปอด เสริมธาตุน้ำของไต ระวังเหงื่อ เหนียวรังสีของปอด ระวังถ่าย สงบจิตใจ
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมซี่ บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระวังอาการไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก คือ กั้นเจียง รสเผ็ด มีสรรพคุณให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความเย็น สลายของเหลวที่ตกค้าง ให้ความอบอุ่นแก่ม้าม และขจัดความชื้น ตัวยาเสริม ได้แก่ ชีซิน รสเผ็ดกระจาย ช่วยให้ความอบอุ่นแก่ปอด สลายความเย็น เสริมฤทธิ์ของกั้นเจียง ผู่หลิง รสหวานจืด เสริมม้าม ระบายชื้น ตัวยาช่วยคือ อู๋เว่ยจื่อ มีสรรพคุณเหนียวรังสีของปอด ระวังอาการไอ เมื่อใช้ร่วมกับชีซิน ชีซินมีฤทธิ์อุ่นกระจาย อู๋เว่ยจื่อมีฤทธิ์เหนียวรัง ทำให้เสียซี่ (伤气) ถูกกำจัดโดยที่เจิ้งซี่ (正气) ไม่ถูกทำลาย^{1,3}

* ชีซินเป็นสมุนไพรที่มีพิษเล็กน้อย ต้องควบคุมขนาดให้ตามที่กำหนดเท่านั้น

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับนี้กับผู้ป่วยที่มีอาการปอดร้อน มีความแห้งในปอด อินพร่อง เสมหะร้อน มีอาการไอจากวัณโรคปอด เนื่องจากตำรับยานี้มีรสเผ็ด และมีฤทธิ์ร้อนแห้ง^{1,3}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาหลังกันอุเว่ยเจียงซินทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ซานจื่อหยั่งซินทัง (三子养亲汤)

ตำราต้นตำรับ

韩氏医通 หานชืออี้ทง (Han's Book on Medicine)¹

« ค.ศ. 1522 Han Mao (韩懋 หานเมา) »²

ส่วนประกอบ

白芥子	Semen Sinapis Albae	ไปเจียจื่อ	6 กรัม
苏子	Fructus Perillae	ซูจื่อ	9 กรัม
莱服子	Semen Raphani	ไหลฝูจื่อ	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ลดชี่ ช่วยให้การบังลมเคลื่อนไหวดี ละลายเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการชี่ติดขัด มีเสมหะอุดตัน โดยมีอาการไอหอบที่เกิดจากหลอดลมเกร็งตัว ชี่ของปอดไหลย้อน มีเสมหะมากจนทำให้แน่นหน้าอก รับประทานอาหารได้น้อย อาหารไม่ย่อย ลิ้นเป็นฝ้าขาว เหนียว ชีพจรัล^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยโรคหลอดลมอักเสบเรื้อรัง หลอดลมโป่งพอง หอบหืดจากหลอดลมเกร็งตัว ถุงลมโป่งพอง หอบหืดจากโรคหัวใจ ซึ่งโรคเหล่านี้จัดเป็นกลุ่มอาการชี่ติดขัด และเสมหะอุดตัน^{1,3}

ซานจื่อหยั่งชินทั้ง (三子养亲汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไปเจียจื่อ (白芥子)

ซูจื่อ (苏子)

ไหลฟูจื่อ (莱服子)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
白芥子 ไปเจียจื่อ (เมล็ดพรวนผักกาด)	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ปอด ช่วยให้ ไหลเวียน ขับเสมหะ ระบาย บรรเทาอาการหอบ กระจายเลือด คั่ง สลายเสมหะที่สะสมอยู่ใต้ ผิวหนังและระหว่างกล้ามเนื้อ ระงับปวด
苏子 ซูจื่อ (ผลงาขี้ม้อน)	ตัวยาเสริม	เผ็ด	อุ่น	ระงับอาการไอและหอบ ช่วยให้ ลำไส้ชุ่มชื้น ระบายอ่อน ๆ
莱菔子 ไหลฝูจื่อ (เมล็ดหัวผักกาดขาว)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้ขับลมต่ำ สลายเสมหะ เจริญ- อาหาร และสลายอาหารที่ตกค้าง

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ ไปเจียจื่อ มีสรรพคุณช่วยอุ่นซึ่งของปอดให้มีการไหลเวียนดี และกระบังลมเคลื่อนไหวดี สลายเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ ซูจื่อ มีสรรพคุณช่วยลดซึ่งที่ไหลย้อน ทำให้เสมหะถูกขับออกง่าย ระงับอาการไอ บรรเทาอาการหอบ ไหลฝูจื่อ ช่วยย่อยอาหาร สลายอาหารที่ตกค้าง ทำให้การไหลเวียนของชีวิตขึ้น ช่วยขับเสมหะ^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาขงละลาย⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

หลังจากรับประทานตำรับยานี้จนอาการดีขึ้นแล้ว ต้องเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของผู้ป่วยด้วย^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: เมื่อให้ยาต้มทางปากหนูตะเภาในขนาดเทียบเท่าผงยา 4.5 และ 9 กรัม/กิโลกรัม พบว่ามีฤทธิ์ระงับอาการหอบ และฤทธิ์ดีกว่าตัวยาเดี่ยวแต่ละชนิดในขนาดยาที่เท่ากัน ยาต้มมีฤทธิ์ขยายกล้ามเนื้อหลอดลมที่แยกจากกายหนูตะเภา เมื่อให้ส่วนสกัดที่ละลายในแอลกอฮอล์ของยาต้มและตัวยาเดี่ยวทั้ง 3 ชนิด ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 9 กรัม/กิโลกรัม พบว่าตำรับยาซานจื่อหยิงซิงทังและไหลฝูจื่อมีฤทธิ์ระงับอาการไอได้ดี แต่ซูจื่อและไปเจียจื่อมีฤทธิ์ไม่

ชัดเจน ยาต้มมีฤทธิ์ยับยั้งการลำเลียงอาหารในระบบทางเดินอาหารหนูถีบจักร ทำให้ระยะเวลาที่อาหารอยู่ในลำไส้เล็กนานขึ้น จึงมีการดูดซึมอาหารดีขึ้น นอกจากนี้ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านอักเสบในหนูถีบจักร และต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการไอ 40 ราย ซึ่งในจำนวนนี้มีผู้ป่วยที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ที่ไอเรื้อรังมานานกว่า 10 ปี จำนวน 14 ราย โดยให้รับประทานยาต้ม วันละ 2 ครั้ง ติดต่อกัน 21 วัน พบว่าผู้ป่วย 25 ราย หายเป็นปกติ และ 15 ราย มีอาการดีขึ้นมาก ไม่พบอาการข้างเคียงในผู้ป่วยทุกราย ยาตำรับนี้ให้ผลการรักษาดีมาก จึงนิยมเตรียมเป็นยาสำเร็จรูปสำหรับใช้ระงับอาการไอและขับเสมหะ เมื่อให้ตำรับยานี้ร่วมกับยาแผนปัจจุบันในผู้ป่วยโรคปอดและหัวใจเต้นเร็วเฉียบพลัน ซึ่งมีอาการไอ มีเสมหะ และหอบร่วมด้วย จำนวน 37 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 21 ราย ดีขึ้น 13 ราย เมื่อให้ยาต้มแก่ผู้ป่วยโรคคอหอยอักเสบเรื้อรัง (chronic pharyngitis) จำนวน 32 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 15 ราย ดีขึ้น 13 ราย⁴

การศึกษาความปลอดภัย: เมื่อให้ยาต้มขนาดจืดหยิ่งชินทัง ไปเจี้ยจื่อ ชูจื่อ และไหลผู่จื่อ ทางปากหนูถีบจักรในขนาดเทียบเท่าผงยา 120, 80, 250 และ 200 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ ไม่พบหนุทดลองตัวใดตาย เมื่อฉีดสารสกัดน้ำของตำรับยานี้เข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 41.5 กรัม/กิโลกรัม และเมื่อให้สารสกัดทางปาก พบว่าไม่สามารถหาค่า LD₅₀ แต่ขนาดสูงสุดที่หนูถีบจักรทนได้เมื่อให้ทางปาก มีค่าเท่ากับ 120 กรัม/กิโลกรัม ผลการทดลองนี้แสดงให้เห็นว่าตำรับยานี้มีความปลอดภัย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาซานจื่อหยิ่งชินทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ru K, Xie M. Sanzi Yangqin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

จื่อโซ่วसान (止嗽散)

ตำราต้นตำรับ

医学心悟 อี้เสวียชินวู (Medicine Comprehended หรือ A Summary on Medicine from Clinical Practice)¹⁻²

« ค.ศ. 1732 Cheng Zhongling (程钟龄 เฉิงจงหลิง) »²

ส่วนประกอบ

紫菀 (蒸)	Radix Asteris (steamed)	จื่อหวั่น (เจิง)	1,000	กรัม
百部 (蒸)	Radix Stemonaе (steamed)	ไป่ปู้ (เจิง)	1,000	กรัม
白前 (蒸)	Rhizoma Cynanchi Vincetoxici (steamed)	ไป่เจียน (เจิง)	1,000	กรัม
桔梗 (炒)	Radix Platycodi (parched)	เจียเกิง (เฉ่า)	1,000	กรัม
陈皮	Pericarpium Citri Reticulatae	เฉินพี	500	กรัม
荆芥	Herba Schizonepetae	จิงเจีย	1,000	กรัม
甘草 (炒)	Radix Glycyrrhizae Praeparata (parched)	กั้นเฉ่า (เฉ่า)	375	กรัม

วิธีใช้

นำตัวยาทั้งหมดมาบดเป็นผง รับประทานครั้งละ 6 กรัม พร้อมน้ำอุ่นหรือน้ำขิง หรือเตรียมเป็นยาต้ม โดยปรับลดน้ำหนัทยาจากตำรายาข้างต้นลง 100 เท่า^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระงับไอ ละลายเสมหะ กระจายชี่ปอด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการโรคปอดที่มีสาเหตุจากการกระทบลมภายนอก โดยมีอาการคันคอแล้วไอ หรือมีไข้ กลั้วหนาวเล็กน้อย ลิ้นมีฝ้าขาวบาง^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ หลอดลมอักเสบ หลอดลมอักเสบเรื้อรังที่มีอาการกำเริบ และวัณโรคปอด^{1,3}

ตำรับยา **จื่อไซ่วसान** (止嗽散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

2 เซนติเมตร

จื่อหวั่น (เจิง) [紫苑(蒸)]

2 เซนติเมตร

ไป๋ปู้ (เจิง) [百部(蒸)]

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพรร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
紫苑 (蒸) จื่อห้วน (เจิง)	ตัวยาหลัก	เผ็ดอมหวาน และขม	อุ่น	ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ดึงซึ่งต่ำ ละลายเสมหะที่เป็นสาเหตุของ การไอ ทั้งการไอแบบเฉียบพลัน และเรื้อรัง ทั้งแบบเย็น ร้อน พร่อง หรือแกร่ง บรรเทาอาการ คันคอ เสมหะมีเลือดปน

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
百部 (蒸) ไป๋ปู้ (เจิง)	ตัวยาหลัก	ขมอมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	ให้ความชุ่มชื้นแก้ปอด ระบาย ไอทั้งแบบเฉียบพลันและ เรื้อรัง ไอกรน วัณโรค
白前 (蒸) ไป๋เจียน (เจิง)	ตัวยาหลัก	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย	ช่วยให้เสมหะละลาย บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก แน่นหน้าอก หอบ
桔梗 (炒) เจี๋ยเกิง (เฉ่า)	ตัวยาเสริม	ขมอมเผ็ด	สุขุม	กระจายซีสต์ปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการไอมีเสมหะมาก แน่นหน้าอก อึดอัด คอบวม เจ็บคอ ผื่นปอด อาเจียน
陈皮 เฉินผี	ตัวยาเสริม	เผ็ดขม	อุ่น	ปรับและกระจายซีสต์ ปรับ ส่วนกลางของร่างกายให้เป็น ปกติ ขับความชื้น ละลาย เสมหะ
荆芥 จิงเจี๋ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากการกระทบ ลมเย็นภายนอก ขับเห็บ กระตุ่งพิษ
甘草 (炒) กั้นเฉ่า (เฉ่า) (ชะเอมเทศผัด)	ตัวยาช่วย และนำพา	อมหวาน	สุขุม	บำรุงซีสต์ เสริมม้ามและกระเพาะ- อาหาร ระบายความร้อน ขับ- พิษ ปรับประสานตัวยาทั้งหมด ให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วย จื่อห้วน (เจิง) ไป๋ปู้ (เจิง) และไป๋เจียน (เจิง) เป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณ
แก้ไอและขับเสมหะ ตัวยาเสริม ได้แก่ เจี๋ยเกิง (เฉ่า) และฉินผี ช่วยกระจายซีสต์ของปอดให้ลงสู่เบื้องล่าง
ของร่างกาย บรรเทาอาการไอ ละลายเสมหะ จิงเจี๋ยช่วยกระตุ่งหวัด กระจายลมเย็นออกสู่ภายนอก
ช่วยให้ซีสต์ของปอดไหลเวียน เป็นตัวยาช่วย กั้นเฉ่า (เฉ่า) ใช้ร่วมกับเจี๋ยเกิง (เฉ่า) รักษาอาการระคายคอ
และทำให้ลำคอโล่ง รวมทั้งปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาผง ยาต้ม ยาเม็ด ยาลูกกลอน⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีอาการไอเรื้อรังที่มีสาเหตุจากอินพรวง ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยที่มีอาการไอที่มีสาเหตุจากปอดร้อน หรือเสมหะร้อน^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ระงับไอ ขับเสมหะ บรรเทาอาการหอบหืด ต้านอักเสบ และลดไข้ในสัตว์ทดลอง และยับยั้งเชื้อไวรัสในหลอดทดลอง⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณยับยั้งการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจ บรรเทาอาการไอเรื้อรัง ขับเสมหะ ขับเหงื่อ และลดไข้⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาจื่อเซว่ซาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Ru G, Zhao XX, Wang XD. Zhisou San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ปັນเซี่ยไป๋จูเทียนหมาทัง (半夏白术天麻汤)

ตำราต้นตำรับ

医学心悟 อี้เสวียชินวู (Medicine Comprehended หรือ A Summary on Medicine from Clinical Practice)¹⁻²

« ค.ศ. 1732 Cheng Zhongling (程钟龄 เฉิงจงหลิง) »²

ประกอบด้วย

半夏	Rhizoma Pinelliae	ปັນเซี่ย	9 กรัม
天麻	Rhizoma Gastrodiae	เทียนหมา	6 กรัม
白术	Rhizoma Atractylodis Macrocephala	ไป๋จู	15 กรัม
茯苓	Poria	ฝูหลิง	6 กรัม
橘红	Pericarpium Citri Reticulatae	จูหวีหิง	6 กรัม
生姜	Rhizoma Zingiberis Recens	เซิงเจียง	1 แว่น
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ้า	2 ผล
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ้า	4 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ปรับสมดุลลมในตับ^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรายา **บ้านเขี้ยวไป๋จูเทียนหมาทัง** (半夏白术天麻汤)

2 เซนติเมตร

บ้านเขี้ยว (半夏)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

2 เซนติเมตร

ไป๋จู (白术)

3 เซนติเมตร

ฝูหลิง (茯苓)

จู่หวีหิง (橘红)

เซิงเจียง (生姜)

ต้าเจ้า (大枣)

กั้นเฉ้า (甘草)

สรรพคุณ

รักษาภาวะที่มีเสมหะและลมชื้นรบกวนส่วนบนของร่างกายพร้อมกัน ทำให้มีอาการปวดและเวียนศีรษะ แน่นหน้าอก คลื่นไส้ ลิ้นมีฝ้าขาวเหนียว ชีพจรตึงและลื่น^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการวิงเวียนศีรษะเนื่องจากน้ำในหูไม่สมดุล การทำงานของระบบประสาทอัตโนมัติผิดปกติ หลอดเลือดแดงในสมองแข็งตัว ทางเดินอาหารอักเสบเรื้อรัง เส้นประสาทบริเวณหน้าผากอักเสบ หลอดเลือดสมองผิดปกติ ซึ่งโรคและอาการต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีสาเหตุจากผู้ป่วยมีเสมหะและลมชื้นรบกวนส่วนบนของร่างกาย^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
半夏 บั้นเซี่ย	ตัวยาหลัก	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของชี บรรเทาอาการคลื่นไส้ อาเจียน สลายเสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน

* บั้นเซี่ย เป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
天麻 เทียนหมา	ตัวยาหลัก	อมหวาน	สุขุม	ดับลมในตับ ระวังการเกร็งกระตุก ปรับและควบคุมหยางซี่ของตับ บรรเทาอาการเวียนศีรษะ
白朮 ไปจู๋	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	อุ่น	เสริมม้ามให้แข็งแรง ขจัดความชื้น ระบายน้ำ
茯苓 ฟู่หลิง (โป่งรากสน)	ตัวยาช่วย	หวาน เล็กน้อย	สุขุม	ระบายน้ำ สลายความชื้น บำรุงม้าม ช่วยให้จิตใจสงบ
橘红 จูหวีหิง (ผิวส้มจีน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมขม	อุ่น	เสริมม้าม ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ
生姜 เซิงเจียง (ขิงแก่สด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ขับเหงื่อออกจากผิวหนัง ให้ความ อบอุ่นแก่กระเพาะอาหาร บรรเทา อาการคลื่นไส้ ช่วยขับปัสสาวะ ระงับไอ และขจัดพิษของยาพิษขึ้น
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาช่วย	หวาน	อุ่น	ปรับสมดุลม้าม และกระเพาะอาหาร
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	ปรับซี่ ช่วยให้มีลมเวียนเป็นระบบ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ บั๊นเซียมีสรรพคุณขจัดความชื้น สลายเสมหะ ลดการไหลย้อนกลับของซี่ ระงับอาเจียน และเทียนหมามีสรรพคุณสลายเสมหะ ดับลมในตับ ช่วยบรรเทาอาการเวียนศีรษะ ไปจู๋เป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณบำรุงม้ามและสลายความชื้นด้วยความแห้ง เมื่อใช้ร่วมกับบั๊นเซียและเทียนหมาจะขับความชื้น สลายเสมหะ ตัวยาช่วย ได้แก่ ฟู่หลิงมีสรรพคุณบำรุงม้าม ระบายความชื้น จูหวีหิงปรับซี่และสลายเสมหะ เซิงเจียงและต้าเจ่าปรับสมดุลอิ่งซี่และเว่ยซี่ และกั้นเฉ่าเป็นตัวยานำพา ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์อุ่น แก้ ขับลมในตับ จึงไม่ควรใช้กับผู้ป่วยที่มีอาการเวียนศีรษะ ปวดศีรษะที่มีสาเหตุจากหยางของตับขึ้นรบกวนส่วนบน หยางของตับสูง อินพร่อง ตับร้อน หรืออินของตับและไตพร่อง^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: การศึกษาในหนูขาวที่มีความดันเลือดสูงพบว่า ตำรับยานี้มีฤทธิ์ลดความดันโลหิต⁵ เพิ่มการไหลเวียนเลือด และช่วยลดภาวะกล้ามเนื้อหัวใจโตเกินที่เกิดจากความดันเลือดสูง⁶

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาอาการเวียนศีรษะได้ผลร้อยละ 97.5 จากผู้ป่วย 40 ราย รักษาอาการเวียนศีรษะเนื่องจากเสมหะขึ้นอุดกั้น ทำให้น้ำในหูไม่สมดุล ได้ผลร้อยละ 98 จากผู้ป่วย 50 ราย นอกจากนี้ยังรักษาโรคลมบ้าหมูและมีอาการปวดศีรษะได้ผลร้อยละ 81 จากผู้ป่วย 37 ราย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, ชีววัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาขับเสมหะไปจูเทียนหม่าทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Ru K, Wang XD. Banxia Baizhu Tianma Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Wang XZ, Jiang JY, Luo SS. Effect of banxia baizhu tianma decoction on the vascular endothelial function of spontaneous hypertensive rats. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2011; 31(6): 811-5.
6. Jiang JY, Wang XZ, Luo SS. Effect of banxia baizhu tianma decoction on the left ventricular hypertrophy of hypertrophied myocardium in spontaneously hypertensive rat. Zhongguo Zhong Xi Yi Jie He Za Zhi 2010; 30(10): 1061-6.

ซังชิงทัง (桑杏汤)

ตำราต้นตำรับ

温病条辨 温病辨证论治 (Treatise on Differentiation and Treatment of Epidemic Febrile Diseases)¹

« ค.ศ. 1798 Wu Tang (吴塘 หนูถ้ง) »²

ส่วนประกอบ

桑叶	Folium Mori	ซังเยี่ย	6 กรัม
杏仁	Semen Pruni Armeniacae	ซิงเหริน	9 กรัม
淡豆豉	Semen Sojae Praeparatum	ตันไต้วี่ฉือ	6 กรัม
沙参	Radix Glehniae	ซาเซิน	12 กรัม
浙贝母	Bulbus Fritillariae Thunbergii	เจ้อเป้ยหมู่	6 กรัม
山梔子	Fructus Gardeniae	ซานจื่อจื่อ	6 กรัม
梨皮	Pear peel	หลี่ผี	6 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ช่วยกระจายอาการร้อนแห้งที่ไม่รุนแรง ช่วยให้ปอดชุ่มชื้น ระวังไ้^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการของโรคที่เกิดจากความแห้งอุ่นมากกระทบปอด โดยมีอาการตัวร้อน ปวดศีรษะ กระหายน้ำ คอแห้ง ไอแห้ง มีเสมหะน้อยและเหนียว ลิ้นแดง มีฝ้าบางขาวแห้ง ชีพจรลอย เร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยไข้หวัด คออักเสบ หลอดลมอักเสบ หลอดลมโป่งพอง ซึ่งมีสาเหตุจากความแห้งอุ่นมากกระทบปอด^{1,3}

ตำรับยา ชั่งชิงทัง (桑杏汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชั่งเยี่ย (桑叶)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
桑叶 ช้งเยี่ย (ใบหม่อน)	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายและกระจายความร้อน แห้งของปอดและตับ ช่วยให้ สายตามองเห็นชัดเจนขึ้น
杏仁 ซิงเหริน	ตัวยาหลัก	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระงับไอ ระงับหอบ หล่อลื่น ลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
淡豆豉 ตันโต้วฉื่อ	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมหวาน ขมเล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บรรเทาหวัดจากลมภายนอก ลดอาการหงุดหงิด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
沙参 ซาเซิน	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน ระบายความร้อนที่ ปอด เสริมสารน้ำ บำรุง กระเพาะอาหาร
浙贝母 เจ้อเป่ย์หมู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลาย เสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายก้อน ลดบวม
山梔子 ซานจื่อจื่อ (ลูกพุท)	ตัวยาช่วย	ขม	เย็น	ระบายความร้อน เสริม ความชื้น แก้พิษอักเสบ ลดความร้อนในเลือด
梨皮 หลีผี	ตัวยาช่วย	หวาน อมฝาด	เย็น	ระบายความร้อน เสริมสารน้ำ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับ ไอ ลดไข้

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ชั่งเยี่ย มีสรรพคุณรักษาอาการเหง้าอันเนื่องมาจาก
อากาศภายนอก ช่วยการไหลเวียนของชีที่ปอด ระงับอาการไอ ซึ่งเหรินช่วยให้ชีปอดกระจาย ให้ความ-
ชุ่มชื้นและระงับไอ ตัวยาเสริม ได้แก่ ต้นโศธรี่มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์ของชั่งเยี่ยในการขับกระจายชีของ
ปอด ช่วยให้ชีของปอดไหลเวียนดีขึ้น ซาเซินและเจ้อเป่ย์หมู่ช่วยเสริมฤทธิ์ของชั่งเยี่ยในการให้ความ
ชุ่มชื้นแก่ปอดและระงับไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ ซานจื่อจื่อช่วยระบายความร้อนที่ปอด และหลีผีช่วยเพิ่ม
ความชุ่มชื้นแก่ปอด^{1,3,4}

รูปแบบยาในปัจจุบัน
ยาต้ม⁵

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์อ่อน ไม่ควรใช้กับผู้ป่วยกลุ่มอาการร้อนเหง้าอย่างรุนแรงจนอินของปอดถูก
ทำลาย มีไข้และไอหอบ ลิ้นแห้งมีสีแดง และมีฝ้าบางขาว⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณรักษาอาการไอเรื้อรัง ลดไข้ บรรเทาอาการอักเสบ และฆ่าเชื้อ^{4,5}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรายาซึ่งทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Zhou YF. Science of Prescriptions. 1st ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai University of Traditional Chinese Medicine, 2002.
5. Xu CH. Sang Xing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ชิงจ้าวจิวเฟย์ทัง (清燥救肺汤)

ตำราต้นตำรับ

医门法津 อี้เหมินฝ่าลวี่ (Principle and Prohibition for Medical Profession)¹

« ค.ศ. 1658 Yu Chang (喻昌 ยวี่ซาง) »²

ประกอบด้วย

冬桑叶	Folium Mori	ตงซังเยี่ย	9 กรัม
石膏	Gypsum Fibrosum	สือเกา	7.5 กรัม
麦门冬 (去心)	Ophiopogonis (core removed)	ไม่เหมินตง (ซวี่ซิ่น)	3.6 กรัม
杏仁 (去皮尖, 炒)	Semen Pruni Armeniacae (skin removed, fried)	ซิ่งเหริน (ซวี่ฝี่เจียน, เฉ่า)	2 กรัม
枇杷叶 (刷去毛, 蜜涂灸黄)	Folium Eriobotryae (hair removed, honey-fried to yellow)	ฝี่ฟาเยี่ย (ซวาชวี่เหมมา, มีถู่จื่อหวง)	3 กรัม
真阿胶	Colla Corii Asini	เจินอาเจียว	2.4 กรัม
胡麻仁 (炒, 研)	Semen Sesami (fried and ground)	หุหม่าเหริน (เฉ่า, เอี่ยน)	3 กรัม
人参	Radix Ginseng	เหรินเซิน	2 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ให้ความชุ่มชื้น ขจัดความแห้งของปอด^{1,3}

ตำรายา **ชิงจ้าวจี้ฟ่ายทัง** (清燥救肺汤)

สรรพคุณ

รักษาผู้ป่วยภาวะปอดแห้งร้อน ซึ่งมีสาเหตุจากความแห้งร้อนเข้าสู่ระบบที่ โดยมีอาการตัวร้อน ปวดศีรษะ ไอแห้งไม่มีเสมหะ เหนื่อยหอบเนื่องจากชี่ย้อนกลับ ลำคอและจมูกแห้ง แขนงหน้าอก เจ็บชายโครง คอแห้ง กระหายน้ำ หงุดหงิด ลิ้นแห้งไม่มีฝ้า ชีพจรใหญ่พร่องและเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยคออักเสบ หลอดลมอักเสบ ถุงลมโป่งพอง วัณโรคปอดที่เกิดจากความร้อนแห้งกระทบปอด หรือความร้อนแห้งเข้าสู่ระบบที่^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
冬桑叶 ตงซังเยี่ย (ใบหม่อน)	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายและกระจายความแห้ง ร้อนของปอดและตับ ทำให้ ตาสว่าง
石膏 ลีเอกา (เกลือจืด)	ตัวยาเสริม	เผ็ด อมหวาน	เย็นมาก	ขับระบายความร้อน ลดไข้ รักษา อาการร้อนกระวนกระวาย แก้อาการ กระหายน้ำ
麦门冬 (去心) ไม่เหม็นตง (ชวีชีน)	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอดชุ่ม- ชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้กระเพาะ- อาหาร ลดอาการกระวนกระวาย ทำให้จิตใจสบาย
杏仁 (去皮尖, 炒) ชิงเหริน (ชวีฝี่เจียน, เผ้า)	ตัวยาช่วย	ขม	อุ่น เล็กน้อย	ระงับไอ ระงับหอบ หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
枇杷叶 (刷去毛, 蜜 涂灸黄) ฝีผาเยี่ย (ซวาชวีเหมา, มีถู่จื่อหวง)	ตัวยาช่วย	ขม	สุขุม	ระงับไอ ขับเสมหะ ลดอาการ ชี่ย้อนขึ้น ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน
真阿胶 เจินอาเจียว (กาวหนังลา)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	บำรุงเลือด ห้ามเลือด เสริมบำรุง อิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น
胡麻仁 (炒, 研) หุหม่าเหริน (เผ้า, เอียน) (เมล็ดงาผัดแล้วบด)	ตัวยาช่วย	หวาน	สุขุม	เสริมบำรุงอิน บำรุงปอดให้ชุ่มชื้น หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
人参 เหรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาช่วย	หวาน อมขม เล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	เสริมบำรุงเหยินชี่ เสริมม้าม บำรุงปอด เสริมน้ำ ลดอาการ กระหายน้ำ และสงบประสาท

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
甘草 กั้นเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงม้าม ระวังไธ ระบาย ความร้อน ขับพิษ ระวังปวด เพิ่ม การปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตงซังเยี่ยเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณระบายและกระจายความแห้งร้อนของปอด ตัวยาเสริม ได้แก่ สือเกาและไม่เหมินตง มีสรรพคุณระบายความร้อนแห้งและเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่ปอด ตัวยาช่วย ได้แก่ ชิงเหรินและผิมาเยี่ยมีสรรพคุณเสริมชีให้ปอด เงินอาเจียวและหุมาเหรินเสริมอินและเพิ่มความชุ่มชื้นให้ปอด เหวินเซินและกั้นเฉ่าเสริมชีและปรับประสานส่วนกลางของร่างกาย^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาผง⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระมัดระวังการใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยที่มีลมและกระเพาะอาหารพร่อง⁵

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการคออักเสบ ปอดอักเสบ กระตุ่นกลไกการขจัดเสมหะ ระวังอาการไอ เสริมบำรุงร่างกายให้แข็งแรง^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาชิงจ้าวจิวเฟย์ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Xu CH. Qing Zao Jiu Fei Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Bensky D, Barolet R. Chinese herbal medicine: Formulas & strategies. 1st ed. Seattle: Eastland Press, 1990.

ไปเหอกูจิ้นทัง (百合固金汤)

ตำราต้นตำรับ

医方集解 อี้ฟางจี้เจี๋ย (Collection of Prescription with Notes)¹

« ค.ศ. 1846 Bao Xiang'ao (鲍相璈 เป้าเซียงเอ้อ) »²

ส่วนประกอบ

生地黄	Radix Rehmanniae	เซิงตี้หวง	6 กรัม
熟地黄	Radix Rehmanniae Praeparata	สุตี้หวง	9 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	5 กรัม
百合	Bulbus Lili	ไปเหอ	3 กรัม
贝母	Bulbus Fritillariae	เป่ย์หมู่	3 กรัม
白芍 (炒)	Radix Paeoniae Alba (parched)	ไปโส (เฉ่า)	3 กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	3 กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกวย	3 กรัม
桔梗	Radix Platycodonis	เจี้ยเก็ง	3 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันเฉ่า	3 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

สร้างอิน ทำให้ปอดชุ่มชื้น ละลายเสมหะ ระบายไอ^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการไอที่มีสาเหตุจากความแห้งกระหอบปอด โดยมีอาการลำคอแห้งและเจ็บ ไอ หายใจหอบ เสมหะมีเลือดปน รู้สึกร้อนที่ฝ่ามือและฝ่าเท้า ลิ้นแดง ฝ้าน้อย ชีพจรเล็กเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยวัณโรคปอด หลอดลมอักเสบเรื้อรัง หลอดลมโป่งพอง คออักเสบเรื้อรัง และไอจากปอดแห้ง^{1,3}

ตำรับยา ไปเหอกู้จิ้นหัง (百合固金汤)

2 เซนติเมตร

เซิงตี้หวง (生地黃)

2 เซนติเมตร

สุตี้หวง (熟地黃)

2 เซนติเมตร

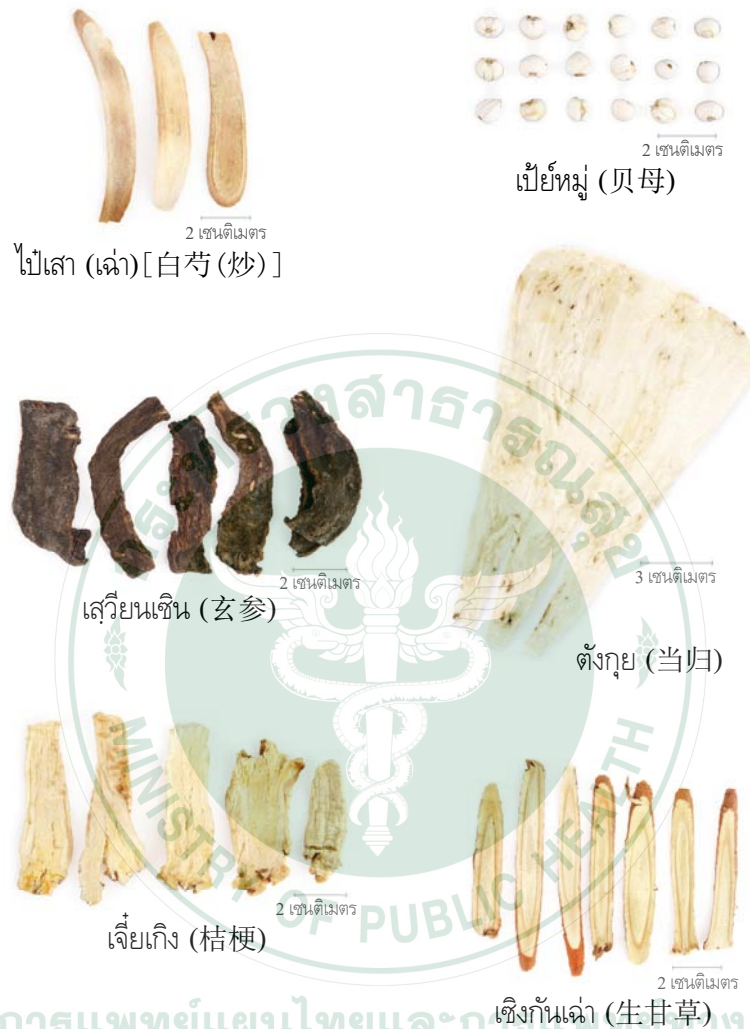
ไมตง (麦冬)

2 เซนติเมตร

ไปเหอ (百合)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生地黄 เชิงดีหวง (โกฐเชียง)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริมอิน ซิงของตับและไต สร้างสารน้ำ
熟地黄 สู้ดีหวง (โกฐเชียงแห้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิและ ไขกระดูก

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาเสริม	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอดชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวนกระวาย ทำให้ จิตใจสบาย
百合 ไปเหอ	ตัวยาเสริม	หวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอิน ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ ระบายความร้อนของ หัวใจ ทำให้จิตใจสบาย
贝母 เปี้ยห์มู่	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลายเสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายก้อน ลดบวม
白芍 (炒) ไปเสา (เล่า)	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินเลือด ปรับเส้นลมปราณ และประจำเดือน ปรับสมดุลของ ตับ ระงับปวด แก้บักกอินชี่ ระงับ เหงื่อ
玄参 เลี่ยนเซิน	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษ ร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบ หัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทา อาการท้องผูก
当归 ตังกู่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	อุ่น	เพิ่มการไหลเวียนและบำรุงเลือด ปรับประจำเดือนให้เป็นปกติ
桔梗 เจี้ยเกิง	ตัวยาช่วย	ขม อมเผ็ด	สุขุม	กระจายซี่ที่ปอด ขับเสมหะ ระงับ อาการไอที่มีเสมหะมาก อืดอัด แน่นหน้าอก คอบวมเจ็บ ขับฝู หนองและเสมหะในปอด

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
生甘草 เชิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบายไ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรายานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ เชิงดีหวงและสูตี้หวง มีสรรพคุณเสริมอิน บำรุงไต ช่วยปรับให้เลือดเย็นลง และห้ามเลือด ตัวยาเสริม ได้แก่ ไม่ตง ไปเหอ และเปี้ยหมู่ มีสรรพคุณเสริมอิน ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่ปอด ละลายเสมหะ ระบายอาการไอ ตัวยาช่วย ได้แก่ เสวียนเซิน เสริมอิน ช่วยลดความร้อนในเลือด ตังกุย มีสรรพคุณเสริมเลือด ลดความแห้ง ไปโส (เฉ่า) มีสรรพคุณเสริมอินของเลือด เจี้ยเกิง ช่วยกระจายชีพอด ระบายอาการไอ ขับเสมหะ กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา ช่วยปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน และเมื่อใช้ร่วมกับเจี้ยเกิงจะช่วยให้ลำคอโล่ง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาลูกกลอนเข้มข้น ยาขงละลาย⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

เนื่องจากตัวยาในตำรับนี้ส่วนใหญ่มีรสหวาน คุณสมบัติเย็น เสริมความชุ่มชื้น จึงอาจจะทำให้เกิดความเหนียวมากจนที่ติดขัดได้ หากผู้ที่มีมีน้ำมูกพร่อง ถ่ายเหลว ท้องอืด ปวดท้อง เบื่ออาหาร ต้องระมัดระวังในการใช้หรือห้ามใช้^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อศึกษาในผู้ป่วยที่มีอาการหายใจหอบ จำนวน 30 ราย โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 ราย กลุ่มที่ 1 ให้รับประทานยาต้มร่วมกับยาแผนปัจจุบัน กลุ่มที่ 2 ให้รับประทานยาแผนปัจจุบันอย่างเดียว พบว่าผู้ป่วยหายเป็นปกติเมื่อพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเฉลี่ย 18.93 วัน และ 27.83 วัน ตามลำดับ เมื่อศึกษาในผู้ป่วยเนื่องอกจำนวน 36 ราย ที่ได้รับการรักษาโดยการฉายรังสี และในระหว่างการรักษามีอาการปวดอ้ากเสบจากการไอ หายใจขัด ปากแห้ง คอแห้ง เป็นไข้ โดยให้ผู้ป่วยรับประทานยาต้มวันละ 2 ห่อ ติดต่อกันหลายห่อ จนกว่าอาการข้างเคียงเหล่านี้หายไป และในระหว่างการฉายรังสี ให้รับประทานยาต้มด้วย พบว่าสามารถลดอาการข้างเคียงได้ผลดี และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการรักษาทางคลินิก อีกการศึกษาในผู้ป่วยวัณโรคปอดจำนวน 30 ราย ได้ผลดี 26 ราย ไม่

ได้ผล 4 ราย นอกจากนี้ เมื่อให้ยาตำรับนี้เพื่อรักษาอาการไอเรื้อรังในเด็กจำนวน 42 ราย พบว่าได้ผลร้อยละ 97.6⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาไปเหอกุจิงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xu CH. Baihe Gujin Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หยั่งอินชิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤)

ตำราต้นตำรับ

重楼玉钥 จงโหลวยวี่เย่า (Jade Key to the Selected Chamber)¹

« ค.ศ. 1838 Zheng Meijian (郑梅涧 เจิ้งเหมยเจี้ยน) »²

ส่วนประกอบ

大生地	Radix Rehmanniae	ต้าเซิงตี้	6 กรัม
麦冬	Radix Ophiopogonis	ไม่ตง	5 กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	5 กรัม
丹皮	Cortex Moutan Radicis	ตันผี	3 กรัม
贝母 (去心)	Bulbus Fritillariae (core removed)	เปี้ยหมู่ (ซวี่ซิ่น)	3 กรัม
白芍 (炒)	Radix Paeoniae Alba (parched)	ไปเส้า (เฉ่า)	3 กรัม
薄荷	Herba Menthae	ป้อเหอ	2 กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกั้นเฉ่า	2 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมอิน ระบายความร้อนในปอด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาคออักเสบที่มีสาเหตุจากอินพร่อง โดยมีอาการเป็นไข้ จมูกแห้ง ริมฝีปากแห้ง อาจมีหรือไม่มีอาการไอ หายใจไม่คล่องคล้ายเป็นหอบหืด แต่ไม่ได้เป็นโรคหอบหืด ลำคามีแผ่นเยื่อขาว ลอกออกยาก^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่อินพร่อง เช่น มีอาการคออักเสบ หอบหืดหรือต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน หลอดลมหรือคอหอยอักเสบเรื้อรัง^{1,3}

ตำรับยา หยั่งอินซิงเฟย์ทัง (养阴清肺汤)

2 เซนติเมตร
ต้าเซิงตี้ (大生地)

2 เซนติเมตร
ไม้ตง (麦冬)

2 เซนติเมตร
เสวียนเซิน (玄参)

2 เซนติเมตร
ตันผี (丹皮)

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大生地 ตำเซ่งตี้ (โกฐเชียง)	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด เสริมอินซัยของตับและไต สร้าง สารน้ำ
麦冬 ไม่ตง	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอด ชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้ กระเพาะอาหาร ลดอาการ กระวนกระวาย ทำให้จิตใจ สบาย

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
玄参 เถียนเซิน	ตัวยาหลัก	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษร้อนเข้าสู่กระแสเลือด และระบบหัวใจ เสริมอิน ซัพพิช บรรเทาอาการท้องผูก
丹皮 ต้นผี (เปลือกรากโบตัน)	ตัวยาเสริม	ขม อมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนในเลือด กระจายเลือดคั่ง ช่วยให้การ ไหลเวียนของเลือดดีขึ้น
贝母 (去心) เปย์หมู่ (ขี้ชี้น)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ละลาย เสมหะ ให้ความชุ่มชื้นแก่ปอด ระงับไอ สลายเสมหะที่จับตัว เป็นก้อน ลดบวม
白芍 (炒) ไปเส้า (เผ้า)	ตัวยาช่วย	ขมเปรี้ยว อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	เสริมอินของเลือด ปรับเส้น ลมปราณและประจำเดือน ปรับสมดุลของตับ ระงับ ปวด แก้บักกิ้นซี่ ระงับเห็้อ
薄荷 ป้อเหอ	ตัวยานำพา	เผ็ด	เย็น	กระจายลมร้อนที่กระทบต่อ ร่างกาย ระบายความร้อน ช่วยให้สมองโปร่ง สายตา มองเห็นชัดขึ้น ลำคอโล่ง
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine				ผ่อนคลายตับ คลายเครียด
生甘草 เชิงกันเฉ้า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	หวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ซัพพิช ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้ เข้ากัน

ตำรายานี้เป็นตำราการรักษาอาการคอติดที่มีสาเหตุจากอินพร่องโดยเฉพาะ ประกอบด้วยตัวยาหลัก ได้แก่ ตำเขิงตี้ มีสรรพคุณช่วยเสริมอินของไต ไม่ต่งสร้างอินให้แก่ปอด เสวียนเซินขับพิษและขจัดความร้อนพร่อง ตันผีเป็นตัวยาเสริม มีสรรพคุณลดอาการบวมและความร้อนในเลือด ตัวยาช่วย ได้แก่ เปี้ยหมู่ (ซูวี่ซิน) ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่ปอด ละลายเสมหะ ไปเสา (เฉ่า) ช่วยเก็บกักอินซี่และระบายความร้อน ตัวยานำพา ได้แก่ ป้อเหอ ช่วยให้ลำคอโล่ง เชิงกันเฉ่า ขจัดพิษและปรับประสานตัวยาให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาลูกกลอน ยาน้ำเชื่อม สารสกัดเข้มข้นกึ่งเหลว⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ต้านเชื้อคอติดในหลอดทดลอง เสริมภูมิคุ้มกันในหนูตะเภาและหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรายานี้มีสรรพคุณรักษาอาการคอติด ต่อมทอนซิลอักเสบเฉียบพลัน ระบุไ้ ไอ ขับเสมหะ เจ็บคอ ช่องปากอักเสบ โรคเกี่ยวกับเยื่อประสาทเสียง และเลือดกำเดาไหล^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัมวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, ชีววัฒน์ ตั้งอรัมวงศ์. ตำรายาหยั่งอินซิงเฟย์ทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Xu CH. Yangyin Qingfei Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

ไม่เหมินตงทัง (麦门冬汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุ้ยเอี้ยวเลี้ยว (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ประกอบด้วย

麦门冬	Radix Ophiopogonis	ไม่เหมินตง	60 กรัม
人參	Radix Ginseng	เหรินชืน	6 กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ่า	4 กรัม
粳米	Oryzae Glutinosae	จิงหมี่	6 กรัม
大枣	Fructus Ziziphi Jujubae	ต้าเจ่า	3 ผล
半夏	Rhizoma Pinelliae	ป๋นเซียะ	9 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

เสริมบำรุงปอดและกระเพาะอาหาร ปรับประสานส่วนกลางของร่างกาย และกดชี่ที่ย้อนขึ้นให้ลงล่าง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการปอดฝ่อซึ่งมีอาการไอ โดยมีเสมหะและน้ำลายมาก เหนื่อยหอบหรือหายใจสั้น ๆ ปากแห้ง คอแห้ง กระหายน้ำ ลิ้นแห้งมีสีแดง ฝ่ามือเย็น ชีพจรพร่อง เต้นถี่^{1,3}

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีอาการหลอดลมอักเสบเรื้อรัง คออักเสบเรื้อรัง วัณโรคปอด กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรัง กระเพาะอาหารรัดตัวทำให้อักเสบ ภาวะอินของปอดและกระเพาะอาหารพร่องภายหลังจากไข้³

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
麦门冬 ไม่เหม็นตง	ตัวยาหลัก	หวาน อมขม	เย็น เล็กน้อย	เสริมบำรุงอินและทำให้ปอด ชุ่มชื้น เสริมบำรุงสารน้ำให้ กระเพาะอาหาร ลดอาการกระวน- กระวาย ทำให้จิตใจสบาย
人参 เทรินเซิน (โสมคน)	ตัวยาเสริม	หวานอม ขมเล็กน้อย	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงชีและเสริมกำลัง บำรุงหัวใจ และปอด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยาเสริม	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของ ร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับประสาน ตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน
粳米 จิงหมี่ (ข้าวเจ้า)	ตัวยาเสริม และนำพา	หวานจืด	สุขุม	เสริมกระเพาะอาหาร ป้องกันสาร น้ำ เมื่อใช้คู่กับกันเฉ่าจะช่วย ป้องกันส่วนกลางของร่างกาย (กระเพาะอาหาร) ไม่ให้ถูกกลุ่ม ยาเย็นไปทำลาย
大枣 ต้าเจ่า (พุทราจีน)	ตัวยาเสริม และนำพา	หวาน	อุ่น	ปรับสมดุลม้าม และกระเพาะ- อาหาร
半夏 ปั่นเซี่ย	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น (มีพิษ)*	ขจัดความชื้น ละลายเสมหะ ลด การไหลย้อนกลับของชี บรรเทา อาการคลื่นไส้ อาเจียน สลาย เสมหะที่เกาะตัวเป็นก้อน

* ปั่นเซี่ยเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ตำรับยา ไม้เหมินตงทัง (麦门冬汤)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ตำรับยานี้ประกอบด้วยไม้เหมินตงเป็นตัวยาลูก ใช้ปริมาณสูง เพื่อเสริมบำรุงอินของปอดและกระเพาะอาหาร พร้อมทั้งระบายอาการร้อนพร่องของปอดและกระเพาะอาหาร ตัวยาเสริม ได้แก่ เทรินเซินเสริมชีและบำรุงส่วนกลางของร่างกาย เมื่อใช้ร่วมกับไม้เหมินตงจะเสริมฤทธิ์ในการเสริมชีและน้ำ ทำให้คอไม่แห้ง จิงหมีและตำเจ้าเป็นตัวยาเสริมและนำพา มีฤทธิ์บำรุงม้ามและกระเพาะอาหาร บั่นเขี่ยเป็นตัวยาช่วย มีฤทธิ์กดชี่ที่ย้อนขึ้นให้ลงล่างและละลายเสมหะ^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยกลุ่มอาการปอดฝ่อที่มีสาเหตุการกระทบลมเย็น^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ช่วยให้การทำงานของระบบทางเดินหายใจดีขึ้นในกระต่าย ระวังไอบและขับเสมหะ บรรเทาอาการปอดอักเสบระยะแรกเริ่มในหนูขาว⁴ ลดอาการไวเกินต่อการตอบสนองของทางเดินหายใจหนูตะเภา^{5,6} และลดน้ำตาลในเลือดหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้สามารถเสริมบำรุงร่างกาย รักษาอาการเสลดติดคอในผู้ป่วยสูงอายุที่มีปัญหาจากโรคระบบทางเดินหายใจชนิดเรื้อรัง ระวังการติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจส่วนบน ระวังไอบ ขับเสมหะ โดยจะให้ผลการรักษาที่ดีกับผู้ป่วยโรคหืดที่ทางเดินหายใจอักเสบอย่างรุนแรง ผู้ป่วยเพศหญิง และระยะของโรคไม่เกิน 1 ปี นอกจากนี้ ตำรับยานี้ยังมีสรรพคุณ บรรเทาอาการปอดอักเสบ หลอดลมอักเสบ คอแห้ง และกระเพาะอาหารอักเสบ^{1,3,4,7}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. สว่าง กอแสงเรือง. ตำรับยาไม่เหม็นตงทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Xu CH. Mai Men Dong Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Aizawa H, Yoshida M, Inoue H, Hara N. Traditional oriental herbal medicine, Bakumondo-to, suppresses vagal neuro-effector transmission in guinea pig trachea. J Asthma 2003; 40(5): 497-503.
6. Aizawa H, Shigyo M, Nakano H, Matsumoto K, Inoue H, Hara N. Effect of the Chinese herbal medicine, Bakumondo-to, on airway hyperresponsiveness induced by ozone exposure in guinea-pigs. Respirology 1999; 4(4): 349-54.
7. Chen JK, Chen TT. Chinese Herbal Formulas and Applications. CA: Art of Medicine Press, 2008.

ชื่อเมื่อยางอันทัง (四妙勇安汤)

ตำราต้นตำรับ

验方新编 เอียนฟางซินเฟียน (New Compilation of Proved Recipes)¹

« ค.ศ. 1846 Bao Xiang'ao (鲍相璈 เป้าเซียงเอ้อ) »²

ส่วนประกอบ

金银花	Flos Lonicerae	จินอินฮฺวา	90	กรัม
玄参	Radix Scrophulariae	เสวียนเซิน	90	กรัม
当归	Radix Angelicae Sinensis	ตังกุย	30	กรัม
甘草	Radix Glycyrrhizae	กั้นเฉ้า	15	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ขจัดพิษ ช่วยให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ระบุปวด^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาอาการเน่าตายของเนื้อเยื่อและกระดูกตรงส่วนปลายของนิ้วเท้า ซึ่งเกิดจากการอักเสบและการอุดตันของเส้นเลือดที่มีสาเหตุจากอินฟารกชั่นรุนแรง โดยผิวหนังบริเวณนั้นจะมีสีดำคล้ำ บวมเล็กน้อย ปวดมาก เหน็บและมึนงง มีไข้ กระจายน้ำ ลื่นแดง ชีพจรเต้นเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยหลอดเลือดแดงอักเสบที่มีสาเหตุจากการอุดตันในหลอดเลือด หรือจากสาเหตุอื่น^{1,3}

ตำรับยา ชื่อเมี่ยวหย่งอันหัง (四妙勇安汤)

จินอินฮวา (金银花)

เสวี่ยนเซิน (玄参)

ตังกวย (当归)

3 เซนติเมตร

กั้นเฉ่า (甘草)

2 เซนติเมตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
金银花 จินอิ่นฮวา (ดอกสายน้ำผึ้ง)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็น	ระบายความร้อน ขับพิษผื่นหนอง บรรเทาหวัดจากการกระทบลมร้อน
玄参 เสวียนเซิน	ตัวยาเสริม	ขม อมหวาน เค็ม	เย็น	ระบายความร้อนในเลือด ลดพิษ ร้อนเข้าสู่กระแสเลือดและระบบ หัวใจ เสริมอิน ขับพิษ บรรเทา อาการท้องผูก
当归 ตังกุย	ตัวยาช่วย	หวาน อมเผ็ด	อุ่น	บำรุงเลือด ช่วยให้เลือดไหลเวียน ดี ลดบวม ระบายปวด
甘草 กันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลางของร่างกาย ระบายความร้อน ขับพิษ ระบายไอ ขับเสมหะ ปรับประสานตัวยา ทั้งหมดให้เข้ากัน

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ จินอิ่นฮวามีสรรพคุณระบายความร้อน ขับพิษ ตัวยาเสริมคือ เสวียนเซินมีสรรพคุณขับพิษร้อน ตังกุยเป็นตัวยาช่วย ช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น สลายเลือดคั่ง กันเฉ่าเป็นตัวยานำพา เมื่อใช้ร่วมกับจินอิ่นฮวา จะช่วยให้สรรพคุณระบายความร้อน และขจัดพิษดีขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ไม่ควรใช้ตำรับยานี้กับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดอักเสบที่มีกลุ่มอาการเย็น หรือซีและเลือดพร่อง^{1,3}

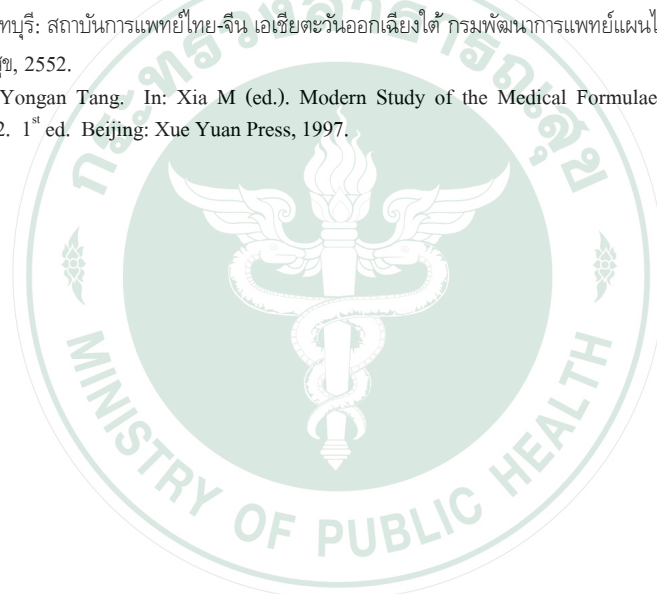
ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์ระบายปวดในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อให้ยาต้มโดยเพิ่มตัวยาลื่นให้เหมาะสมแก่ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดอุดตันที่เกิดจากการอักเสบจำนวน 120 ราย พบว่าได้ผลร้อยละ 100 อีกการศึกษาให้ยาต้มชื่อเมี่ยวหย่งอันทั้งรักษาผู้ป่วยโรคดังกล่าว จำนวน 30 ราย พบว่าได้ผลดีมาก 28 ราย⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอรัมวงศ์, วราภรณ์ ตั้งอรัมวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน. ตำรับยาชื่อเมี่ยวหย่งอันทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y. Simaio Yongang Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

หยางเหอถัง (阳和汤)

ตำราต้นตำรับ

外科全生集 ไวเคอเฉวียนเซิงจี (Life-saving Manual of Diagnosis and Treatment of External Diseases)¹

« ค.ศ. 1740 Wang Weide (王惟德 หวางเหว่ยเต๋อ) »²

ส่วนประกอบ

熟地	Radix Rehmanniae Praeparata	สุตี้	30	กรัม
鹿角胶	Colla Cornus Cervi	ลูเจียวเจียว	9	กรัม
肉桂	Cortex Cinnamomi	โรวกุ้ย	3	กรัม
(研粉)	(ground into fine powder)	(เอียนเฟิ่น)		
姜炭	Zingiberis Praeparata	เจียงถ่าน	2	กรัม
麻黄	Herba Ephedrae	หมาหวง	2	กรัม
白芥子	Semen Sinapis Albae	ไปเจียจื่อ	6	กรัม
生甘草	Radix Glycyrrhizae	เซิงกันฉ่า	3	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

อุ่นหยางบำรุงเลือด กระจายความเย็น ทะลวงการอุดตัน^{1,3}

ตำรายา หยางเหอถัง (阳和汤)

ลูต (熟地)

โรก้วย (เอียนเฟิน) [肉桂 (研粉)]

เจียงถ่าน (姜炭)

ลูเจียวเจียว (鹿角胶)

สรรพคุณ

รักษาอาการอื่นที่เกิดจากหวายพร่องและถูกความเย็นจับตัวเกิดเป็นก้อน โดยมีลักษณะเป็นตุ่มก้อนหรือเป็นฝีที่ไม่มีหัว บริเวณที่เป็นตุ่มก้อนสีไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ร้อน ไม่มีอาการกระหายน้ำ ลิ้นซีด มีฝ้าขาว ชีพจรจุ่มเล็ก^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยวัณโรคกระดูก วัณโรคที่เยื่อช่องท้อง วัณโรคต่อมไทรอยด์ หลอดเลือดอักเสบจากลิมโฟดอดนต์ ไชกระดูกสันหลังอักเสบชนิดเรื้อรัง เป็นฝีระดับลึกมานาน หมอนรองกระดูกสันหลังโป่งออกหรือกระดูกสันหลังหนาขึ้น เนื่องจากหวายพร่องและมีความเย็นจับตัวกัน^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
熟地 สู้ตี้ (โกฐชื้แมวหนึ่งเหล้า)	ตัวยาหลัก	หวาน	อุ่น เล็กน้อย	บำรุงอินและเลือด เสริมอสุจิ และไขกระดูก
鹿角胶 ลู่เจียวเจียว (กาวเขากวาง)	ตัวยาเสริม	เค็ม	อุ่น	บำรุงตับและไต เสริมอสุจิและ บำรุงเลือด ห้ามเลือด
肉桂 (研粉) โร่วก๊วย (เอียนเฟิ่น) (อบเชยจีนบดเป็นผง)	ตัวยาช่วย	เผ็ด อมหวาน	ร้อน	เสริมหยาง บำรุงธาตุไฟใน ระบบไต ขับความเย็น ระวัง ปวด เพิ่มความอบอุ่นให้ ไหลเวียน
姜炭 เจียงถ่าน (ชิงแก่เผาเป็นถ่าน)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	ให้ความอบอุ่นแก่ปอดและ กระเพาะอาหาร ระวังอาเจียน ระงับไอ ดูดซับพิษ
麻黄 หมาหวง	ตัวยาช่วย	เผ็ดขม	อุ่น เล็กน้อย*	ขับเหงื่อ ขับพิษไข้ กระจาย ชีพอด บรรเทาหอบ
白芥子 ไบ่เจี้ยจื่อ (เมล็ดพืชรณผักกาด)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	อุ่น	อุ่นปอด ช่วยให้ไหลเวียน ขับเสมหะ ระงับไอ บรรเทา อาการหอบ กระจายการคั่ง สลายเมือกที่สะสมอยู่ได้ ผิวหนังและระหว่างกล้ามเนื้อ ระงับปวด
生甘草 เชิงกันเฉ่า (ชะเอมเทศ)	ตัวยานำพา	อมหวาน	สุขุม	เสริมชี บำรุงส่วนกลาง ขับพิษ ระงับไอ ขับเสมหะ ปรับ ประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน

* สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อนุญาตให้ยาที่ผลิตขึ้นโดยมีลำต้นและ/หรือกิ่งเอเฟดรา (Ephedra) คิดเป็นน้ำหนักลำต้นและ/หรือกิ่งแห้งสำหรับรับประทานในเนื้อหนึ่งไม่เกิน 2 กรัม

ตำรับยานี้ประกอบด้วยสูตรที่เป็นตัวยาลึก มีสรรพคุณบำรุงและช่วยให้เลือดอุ่น ลู่เจียวเจียว เป็นตัวยาละมิม ช่วยบำรุงไขกระดูกและช่วยเพิ่มพลัง (精 หมายถึง สารจำเป็นในร่างกาย) ทำให้เอ็นและกระดูกแข็งแรง และช่วยเสริมสรรพคุณในการบำรุงเลือดของสูตร ตัวยาช่วย ได้แก่ เจียงถ่านและโรวกุ้ย (เอียนเผิ่น) มีสรรพคุณช่วยอุ่นและทะลวงเส้นลมปราณ สลายความเย็นที่จับตัว หมากหวงช่วยเปิดรูขุมขน และกล่อมเนื้อเพื่อกระจายความเย็นออกสู่ภายนอก และไปเจียวจื่อช่วยขับเมือกที่สะสมระหว่าง กล้ามเนื้อกับไตผิวน้ำ ซึ่งกันเฉาเป็นตัวยานำพา มีสรรพคุณขจัดพิษและปรับประสานตัวยาทั้งหมดให้เข้ากัน^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาสุกกลอน⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้กับผู้ป่วยกลุ่มอาการหยาง หรือมีอาการกำเริบระหว่างกลุ่มอาการหยางและอิน หรือผู้ป่วยที่มีอาการอินพร่องและมีความร้อน และห้ามใช้หมากหวงเกินปริมาณที่กำหนด^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ป้องกันการอักเสบของกระดูกอ่อนข้อต่อในกระต่าย⁵

การศึกษาทางคลินิก: เมื่อนำเชื้อวัณโรคปอดจากเสมหะผู้ป่วยมาศึกษาในหลอดทดลอง พบว่ายาต้มสามารถฆ่าเชื้อได้ มีรายงานการศึกษาวิจัยทางคลินิกหลายฉบับที่แสดงว่าตำรับยานี้สามารถรักษาผู้ป่วยวัณโรคกระดูกได้ผลดี นอกจากนี้ ยังพบว่ายาดังกล่าวสามารถรักษาอาการหมอนรองกระดูกสันหลังโป่งออกหรือกระดูกสันหลังหนาขึ้น หลอดเลือดอักเสบจากลิ่มเลือดอุดตัน ประสาทส่วนกลางอักเสบ ไขกระดูกสันหลังอักเสบชนิดเรื้อรัง แผลมีหนอง หลอดลมอักเสบและไอหอบชนิดเรื้อรัง และการเต้นของหัวใจผิดปกติ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, สมชาย จิรพินิจวงศ์. ตำรับยาหยางเหอทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

4. Li Y, Wang XD. Yanghe Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. Chen ZW, Chen YQ. Effects of Yanghe Decoction on vascular endothelial growth factor in cartilage cells of osteoarthritis rabbits. Zhong Xi Yi Jie He Xue Bao 2008; 6(4): 372-5.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เหว่ยจิงทัง (苇茎汤)

ตำราต้นตำรับ

千金要方 เขียนจินเอี้ยวฟาง (Thousand Golden Prescriptions)¹

« ค.ศ. 652 Sun Simiao (孙思邈 ชุนซือเหมี่ยว) »²

ส่วนประกอบ

苇茎	Rhizoma Phragmitis	เหว่ยจิง	30	กรัม
薏苡仁	Semen Coicis	อี้อี้เหริน	30	กรัม
冬瓜子	Semen Benincasae	ตงกวางจื่อ	24	กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	9	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับร้อน ละลายเสมหะ ขจัดการคั่งและขับหนอง^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการที่มีการคั่งของเสมหะร้อนทำให้เป็นฝีในปอด โดยมีอาการไอ เสมหะข้นเหลือง มีหนองเลือดปน มีกลิ่นเหม็นคาว ไอมากจนมีความรู้สึกเจ็บลึก ๆ ในทรวงอก ลิ้นแดง ฝ่าเหลืองเหนียว ชีพจรลิ้นเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยที่มีฝีในปอด ปอดอักเสบที่มีเสมหะร้อนในปอด^{1,3}

ตำรับยา เหว่ยจิงหัง (苇茎汤)

เหว่ยจิง (苇茎)

2 เซนติเมตร

อ้อเหริน (薏苡仁)

2 เซนติเมตร

ตงกวาจื่อ (冬瓜子)

2 เซนติเมตร

เถาเหริน (桃仁)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
芎藭 เหว่ยจิง (หญ้าเซม)	ตัวยาหลัก	อมหวาน	เย็นมาก	ลดไข้ บรรเทาอาการร้อนใน กระหายน้ำ เพิ่มความชุ่มชื้น ให้ปอดและกระเพาะอาหาร ระงับคลื่นไส้ อาเจียน ระงับไอ มีเสมหะเหลืองเข้มจากภาวะ ปอดอักเสบ
薏苡仁 อี้เอ่เหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาเสริม	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ บรรเทาอาการบวม น้ำ เสริม บำรุงม้าม บรรเทาอาการ ปวดข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ ขับหนอง
冬瓜子 ตงกวางจื่อ (เมล็ดฟัก)	ตัวยาเสริม	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนของปอด ขับเสมหะ บรรเทาอาการ ปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ และขับหนอง
桃仁 เถาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและ หัวใจไหลเวียนดี กระจาย เลือดคั่ง รักษาภาวะขาด ประจำเดือน ปวดประจำเดือน หล่อลื่นลำไส้ ระบายอ่อน ๆ

ตำรับยานี้ประกอบด้วยเหว่ยจิงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขจัดความร้อนในปอด ตัวยาเสริมได้แก่ อี้เอ่เหรินและตงกวางจื่อ ช่วยขับเสมหะร้อน ระบายความชื้น และขับหนอง เถาเหรินเป็นตัวยาช่วยช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น และสลายการคั่งของเลือด^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ยาต้มมีฤทธิ์บรรเทาอาการอ่อนเพลีย และเสริมสร้างระบบภูมิคุ้มกันในหนูถีบจักร⁴

การศึกษาทางคลินิก: ยาต้มมีสรรพคุณบรรเทาอาการฝีในปอด ปอดอักเสบ หลอดลมอักเสบ ไอเรื้อรัง จมูกอักเสบ และชากรไกรบนอักเสบ⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. เย็นจิตร์ เตชะดำรงสิน, สมชาย จิระพินิจวงศ์. ตำรับยาเหว่ยจิงทัง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Weijing Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำหวงหมู่ตันทั้ง (大黄牡丹汤)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี่ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ประกอบด้วย

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ตำหวง	18 กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซี่ยว	9 กรัม
牡丹皮	Cortex Moutan Radicis	หมู่ตันพี	9 กรัม
桃仁	Semen Persicae	เถาเหริน	12 กรัม
冬瓜子	Semen Benincasae	ตงกวาจื่อ	30 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ระบายความร้อน ทะลวงการคั่งและสลายการเกาะตัวของเลือด ลดอาการบวม^{1,3}

สรรพคุณ

รักษาฝีในลำไส้ระยะแรกที่ยังไม่กลัดหนอง โดยมีอาการเหงื่อออก ตัวร้อน ปวดท้องด้านขวา-
ส่วนล่าง เวลากดแล้วเจ็บ หรือขาขวายืดไม่ได้³

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยกลุ่มอาการร้อนชื้นที่มีการ-
อักเสบเฉียบพลันของกระดูกอักเสบ อุ้งเชิงกราน และบริเวณโดยรอบ เช่น ไส้ติ่ง ท่ออสุจิ รังไข่และ
ท่อรังไข่ และผู้ป่วยที่มีฝีหนองในลำไส้ที่เกิดจากความร้อนชื้นและเสมหะอุดกั้น^{1,3}

ตำรับยา ตำหวงหมู่ม้วนทั้ง (大黄牡丹汤)

ตำหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

หมางเซียว (芒硝)

2 เซนติเมตร

หมู่ม้วนพี (牡丹皮)

2 เซนติเมตร

เถาเหริน (桃仁)

2 เซนติเมตร

ตงกวาจื่อ (冬瓜子)

2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือดขัดพิษ ช่วยให้เลือดมีการไหลเวียนดีขึ้น
芒硝 หมางเซียว (ดีเกลือ)	ตัวยาเสริม	เค็มอมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระที่แข็ง ให้อ่อนตัวลง ระบายความร้อน
牡丹皮 หมูตันผี (เปลือกรากโบตัน)	ตัวยาเสริม	ขมอมเผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ทำให้เลือดเย็นลง ระบายความร้อน ขับความร้อนที่หลบอยู่ในเลือด
桃仁 เกาเหริน (เมล็ดท้อ)	ตัวยาช่วย	ขม อมหวาน	สุขุม	ช่วยให้เลือดในระบบตับและหัวใจ หมุนเวียนดี กระจายเลือดคั่ง รักษาประจำเดือนไม่มา บรรเทา อาการปวดประจำเดือน หล่อลื่น ลำไส้ ระบายอ่อน ๆ
冬瓜子 ตงกวจื่อ (เมล็ดฟัก)	ตัวยาช่วย	อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อนของปอด ขับ เสมหะ บรรเทาอาการปอดอักเสบ ลำไส้อักเสบ และขับฝีหนอง

ตำรายานี้ประกอบด้วยตำหวงเป็นตัวยาหลัก มีสรรพคุณขับพิษร้อนขึ้นและของของเสียที่ตกค้างและคั่งอยู่ในลำไส้ ตัวยาเสริม ได้แก่ หมางเซียวมีสรรพคุณสลายก้อนแข็งให้อ่อนลง ช่วยตำหวงขับถ่ายของเสียลงด้านล่าง หมูตันผีช่วยให้เลือดเย็นลง ตัวยาช่วย ได้แก่ เกาเหรินมีสรรพคุณขจัดเลือดคั่ง ช่วยการออกฤทธิ์ของหมูตันผี ตงกวจื่อช่วยระบายความร้อนขึ้นในลำไส้ ขับฝีหนอง^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ควรระมัดระวังการใช้กับผู้ป่วยสูงอายุ สตรีมีครรภ์ และผู้ที่ร่างกายอ่อนแอหรือพร่องเกินไป^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: ตำรับยานี้มีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์ในหลอดทดลอง มีฤทธิ์ต้านอักเสบ ช่วยในการทำงานของกล้ามเนื้อลำไส้ของกระต่ายและสุนัขดีขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการขับของเหลวในลำไส้ของกบและสุนัข และมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกันในกระต่าย⁴

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยานี้มีสรรพคุณบรรเทาอาการอักเสบ ต้านเชื้อจุลินทรีย์ ช่วยขับพิษร้อนขึ้นและของเสียที่ตกค้างและคั่งอยู่ในลำไส้ ชักดีผีหนอง บรรเทาอาการถุงน้ำดีอักเสบเฉียบพลัน ต่อมทอนซิลอักเสบในเด็ก^{1,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาใต้หวงหมู่ตันทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2551.
4. Li Y, Wang XD. Da Huang Mu Dan Tang. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

อ้อฟูจื่อไปเจียงसान (薏苡附子败酱散)

ตำราต้นตำรับ

金匱要略 จินคุยเอี่ยวเลี่ย (Synopsis of Prescriptions of the Golden Chamber)¹

« ค.ศ. 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจ้งจิง) »²

ส่วนประกอบ

薏苡仁	Semen Coicis	อ้อเหริน	30	กรัม
败酱草	Herba Patriniae	ไปเจียงเฉ่า	15	กรัม
熟附子	Radix Aconiti Praeparata	สุฟูจื่อ	6	กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม^{1,3}

การออกฤทธิ์

ขับหนอง ลดบวม^{1,3}

สรรพคุณ

รักษากลุ่มอาการเป็นฝีที่ก้นหนองในลำไส้ ผิวหนังหยาบกร้านเป็นเกล็ด เล็บบางฉีกแตกง่าย ไม่มีไข้ หนองตึง ปวดแน่นบริเวณด้านล่างของช่องท้องด้านขวา เมื่อกดแล้วรู้สึกนิ่ม ชีพจรเร็ว^{1,3}

ตำรายานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาให้เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยใส่ดิงอักษะหรือรังสีที่ก้นหนองแล้ว^{1,3}

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตำรับยา อี้ห้อฟูจื่อไปเจียงสาน (薏苡附子败酱散)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ไปเจียงเฉ่า (败酱草)
2 เซนติเมตร

ฟูจื่อ (熟附子)
2 เซนติเมตร

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
薏苡仁 อ้อเหริน (ลูกเดือย)	ตัวยาหลัก	จืด อมหวาน	เย็น เล็กน้อย	สลายความชื้น ขับปัสสาวะ บรรเทาอาการบวม น้ำ เสริม บำรุงม้าม บรรเทาอาการปวด- ข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดอักเสบ ลำไส้อักเสบ ขับหนอง
败酱草 ไปเจียงเฉ่า	ตัวยาเสริม	เผ็ดอมขม	เย็น เล็กน้อย	ระบายความร้อน ขับพิษ สลายฝี ขับหนอง สลายเลือดคั่ง ระงับปวด
熟附子 สุฟู่จื่อ (รากแขนงของ โหระเดือยไก่ที่ผ่าน การฆ่าฤทธิ์)	ตัวยาช่วย	เผ็ด	ร้อน (มีพิษ) *	ดึงพลังหยางที่สูญเสียไปให้ กลับคืนมา เสริมหยาง บำรุง ธาตุไฟ สลายความเย็น ระงับ ปวด

ตำรับยานี้ประกอบด้วยตัวยาหลักคือ อ้อเหริน มีสรรพคุณระบายความชื้น ลดบวม ตัวยาเสริมคือ ไปเจียงเฉ่า ช่วยขับกระจายเลือดคั่งและขับหนอง สุฟู่จื่อเป็นตัวยาช่วย ใช้ในปริมาณน้อย รสเผ็ดร้อน มีสรรพคุณสลายความเย็นขึ้น ทำให้การไหลเวียนของชีวิตขึ้น^{1,3}

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม⁴
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวังในการใช้

ห้ามใช้ตำรับยานี้กับกรณีใส่ดิงอักเสบเฉียบพลันที่ยังไม่ก่ลดหนอง^{1,3}

* ฟู่จื่อเป็นสมุนไพรที่มีพิษ ต้องฆ่าฤทธิ์ยาก่อนใช้

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาดังกล่าว: ตำรับยานี้มีสรรพคุณรักษาโรคไส้ติ่งอักเสบทั้งเฉียบพลันและเรื้อรัง หนองฝีอักเสบเรื้อรัง และโพรงกระดูกเชิงกรานอักเสบเรื้อรัง^{1,3,4}

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of Traditional Chinese Medicine: A Practical English-Chinese Library of Traditional Chinese Medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English Glossary of Common Terms in Traditional Chinese Medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, เย็นจิตร เตชะดำรงสิน, วีรวัฒน์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาอู่ฟู่จื่อไปเจียงซาน. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2552.
4. Li Y, Wang XD. Yiyi Fuzi Baijiang San. In: Xia M (ed.). Modern Study of the Medical Formulae in Traditional Chinese Medicine. Vol. 2. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ภาคผนวก 1 : รายชื่อตำรายาจีน

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
一贯煎	Yiguan Jian	อีก้วนเจียน	เจ็กก้วงเจียน
八正散	Bazheng San	ปาเจิ้งส่าน	โปยเจี้ยงซั่ว
二陈汤	Erchen Tang	เอ๋อจั้นทัง	หยี่ถิงทิง
九味羌活汤	Jiuwei Qianghuo Tang	จิ่วเวย์ชียงหัวทัง	กิวเป่เกียงอ้วทิง
川芎茶调散	Chuanxiong Chatiao San	ชวณซฺยงฉาเถียวส่าน	ชวณเกียงเต่เถียวซั่ว
大补阴丸	Da Buyin Wan	ต้าบูอินหวาน	ตั๋วโป๋อิมอี
大承气汤	Da Chengqi Tang	ต้าเจิงชี่ทัง	ไต่เส่งคี่ทิง
大黄附子汤	Dahuang Fuzi Tang	ต้าหวงฟูจื่อทัง	ตั้วอึ้งหู่จื่อทิง
大黄牡丹汤	Dahuang Mudan Tang	ต้าหวงหมู่ตันทัง	ตั้วอึ้งโบวตั้วทิง
三子养亲汤	Sanzi Yangqin Tang	ซานจื่อหยิ่งชินทัง	ซำจื่อเอี้ยงชิงทิง
小柴胡汤	Xiao Chaihu Tang	เสี่ยวไฉหูทัง	เซี่ยวฉาโอ้วทิง
小承气汤	Xiao Chengqi Tang	เสี่ยวเจิงชี่ทัง	เซี่ยวเส่งคี่ทิง
小活络丹	Xiao Huo Luo Dan	เสี่ยวหัวลั่วตัน	เซี่ยวอ้วะลกตัง
小蓟饮子	Xiaoji Yinzi	เสี่ยวจื่ออินจื่อ	เสี่ยวกั๋อิมจื่อ
小建中汤	Xiao Jianzhong Tang	เสี่ยวเจี้ยนจงทัง	เซี่ยวเจียงตงทิง
小青龙汤	Xiao Qinglong Tang	เสี่ยวชิงหลงทัง	เซี่ยวเซหลงทิง
六味地黄丸	Liuwei Dihuang Wan	ลิ่วเวย์ตี้หวงหวาน	หลักป่ต้ออึ้งอี
天王补心丹	Tianwang Buxin Dan	เทียนหวางบูซินตัน	เทียนอ้วงโปวซิมตัง
五苓散	Wuling San	อู่หลิงส่าน	โหวงเหล่งซั่ว
五皮散	Wupi San	อู่ฝีส่าน	โหวงพ้วยลั่ว
止嗽散	Zhisou san	จื่อโซ่วส่าน	จี้เซ้าลั่ว

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
白虎汤	Baihu Tang	ไป่หูทัง	แปะโหวทัง
白头翁汤	Baitouweng Tang	ไป่โถวเวิงทัง	แปะเถาองทัง
半夏白术天麻汤	Banxia Baizhu Tianma Tang	บันเซี่ยไป่จู่เทียนหมาทัง	บั่วแท่แปะตุ๊กเทียนหม่วทัง
半夏厚朴汤	Banxia Houpo Tang	บันเซี่ยโฮ่วผอทัง	บั่วแท่เก่าพกทัง
半夏泻心汤	Banxia Xiexin Tang	บันเซี่ยเซี่ยซินทัง	บั่วแท่เซี่ยชิมทัง
归脾汤	Guipi Tang	กวยผีทัง	กวยปีทัง
加减葳蕤汤	Jiajian Weirui Tang	เจียเจี้ยนเวย์หฺรยทัง	เกียเกี่ยมอวยฮุ่ยทัง
龙胆泻肝汤	Longdan Xiegan Tang	หลงตันเซี่ยกานทัง	เหล่งต้าเซี่ยกัวทัง
平胃散	Pingwei San	ผิงเวย์सान	เผ่งอ่วยซั่ว
生化汤	Shenghua Tang	เซิงฮว่าทัง	แซฮ่วยทัง
生脉散	Shengmai San	เซิงม่ายसान	แซเหมะซั่ว
四君子	Si Junzi Tang	ซือจวินจื่อทัง	สี่กุงจื่อทัง
四妙勇安汤	Simiao Yong'an Tang	ซือเมี่ยวหย่งอันทัง	สี่เหมียวย่งอ้งทัง
四逆散	Sini San	ซือหนี่सान	สี่เห็งกซั่ว
四逆汤	Sini Tang	ซือหนี่ทัง	สี่เห็งกทัง
四神丸	Sishen Wan	ซือเสินหวาน	สี่ลิ่งอ๊
四物汤	Siwu Tang	ซืออู่ทัง	สี่หม่วยทัง
玉女煎	Yunu Jian	ยวี่นหฺวีเจียน	เห็งกนึ่งเจีย
玉屏风散	Yupingfeng San	ยวี่ผิงเฟิงसान	เห็งกผิงฮวงซั่ว
百合固金汤	Baihe Gujin Tang	ไป่เหอกูจิ้นทัง	แป๊ะฮะกุกิมทัง
当归四逆汤	Danggui Sini Tang	ดั่งกวยซือหนี่ทัง	ดั่งกวยสี่เห็งกทัง
导赤散	Daochi San	เต๋าเซ่อसान	เต๋าเซี่ยซั่ว

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
芍药汤	Shaoyao Tang	เสาเย่าทัง	เจี้ยกเอี้ยะทัง
血府逐瘀汤	Xuefu Zhuyu Tang	เซวี่ฝู่จู่ยวี่ทัง	ฮั่วฝู่ตักอู๋ทัง
阳和汤	Yanghe Tang	หยางเหอทัง	เอี้ยงหั่วทัง
竹叶石膏汤	Zhuye Shigao Tang	จู่เยี่ยสือเกาทัง	เต็กเฮียะเจียะกาทัง
补阳还五汤	Buyang Huanwu Tang	ปู้หยางหวนอู๋ทัง	โป้วเอี้ยงห่วนโหวงทัง
补中益气汤	Buzhong Yiqi Tang	ปู้จงอี้ชีทัง	โป้วตงเอี้ยะคี่ทัง
麦门冬汤	Maimendong Tang	ไม่เหมินตงทัง	เบะหมั่งตงทัง
羌活胜湿汤	Qianghuo Shengshi Tang	เซียงหวัเซ่งชือทัง	เกียงอัวะเซ่งชิบทัง
苏子降气汤	Suzi Jiangqi Tang	ซูจื่อเจียงชีทัง	โศวจื่อกั้งคี่ทัง
苇茎汤	Weijing Tang	เว่ยย้งทัง	อู่ยกัทัง
吴茱萸汤	Wuzhuyu Tang	หวู่จูยวี่ทัง	โหวงจูหยูทัง
败毒散	Baidu San	ป๋ายตุ่सान	ไป่ตักซั่ว
定喘汤	Dingchuan Tang	ติ่งฉวนทัง	เตี้ยชวงทัง
苓甘五味姜辛汤	Ling Gan Wuwei Jiang Xin Tang	หลิงกัณอู่เว่ยเจียงซินทัง	เหล่งก่าโงวบีเกียงซิงทัง
苓桂术甘汤	Ling Gui Zhu Gan Tang	หลิงก้วยจู้กัณทัง	เหล่งก้วยตูก่าทัง
参苓白术散	Shen Ling Baizhu San	เซินหลิงไป่จู่सान	เซี่ยมเหล่งเปะตูกทัง
肾气丸	Shenqi Wan	เซินชีหวน	เสี้ยงคี่อี้
保和丸	Baohe Wan	เป่าเหอหวน	เป่าหั่วอี้
宫外孕方	Gongwaiyun Fang	กงไ่วยวี่นฟาง	เก็งหว่วอั้งซึง
泻白散	Xiebai San	เซี่ยไป่सान	เซี่ยเปะซั่ว
泻黄散	Xiehuang San	เซี่ยหวางसान	เซี่ยอั้งซั่ว
养阴清肺汤	Yangyin Qingfei Tang	หยั่งอินซิงเฟย์ทัง	เอี้ยงอิมเซ็งฮุ่ยทัง

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
茵陈蒿汤	Yinchenhao Tang	อินเฉินเฮาทั้ง	อิงฉิงเกาทั้ง
枳实导滞丸	Zhishi Daozhi Wan	จื่อสื่อเต้าจื่อหวน	จี้ซิกเต้าทื่อ
枳实消痞丸	Zhishi Xiaopi Wan	จื่อสื่อเซียวผี้หวน	จี้ซิกเซียวผี้
柴葛解肌汤	Chai Ge Jieji Tang	ไฉเก้อเจี๋ยจี้ทั้ง	ฉ่ากั๊วะโกยเกีทั้ง
桂枝汤	Guizhi Tang	ก้วยจื่อทั้ง	ก้วยเกีทั้ง
胶艾汤	Jiao Ai Tang	เจียวอ้ายทั้ง	กาเอี้ยทั้ง
桑菊饮	Sang Ju Yin	ซังจุหวิ้น	ซิงเก็กอิม
桑杏汤	Sang Xing Tang	ซังซิงทั้ง	ซิงเห่งทั้ง
调胃承气汤	Tiaowei Chengqi Tang	เถียวเว่ยเฉิงชี่ทั้ง	เถียวอู่เส่งคี่ทั้ง
逍遥散	Xiaoyao San	เซียวเหยาसान	เซียวเอียวซั่ว
真武汤	Zhen Wu Tang	เจินอู่ทั้ง	จิงบูทั้ง
真人养脏汤	Zhenren Yang Zang Tang	เจินเหรินหย่างจั้งทั้ง	จิงยั้งเอียงจั้งทั้ง
黄连解毒汤	Huanglian Jiedu Tang	หวงเหลียนเจี๋ยตุ้ทั้ง	อึ้งโน้ยโกยตักทั้ง
羚角钩藤汤	Lingjiao Gouteng Tang	หลิงเจียวโกวเถิงทั้ง	เหล่งกักเกาตึงทั้ง
理中丸	Lizhong Wan	หลี่จ้งหวน	ลิตงอี่
麻黄汤	Mahuang Tang	หมาหวงทั้ง	หม่วอึ้งทั้ง
麻黄杏仁石膏甘草汤	Mahuang Xingren Shigao Gancan Tang	หมาหวงซิงเหรินสือเกา กันเฉ่าทั้ง	หม่วอึ้งเห่งยั้งเจีเยะ กอก่าเซาทั้ง
麻子仁丸	Maziren Wan	หมาจื่อเหรินหวน	หม่วจื่อหย่งอี่
清气化痰丸	Qingqi Huatan Wan	ชิงชี่ฮว่าถ่านหวน	เซ็งชี่ฮ่วยถ่าอี่
清暑益气汤	Qingshu Yiqi Tang	ชิงสู่ชี่ทั้ง	เซ็งชู่เอียะคี่ทั้ง
清胃散	Qingwei San	ชิงเว่ยसान	เซ็งอู่ซั่ว
清营汤	Qingying Tang	ชิงอิงทั้ง	เซ็งเหว่งทั้ง
清燥救肺汤	Qingzao Jiufei Tang	ชิงจ้าวจิวเฟย์ทั้ง	เซ็งเฉ่ากั๊วฮ่วยทั้ง

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว
银翘散	Yinqiao San	อินเฉียวสำน	หิงเงี้ยวซั่ว
猪苓汤	Zhuling Tang	จูหลิงทัง	ตือเหล่งทิง
温胆汤	Wendan Tang	เวินตันทัง	อุงต่าทิง
温经汤	Wenjing Tang	เวินจิงทัง	อุงเก็งทิง
温脾汤	Wenpi Tang	เวินผีทัง	อุงปี้ทิง
越鞠丸	Yueju Wan	เยว่จูวี่หวาน	อวกเก็กอี้
新加黄龙汤	Xinjia Huanglong Tang	ซินเจียหวงหลงทัง	ซิงเกียอึ้งเหล่งทิง
槐花散	Huaihua San	ไหวฮฺวาสำน	ห่วยฮฺวซั่ว
酸枣仁汤	Suanzaoren Tang	ซวนเจ่าเหรินทัง	ซิงจ้อหยิงทิง
橘皮竹茹汤	Jupi Zhuru Tang	จูหวีผิ่วรุทัง	กิกพั่วเต็กหญู่ทิง
薏苡附子败酱散	Yiyi Fuzi Baijiang San	อี้อี้ฟู่จื่อไปเจี้ยงสำน	อี้อี้ฟู่จื่อไปเจี้ยซั่ว
藿香正气散	Huoxiang Zhengqi San	ฮั่วเซียงเจิ้งชีสำน	คักเฮียเจี้ยคี่ซั่ว

ราชาสมุนไพรรจีน หลี่สื่อเจิน

สถานที่ถ่ายภาพ: Traditional Chinese Medicine Expo 2008,
International Trade Center, ปักกิ่ง

ภาคผนวก 2 : รายชื่อดัวยาจีน

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
丁香	Dingxiang	ดิงเซียง	เต็งเฮีย	กานพลู
人參	Renshen	เหรินเซิน	หยิ่งเซียม	โสมคน
人參 (去芦)	Renshen (qulu)	เหรินเซิน (ชวี่หลู)	หยิ่งเซียม (ค้อโล้ว)	โสมคนที่เอาส่วน หัวออก
川贝母	Chuanbeimu	ชวณเป้ยหมู่	ชวงปวยบ้อ	-
川楝子	Chuanlianzi	ชวณเลี่ยนจื่อ	ชวณเหลียงจี้	ผลเลี่ยน
川乌	Chuanwu	ชวณอู	ชวงโหว	รากแก้วของโหระ เดือยไก่
川乌(制)	Chuanwu (zhi)	ชวณอู (จื่อ)	ชวงโหว (จื่อ)	รากแก้วของโหระ เดือยไก่ที่ผ่าน การฆ่าฤทธิ์แล้ว
川芎	Chuanxiong	ชวณซุยง	ชวงเกียง	โกศหัวบัว
大腹皮	Dafupi	ต้าฟู่ผิ	ไต่ปู้กัฟวี่	เปลือกผลหมาก
大黄	Dahuang	ต้าหวง	ต้าอึ้ง	โกศน้ำเต้า
大黄(面裹煨, 去面切, 焙)	Dahuang (mianguowei, qumianqie, bei)	ต้าหวง (เมียน - กั๋วเว่ย ชวี่เมียน เซวี่เย่ เป้ย)	ต้าอึ้ง (หมีกั๋วอูยค้อ หมี่เจียก ปว้ย)	โกศน้ำเต้าปิ้ง
大戟	Daji	ต้าจี้	ต้าเก็ก	-
大生地	Dashengdi	ต้าเซิงตี้	ต้าเซตตี้	โกศซี่แมวสด
大枣	Dazao	ต้าเจ่า	ต้าจ้อ	พุทราจีน
干地黄	Gandihuang	กัณฑ์หวง	กัณฑ์อึ้ง	โกศซี่แมวแห้ง
干姜	Gan Jiang	กัณฑ์เจียง	กัณฑ์เกีย	ขิงแห้ง

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
三棱	Sanling	ซานหลิง	ซำเล้ง	-
山药	Shanyao	ซานเย่า	ซำเอี้ยะ	ฮ่วยซำ
山楂	Shanzha	ซานจา	ซำจา	-
山梔子	Shanzhizi	ซานจื่อจื่อ	ซำกี้จื่อ	ลูกพุท
山梔子仁	Shanzhiziren	ซานจื่อจื่อเหริน	ซำกี้จื่อยั้ง	เนื้อในเมล็ดลูกพุท
山茺萸	Shanzhuyu	ซานจูยู่หวิ	ซำจูยู่	-
小蓟	Xiaoji	เลี่ยวจี	เลี่ยวกี้	-
巴豆	Badou	ปาโต้ว	ปาด่าว	สลอด
贝母	Beimu	เป้ยหมู่	ป้วยบ้อ	-
贝母 (去心)	Beimu (quxin)	เป้ยหมู่ (ซำซิน)	ป้วยบ้อ (ค้อซิม)	-
车前子	Cheqianzi	เชอเฉียนจื่อ	เซียจี้จี้	-
丹皮	Danpi	ตันผิ	ตังพัย	เปลือกรากโบทัน
丹参	Danshen	ตันเชิน	ตังเซียม	-
木通	Mutong	มู่ทง	บักทง	-
木香	Muxiang	มู่เซียง	บักเฮีย	โกศกระดุก
牛蒡子	Niubangzi	หนิวบังจื่อ	หฺงฝ้งจี้	-
牛膝	Niuxi	หนิวซี	หฺงฉิก	พังก้าน้อย
升麻	Shengma	เซ็งหมา	เซ็งมั่ว	-
双钩藤	Shuang gouteng	ซวงโกวเถิง	ซังเกาตึง	เขาควายแม่หลูป
水牛角	Shuiniujiao	ส่วยหนิวเจี่ยว	จ่วยหฺงกัก	เขาควาย
天冬	Tiandong	เทียนตง	เทียนตง	-
天麻	Tianma	เทียนหมา	เทียนมั่ว	-
天南星 (制)	Tiannanxing	เทียนหนานซิง (จื่อ)	เตียงหน่าแซ (จี้)	-
乌梅	Wumei	อูเหมย	โอวบ้วย	บ้วยดำ

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
乌头	Wutou	อูโถว	โหวท้าว	-
五灵脂	Wulingzhi	อู่หลิงจื่อ	โหวงเหล่งจี	-
五味子	Wuweizi	อู่เว่ยจื่อ	โหวงปี้จี้	-
牙硝	Yaxiao	หยาเซียว	แห่งเซียว	ดินประสิว
艾叶	Aiye	อ้ายเยี่ย	เฮี้ยเฮี้ยะ	-
白扁豆 (姜汁津, 去皮, 微炒)	Baibian dou (jiangzhijin, qupi, weichao)	ไป่เปี่ยนโถ้ว (เจียงจื่อจิน ชวีผี เวย์เฉ่า)	เปะเปียงเต่า (เกีย จับจิง คื่อพ้วย หม่วยซำ)	ถั่วแปบ
白茯苓	Baifuling	ไป่ฝูหลิง	เปะหุกเหล่ง	โป่งรากสน
白果	Baiguo	ไป่กั๋ว	เปะกั๋ว	เปะกั๋ว
白笈	Baiji	ไป่จี	เปะกิบ	-
白芥子	Baijiezi	ไป่เจียจื่อ	เปะไกจี้	เมล็ดพรวนผักกาด
白敛	Bailian	ไป่เลี่ยน	เปะเนี่ยม	-
白前 (蒸)	Baiqian (zheng)	ไป่เฉียน (เจิง)	เปะไจี้ (เจิง)	-
白芍	Baishao	ไป่เส้า	เปะเจียก	-
白芍 (炒)	Baishao (chao)	ไป่เส้า (เฉ่า)	เปะเจียก (ซำ)	-
白头翁	Baitouweng	ไป่โถวเวิง	เปะเถ่าง	-
白薇	Baiwei	ไป่เวย์	เปะม้วย	-
白芷	Baizhi	ไป่จื่อ	เปะจี้	โกลัส
白术	Baizhu	ไป่จู่	เปะตุ๊ก	-
半夏	Banxia	บันเซี่ย	บั่วแห่	-
半夏曲	Banxiaqu	บันเซี่ยชวี	บั่วแห่ซำ	-
半夏 (洗)	Banxie (xi)	บันเซี่ย (ลี่)	บั่วแห่ (โล้ย)	-
半夏 (制)	Banxie (zhi)	บันเซี่ย (จื่อ)	บั่วแห่ (จี้)	-

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
北沙参	Beishashen	เป่ย์ซาเซิน	ปักซาเซียม	-
冬瓜子	Dongguazi	ตงกวาจื่อ	ต้งกวยจี้	เมล็ดฟัก
冬桑叶	Dongsangye	ตงซังเย่	ต้งซังเฮียะ	ใบหม่อน
甘草	Gancao	กั้นเฉ่า	ก่าเช่า	ชะเอมเทศ
甘草(生)	Gancao (sheng)	กั้นเฉ่า (เซิง)	ก่าเช่า (แซ)	ชะเอมเทศ
甘草(炒)	Gancao (chao)	กั้นเฉ่า (เฉ่า)	ก่าเช่า (ซ่า)	ชะเอมเทศผัด
甘草(炙)	Gancao (zhi)	กั้นเฉ่า (จื่อ)	ก่าเช่า (เจีย)	ชะเอมเทศ ผัดน้ำผึ้ง
甘遂	Gansui	กั้นส่วย	ก่าซ่วย	-
瓜蒌	Gualou	กวาโหลว	กวยลู่	-
瓜蒌子	Gualouzi	กวาโหลวจื่อ	กวยหลู่จี้	-
龙胆草	Longdancao	หลงตันเฉ่า	เหล่งต่าเฉ่า	-
龙眼肉	Longyanrou	หลงเหียนโร่ว	เหล่งจ้งเน็ก	เนื้อลำไย
生葱白	Shengcongbai	เซิงซงไป๋	แซซังแป๊ะ	หอมจีนสด
生大黄	Shengdahuang	เซิงต้าหวง	แซตั่วอึ้ง	โสร่งน้ำเต้าดิบ
生地黄	Shengdihuang	เซิงตี้หวง	แซตั่วอึ้ง	โสร่งชี้แมวดสด
生姜	Shengjiang	เซิงเจียง	แซเกีย	ขิงสด
生姜皮	Shengjiangpi	เซิงเจียงพี	แซเกียฟ้วย	ผิวขิงแก่สด
生葳蕤	Shengweirui	เซิงเวย์หฺรุย	แซอู๋ซุย	-
石膏	Shigao	สือเกา	เจียะกอ	เกล็ดจืด
石斛	Shihu	สือหู	สือหู	เอื้องแค้กัว
石脂	Shizhi	สือจื่อ	เจียะจี	-
玄参	Xuanshen	เสวียนเซิน	เหียงเซียม	-
玉竹	Yuzhu	ยู่จู้	เง็กเต็ก	-

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
百部 (蒸)	Baibu (zheng)	ไป๋ปู้ (เจิ้ง)	เป๊ะโป้ว (เจิ้ง)	-
百合	Baihe	ไป๋เหอ	เป๊ะฮะ	-
当归	Danggui	ตั๋งกุย	ตั๋งกุย	ตั๋งกุย
当归 (酒焙干)	Danggui (jiubeigan)	ตั๋งกุย (จิ่วเปย์กััน)	ตั๋งกุย (ปว้ยจี้ว)	ตั๋งกุยแช่เหล้า แล้วบึ่งให้แห้ง
当归 (酒浸炒)	Danggui (jiujinchao)	ตั๋งกุย (จิ่วจิ้นเฉา)	ตั๋งกุย (ฉาจี้ว)	ตั๋งกุยผัดเหล้า
当归身	Dangguishen	ตั๋งกุยเซิน	ตั๋งกุยซิง	รากแก้วตั๋งกุย
当归头	Dangguitou	ตั๋งกุยโถว	ตั๋งกุยเท้า	เหง้าตั๋งกุย
当归尾	Dangguiwei	ตั๋งกุยเหว้ย	ตั๋งกุยบ้วย	รากฝอยตั๋งกุย หรือ โกลูเซียง
灯芯	Dengxin	เต็งซิน	เต็งซิม	-
地骨皮	Digupi	ตี้กู่ฝี	ตี้กู่ฟ้าย	-
地黄	Dihuang	ตี้หวาง	ตี้ฮิง	โกลูซี่แมว
地龙	Dilong	ตี้หลง	ตี้เล้ง	ไส้เดือนดิน
防风	Fangfeng	ฝางเฟิง	ห้วงฮง	-
红花	Honghua	หงฮวา	ฮ้งฮวย	ดอกคำฝอย
红枣	Hongzao	หงเจา	ฮ้งจ้อ	พุทราจีน
芒硝	Mangxiao	หมางเซี่ยว	หมั่งเซี่ยว	ดีเกลือ
朴硝	Puxiao	ฝู่เซี่ยว	พุกเซี่ยว	ดีเกลือ
全当归	Quandangui	เฉวียนตั๋งกุย	ฉว่งตั๋งกุย	ตั๋งกุยทั้งราก
肉豆蔻	Roudoukou	โร่วไต่วโค่ว	เหินกเต้าโขว	ลูกจันทน์เทศ
肉桂	Rougui	โร่วก๊วย	เหินกก๊วย	เปลือกอบเชยจีน
肉桂 (研粉)	Rougui (yanfen)	โร่วก๊วย (เยียนเฟิน)	เหินกก๊วย (ไหงฮุ้ง)	เปลือกอบเชยจีน บดผง

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
芍药	Shaoyao	เสาเย่า	เจียกเอี้ยะ	-
西瓜翠衣	Xiguacuiyi	ซีกวาเซว้ยอี	ไซกวยซุ้ยอี	เปลือกผลแตงโม
西洋参	Xiyangshen	ซีหยางเซิน	ไซเอี้ยเซียม	โสมอเมริกัน
竹茹	Zhuru	จู้รุ	เต็กยู	เปลือกชั้นกลางของลำต้นไผ่ดำ
竹叶	Zhuye	จู้เยี่ย	เต็กเอี้ยะ	หญ้าขี้เฒ่า หรือ ใบไผ่ขม
阿胶	A'jiao	อาเจียว	อากา	กาวหนังลา
补骨脂	Buguzhi	บูกุจื่อ	โปวกักจี	-
苍术	Cangzhu	ซังจู่	ซังตุ๊ก	โกฐเขมา
陈橘皮	Chenjupi	เฉินจู่หวิผี	ถั่งกิกพัย	ผิวส้มจีน
陈皮	Chenpi	เฉินผี	ถั่งพัย	ผิวส้มจีน
赤芍	Chishao	เซ่อเสา	เซ่อเสา	-
附子(炮)	Fuzi (pao)	ฟู่จื่อ (เผ้า)	หู่จื่อ (เผ้า)	รากแขนงของโหระเดือยไก่ที่ผ่านการฆ่าฤทธิ์
龟板(酥炒)	Guiban (suchao)	กุยบัน (ซูเฉ่า)	กู่บั้ง (โซวซ่า)	กระดองเต่าคั่ว
龟甲(酥炒)	Guijia (suchao)	กุยเจีย (ซูเฉ่า)	กูกะ (โซวซ่า)	กระดองเต่าคั่ว
诃子	Hezi	เหอจื่อ	ค่อจี้	ผลส้มไทย
连翘	Lianqiao	เหลียนเฉียว	เหลียงเคี้ยว	-
芦根	Lugen	หลูเกิน	โล่วกิง	รากหญ้าแห้ว
麦冬	Maidong	ไม่ตง	แบะตง	-
麦门冬	Maimendong	ไม่เหมินตง	แบะหมึงตง	-
麦芽	Maiya	ไม่หย่า	แบะเง้ง	ข้าวบาร์เลย์งอก
麦芽曲	Maiyaqu	ไม่หย่าชวี	แบะเง้งซัก	ข้าวบาร์เลย์งอก

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
没药	Moyao	ม่อเย่า	หมุกเอี้ยะ	มดยอบ
牡丹皮	Mudanpi	หมู่ตันผิ	โบ้วต้วพ้วย	เปลือกรากโบตัน
羌活	Qianghuo	เซียงหั่ว	เกียงอ้วะ	-
沙参	Shashen	ซาเซิน	ซาเซียม	-
苏叶	Suye	ซูเยี	โซฮะเยี้ยะ	ใบงาขี้ม้อน
苏子	Suzi	ซูจื่อ	โซวจี้	ผลงาขี้ม้อน
葶根	Weigen	เหว้ยเกิน	อู่กึ่ง	รากหญ้าแซม
葶茎	Weijing	เหว้ยจิง	อู่แก	ลำต้นหญ้าแซม
吴茱萸	Wuzhuyu	หวู่จูหยวี่	โหว่งจู๋	-
吴茱萸 (浸炒)	Wuzhuyu (jinchao)	หวู่จูหยวี่ (จิ้นเฉ่า)	โหว่งจู๋ (จิมซ่า)	-
杏仁	Xingren	ซิงเหริน	เห่งยั้ง	-
杏仁 (去皮尖)	Xingren (qupijian)	ซิงเหริน (ชวี่ผิเจี้ยน)	เห่งยั้ง (ค้อผว้ยเจี้ยน)	-
芫花	Yuanhua	เหียนฮวา	อ่วงฮว้ย	-
远志	Yuanzhi	หยวนจื่อ	เอียงจี้	-
败酱草	Baijiangcao	ไปเจียงเฉ่า	ไปเจี้ยเซ่า	-
侧柏叶	Cebaiye	เซ่อไปเยี้ย	เจ็กเป๊ะเฮี้ยะ	-
厚朴	Houpo	โฮ่วผอ	เก๊าผก	-
厚朴(炙)	Houpo (zhi)	โฮ่วผอ (จื่อ)	เก๊าผก (จี้)	-
金银花	Jinyinhua	จิ้นอิ่นฮวา	กิมหังฮว้ย	ดอกสายน้ำผึ้ง
枇杷叶	Pipaye	ผิผาเยี้ย	ปี้เป๊ะเฮี้ยะ	ใบป๊อป
乳香	Ruxiang	หลูเซียง	อื่อเฮี้ย	-

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
饴糖	Yitang	อึ้ง	อึ้ง	น้ำตาลที่เตรียมได้ จากข้าวบาร์เลย์งอก
细生地	Xishengdi	ซีเซิงตี้	โซ่ยเซตตี้	โกฐซีเมว
细辛	Xixin	ซีซิน	โซ่ยซิง	-
郁金	Yujin	ยู่หวิจิ้น	เฮียกกิม	ว่านนางคำ
泽泻	Zexie	เจ้อเซี่ย	เจ็กเลี่ย	-
知母	Zhimu	จื่อหมู่	ตีบ้อ	-
知母 (酒浸炒)	Zhimu (jiujinchao)	จื่อหมู่ (จิ่วจิ้นเฉา)	ตีบ้อ (จิ่วจิมซ่า)	-
柏子仁	Baiziren	ไป่จื่อเหริน	แปะจื่อยั้ง	เนื้อในเมล็ด สนทางสิงห์
草乌	Caowu	เฉาอู	เฉาโอว	-
胆南星	Dannanxing	ต่านหนานซิง	ต่านน้ำแซ	-
独活	Duhuo	ตูหวั	ตักอัวะ	-
茯苓	Fuling	ฝูหลิง	หุกเหล็ง	โป่งรากสน
茯苓皮	Fulingpi	ฝูหลิงผิ	หุกเหล่งฟ้วย	เปลือกโป่งรากสน
茯神	Fushen	ฝูเสิน	หุกซิง	โป่งรากสนติด เนื้อไม้
枸杞子	Gouqizi	โกวคิ้อ	เก็กกีจี้	เห็ดถั่งเช่า
钩藤	Gouteng	โกวเถิง	เกาติง	เขาควายแม่หลูป
胡麻仁	Humaren	หุหมาเหริน	โอ่วหมั่วยั้ง	เมล็ดงา
姜	Jiang	เจียง	เกีย	ขิง
姜炭	Jiangtan	เจียงถ่าน	เกียถั่ว	ขิงแก่เผาเป็นถ่าน
姜汁	Jiangzhi	เจียงจื่อ	เกียจับ	น้ำคั้นขิงแก่สด
荆芥	Jinjie	จิงเจีย	แกงไค้	-

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
荊芥穗	Jinjiesui	จิงเจียซู่	เกงไก้ส่วย	-
前胡	Qianhu	เจียนหู	ไจ้ไหว	-
牵牛	Qianniu	เชียนหนิว	คังนู้	-
神曲	Shenqu	เสินชวี่	ลิ่งซัก	-
香附	Xiangfu	เซียงฝู่	เซียงหู	หัวเห้วหมู
茵陈	Yinchen	อินเฉิน	อิงทิง	-
枳壳	Zhiqiao	จื่อเซว	จี้ซัก	ผลส้มซ่า
枳壳 (麸炒)	Zhiqiao (fuchao)	จื่อเซว (ฟูเฉ่า)	จี้ซัก (ฮูซ่า)	ผลส้มซ่าผัด รำข้าวสาลี
枳实	Zhishi	จื่อสือ	จี้ซิก	ผลอ่อนส้มซ่า หรือส้มเกลี้ยง
栀子	Zhizi	จื่อจื่อ	กี้จี้	ผลพุดซ้อน
柴胡	Chaihu	ไฉหู	ฉ่าไหว	-
莪术	Erzhu	เอ๋อร์จู่	หง่อตุ๊ก	-
桂枝	Guizhi	ก้วยจื่อ	ก้วยกี้	กิ่งอบเชยจีน
荷梗	Hegeng	เหอเกิง	ห่อแก๊	ก้านบัว
胶饴	Jiaoyi	เจียวอี้	กาอี้	น้ำตาลที่เตรียมได้ จากข้าวบาร์เลย์งอก
桔梗	Jiegeng	เจี้ยเกิง	กี้กั๊ก	-
桔梗 (炒)	Jiegeng (chao)	เจี้ยเกิง (เฉ่า)	กิกัก (ซ่า)	-
桔梗 (炒令 深黄色)	Jiegeng (chaoling shenhuangshe)	เจี้ยเกิง (เฉ่าลิ่ง เซินหวางเซว)	กิกัก (ฉาเหล่งซิม อึ้งเล็ก)	-
莱菔子	Laifuzi	ไหลฝู่จื่อ	ไหล่หกจี้	เมล็ดหัวผักกาดขาว
莲子	Lianzi	เหลียนจื่อ	โหล่นยี้	เมล็ดบัว
莲子肉	Lianzirou	เหลียนจื่อโร่ว	โหล่นยี้เน็ก	เนื้อเมล็ดบัว

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
秦皮	Qinpi	ฉินผี	ฉิงพั่ว	-
桑白皮	Sangbaipi	ซังไปผี	ซังเปะพั่ว	เปลือกรากหม่อน
桑叶	Sangye	ซังเยี่ย	ซังเฮียะ	ใบหม่อน
桃仁	Taoren	เถาเหริน	ท้อยั้ง	เมล็ดท้อ
浙贝母	Zhebeimu	เจ้อเป้ยหมู่	เจี้ยกปั๋วบ้อ	-
淡豆豉	Dandouchi	ตันโต้วฉื่อ	ตาเต่าลี่	เมล็ดถั่วเหลืองที่ผ่านการหมักแล้ว
淡竹叶	Danzhuye	ตันจู่เยี่ย	ตาเต็กเฮียะ	หญ้าขี้เฒ่า หรือ ใบไผ่ขม
海参	Haishen	ไห่เซิน	ไฮเซียม	-
海藻	Haizao	ไห่เจ้า	ไห่เฉ่า	สาหร่ายทะเล
黄柏	Huangbo	หวงป้อ	ฮึงเปะ	-
黄柏 (炒)	Huangbo (chao)	หวงป้อ (เฉ่า)	ฮึงเปะ (ซ่า)	-
黄连	Huanglian	หวงเหลียน	ฮึงโน้ย	-
黄芪	Huangqi	หวงฉี	ฮึงคี้	-
黄芩	Huangqin	หวงฉิน	ฮึงจิม	-
菊花	Juhua	จู่หวิฮวา	เก็กฮวย	เก็กฮวย
羚羊角	Lingyangjiao	หลิงหยางเจียว	เหล่งเอียงกัก	เขากูย
梨皮	Lipi	หลี่ผี	ไหลพั่ว	เปลือกผลสาละ
鹿角胶	Lujiaojiao	ลูเจียวเจียว	เต็กกักกา	กาวเขากวาง
萝卜子	Luobuzi	หลัวปู้จื่อ	หล่อป๊กจี้	เมล็ดหัวผักกาด
麻黄	Mahuang	หมาหวง	หม่วฮึง	-
麻黄 (去节)	Mahuang (qujie)	หมาหวง (ซวีเจีย)	หม่วฮึง (ค้อจัก)	-
麻子仁	Maziren	หมาจื่อเหริน	หม่วจื่อฮึง	ผลกัญชา

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
银花	Yinhua	อินฮฺวา	หึ่งฮวย	ดอกสายน้ำผึ้ง
猪苓	Zhuling	จูหลิง	ตือเหล้ง	-
篇蓄	Bianque	เปียนชฺวี	เปียงเถียก	-
葱白	Congbai	ชงไป๋	ซังเป๊ะ	หอมจีน
葛根	Gegen	เก๋อเกิน	กั่วกิง	-
滑石	Huashi	หฺวาสื่อ	กุกเจียะ	หินลื่น
款冬花	Kuandonghua	ชฺว่นตงฮฺวา	ควงตงฮวย	-
硫黄	Liuhuang	หลิวหวง	หลิวฮึ่ง	กำมะถัน
紫苏叶	Zisuye	จื่อซูเยี่ย	จื่อซฺวเฮียะ	ใบงาขี้ม้อน
紫苏子	Zisuzi	จื่อซูจื่อ	จื่อซฺวจื่อ	ผลงาขี้ม้อน
紫菀 (蒸)	Ziwan (zheng)	จื่อหฺวัน (เจิ้ง)	จื่อวั้น (เจิ้ง)	-
粳米	Jingmi	จิงหมี่	แกบี่	ข้าวเจ้า
蒲黄	Puhuang	พู่หวง	พูฮึ่ง	ละอองเกสรดอกช้าง
煨姜	Weijiang	เวย์เจียง	อูยเกียะ	ขิงปิ้ง
犀角	Xijiao	ซีเจี่ยว	ไซกัก	นอแรด
槟榔	Binglang	ปิงหลาง	ปิงน้อ	หมากสง
槐花	Huaihua	ไห่ฮฺวา	ห่วยฮวย	-
槐花 (炒)	Huaihua (chao)	ไห่ฮฺวา (เฉา)	ห่วยฮวย (ชา)	-
蔓荆子	Manjingzi	มันจิงจื่อ	หม่งเก็งจื่อ	ผลคนที่ล่อทะเล
熟地	Shudi	สฺตี่	เส็กตี่	โกฐขี้แมลงวันเหล้า
熟地黄 (酒蒸)	Shudihuang (jiuzheng)	สฺตี่หวง (จิ่วเจิ้ง)	เส็กตี่ฮึ่ง (จิ่วเจิ้ง)	โกฐขี้แมลงวันเหล้า
熟附子	Shufuzi	สฺฟู่จื่อ	เส็กหู่จื่อ	รากแขนงของโหรา เดือยไก่ที่ผ่านการ ฆ่าฤทธิ์

รายชื่อ	พินอิน	จีนกลาง	จีนแต้จิ๋ว	ไทย
缩砂仁	Susharen	ซูซ่าเหริน	ซกซายี้	ผลเร่วดง
酸枣仁	Suanzaoren	ซวนเจ้าเหริน	ซิ่งจ้อยี้	-
罂粟壳	Yingsuqiao	อิงซูเค่อ	เอ็งเซ็กซัก	เปลือกฝิ่น
藜芦	Lilu	หลี่หลู	หลี่ลู่	-
薄荷	Bohe	ป้อเหอ	เปาะห่อ	ใบสะระแหน่
橘红	Juhong	จู่หวิหง	ก๊กอั้ง	ผิวส้มจีน
橘皮	Jupi	จู่หวิฝี	ก๊กพั่ว	ผิวส้ม
薏苡仁	Yiyiren	อี้อี้เหริน	อี้อี้ยี้	ลูกเดือย
藁本	Gaoben	เก้าเปิ่น	ก้อปั้ง	-
藕节	Oujie	โอะเจี๋ย	โหวงจัก	ข้อเหง้าบัวหลวง
瞿麦	Qumai	ฉวี่ไม่	ก๊อแบะ	-
藿香	Huoxiang	ฮั่วเซียง	คักเฮีย	ต้นพิมเสน

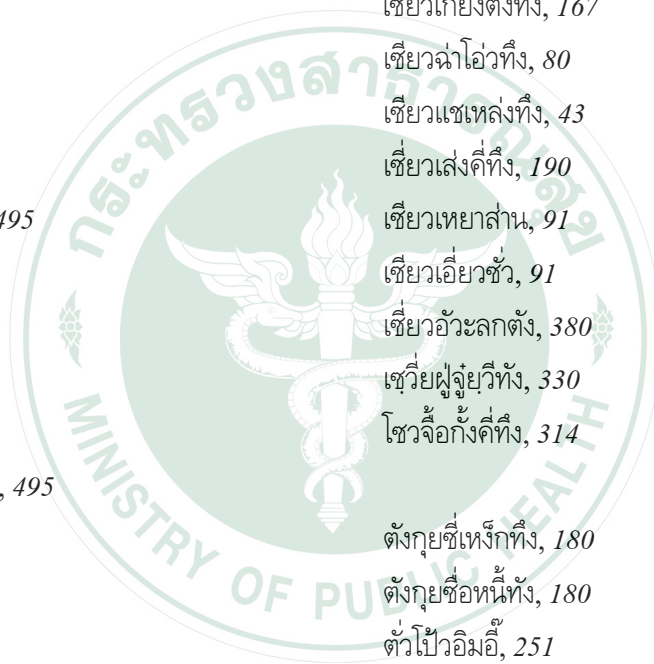

ดัชนี

กงไวยวินfang, 354
 กาเอี้ยทั้ง, 369
 กิกพ้วยเต็กหญู่ทั้ง, 325
 กิวบี่เกียงอ้วยทั้ง, 37
 กุยบี่ทั้ง, 240
 กุยผีทั้ง, 240
 กุ้ยกีทั้ง, 32
 กุ้ยจื่อทั้ง, 32
 เก้งห้วอึ้งฮึง, 354
 เกียเกี่ยมอูยฮุ้ยทั้ง, 75
 เกียงอ้วยเซ่งฮิบทั้ง, 431
 คักเฮียเจี้ยคี่ฮั่ว, 395
 จุหวีผีจุฮูทั้ง, 325
 จิงบูทั้ง, 427
 จิงยั้งเอียงจั้งทั้ง, 268
 จิวเว่ยเซียงหั่วทั้ง, 37
 จี้เซ้าลั่ว, 459
 จี้ซิกเต้าทื่อ, 294
 จี้ซิกเซียวผี, 299
 จื่อโช่วล่าน, 459
 จื่อสือเซียวผีหวน, 299
 จูหลิงทั้ง, 415
 จูเยี่ยสือเกาทั้ง, 105

เจ็กก้วงเจีย, 255
 เจินเหรินหย่งจั้งทั้ง, 268
 เจินอู๋ทั้ง, 427
 เจียเจียนเว่ยหญู่ทั้ง, 75
 เจียกเอี้ยะทั้ง, 147
 เจียวอ้ายทั้ง, 369
 ฉากัวโกยกีทั้ง, 63
 ไฉเก้อเจียจี้ทั้ง, 63
 ซวนเกียงแต่เถียวฮั่ว, 374
 ซวนฮุยงจาเถียวล่าน, 374
 ซิงจ้าวจิวเฟย์ทั้ง, 474
 ซิงฮั่วถ่านหวน, 446
 ซิงเว่ยล่าน, 139
 ซิงลือฮี้ทั้ง, 157
 ซิงอึ้งทั้ง, 110
 เซ็งฮั่วถ่าอื่อ, 446
 เซ็งฉ่ากิวฮุ้ยทั้ง, 474
 เซ็งฮั่วเอี้ยะคี่ทั้ง, 157
 เซ็งเหว่งทั้ง, 110
 เซ็งอู๋ฮั่ว, 139
 เซียงหั่วเซ็งฮือทั้ง, 431
 ซวนเจ้าเหรินทั้ง, 278

- ชั่งจุหวีอื่น, 54
 ชั่งชิงทั้ง, 469
 ชานจื่อหยั้งชินทั้ง, 455
 ชิงเกียอิงเหล่งทั้ง, 209
 ชินเจียวหลงทั้ง, 209
 ชิงจื่อทั้ง, 214
 ชี่ลิ่งอี่, 274
 ชี่เหิงกั้ว, 86
 ชี่เหิงกั้ว, 175
 ชี่หม่วยทั้ง, 235
 ชี่เหมียวย่องทั้ง, 495
 ชิงเก็กอิม, 54
 ชิงจื่อหยั้งทั้ง, 278
 ชิงเห่งทั้ง, 469
 ชื่อจวินจื่อทั้ง, 214
 ชื่อเมี่ยวหย่งอันทั้ง, 495
 ชื่อเลินหวาน, 274
 ชื่อหนี่ทั้ง, 175
 ชื่อหนี่ส่าน, 86
 ชื่ออู๋ทั้ง, 235
 ชูจื่อเจียงชี่ทั้ง, 314
 ชำจื่อเอี้ยงชิงทั้ง, 455
 เิงมายส่าน, 230
 เิงฮว่าทั้ง, 350
 เินชีหวาน, 259
 เินหลิงไปจู้ส่าน, 218
 แซเหมะฮั่ว, 230
 แซฮ่วยทั้ง, 350
 เซียเปะฮั่ว, 131
 เซียไปส่าน, 131
 เซียหวงส่าน, 135
 เซียฮั้งฮั่ว, 135
 เซียมเหล่งเปะตุกทั้ง, 218
 เซียวเกียงตงทั้ง, 167
 เซียวฉ่าโอ้วทั้ง, 80
 เซียวแซเหล่งทั้ง, 43
 เซียวเล่งคี่ทั้ง, 190
 เซียวเหยาส่าน, 91
 เซียวเอี่ยวฮั่ว, 91
 เซียวอัวะลกตัง, 380
 เซวี่ผู้จู้ยวี่ทั้ง, 330
 โซจื่อกั้งคี่ทั้ง, 314
 ตังกุยชี่เหิงกั้ว, 180
 ตังกุยชื่อหนี่ทั้ง, 180
 ตัวไปอิมอี่, 251
 ตัวอึ้งโบะตัวทั้ง, 509
 ตัวอึ้งหู่จื่อทั้ง, 197
 ต้าเจิงชี่ทั้ง, 185
 ต้าปู้อินหวาน, 251
 ต้าหวงฟู่จื่อทั้ง, 197
 ต้าหวงหมู่ตันทั้ง, 509
 ตึงฉวนทั้ง, 320
 ตื่อเหล่งทั้ง, 415

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
 Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เต็กเฮียะเจียะกอทั้ง, 105

เต่าเช้อสาน, 120

เต่าเซี่ยะฮั่ว, 120

เตี้ยช่วงทั้ง, 320

ไต่เล่งคี่ทั้ง, 185

เถียวเว่ยเจิงซี้ทั้ง, 194

เถียวอู่เล่งคี่ทั้ง, 194

เทียนหวางปู้จินตัน, 282

เทียนอ้วงโป้วซิมตัง, 282

แปะหมี่ตงทั้ง, 490

ปิ่นเซี่ยเซี่ยชินทั้ง, 96

ปิ่นเซี่ยไปจู้เทียนหมาทั้ง, 464

ปิ่นเซี่ยโหว่ผอทั้ง, 309

ปั่วแท่เกาพกทั้ง, 309

ปั่วแท่เซี่ยซิมทั้ง, 96

ปั่วแท่แปะตุ๊กเทียนหมั่วทั้ง, 464

ปาเจิ้งส่าน, 405

ปายตุ๋ส่าน, 69

ปู้จิงอี่ซี้ทั้ง, 225

ปู้หยางหวนอู่ทั้ง, 337

เปาหัวอี่, 289

เปาเหอหวาน, 289

แปะเถาองทั้ง, 153

แปะโหว่ทั้ง, 101

แป๊ะฮะกุกิมทั้ง, 479

โป๊ยเจี้ยฮั่ว, 405

โป้วตงเอี้ยะคี่ทั้ง, 225

โป้วเอี้ยงห้วงโหว่ทั้ง, 337

ไปตักฮั่ว, 69

ไปโถวเจิงทั้ง, 153

ไปทุ้งทั้ง, 101

ไปเหอกู่จินทั้ง, 479

ผิงเว่ยส่าน, 391

ผ่องอู่ฮั่ว, 391

ไม่เหลินตงทั้ง, 490

ยวี่ผิงเฟิงส่าน, 264

ยวี่นหั่วเจียน, 143

เยว่จวีหวาน, 305

ลิ่วเว่ยตี้หวางหวาน, 246

ลิตงอี่, 163

เวินจิงทั้ง, 343

เวินต่านทั้ง, 441

เวินผีทั้ง, 201

เสาเย่าทั้ง, 147

- เสี่ยงคี่, 259
 เสียวก็อ้มจื่อ, 360
 เสียวจื่ออันจื่อ, 360
 เสียวเจียนจงทั้ง, 167
 เสียวเจิงซี้ทั้ง, 190
 เสียวไฉนทั้ง, 80
 เสียวชิงหลงทั้ง, 43
 เสียวหัวลั่วตัน, 380
 หึงเขี้ยวชั่ว, 48
 เหง็กนึ่งเจีย, 143
 เหง็กผิงฮวชั่ว, 264
 หมาจื่อเหรินหวาน, 205
 หมาหวงชิงเหรินสือเกากันเฉ่าทั้ง, 214
 หมาหวงทั้ง, 27
 หมั่วจื่อหยิ่งอี่, 205
 หมั่วอึ้งทั้ง, 27
 หมั่วอึ้งเห่งยั้งเจียะกอกำเซาทั้ง, 214,
 หยั่งอินชิงเฟี้ยทั้ง, 485
 หยางเหอทั้ง, 499
 หยี่ถึงทั้ง, 436
 หลงต่านเซี่ยกานทั้ง, 124
 หลักบี่ตี่อึ้งอี่, 246
 หลิงกันอู่เว่ยเจียงซินทั้ง, 451
 หลิงกู่ยู่กันทั้ง, 423
 หลิงเจียวโกวเถิงทั้ง, 385
 หลี่จิงหวาน, 163
 เหล่งกักเกาตั้งทั้ง, 385
 เหล่งกู่ยตุกกำทั้ง, 423
 เหล่งกำโงวบีเกียงชิงทั้ง, 451
 เหล่งต้าเซี่ยกัวทั้ง, 124
 หวูจฺยฺหวีทั้ง, 171
 หวงเหลียนเจียตุทั้ง, 116
 ห่วยฮวชั่ว, 365
 เหว่ยจิงทั้ง, 505
 โหงวพัยลั่ว, 419
 โหงวเหล่งชั่ว, 411
 โหงวจุหยูทั้ง, 171
 ไหวฮวาล่าน, 365
 อวกเก็กอี่, 305
 อึงถึงเกาทั้ง, 401
 อินเจินเฮาทั้ง, 401
 อินเจียวล่าน, 48
 อี้กวนเจียน, 255
 อี้่อฟูจื่อไปเจียงล่าน, 513
 อี้่อหู่จื่อไปเจียชั่ว, 513
 อี้่งโน้ยโกยตักทั้ง, 116
 อุงเก็งทั้ง, 343
 อุงตำทั้ง, 441
 อุงปี่ทั้ง, 201
 อู่แกทั้ง, 305
 อู่ผีล่าน, 419
 อู่หลิงล่าน, 411

เอ๋อร์เจินทัง, 436

เอี้ยงอิมเซ็งฮ่วยทัง, 485

เอี้ยงหัวทัง, 499

ฮ่วยฮู่ตักอู่ทัง, 330

ฮั่วเซียงเจ็งชี่สาน, 395

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

